

242.508

OSZK

JEROME K. JEROME

EGY NAPLOPÓ
TÜNÖDÉSEI

FORDITOTTÁK,

KARINTHY FRIGYES és
KARINTHY EMMA

VILÁGIRODALOM-KIADÁSA

SOMFAY

344. papír

JEROME K. JEROME

EGY NAPLOPÓ
TÜNŐDÉSEI

ANGOLBÓL FORDITOTTÁK
KARINTHY FRIGYES
ÉS
KARINTHY EMMA

1 9 2 0

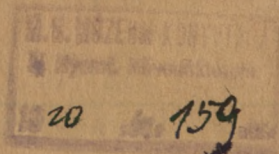
„VILÁGIRODALOM” KIADÁSA BUDAPEST.

P. o. angl.
261 ha

MINDEN JOG FENTARTVA.

242.508

Hogyan szánjuk el magunkat gyorsan?

— No mit tanácsol hát. Melyiket válasszam? Vegyem a vöröset? Csak hogy a vörössel nem hordhatom majd a „fantisie” kalapom.

— Hát tessék a szürkét venni.

— Persze, hogy a szürkét veszem. Még hozzá sokkal célszerűbb is.

— Az anyaga nagyszerű.

— Én is azt hiszem. Meg, tudja, ez olyan helyes szürke. Nem olyan közönséges. Habár hát, ami azt illeti, biztos, hogy a szürke nem valami érdekes.

— Na igen: nyugodt, egyszerű dolog.

— Tudja, hogy én valami egész különöset érzek, ha pirosat látok? Kedves, meleg egy dolog a piros. Vörösben mintha mindig jó melege lenne az embernek, még ha különben fázik is. Úgy-e tudja, hogy értem?

— Van benne valami; akkor tessék a pirosat venni, asszonyom. Az még hozzá jól is áll mindenkinek; mert mégis . . . piros!

— Á; csak nem gondolja komolyan?

— Már tudniillik, ha jó színben van az ember.

— Igaz, persze; a piros színnek megvan az árnyoldala; jó színben kell, hogy legyen hozzá az ember. Épp azért aztán úgy alapjában véve biztosabb a szürke.

— Hát akkor a szürkét, asszonyom.

— Igen. Azt hiszem, jobb. Nem igaz?

— Én is nagyon szívesen viselem.

— Meg tarlós is. Majd diszitem izével . . . jaj! Csak nem vágta még le?

— Épp akarom.

— Várjon egy pillanatig. Hadd látom csak még egyszer azt a vöröset! Tudja, lelkem, az jutott hirtelenében eszembe: hogy bájos volna csincsilával.

— Avval bizony csinos volna.

— Mert csincsilám az véletlenül van.

— Persze; akkor tessék a vöröset. Mért ne venné a vöröset?

— Viselhetném ehhez a kalaphoz.

— Ehhez?

— Más nincs. Igaz; ez persze a másikhoz állna jól, a szürkéhez. Hm; ejnye; én azt hiszem, mégis csak majd a szürkét fogom venni. Hiába no; biztos, szolid szín a szürke.

— Nyolc métert tetszett mondani . . .

— Annyi elég lesz, mert kibővitem majd izé — hogy is hívják . . . Egy pillanatig csak, kedvesem. Mert tudja, ha a szürkét veszem, akkor igazán nem tudom, mit hordjak majd a fekete kabátomhoz.

— Az nem illik a szürkéhez?

— Úgyan . . . szürke; feketéhez; hogy volna olyan csinos, mint a piroshoz?

— Akkor én a pirosat venném. Kegyed biztosan legjobban tudja.

— Hát ami azt illeti, a magam részéről én jobb szeretem a szürkét. Hanem mikor mindenféle muszáj az embernek gondolni, meg aztán az is, hogy . . . Te jó Isten! csak nem ennyi az idő?

— Nem ennyi; ez tíz percet késik. A mi óráink kicsit mindig későbbre járnak.

— Nekünk meg egynegyed egykor Madame Jannawaynél kellett volna lennünk! Uristen, de soká tart ez a vásárlás! Mikor is kezdtük? . . .

— Lehetett úgy tizenegy.

— Féltizenegy. Most jut eszembe, hogy annyi volt, mert hisz megbeszéltük otthon, hogy pont féltizkor kezdjük. Két teljes óra késés!

— És mégse mentünk valami sokra, hm?

— Á; egyáltalán nem csináltunk semmit. Pedig mennyi dolgom volna! És Madame Jannawayhez okvetlen el mu-

száj mennem! Nincs ott az erszényem? Nem; hisz itt van nálam.

— Még nem határozott, asszonyom, melyiket választja. Szürke, vagy piros?

— Nem tudom, hol áll a fejem; biz Isten nem tudom, mit akarok. Egy perccel előbb már egész biztos voltam és most tessék . . . Megvan! Emlékszem! A piros. Csakis a piros. Vagyis hát dehogy! nem a pirosra gondoltam; a szürkét akartam mondani.

— Pedig utoljára a pirosat említette asszonyom; emlékszik?

— Azt . . . azt! hisz igaza van. Micsoda kin is a vásárlás. Tudja, hogy néha egész elvesztem az eszem?

— Ha a pirosra határozta magát . . .

— Arra hát: mit csináljon az ember.* Mit gondol? Tudniillik azt szeretném tudni, hogy talán van valami más árnyalat ebben a vörösben . . . Mert ez olyan undok vörös . . .

A boltos figyelmezteti, hogy látta már a vöröset valamennyit. Épp ez az árnyalat, amit a többi közül kiválasztott. Ez tetszett olyan igen nagyon.

— Persze, persze! — sóhajt a hölgy olyan hangon, mint akiről levettek valamennyi földi terhet a világon. — Hisz ha mondja, akkor úgy is lesz; akkor ez az. Már én ugye birom tovább . . . Egész délelőttömet elpocsékoltam miatta . . .

Ott kinn három elvitázhatatlan érvvel bebizonyítja saját magának, hogy nem a vöröset kellett volna választania. Négy megfélebbezhetetlen ürügyet hoz fel. Amellett, mért kellett volna mégis inkább a szürkét. Töri a fejét, vajjon visszavennék-e. Majd bemegy és megkéri a főnököt. De istenem a barátnője, aki villásreggélire várja!

— Fizért utálok a vásárlást; — állapítja meg. — Mert arra az embernek sohsincs ideje, hogy igazában gondolkodjék . . .

És elhatározza, hogy ebbe a boltba soha életébe be nem teszi a lábát.

Kacağunk rajt; de hát annyival fölényesebbek vagyunk? Fensőbbeséges barátom: nem álltál-e huzamos ideig ruhatárad kellős közepén határozatlanul; melyikben impo-

nálsz majd jobban neki? Tán ebbe az egyszerű, durvaszövetű saccoba, amelyik jól domborítja ki széles, férfias vállad? Mégis nem jobb lesz-e az a testhezálló fekete? Utóvégre jobban illik komoly ember külsejéhez; aki mondjuk úgy a huszonkilencedik év táján ballag. Hanem hátha a lovaglőöltöny jobb még ennél is? Azt mondta az édes a multkor is: — ejnye, de fess legény Jones azokba a magas-száru csizmákba; jól fest rajt a breeches is. De azt a mindenségit! a lábunk talán mégis csak különb a Jones-énál! Ostoba dolog, hogy olyan bőre szabják ma a lovaglónadrágot. Ugyan mirevaló a divatnak az az irányzata, hogy mindjobban elrejtteni igyekszik a férfi-lábszárt? Az asszonyok mindkevésbé kezdik szégyelni a saját lábukat; hát a férfi mért cselekszi épp az ellenkezőjét? Mért is váltak lehetetlenekké nagyapáink selyemharisnyái, szoros térdnadrágjai? Ugy látszik, mi szerényebbek lettünk, vagy — leromlottunk és a titkolózás tanácsos.

Én például a magam részéről soha meg nem értettem, soha fel nem birtam fogni, mért szerelmesek belénk a nők. Valószínűleg igazi, mély, benső értékünk vonzza őket; alighanem rendkívüli érdemeink. Mert a külsőnk, az ugyan soha! Tán a lábtyüink, nehéz kabátjaink, mellényeink, kürtös kalapjaink? Hogyisne! — ilyen adjusztálás mellett ki-zárólag jellembeli erőnk lehet az, ami felkelti lelkesedésüket.

Micsoda pompás soruk lehetett elődeinknek, azt különösen akkor fedeztem fel, mikor álarcosbálon maszk voltam. Képtelen volnék megmondani, hogy mit ábrázoltam; nem is igen bánom, akármi volt, csak arra emlékszem, hogy mellben, meg úgy körülbelül azon a tájon rendkívül szűk; a kalap háromszor akkora, mint kellett. Én gyermekkoromban díjat nyertem a magasabb számtani műveletekből, egyszer nyertem díjat történelemből is. Nem sokszor, de nyertem. Egyszer meg valamelyik irodalmi kritikus — már meghalt — a könyvemét dicsérte meg. Tudom, volt egynémely alkalom, mikor viselkedésem, tetteim derék emberek helyeslését, helybenhagyását vívták ki. De soha, soha ebben az életben még büszkébb nem voltam; sajátmagammal elégedettebb, mint azon az estén, mikor begomboltam az utolsó gombot. Végigszemléltem saját Énemet a tükörben. Álom volt;

igazán álom. Nem az egyetlen vagyok, aki ilyesfélekép vélekedett felőlem. Biz isten ragyogó, pompás álom voltam. Piros alap; teli mindenütt aranyhimzéssel, de mindenütt, ahol aranyhimzésnek egyáltalán hely jutott. Ahol már nem volt aranyhimzésnek hely, ottan rojtok függtek; bojtok, zsinórok. Arany gombok fogtak körül, puha, arannyal áttört seelyem simogatott, fölöttem fehér lószőr tollbokréta imbolygott. Nem emlékszem, hogy rendes helyére volt-e minden gombolva. Hanem valahogy mégis csak rámvettem és jó lehetett, mert jól festettem. Jól néztem ki. Sikerem óriási volt: az emberiség női felének eredeti természete ez alkalommal nyilatkozott ki előttem először teljes őszinteségében. Olyan lányok, akik eddig hidegek voltak és távolytartották magukat tőlem, most körülfogtak, hizelkedtek. Az érdeklődésemet félénken felkelteni igyekeztek. Azok a lányok, akikre rámosolyogtam, elveszítették a fejüket; kijöttek a sodrukából. Más lányok pedig, akiket elfelejtettek bemutatni, egész gonoszakká váltak és durvák lettek azokhoz, akiket bemutatnak. Eggyikkel egy táncközt álltam végig (a jelmezkölcsönző ugyanis figyelmeztetett, hogy leülni nem lesz jó benne) azt a szegény gyereket még ma is sajnálom. Olyan derék fiu udvarolt neki: egy gyapjunagykereskedőnek a fia; egész biztosan érzem, hogy kitűnő férj vált volna belőle. De az a szerencsétlen sörösüvegnek öltözve jelent meg.

Mégis jó talán, hogy elmultak azok a régi divatok. Ha egy egész hetet töltök abban a viseletben, a természetes szerénységem adja meg az árát.

Azon csodálkozom, hogy a mi szürke napjainkban nincsenek jobban divatban az álarcosbálok. Hisz benne van a gyerekes ösztön valamennyiünkben; szeretünk „kiöltözni”; „hadd higgyék”. Unalmas, ha mindig sajátmagunk vagyunk. Valamelyik délután teázó társaságnak voltam szereplője; felvetették a kérdést: — Ha arra kerülne sor, cserélnénk-e másvalakivel? szegény ember a milliomossal; nevelőnő a hercegnővel, — de nemcsak külső viszonyokban, környezetben, hanem egészségben, vérmérsékletben is. Cserélnénk-e szívet, velőt, lelket? Ugy, hogy az eredeti énünk egyetlen részecskéje se maradna meg, csak az em-

lékező tehetségünk. Általánossá vált a vélemény: nem! csak az egyik hölgynek volt eltérő a nézete.

— Ő dehogyis cserélne, nem tenné meg semmiért, kedvesem! — veti ellen még annak is egy barátnője. Csak hiszi, hogy megtenné.

— Biz megtenném én; erősködik az első hölgy. — Nagyon meguntam magamat. Biz Isten még talán kegyed is lennék egy darabig változatosság okáért.

Fiatalkoromban azt a kérdést tettem fel magamnak: — Miféle emberré legyek? Ha tizenkilencéves az ember, tesz fel ilyen kérdéseket magának. Harminckilencéves korunkban sóhajtunk: Bár ne ilyen emberré alkotott volna a sors!

Akkortájt mindenféle jótanácsoknak voltam szorgalmas olvasója, amikkel jóakarattal oktatják ki a fiatalságot. Azt vettem ki belőlük, hogy egyéni választásom szerint lehetek Sir Lancelot, Herr Teuffelsdröckh, vagy akár Jágó. Hogy vígan, avagy szomoruan járjam majd az élet utját, azt fontolgattam, latolgattam. Mintákat könyvekből szedtem elő. Akkortájt népszerű volt még Byron; sokan voltunk, akik azt határoztuk el, hogy ködösek leszünk, homályos fiatal emberek; olyanok, akik megunták a világot és a magányt keresik. Elhatároztam: én ezekkel tartok.

Egy álló hónapig alig mosolyogtam s ha tettem, fáradt, keserű volt a mosoly: tört szív takarója. Legalább ilyennek akartam. Üresiejű megfigyelőim aztán teljesen félreértettek.

— Ő, nagyon jól tudom én, hogy milyen, — mondták és rokonszenvvel pillantottak rám, — rám is gyakran rám jön. Az időjárás gyors változása, — magyarázzák és brandyt erőszakolnak belém, vagy söröket ajánlanak.

Méltán sértődik meg a fiatalember, ha titkos bubánát hallgatás mögé akarja rejteni és közönséges népek rászólnak: — No, hogy áll a bál a nyavalyával? — vagy ha méltóságteljes fájdalmát azok, akik állítólag jobban értenek hozzá, egyszerűen úgy intézik el, hogy „Megint rágyótt.”

Egyéb, gyakorlati akadályokba is ütközik az a fiatal ember, aki a Byron-féle rendszert választja. Rendkívül, természetfölöttien gonosznak kell lennie. De sajnos, a való élet helytelen nyelvtan-könyvébe, ahol utolsónak áll a jövő, a múlt pedig nem a „végzett múlt”-ból, hanem a „jelentő

mód" jelenjéből alakul; lehetetlen ilyen rettentő gazembernek lenni mérsékelt jövedelem mellett. Még a legeslegegyszerűbb leány bukása is pénzbe kerül. A szerelem utvesztőiben az ember nem kér „forma pauperis”-t, meg akkor nem is lenne a mód hamisíthatatlan Byron-módszer.

„Kehelybe fuljon az emlékezet” nem hangzik rosszul; hanem a kehelyben bizony brandynak kell lenni; igazán jó brandy pedig nem olcsó. Jó erősen kortyolni az ó tokajiból, vagy Astiból! igazán poétikus ötlet; hanem ha a korty elég hosszú arra, hogy belefulladás valami, biz az csak negyedes világos sör lehet, vagy valamelyes könnyű pálinka, meg hasonló árfolyamu keverék: így aztán elvész a bűnnek minden himpora.

Az is lehetséges — úgy gondolom, hogy szent meggyőződése élt bennem annak, hogy a Bűn, még a legbájosabb is — csuf, kemény dolog. Kerüli a nappali világosságot, bár — csinosítórongy és festékképp cirádája az irodalomnak. Rosszagu viselet marad azért; rátapad néha talán a jó ember testvére is, ha az akarata nem elég kemény, erős; hanem kerülni kell azt minden igyekezeteddel, ha testi-lelki jóléted akarod.

Akárhogy is van, meguntam a sötét fiatalembert; még mialatt kételkedtem, új könyvre akadtam véletlenül. Annak a hőse bolondos, jókedvű fickó; Tom Jerry unokatestvére. Verekedésekben vesz részt; színésznőkkel flirtel; csöngetyüket szakít le és utra: lámpásokat oltogat el; rengeteg tréfát űz fegyelmetlenebb természetű éjjeli örökkel. Mindezekért igen kedvelte őt a könyvbéli hölgy. Ugyan mért ne flirtelhetnék én is színésznőkkel: mért ne oltogathatnám ki magam is az utcai lámpásokat? Mért ne babrálnának ki én is a rendőrökkel: mért ne szerethetnének engem is az asszonyok? Londonban megváltozott az élet, mióta a hős élte világát; de megmaradt sok minden és örök az asszonyi sziv. Ha párviadalokat nem is vannak többé, vannak még boxoló-versenyek Whitechapel sötét pincéiben. Kakasviadalok rég kimultak; de hát nincsenek sötét odalenn a folyó mentén? husz fillérért terrierekkal küzködő patkányokat lát ott a gentleman; ott igazán sportsman-nek érzi magát. Való igaz, hogy azt a visszás tarthatatlan, el nem fojtható jókedvet, a mi a hősömet ilyen helyeken körül-

vette, nem sikerült fellelnem; inkább gin; dohány- és sör-
szag volt ott található; meg a rendőrségtől való örökös hu-
zódozás. Lényegében mégis ugyanaz maradt s másnap
eseményképen szavaival kiálthattam fel: „Mely különös
lények”. De mintha ördög ülne agyamon! Huj! Járom a
bolondját!”

Hanem hát a rendelkezésemre álló eszközök hiányos
volta megakadályozott abban, hogy legalább ezen az uton
továbbhaladhassak. (Bő táplálékot nyújthat a bölcsész-
elmének a bevételeknek a jellemre gyakorolt illetén befo-
iyása.) Még az ötödrendű „boxoló-verseny”-ek, a Rother-
hithe-közi patkány vérengzések is sokba kerülnek, ha vélet-
lenül azon uriember, vagy, ki pillanatnyilag egyetlen gal-
lérrel rendelkezik. Kifelé mégis rangjához méltóan kell
megjelennie. Lámpavasra mászni, gázokat oltogatni ki, bi-
zonyonnyal nem kerül semmibe, ha csak tetten nem érnek.
Csakhogy hiányzik belőlük a változatosság. De meg a mo-
dern londoni lámpavas se egészen alkalmas erre a sporra.
Soha életemben nem találkoztam semmivel, amibe keserve-
sebb lett volna belekapaszkodni; amin kevesebb a „göcs”.
A kapaszkodó szempontjából hátránya továbbá a dolognak
a megengedett piszok-mennyiség tulságos lerakódása. Mi-
kor körülbelül a harmadik állomásnál vagy, mind határo-
zottabb ellenszenv támad benned a „vig derü” iránt; árni-
kára, meg fürdőre vágol.

Még a rendőrrel való tréfán se te mulatsz egyedül. Le-
het különben, hogy én nem csináltam elég okosan. Most,
hogy visszapillantok ez eseményekre, úgy rémlik, Covent-
Garden és Great Marlborough-street környéke ilyen ter-
mészetű sporra rosszul van berendezve. Amí a sisakot illeti,
akármelyik kövér rendőr pompás kísérleti tárgy. Mig a fej-
védőjével vesződik, a legfurcsább kérdéseket intézheted
hozzá; mire a feje takaró nélkül van, már láttávolon kívül
lehetsz. Hanem olyan helyen kellemes csak az ilyen játék,
ahol nem áll minden négyzetméternyi területenkét három
rendőr. Mert ha másik kettő is tíz perc óta figyel már téged
és a fejleményeket a szomszéd sarkon, semmi igaz örömd
nem leled a helyzetben. Mihelyt Great Titchfield Street-et
és Oxford-Market-et kétszer keresztülinaltad, rájössz, hogy
heccet sohse jó tovább fejleszteni egy bizonyos pontnál;

annál tudniük, mikor abban a veszedelemben forog, hogy unalmassá válik. Most már hazamenni volna jó, vagy a barátaidat kellene felkeresni. A „Törvény, Rend” ezalatt felszaporodott öt-hat főre; épp kezdenek mulatni az eseten. S mialatt Hanover-Street-et szeled, elképzeled a másnap reggeli jelenetet a bíróságon; azzal vádolnak, hogy részeg voltál és rendzavarást követtél el. Hiu dolog részedről aztán, ha elmagyarázni igyekszel a bírónak (később pedig a hozzátartozóidnak) hogy egyszerűen azon voltál, hogy hasonlits valakihez, aki könyvben fordul elő; az is épp ilyesféle dolgokat vitt véghez és igen kedvelték ezek miatt. Meg kell majd fizetned a köteles negyven shillingeket; mikor legközelebb Mayfieldéket akarod meglátogatni, a lányok nem lesznek odahaza és Mrs Mayfield — elsőrendű, kedves hölgy, ki anyás indulattal viseltetett irántad mindig — komolyan kíván majd beszélni veled; Becsületszavad veszi, hogy ilyesmit nem teszel többet.

Hála ifjuságodnak és erős természetednek, lerázod magadról a Notting-Hill-i vizsgálat kellemetlenségeit és, hogy kelletlen találkozásokot elkerülj, Camden-Town és Islingtonon keresztül térsz vissza Bloomsburybe; alig pár órást körut.

Sportok felé hajló irányzatokat a Sors egy ujmutatása következtében kerültem el. Egy bizonyos vasárnap reggel eredménye; jelentéktelen lázacska vizcsatornájáról van szó; a Soho egyik mellékutcácskája: „Szembe szálltam a Sorssal: férfi férfi ellen.” „Csak még innen kerüljek ki”, — gondolom, ilyesféle kitételeket használtam — akkor aztán én többet nem „sport”-olok. A Sors, úgy látszik, belement az üzletbe és én kimásztam a csávából. Igaz; komplikált dolog volt a kijutás; egy villámhárító és három gázlámpa fizette meg az árát; továbbá egy sovereign, amit a vízvezeték embernek kellett adni száraz ulster kölcsönzéséért. Mikor végre biztonságban ültem a szobámban és leltárat vettem fel magamról — vagyis arról, ami megmaradt belőlem — csak afölött elmélkedhettem, hogy a sors ezt különbül is kicsinálhatta volna. Attól kezdve nem kelt több vágy bennem, hogy eltérjek a közfelfogástól; hajlani kezdtem az egész egyszerű élet felé.

Ennek megfelelőleg újra valamely alakítandó jellemet

kerestem: találtam is olyat, amelyik elég jól megfelelt. Azidőtájt hősként kezdett szerepelni a német professzor. Hosszu haját viselt, különben igen rendetlen volt; hanem a szive acélból való; alkalomadtán aranyból. A könyvben leírt emberek nagyrésze nem találta volna érdekesnek; se a külsejét, se a tört angolságu társalgását, se azt, hogy mindig a halott anyját és a kis Liza hugát emlegette. De hát azoknak fogalmuk sincs a szivről. A professzor legfőbb foglalkozása egy béna kutya volt. Állatias tömeg üldözése elől mentette meg; ha nem beszélt éppen rettentő angolsággal, akkor a kutyáját becézte.

A specialitása szökött lovak megfékezése volt; meg hogy ilyen alkalmakkor megmentse a hősnő életét. A tört angol nyelv a kutyával összevetve, ellenállhatatlanná tették őt előttem.

Békés, szeretetreméltó lény volt; elhatároztam, hogy kipróbálom. Német professzorrá persze nem válhattam; hanemhát a hajamat megnöveszthettem én s az általános kijelentések dacára, hogy ne tegyem; különösen kisfiúk véleménye volt, hogy világért se. Abbeli igyekezetemet azonban, hogy béna kutyát leljek, nem koronázta siker. Seven-Dialban egy egyszemű pecér — mint utolsó segélyforráshoz menekültem hozzá — ajánlkozott, hogy őt shillingért megbénítja valamelyiket. Az indítványt azonban elvettem. Egy éjjel igen csunyán festő vak dög mellett haladtam el. Nem volt béna, de erősen maródinak tetszett s mivel éreztem, hogy nem rablok meg senkit valamely értékes tulajdonától, hazacsábitottam és ápolni kezdtem. Úgy tetszik, tulontul jól ápoltam. Olyan egészséges lett a végén, hogy egyáltalában semmit se lehetett kezdeni vele. Rosszulnevelt dög volt és ahoz már tulöreğ, hogy tanuljon. A szomszédság átkává vált. A sportot olyan alakban szerette, ha az csirkék megfojthatásában nyilvánult; vagy kilopkodta a nyulakat a vadkereskedő boltjából. Változatosság kedvéért macskákat nyuzott és kisgyerekeket ijesztgetett, a lábikráikba harapott. Voltak pillanatok, mikor én magam szívesen vállalkoztam arra, hogy megbénítom, ha csak meg birom fogni. Semmi hasznom se volt a vele való bajlódásból — igazán semmi. Ahelyett, hogy a népek bámultak volna, hogy visszaadtam őt az életnek, bolondnak kereszteltek és kijelen-

tették, ha én meg nem fojtom, hát majd ők megmutatják. Egész megrontotta a jellememet — már úgy értem, annak az időszaknak általam kiprobálandó jellemét. Mert milyen nehéz aranyszivű fiatalembert ábrázolni, ha aztán nyílt utca során látják, mint vagsz köveket saját kutyád után. Pedig kő volt az egyetlen nyelv, amit megértett, csak az volt valamelyes befolyással rá.

Másrészt megvadult lovak ritka volta akadályozta meg igyekezetemet. A mi kerületünk lovai nem olyanféle lovak. Egyszer — egyetlenegyszer adódott csak alkalom ilyenmű próbára. Jó alkalom volt pedig; annyiból, hogy a ló nem olyan igen nagyon vadult meg. Tényleg; nem tudom biztosan, vajjon ő maga tudatában volt-e a ténynek, hogy megvadult. Kisült később, hogy — mert az volt a szokása, hogy ottkinn várja meg a kocsist a Rózsa meg Korona előtt — úgy vélte, már kivárta a rendes időporciót és saját számlájára hazakocogott. Tehetett úgy hét mértföldet egy óra alatt; a gyeplőt kényelmesen húzta maga után. Olyan kezdő féle volt. Én hát készültem a legrosszabbra. Hanem épp a kritikus percben egész csomó hivatalos rendőr lökött félre és fékezett helyettem.

Nem volt okom szánakozni az eseten; kiderült, hogy egy kopasz kereskedelmi utazót mentettem volna csak meg; rettenetes részeg volt; égre-földre káromkodott és a levegőbe boxolt, úgy verte szét a tömeget.

Valamelyik nagyon magas lakás ablakából egyszer megfigyeltem három embert, mikor megvadult lovat akartak lefékezni. Mind a három határozott léptekkel az uttest közepe felé haladt és elfoglalta a helyét. Az ablakom túl magasán volt ahhoz, hogy az arcokat lássam; de a tartásuk hősies, halálig menő elszániságot tükrözött. Az első, mikor a ló feléje vágatott, kitárt karral várta. Meg se mozdult addig, míg a ló úgy tízenöt méternyire nem volt. Mikor aztán az állat határozottan folytatni akarta vad vágatását, a jó ember egyebet ugylátszik mégse tehetett, mint hogy visszavonuljon a sarokkö irányába s látható szomorúsággal pillantson a ló után; minthogy így szólván magához: — Úgy, no hát jó, ha ilyen makacs vagy, akkor semmi közöm hozzád.

A második, kire így rászakadt volna a katasztrófa,

percnyi habozás nélkül egy mellékutcába fordult és eltűnt. A harmadik a helyén maradt és a mikor a ló elhaladt mellette, ráugratott. Nem hallottam, mit mondott. Legkevésbé se kételkedem, hogy kitűnő tanácsot adott; de az állat nyilvánvalóan tulizgult volt ahhoz, hogy odafüleljen. Később az első és a harmadik ember találkozott és rokonszenvesen megtárgyalták az ügyet. Úgy véltem, sajnálkoztak a megvadult lovak csökönyösségén általánosságban és azt remélték, hogy nem sérült meg senki.

Nem emlékszem, milyen jellemeket alakítottam még az időtáit. Csak azt tudom, hogy az egyik jellem, ami rengeteg bajt okozott, egyenes, tisztességes, becsületes, nyílt-szívű, szokimondó fiatalemberé volt, ki mindig megmondja, amit gondol.

Csak egyetlen esetre emlékszem, mikor valakinek igaz sikere volt abban, hogy kimondta, amit gondolt. Az asztalra csapott nyitott tenyerével, úgy jelentette ki:

— Azt akarja, hogy hizelegjek, — hogy csomó hazugsággal lekenyerezsem, he? Biz olyasmit én nem teszek; biz olyat nem tesz Jim Compton. De ha érdeklí az igaz véleményem, hát kimondom: az a gyerek ott a zongoránál a legcsodásabb alkotó, kit valaha hallottam. Nem mondom, hogy lángész, de hallottam én Lisztet és Metzlert és mind a félbolondokat s biz ez itten jobban tetszik nekem, Isten engem. Igenis ez a véleményem. Csak úgy beszélek, a hogy bírok, és nem tehetek róla, ha tán sérti a fülit.

— Ó, milyen kellemes, — mondják a szülők, — olyan emberrel találkozni, aki nem fél kimondani a véleményét. Ugyan mért nem vagyunk valamennyien szokimondók?

Az utolsó alakítandó jellem, — úgy véltem — könnyen válhatik tökéletessé. Bámult és körülrajongott fiatalemberé volt, kinek hatalmas varázsa abból a tényből fakad, hogy mindig — saját maga. Mások pózoltak, színészkedtek. Ez itten sohse igyekezett másra, minthogy a saját, egyszerű lénye legyen.

Gondoltam: leszek én is a saját, egyszerű lényem. Hanem akkor felmerült a kérdés: Milyen is a saját, egyszerű lényem?

Ezt a problémát kellett először megoldani; nem oldottam meg máig se. Mi is vagyok? előkelő ur, ki mocsoktalan

lélekkel, emelt fejjel halad utján; megvet minden aljasságot és türelmetlen minden kicsinyesség iránt? Aljasan gondolkodó, kismerszü ember vagyok-e; — olyan, kit a mocskotalan lérek és emelt fej mélyen megvet; ki ferde uton halad nyomoru vége felé; ki csóvál az erős előtt s fél minden fájdalomtól? Azonban nem akarom a füled szomorítani kedves olvasóm, nem akarom lerántani a leplet, kimondván, hogy rendesen milyen megvetendő teremtmény ez a nyomoruságos Én. Tán meg se értenél. Csak csodálkoznál ama leleplezésen, hogy az emberiségnek ilyen semmirekellő példányai a kortársaid. Legjobb. kedves uram, vagy asszonyom, ha ismeretlenek maradnak e gonoszok. Nem akarlak tudással keseríteni.

Filozófus vagyok; egyformán köszöntöm a mennydörgést s örülök a napsugárnak. Csak itt-ott, ha a dolgok nem egészen úgy mennek, mint kívánnám — ha ostoba, gonosz emberek továbbra is ostobán, gonoszul akarnak cselekedni ama látszattal, hogy engem utánoznak békémben, boldogságomban — csak ilyenkor dühöngök, csak ilyenkor háborodom még fel.

Mint Heine mondja: lovag vagyok én is; a szent Grál lovagja, az igazság bajnoka, asszonyok hódolója, férfiak tisztelője; azon igyekvő, hogy életem a nagy Hadur szolgálatának szenteljem.

S lám a másik pillanatban már az ellenség soraiban látom magam, fekete lobogó alatt küzdök. (Mennyire zavathatja az ellenséges generálisokat az, hogy va'amennyi katonájuk mindkét táborbeli szökevény.) Mi egyebek az asszonyok, mint a férfiak játékszerai! Ne egyem több édesseget s ne igyam több habzó italt, mert erényes maradsz? Mi egyéb a férfi, mint éhes kutya; egymást falják a csekélyke kiszabott koncert? Fald fel a többieket; másképp téged falnak fel. Nem rakétás hazugság az Igazság?

Szeretek minden élő dolgot. Szegény nőtestvérem, ki nehéz terhet hordasz magányos utadon; fáradt arcodról lecsókolnám a könnyet: lábad körül a sötétséget szerelmemmel vi'ágítanám be. Türelmes fivérem, ki lihegsz, amint körs-körül járod a kitaposott utat, mint szegény, félvak nyomlatoló; buzdítód száraz táplálék a jászolban; mellédállanék; levennem kissé a kötelet fájó válladról. Együtt ta-

posnánk tovább; egymás felé hajtánánk a fejünket; emlékeznél s elmondanád a réteket, hol valamikor játszottál; elmondanád a gyönyörű versenyeket, mikor küzdöttél és győztél. Hát te, kis, görcsös semmiházik, piszkos kis arcotokból csodálkozó szemetek mered elő; a karjaimba vennék és tündérmeséket mesélnék nektek. A csodák édes országába vándorolnánk; itthagynánk egyidőre az öreg, szomorú világot; hercegekké és hercegnökké válnátok és tudnátok, mi a szerelem.

De sokszor valami önző, mohó ember jön el s ül itt az én ruháimban. Csupa savanyu az élete; azon vesződik, hogy szerezzon több pénzt — több élelmet; több ruhát; több örömet. Annyira el van foglalva azokkal a dolgokkal, amire szüksége van, hogy nincs ideje, hogy mások bajaival foglalkozzék. Úgy véli, ő a mindenség közepe. Ha hallod, úgy tetszik, azért teremtették és alkották meg a világot, hogy mire ő eljön, örömét lelje benne. Jobbra-balra lök; gondtalanul kapaszkodik, hogy ezer vágyát kielégítse; ha elesik, ha téved, az Eget káromolja igaztalanságáért; embert, asszonyt szidalmaz, hogy az útjába került. Ilyenkor csöppet se kedves ember. Azt állítja, hogy ő Én; hogy én érzélgős bolond vagyok; hogy elrontom dolgait. Néha-néha szabadulok tőle, de visszatér ám mindig; olykor ő szabadul meg tőlem s én leszek ő. Egész összezavar. Néha el se hiszem, hogy én vagyok — én.

Milyen hátrányos, ha nem azt kapjuk, amit kértünk.

Régen volt, nagyon régen, — akkor, mikor te, kedves olvasóm, meg én még fiatalok voltunk. Tündérek lakoztak még a rózsák kelyhében s éjjelenként mákvirágok hajladoztak angyalok lába nyomán. Élt valamikor egy nagyon jó, bölcs ember. Vagyis hát élhetett volna, mert abban az időben, a melyikről beszélek, épp haldoklott. Ahogy ottan várja a halál hívó szózatát, visszapillant az életére, a mint

messzire elnyulik mögötte. Hogy hemzsegett ez az élet a balgaságoktól, örültségektől; mennyi keserű könnyet okozott sajátmagának, de meg másoknak is! Mennyivel vidámabb, szebb lett volna az élet utja, hogy bölcsebb, okosabb; ha tisztábban lát!

— Jó Isten! — séhajtott az öreg, — élhetném csak át még egyszer az életet a mostani tapasztalataimmal.

Mikor kimondta, érezte, hogy valami Jelenlevő közeledik felé; azt hitte, az a Valaki, kire vár; felült az ágyában s elhaló hangon rebegi felé: „Kész vagyok”.

De gyöngéden fektette vissza valamely láthatatlan kéz; egy nang szólalt meg: Várj még, életet adok, nem halált osztok. Meghallgatták a kivánságot. Átélnheted az életed még egyszer; a múlt tapasztalata vezetőül veled marad. Láss hozzá, hogy jól használd föl. Majd eljövök megint.

Alom telepedett a szemére; mire felébredt, kicsi gyermek volt megint; anyja karjában fekvő. Csak az ágyvelejében volt meg annak az életnek a mása, mit már átélt.

Élt hát még egyszer; szeretett, dolgozott. Másodszor feküdt már a halálos égyán, mint elhasznált öreg ember; mögötte elmaradt az élet. Ott állott az angyal az ágya előtt; megszólalt a hang:

— No, most hát meg vagy elégedve?

— Most meg, — felel az öreg gentleman. — Had jöj-
jön a halál.

— No és birtál jól élni? — kérdi az angyal.

— Istenem, — felel az öregember, — hisz a tapasztalatom csak azokra a kitaposott utakra tanított ki, amelyeken a földi utas ismeretlen országok felé halad. Bölcs voltam és mégis csak balgaság gyümölcseit arattam. A tudás igen gyakran visszatartott a javamtól. Régi hibáimat elkerültem, hogy ujakba essem, amiket nem ismertem. Aztán új csapásokon régi tévutakra kerültem. Ha elkerülhettem a szomorúságot, az örömet vesztettem el. Hol boldogságot szakítottam, kitéptem avval együtt a fájdalom virágát is. Hadd menjek hát most már, hadd tanuljak újat.

Micsoda angyal is lehetett az, hogy ilyen ajándékot ad szegény embernek; még több bajt, szomorúságot osztogat. Lehet, hogy az ítéletem nem elég tárgyilagos ilyen nem

mindennapi körülményekkel szemben, de úgy vélem, ha én is abban az időben élek és angyal keresne föl engem is, ajándékot osztó; kiadni akaró, amit csak a lelkem kíván, mit becsvágyam álmodott valaha, vagy más ilyesmivel akar meglepni: én ugyan nagyon röviden elbánok vele.

— „Csak szedd fel a sátorfád és vidd innen az ajándékos bugyrodát, — mondanám, (lehet, hogy kemény visszautasítás, de hát így éreztem volna) aztán állj tovább. Nem kell nekem semmi a te boltodból. Nem kell énnékem a természetfölötti segítséged ahoz, hogy bajba keveredjek. Ami bajra, bánatra szükségem van, megkapom én azt itten lent bővíben; nincs semmi értelme a látogatásodnak. Hordd el innen a kis játékaidat — nem tudom, hogy kicsodásak, de eleget tudok már ahoz, hogy ne akariak többet tudni, — eredj velük másik bolondhoz. Nem vagyok minden lében kanál. Semmi kifogásom valami ártatlan találóskérdés-játék ellen; ha énrám magamra is kerül aztán a sor. Hanem ha fizetni énnekem kell mindig s földi boldogságom a zálog; és pedig meghosszabbított földi lét, — biz nem játszom én akkor. Lám, a Midás király esete; szépen kibabráltatok avval is; úgy tettetek, mintha nem értenétek őt; kicsavartatok szegény öreg fickó szavait, mintha ügyvédek lettétek volna Old Bailey-ban, kik tanun akarnak kifogni! Bizony Isten, szégvelem magam miattatok és meg is mondom a véleményemet; lejöttök ide, bolondot csináltok a balgaságaitokkal a sejtelennélküli halandókból; mintha nem volna elég bajunk itten anélkül is. Ott van az a másik eset a szegény paraszt házaspárral, akiknek megígértétek, hogy teljesítitek a három kívánságát; csuf csinyt tettetek azokkal is; egy kalács lett volna a vége és még azt se kapták meg. Ugy látszik, ti ezt elmésnek találtátok. Biz Isten kár, hogy nem találtok magatoknak odafönn egyebet, a mivel az időt agyonüthetnétek. Hát hordd el csak innét ezt a fajta mannáat máshová; boldogíts mást vele. Nekem meg vannak a magam tündérmeséi; elolvastam én az én mitológiámat; nekem nem kell a ti malasztotok. Nem is fogok élni soha vele. Ha malasztra lesz szükségem, megleégszem majd avval a rendes adaggal, amit ideleenn szoktak osztogatni. Tudod, mit gondolok; olyan hamisított márka; manna, mit semmi emberi teremtmény mannának nem nevezne, ha csak nem

mondják neki, hogy az; olyan, ami nem hasonlít semmi mannához; senkise érzi annak, hisz a valóságban nem is manna. Csak olyan manna, amire más gondolja azt, hogy áldás, mi pedig nem azt tartjuk róla. Hát megvan ennek az áldásnak is a hátránya, de a tieteknél azért mégis csak jobb, mindenesetre hamarabb tul esünk az ilyenen. Nekem nem kell semmi áron a ti malasztotok, mannátok. Ha itthagyd valamelyiket, egyszerűen utánadvágom.

Biztos vagyok benne, ilyenféle hangnemben válaszoliam volna annak az angyalnak: érzem, nekem jót tett volna. Már ki kell valakinek mondni a véleményét, mert amig ezek a tündérek, angyalok így bolondítanak bennünket, senkinek egy nyugodt pillanata sincs. Alig mertük a gyerekeket kiereszteni az ajtón Sohse tudta az ember, hogy micsoda rossz, mondvacsinált ügyes tréfával akarja kijátszani odaki valami ilyesféle tündér őket. Szegény gyerek nem tudja és azt hiszi, olyat kínálnak neki, amit érdemes elfogadni. Csak azon csodálkozom, hogy valamelyik ilyen angyalt nem hengergették már meg kátrányban és tollban.

Nem tudom, a Hamupipőke szerencséje is olyan kielégítő volt-e, mint a hogy velünk elhíttetni akarták. A piszkos konyha, nyomoru kamra után micsoda gyönyörűség volt a palota — az első évben; tán az első kettőben. Hát a herceg! Milyen szerelmes, milyen gáláns, be gyöngéd — az első évben; tán az első kettőben. Hát aztán? Istenem, herceg volt; nagy udvartartás közepette nőtt fel; annak a légköre házias erények kifejlesztésére nem alkalmas; a nőcske pedig — Hamupipőke volt. Még maga a házasság is kicsit elhamarkodott. Istenem jó, szerető kis asszonyka; de talán mégiscsak tulságosan a perc befolyása alatt cselekedtünk, fenséges hercegem. Bájos, édes kicsi lába volt; a szívünkbe táncolta bele magát. Mint ragyogott, imbolygott azokban a kis tündér-pavucokban. Olyan volt azon az estén a gógös udvari hölgyek között, mint liliom a tulipánok közt. Oly édes volt: olyan friss, olyan más, mint azok, kiket nagyon jól ismertünk. S ő is milyen boldognak tetszett, mikor remegő kis kezét a miénkbe tette. Micsoda lehetőségek azok mögött a lesütött szempillák mögött. Olyan szerelmes hangulatban voltunk mi magunk is azon az estén;

muzsikát éreztünk a lábunkban: a szemünket betöltötte a fény. Hogy még jobban ingereljen, a kicsike olyan gyorsan és hirtelen tűnik el, mint ahogy jött. Ki lehet? Honnan jön? Micsoda titok veszi körül? Drága álom csak; kísértő szellem, kit nem látunk soha többé; sose ragadhatjuk többé vágyó karjainkba? Örökké éhes maradjon a szívünk; csak emléke kísértsen? Dehogy! Hisz tetet öltött alak ő; és asszony! Itt a drága kis papucs; csókra teremtve. S olyan kicsi, hogy a férfi a mellénye alatt viselheti. Volt asszonynak valaha — de még tán tündérnek, angyalnak is — ilyen drága kis lába? Keresd át az egész királyságot; fel kell lelned! Az istenek meghaligatták az imádságukat; lám, itt maradt a kezünkben a rejtély kulcsa. „Még ha nem is egészen olyan lesz, mint a minőnek láttuk. Még ha nem is olyan rangbeli, hogy majd beleillik a királyi házunkba? Lord kancellár, vén mormogó, eredj a fenébe! Vak! Asszony, kinek ilyen papucs van, lehet-e egyéb, mint legmagasabb rangbeli? Egyszerű hercegek vagyunk mi csak; még felettünk is annyira áll, mint amennyivel az ég csillagai fényesebbek, mint a te öreg szemeid. Hallottad a parancsot; keresd, kutasd át az egész országot; kelettől nyugatig, északról délig. Meglásd, hogy felleled, mert rosszul jársz másképp. Még ha a disznópásztor lánya is, királynőnké tesszük meg — ha elfogad bennünket és királyságunkat.

Istenem, nem volt valami bölcs üzlet; magától értetődik, bizony nem. Dehát fiatalok voltunk; és a hercegek is csak emberek. Szegény gyerek; hisz mit tehetett a neveléséről, vagyis inkább annak hiányáról. Szegényke, még csoda, hogy nem lett tudatlanabb, mint a milyen. Hisz hogy bántak vele? Mennyire elhanyagolták, hogy megdolgoztatták? Konyhában, szolgálók és csirkék közt töltött élet nem segíti elő a szellemi művelődést. Ki tehet hát róla, ha a kicsike félénk és valamelyest korlátolt; mi bizony nem tehetünk róla, nagylelkű, jószívű hercegek. Még olyan érzelmes kis nő. Hát a családja elég nehéz ügy, az igaz; hisz a papa nem épp a legrosszabb fajtából való, bár prózai kicsit, ha házi dolgokról van szó. Kicsit a flaskót is jobban szereti a kelleténél. A mama, még az a két csuf, rossznevelésű lány; ezek igazán csak baj a kastélyban De hát mit tehetünk? már a rokonaink; éreztetik is velünk kellőképp. Istenem, hisz

tudtuk előre; rosszabbul is elsülhetett volna. És aztán az asszonyka legalább — hálisetennek — nem féltékeny.

Eljön hát az este, mikor szegény kis Hamupipőke egyedül ül a szép kastély termében. Az udvarlók hazamentek szép kocsijukon. A lord kancellár már ajánlotta magát. Az aranybotos, meg a sok inas már lefeküdtek. Az udvarhölgyek „Jó éjt” mondtak és eltűntek az ajtaik mögött; nevetgéltek, suttogtak egymás között. Tizenkettőt üt az óra; aztán egyet, kettőt; még mindig nem hallatszanak a lépcsőn ismerős léptek. Valamikor mindjárt azután hangzottak, hogy az udvarhölgyek „jóéjt” mondtak; akkor azok se nevetgéltek, suttogtak még ilyen csunyán.

Végre nyílik az ajtó és megjelenik a herceg; nem örül tulságosan annak, hogy még ébren találja Hamupipőkét. — Ejnye; ugy sajnálom, hogy elkéstem, angyalom; — államiügyek tartottak vissza. A külügy nagyon bonyolult, kedvesem. Ebben a percben hagytam ott a tanácsstermet.“

S szegény kis Hamupipőke, míg a herceg alszik, kisírja szegény, szomorú kis szívét a gyönyörű, királyi vánkoson. Királyi csipke veszi körül és a királyi ház nevének kezdőbetűi a párnákon. „Ugyan minek is vett feleségül? Sokkal boldogabb maradtam volna a konyhában. Sokszor féltem ugyan, de hisz mindig ott volt a kedves, derék öreg macska; néha meg, ha anya és a lányok nem voltak odahaza, apám sokszor felkuszott a konyhalépcsőn és bevitt a szobába; olyan jól mulattunk olyankor; csupa hurkát ettünk vacsorára. Szegény öreg apus; alig is látom mostanság. Meg aztán ha elkészültem a munkámmal, milyen kedves volt, ott ülni a tűz előtt; álmodhattam azokról a nagyszerű dolgokról, mik majd egyszer történnek velem. Minden álomban hercegnővé lettem; palotában laktam mindig; hanem egész más volt, nem ilyen. Ó, mint utálok ezt a nyomorult palotát, hol valamennyien rajtam vigyorognak; tudom, hogy vigyorognak, akárhogy hajlonganak is; akármi-lyen udvariasnak is tettetik magukat. Én nem vagyok olyan okos, helyes, mint ők. Utálok ezeket a szemtelenpofájú asszonyokat, kik mindig körülöttem vannak. Az a legrosszabb egy ilyen palotában; akárki bejöhethet és vigyoroghat. Ó, utálok mindent és mindenkit. Kedves jó nagymama; gyere értem; vigyél el innen. Vigyél vissza az én jó régi

konyhamba. Add vissza régi, elnyütt ruhám. Hadd táncoljak megint a pizskavassal; hadd legyenek boldog megint; hadd álmodjak.

Szegény kis Hamupipőke; talán jobb, ha a nagymama kevésbé igyekszik a javadra; valami derék földbirtokoshoz mentél volna feleségül. Az sohse látta volna, hogy nem vagy pompás, ragyogó; szeretett volna, csak azért, mert kedves vagy, meg csinos. Királyságod csak majorság lett volna. Ott a házi kötelességeket, miket olyan nehezen tanultál meg, legalább jól felhasználhatod. Ragyogtál volna ahelyett, hogy elhomályosítsanak; apus esténként ellátogatott volna hozzátok, hogy elszívja a pipáját s szabaduljon a házi ügyes-bajos dolgától; igazi királyné vagy akkor.

Csakhogy, édesem, tudod, akkor se lettél volna elégedett. No igen-igen, a mostani tapasztalatoddal! Most már tudod, hogy királynéknak, szegény kis szolgálóknak egyaránt megvannak a maguk bajai; de e tapasztalat nélkül? A tükörbe pillantottál volna, ha egyedül vagy; csinos kezeid, lábaid szemlélted volna. Csinos arcod rögtön árnyék vonja be. „Hát igen;” mondogattad volna magadnak, „John aranyos ember; derék fiu és én igazán nagyon szeretem. Persze, persze. Csakhogy” — s régi álmok elevenednének meg, melyeket ott álmodtál, az alacsony boltozatu konyhában, a pislákoló tűz előtt; — elégedetlen lennél, a milyen elégedetlen most vagy, csak épp másféleképp. Biz az lennél, Hamupipőke, bár határozottan rázod aranyfürtös fejed. Meg is mondom néked, mért. Mert asszony vagy, azért s valamennyiünk közös sorsa, — asszonyé, emberé, — hogy mindig azt akarjuk, az kell, a mi nincs, ha pedig megvan, rájövünk, hogy nem ez az, a mi kellett volna. Ez az élet törvénye, kedvesem. Hát azt véled, amikor ott fekszel a konyhában a földön és könnyeid a hamuba folytak, hogy te vagy az egyedüli asszony, kinek a könnyei a földet áztatják abban a percben? Édes hercegnőm, ha látatlanul csuszhatnál keresztül a városon és betekintenél az elfüggönyözött ablakon, rájönnél, hogy az egész nagy világ se egyéb, mint siró gyerekekkel teli, nagy gyerekszoba s senki, aki megvigasztalja őket. Eltörött a baba; ha megn nyomjuk, nem gagyogja már édesen a kérdésünkre: — Szeretlek; csókolj meg; — néma a dob, a dobverő; nincs már fülsike-

titő lárma a gyerektanyán. A teáscsésze-skatulyára keményen ráléptünk; nincs több vig uzsona a háromlábu teásasztalka mellett. Nem fujja már a nagy trombita azt a nótát, a mit úgy szerettünk hallani; a gyerek-ágyu felpukkant és megégette az ujjunkat. Sohse busulj, kicsi ember, kicsi asszony; majd holnap megpróbáljuk összeragasztani.

S aztán meg látod, édes Hamupipőke, gyönyörű palotában lakol mégis; van ékszered, gyönyörű ruháid, meg — No csak hadd; ne haragudj én rám. Hát nem álmodtál ezekről a dolgokról *csakugy*, mint a szerelemről? No lásd; hát legyél becsületes. Hisz mindig hercegről volt szó, nem igaz? Vagy hát legalább is kitünő partieről; csinos, elegáns fiúról, ki olyan előkelően hajlodozott feléd a vöröslő parázsról. Sohse volt az a nemes ifju kereskedelmi utazó, sohse művelt hivatalnok, ki három fontot keresett hetenkint. — Pedig hát vannak egész bájos kereskedelmi utazók, nem igaz? Vannak igen kellemes hivatalnokok, nagyon szerény jövedelmekkel. Értelmes embernek, asszonynak, kik egyebet az egymás szerelménél nem akarnak, teljesen elégendők. Ugyan miért is volt mégis mindig csak herceg, Hamupipőke? A palotának, libériás szolgálknak, ékszernek és pompás öltönynek semmi része se volt az álomban?

Csak emberi voltál, Hamupipőke, ez az egész. A szokott padlás-szobácskában didergő művész, amint Hírről álmodik! Azt hiszed, nem úgy véli, hogy eljön a Hír szerelmes karjaiba, ahogyan Jupiter jött Danaehez? Hát azt hiszed, ő nem álmodik jó ebédekről és vastag szivarokról, szörmegallérről és briliánstűrőről? S mindezeket megvásárolhatja, ha csak szerelmes karjai nem hiába epedik a Hír látogatását?

Valamelyik kép nagyon divatos mostanság. Sok kirkakat-ablakban láthatod a városban, Hamupipőke. A címe: „A szerelem álma“, szép fiatal lánykát ábrázol; kicsit rendetlen ágyban alszik. Az alvó szempontjából azt reméli a néző, mivel némileg fedetlen, hogy az éjjel igen meleg és hogy nincs a szobában légvonat. Az égből hatalmas nap-sugár-létra vezet a szoba közepére; ezen a létrán egymás hegyin-hátán szép kövér kis Cupido-k, angyalkák; valamennyinél valamely szerelmi zálog. A kis koboldok ketteje ékszeres tarsoly tartalmát üríti a padlóra. Másik négy óva-

tosan gyönyörű ruhát emel (konfekciómunka; így hívják, azt hiszem) kicsit kivágott, de az uszály pótolja, a mi egyebütt hiányzik. Mások kalapos-skatulyákat cepelnek, mikből divatos, ígész kalapkák kandikálnak ki. Egyesek — alighanem áruházakat jelképeznek — egész selymeket huznak maguk után. A cipészek Cupidói se hiányzanak; bájos cipellőket lóbálnak. Vannak harisnyák, harisnyakötők; még kevésbé megnevezhető árukról se feledkeztek meg. Tükrök; tizenkétgombos keztyük, illatszeres üvegcsék és zsebkendők; hajtük és gyönyörűszép napernyők; a Szerелеm istene teletöltötte velük küldöncei karjait. Praktikus, modern Szerелеm-istene; halad az időkkel. Érzi az ember, mennyire más ez a modern Szerелеm temploma; maga a szerelem istene ugyan járatos lehet a bevásárlásokban; Venus, az anyja, a kosztüm-osztályon gyakorol alighanem felügyeletet. Olympiai Whiteley ez a modern Eros; nem felejt el semmit; im ott látom a kép hátterén valamelyik kis Cupido-t, a mint zsinóron kövér szívet rángat.

Birnál jótanácsot adni, Hamupipőke, annak az alvó gyermeknek? Azt mondanád: — Ébredj csak az ilyenféle álmából. Egész zálogház összes kincsei se tesznek boldoggá. Álmodj szerelemről, ha úgy tetszik; az szép, bölcs álom: még ha örökké álom marad is. Ezek a gyöngyök, divatkelmék — hát te, annyi évszázad örökösnője, — még mindig olyan gyengeszívű vagy, mint valami szegény kis vad leány? Alig lennél több, mint az őskori majom? Aranyad eladod az első alkusznak, ki ilyen áruval kecsegtet? Tán azt hiszed, Burlington Arcade a menyország kapuja?

Az ám; én, könyvek írója, beszélhetnék így magam is a fiatal gyerkőcnek, ki megunta a magas széket a hivatalban; irodalmi karrierről álmodik; hírhez, vagyonhoz vezetőről. „Azt hiszed, gyerek, hogy azon az uton hamarabb eléred a boldogságot, mint a másikon? Azt hiszed, hetilapokban leadott párbeszédeiddel nagyon meg leszel elégedve, ha az első tucaton tuladtál!? Úgy véled, az áradozó nőszemélynek, aki elolvasta valamennyi könyved és nem érti, hogy lehet ilyen okos valaki, valamin nagyon örülni fogsz a tizedik találkozás után? Azt hiszed, az ujság mindig teli lesz géniuszod bámulatával? Oldalakat ir megvesztegető külső megjelenésedről „Kiválóságaink“ rovat alatt?

Nem emlékszel a kedvezőtlen bírálatokra? kesernyés mondatokra? Örökös félelemre! nehogy centiméternyire is eltérj a lanyha pocsolyától, a mit „közizlés”-nek hívnak. Mihez egész életedben ragaszkodnod kell? Ragaszkodnod biz éppugy, mint minden bűnösnek unalmas taposómalmához? Hát azt hiszed, ott nem küzködsz majd egyéb reménnyel, vággyal, csak hogy ki ne dőlj? Inkább alkoss otthont, gyerekek, az asszonynak, aki szeret; gyűjts egy-két barátot magad köré; dolgozz, gondolkozz; alkoss; boldog léssz akkor. Kerüld el a vásárt, a melyiket jobb hijján „Művészet világá”-nak hívnak. Hadd küzdjön annak minden bohóca, tekergője egymással a tömeg rivalgásáért, garasáért. Ne törődj zajával, ágyuival, olcsó láng az. Jer velem; a nyári éjjel ott illatozik a domb másik oldalán; csönddel, csillaggal teli.

Te, Hamupipőke, meg én, gyakorlott népség vagyunk; jótanácsokat tudunk adni; de mit gondolsz, meghallgatnak?

Azt mondanák:

— Ó; az én hercegem nem olyan ám, mint a tiéd. Az bizony szeretne engem örökké; különben is rendkívül alkalmas vagyok arra, hogy palotában éljek. Van hozzá képességem; ösztönöm. Egész biztos, hogy hercegnőnek születtem. Köszönöm jóakaratu tanácsod, Hamupipőke; hanem tudod, mi kettőnk közt némely különbség van ám.

Ilyen választ kapnál, Hamupipőke; Én hozzám meg így szólna fiatal barátom: — Igaz; hisz megértem én az ön ellenszenvét az irodalmi pályával szemben az önét megértem; csakhogy, lám, nem egészen egyforma a két eset. Én tudniillik nem találnék annyi nehézséget, ha fenn akarnám tartani a pozíciomat. Én ugyan nem félnék attól, hogy elolvassam, a mit a kritika énrolam tart. Hát persze; míg felfelé igyekszik az ember, addig rengeteg nehézséggel találkozik; de odafönn a tetőfokon van hely elég. Hát köszönöm a jótanácsot; Isten vele.

Meg aztán, édes Hamupipőkém, nem is éreznők át olyan teljes mértékben magunk se a jótanácsunk helyes voltát. Ismerjük már pályánk valamennyi giz-gazát; hiányzana az, akármennyire ismerjük is hiu természetét. Ismered a palotát, Hamupipőke, a kis aranykoronával együtt; én meg ismerem jól a kikiáltó-sipkámát; ismerem a nevetést,

a mi onnan felel a nagy tömegből, ha a csöngettyümet rázom. Kell nekünk mindez. Ez az egész, mit ég, föld adhat. Vigasztalja a szívet, lelket, és hát büszkék is vagyunk, sokat akarunk; nem hagyjuk magunkat elküldeni üres kézzel. Adjatok csak meg mindent; majd elégedettek leszünk. Mert látod, Hamupipőke, neked mégis meg voltak a szép napjaid. Van némely szegény kutya, kinek nem voltak még soha ilyenek se. Ne bosszankodj. Legalább ismerted a boldogságot. Paradicsom volt a palota addig a néhány hónapig; téged fontak át a herceg karjai; ajkai a te ajkadon; ezt el nem vehetik tőled az istenek se.

Nem tarthat örökké a kalács, ha olyan mohón esünk neki. Eljön a nap, mikor — éhesen — az utolsó morzsát is felcsipkedjük. Ott ülünk az üres asztalra meredve; nincs már ünnep Hamupipőke; csak a böjtöléstől való félelem.

Naiv mese; szegényes kis vallomás, mit az emberiség saját magának tesz, mikor utvezető erkölcsül feltalálja Hamupipőke meséjét: — Légy csak jó, kislány. Légy türelmes, bármilyen rossz a sorsod. Légy kedves, szives, úgy viseld kemény keresztet, — majd eljön a nap; feleségül vesz a herceg és lesz kocsid, paripád. Légy derék, erős kislány. Dolgozz, ahogy csak birsch és várj türelemmel; Isten segítségével gazdag leszel majd nagyon; visszatérsz London városába; aztán feleségül veszed a gazdád leányát.

Ha akarnánk, kedves olvasóm, te, meg én, a valóság-nak jobban megfelelő leckére taníthatnánk a gyerekeket. Tudjuk, de mennyire tudjuk, hogy valamennyi erények utja se vezet gazdasághoz; sőt inkább ellenkezőleg; más-képp hogy magyarázhatók meg csekély jövedelmeink? De mit gondolsz; helyes dolog volna-e, ha úgy egyszerűen megmondanók nekik az igazat? Hogy a becsületesség a legdrágább luxus, amiben csak ember pompázhat, — hogy az erény, ha nagyon ragaszkodunk hozzá, rendszeren külvárosi szomorú, kicsi házhoz vezet. Az is lehet, hogy nagyon bölcs a világ; hogy így van jól berendezve.

Ismerek egy igen intelligens, egészen fiatal hölgyet. Tud írni, olvasni; mindenben igen ügyes; de különösen jól vitatkozik. Olybá veszem, mint az általános, közepes emberiséget a Sors-sal szemben; az alábbi beszélgetést hallgattam ki a múltkor közte és egy idősebb nő közt, a ki

elég kedves, hogy őt néha a világ bölcsességeire kioktassa:

— Máma reggel jó voltam; nem igaz, dada?

— Elég jó voltál; — nem voltál rossz hozzád képest.

— Hát mit gondolsz; elvisz a papa máma este a cirkuszbába?

— Elvisz, ha jó maradsz. Ha délután nem leszel rossz. Szünet.

— Hétfőn jó voltam; emlékszel rá, dada.

— Hétfőn elég jó voltál.

— Azt mondtad, dada, hogy nagyon jó voltam.

— No, jó; hát nem voltál rossz.

— És úgy volt, hogy elmegyek a Báb-színházba és mégse vittek el.

— No, igen; mert a nénéd véletlenül épp akkor jött föl; aztán a papád nem birt ülőhelyet szerezni. Szegény néni; egyáltalán nem ment volna színházba, ha csak akkor nem.

— Ó, szegény, nem mehetett volna?

— Nem bizony.

Ujabb szünet.

— Gondolod, ma is feljön hirtelen?

— Ó dehogy; nem hinném, hogy feljönne, minek jönne fel?

— Én is azt hiszem, hogy nem jön. Tudod úgy szeretnék máma este a színházba menni. Mert látod, dada, ha ma se mennék, el lenne már tőle a kedvem egészen.

Hát talán bölcs dolog a világtól, hogy színházat ígér nekünk. Hiszünk is benne eleinte. Csakhogy később, attól félek, valamennyiünknek elmegy a kedve.

**Azon cselekedeteink kellő méltatása,
miket véghezvinni szándékoztunk.**

Jó emlékezőtehetségem van — és messzire nyulik vissza. Kedves olvasóm te, ki az élet kapaszkodóján odáig jutottál, hogy gondtalan ifjuság „középkorú”-nak keresztel, olyan messzire persze nem követhetsz, hogy emlékezz egy

bizonyos időszakai folyóiratra, mi „Az amatőr” néven látott napvilágot. Nemes cél felé törekedett. A függetlenség gyönyörű eszméjét kísérlette meg az emberek fejébe verni; a „segíts magadon” szép elvét vallotta. Valamelyik fejezet azt magyarázta, hogy készíthet az ember virágos-vázát ausztráliai husos-fazékból; másik, hogy alkothat vaj-tubuskból zongoraszéket; harmadik kitanított, hogyan használhatod fel a régi kalapskatulyákat zsalugáternek; vagyis hát az volt a dolog lényege, hogy mindig olyanokból csinálsz valamit, a mi nem arra készült. A mi a lehetőség szerint a legkevésbé felel meg a célnak.

Jól emlékszem, két teljes oldal annak volt szentelve, miszerint kedvet és erőt öntsön az emberekbe, hogy esernyő-állványokat készítsenek régi gázcsövekből. Esernyők és kalapok elhelyezésére kevésbé alkalmas dolgot a gázcsöveknél én elképzelni nem tudok; ha mégis akadna, biztos vagyok benne, eszébe jut a szerzőnek is és följajánlja.

Képkeretet alkothatsz sörösüveg-dugókból. Elteszed a dugókat, képet majd találsz valahol — kész a mű. Hány sört kell általában elfogyasztani ahhoz, hogy képkeret vállalkozás milyen hatással van a képkeretező testi, lelki és erkölcsi jóvoltára: avval nem törődött az Amatőr. Kiszámitottam, hogy közepes nagyságú képhez majdnem elegendő tizenhat tucat sörösüveg. Hogy érdekel-e valakit még a képkeretezés, miután megivott tizenhat tucat sört; nem tudom; hogy nagyon büszke lenne aztán a képre; kérdés. Csakhogy nem ez volt a fontos.

Egyik ismerősöm, fiatal gentleman — testvérem kertészének a fia; mondaná Ollendorff apánk, — annyira vitte, hogy elegendő dugót gyűjtött nagyatyjának bekerekezésére; hanem az eredmény nem volt felbátorító. Magának a kertésznek a felesége nem látszott elragadtatottnak.

— Mi a csoda az a sok dugó apa körül? — kérdi.

— Nem látod, — hangzik némileg sértődötten a válasz; — az a keret.

— Ó, hát mért dugók?

— A könyv azt mondta: dugók.

Az idős hölgyre nem volt hatása a magyarázatnak.

— Most valahogy sehogyse hasonlít apához; — sóhajt. Elsősülöttje ingerült:

— Hát akkor mihez hasonlít?

— Nem tom'. Az egész olyan most már, mintha tiszta dugó lenne.

Az idős hölgy álláspontja megfelelt a valóságnak. A művészet némely ágai a képkeretezés ilyen módja felé hajlanak. Magam is láttam egyszer egy gyászjelentést, mit hasonló diszitmény ékitett; általánosságban a keret uralkodott annak rovására, a mit bekeretezett. Képkeretezők szerényebbje, becsületesebbje maga is beismerte volna a dolgot.

— Bizony igen csunya, ha úgy ránéz az ember, — mondta egyik, a mint a szoba közepéről méregettük. De hát legalább maga csinálta az ember.

Úgy vettem észre, hogy ez a megállapítás igen helyes; a dugókereteken kívül a világon sok minden egyébbel is kibékít bennünket az, hogy legalább magunk csináltuk.

Másik ifju barátom — úgy vettem észre, az ifjuság leginkább az a réteg, mely kedveli az amatőr jótanácsait, úgy vélem, ha az ember öregszik, kevésbbé merész, kevésbbé vállalkozó, hintaszéket csinált e könyv utmutatásai szerint rossz hintaszék volt ez a hintaszék. Tulságos erőset ivelt, ugyanabban az időben tulságos sokfelé ivelt. Azt tartom, ha valaki hintaszékben ül, nem akar folytonosan hintázní. Eljön az idő, mikor azt gondolja: — No most már eleget hintáztam; most kicsit majd csöndben ülök, mert másképp baj lesz. — Ez itten a makacs hintaszékek közé tartozott; az emberiség veszedelme az ilyesmi; teher sajátmagának. Az volt a hite, hogy azért csinálták, hogy hintázzon; ha nem hintáz, időt fecséreel. Ha egyszer elkezdte, meg nem bírta akadályozni az égvilágon semmi; soha senki arra nem indíthatta volna, hogy a saját gazdája feje fölé kerüljön. Az volt az egyetlen, ami aztán kijózanította.

Látogatást tettem tehát az ifju barátomnál, az üres napaliba vezettek. Hivogatólag integet felém a hintaszék. Hogy tudhattam volna én, hogy „amatőr“ hintaszék. Fialat voltam én akkor; hit élt bennem az emberi természet nagyságáról s úgy képzeltem, hogy ha tudás, tapasztalat nélkül az ember valamibe a világon belefog, olyan bolond még sincs, hogy hintaszékkel kísérletezzen.

Könnyedén, gondtalanul vettem magam tehát belé. Rögtön észre kellett hogy vegyem a mennyezetet. Ösztön-szerű mozdulatot tettem előre. Eltűnt az ablak és vele együtt a puskalövésnyíre fekvő erdős dombhát. A szőnyeg került a szemem elé s saját cipőimet láttam, a mint eltűnnek mögöttem körülbelül kétszáz mértföldnyi óránkénti sebességgel. Heves mozdulattal igyekeztem elérni őket. Ugyhiszem, túloztam. Mert most teljes egészében láttam a szobát — négy falát, mennyezetét és padozatát. Látomás-szerű volt. A falusi zongorát lábbal felfelé szemlélhettem, s megint észrevettem, mint röppennek mögém a cipőim; ezuttal a fejem fölött, fölfelé került talppal. Másik pillan-atban elvesztettem a cipőim és a szőnyeget suroltam épp akkor, mikor az is a fejem fölé igyekezett. Ugyanabban a percben valaki hevesen a hátamra ütött. Épp eszem, mire visszanyertem, arra intett, hogy ez is a hintaszék lehetett. Rövid vizsgálódás ezt a feltevést valóságon alapulónak igazolta. Mert egyedül voltam még mindig s — pár perccel később — képes arra, hogy a ház asszonyát nyugalommal és méltósággal üdvözölhessem. A hintaszéket nem említettem. A valóság az volt, hogy óhajtottam, bár mielőtt elmegyek, ülne bele és próbálná ki másik vendég. Akarattal a legkedvezőbb, leghívogatóbb helyzetbe állítottam. Hanem ámbár képes voltam arra, hogy hallgassak, arra már képtelennek találtam magam, hogy háziasszonyommal együtt a remekmű csodálatát zengjem. Felhivta rá a figyelmem. Tapasztalataim tulságosan elkeserítettek.

— Ezt maga csinálta ám a Willie! — így a büszke anya. No; mit szól hozzá?

— Igen szép.

— Öreg sörös hordókból csinálta! — folytatja. Ugy látszik, erre egyenesen büszke volt.

Bár elnyomni igyekeztem, kikérezkedett belőlem a szemrehányás:

— Azokból? — mondom. — Biz Isten okosabbat is csinálhatott volna belőlük.

— Hm; hogyan?

— No igen; sok mindenféle mást is csinálhatóit volna velük. Például újra sörrrel tölthetett volna meg őket.

Megleptve nézett rám a vendéglátó hölgy. Úgy éreztem, magyarázattal tartozom neki.

— Mert lássa, — igyekeztem; — ez a szék nincs egész jól csinálva. A görbék nagyon rövidek; tulságosan meg vannak hajlítva; talán kegyed is látja, egyik magasabban fekszik a másiknál és az átmérője keskenyebb; a hátrész nincs szögben. Ha elfoglalják; a középsúly nem esik...

A hölgy közbevág:

— Kegyed ült már rajta; — mondá egyszerüen.

— De nem soká; — biztosítottam.

Megváltozott a modora. Engesztelőbb lett.

— Úgy sajnálom, — mondja. — Mert egészen csinos.

— Az, — helyeseltam; — s épp itt nyilatkozik meg kedves fiának ügyessége. A szék megjelenésben elhárít magáról minden gyanút Okos módon fel lehetne használni igazán humánus célra Vannak minékünk közös ismerőseink; — neveket nem emlitek, hisz tudja, kiket gondolok, büszke, öntelt, nagyszerű személyiségek, kiken sokat javítana ez a szék. Ha én Willie vagyok, valami művészies drapériával elrejttem a mechanizmust; rendkívül csábító vánkoscákat helyeznék a szerszámra és felhasználnám arra, hogy szerénységet, méltóságot tanítsak az embereknek. Mert arról meg vagyok győződve, hogy nincs emberi lény, ki arról a székről felállva, éppolyan fontosnak érzi magát, mint a mikor belement. Lám a kedves fiam automatikus készüléket alkotott az emberi nagyság futólagos voltának kifejezésére. Mint erkölcsileg hatékony erő, ez a szék álruhába öltöztetett áldás lenne.

Háziasszonyom halvány mosolyra fakadt; félek inkább udvariasságból, semmint lelki gyönyörüségből.

Kicsit szigoruan ítél; — mondja. — Ha meggondolja, hogy a gyerek ezelőtt a világon semmiféle hasonló dolgot nem végzett, hogy nincs semmi tudása és tapasztalata ilyesmihez, akkor igazán nem olyan rossz.

Erről az oldaláról szemlélve a dolgot, arra kényszerültem, hogy megadjam magam. Nem akartam föltárni előtte, hogy mielőtt nehéz feladatba kezd, jobb volna, ha a fiatalember tudását bővítené és tapasztalatot gyűjtene; — ez népszerűtlen elmélet.

A legfőbb propagandája volt az Amatőrnek: házbe-

rendezések tojásos ládákból. Mért tojásos ládákból, azt soha meg nem értettem; de az Amatőr szerint azok a háztartás alapvető elemei. Csak elég tojáslárával rendelkezék, nincs az a fiatal házaspár, akinek gondja kell hogy legyen a berendezésére. Három tojáslárából írőasztal; a negyediken rajta ülsz; a könyveid tojás-lárákban körülöttesz; — kész a dolgozószobád.

Ebedlő: két lárából asztal; négy láda és egy tükör darab: pohárszék; hat láda meg egy-két méter virágos kelme ügyesen összeeszkábálva a derüs pihenő sarkocska. Hogy valamiféle sarok, az kétségtelen. Mert sarkokon ülsz, sarkokba akadsz bele; akármerre fordulsz, mindenütt sarok. A „pihenő“-t tagadom. Elismerem, hogy a tojáslárák hasznosak lehetnek; ha tetszik, azt is elismerem, hogy mutatósak; de hogy „derüs“-ek; nem, nem derüsek. Évekkel ezelőtt, mikor fiatalabb volt még a világ, meg mi is, egyetlen vagyónunk, mindenünk a Jövő volt. Akkor olyan háztartásokat, otthonokat alapítottunk, a milyeneket kevesebb reménnyel élő népek több, min egyszerűnek jelentettek volna ki. Ott volt helye a tojásoslárának, vagy hasonló iskolájú butorzatnak.

Szombattól hétfőig akkor vendég voltam, — tojásoslárába akasztottam a ruháimat. Tojásoslárában ültem egy másik láda előtt, a min a tea-ebed állott. Szerettem tojásoslárában . . . Istenem! ha csak percre úgy érezném a vérem zugását, mint akkor, ott a tojásoslárában, megelégednék avval is, ha tojásoslárákon ülhetnék mindaddig, míg eljön az idő s elhantolnak a tojásoslárába; láda a sirkövem is; tojásoslárá. — Sok szép estét töltöttem tojásoslárában; ágyba szálltam és tojásoslárá volt az ágy. Megvan neki a maga jó oldala — nem tréfából mondom — de hogy „derüs pihenő helyecske“ volna, nohát erről nem lehet szó.

De kedvesen együgyűek voltak azok az otthoncsinált szobák. Régi árnyak mögül előlibennek; itt állnak a szemem előtt. Látom a csomós, sarkos, kemény diványt; olyan karosszékeket, miket a nagy Inkvizitor szerkeszthetett; pompás nappal-szék, éjjel-ágy, mi nappal nem volt szék, éjjel nem ágy. Pár kék tányér; a Wardour street vásárjain szerztük; pohárszék, mibe mindig beleütödtünk, selyemkeretű tükör; olcsó nyomatok fölött két japán legyező; páva-

tollal himzett zongoratakaró, az Annie testvérnénje készítette; asztalterítő; Jenny rokon remeke. Ott álmodoztunk a tojásosládákon — fiatal, művészi izlésű urak és hölgyek — az olcsó ebédről, mit Chippendale-ben fogunk elkölteni; hanem a kávékat tizenegyedik Lajos korabeli kávétermekben szűrcsöltük s boldogok voltunk. Páran megtollasodtunk azóta, — Mr. Bumps szokta magát így kifejezni. Ha ellátogatók hozzájuk, észre kell hogy vegyem, miszerint igazi Chippendale-székeken ülnek Sheraton-asztalok előtt és Adams-kályha melegíti őket; de jó Isten! hová lettek az álmok; hová a lelkesedés, a mi úgy lengte át a második emeleti odukat, mint a friss márciusi fuvallat? Tán ottmaradtak a virágos kelmével behuzott tojásosládákban, a két-krajcáros legyezőkön. A sors olyan nyulóskezű. Ha ad, mindig el is vesz. Pár shillinget dobott nekünk, meg sok-sok reménységet. Most fontokkal fizet, de fizet aggodalmakkal, bajokkal is. Mért nem tudtuk, milyen boldogok voltunk, a tojásosláda trónjainkon?

Ugy ám Dick; te jól felküzdötted magad. Ujságot szerkesztesz. Telekürtöled a világot mindavval, a mivel Sir Joseph Goldburg, a tulajdonos parancsára tele kell kürtölnöd. Olyan leckéket adsz föl az embereknek, miket Sir Goldburg parancsára kell megtanulniok. Azt mondják, jövő évben bárói rangot kap. Meg vagyok róla győződve, hogy megérdemelte. Lesz ott holmi kisnemesség a te számodra is, Dick.

Tom, te is célhoz értél. Abbahagyta az allegóriákat. Kérlek, melyik gazdag művészbarát szereti, ha a saját falai emlékeztetik rá szüntelen, hogy Midás királynak szamárfülei voltak? Hogy Lázár a kapu előtt ült időtlen-időig? Most arcképeket festesz s mindenki azt mondja, a jövő embere vagy. Az „Impresszió” például mesés volt; az öreg Lady Jezebel olyan gyönyörű szép rajta; megszólalásig hü. Biz Isten, szép és mégis olyan jó. Bámulatraméltó a művészeted.

Mégis, Dick, — Tom; öreg cimborák; ezer siker között nem ér-e utól olyan perc, mikor elő szeretnétek halászni a régi tojásosládákat a multból? Nem szeretnétek kibutorozni Camden Town-i régi tanyát ládával, hogy ott találjátok a fiataltságot: szerelmeinket, hitünket?

A multkor valamelyik nap egy incidens elevenítette fel bennem mindezeket a régi dolgokat. Először látogattam meg valakit; — egy művész ismerősömet. Arra kért, keressem fel őt kis otthonában. Öreg édesapjával él. Rendkívül csodálkozásomra — azt hittem, ez az örület rég kihalt már — a lakás félig ládákból volt felépítve. Ugynevezett „kisztni“-k; dobozok, tojásosládák. Ez a barátom megkeres husz fontot hetenkint; az öreg papa „rigolyá“-ja — így fejezte ki magát, — hogy ezeket a rémeket gyártja. Olyan büszke rájuk, mintha diszbutor gyűjtemény volna a South-Kensington muzeumból.

Az ebédlőbe vezetett, hogy a legujabb remeket megmutassa. Új könyvespolc. A szoba különben csinosan van berendezve; el nem képzelhető semmi az égvilágon, a mi jobban eltorzitaná, mint e remekmű. Főlöszleges dolog megmagyarázni, miszerint e csoda tojásosládából alkotódott. Egy szempillantás alatt láthatta mindenki, hogy csakis és kizárólag abból lehet. Nevezetesen pedig csunyán összetákolt tojásosládákból, a miket a ládagyárnak nem szabadtott volna utraengedni; szégyenfoltjai a tojásládáiparnak.

Aztán felmentünk a hálószobába. Úgy nyitotta fel az ajtaját, mint olyan ember, ki drágakövek ritka és értékes muzeumát akarja elibéktárni.

— Az öreg — mondja, — alkotott ebben a szobában mindent, de mindent, a mit lát. Beléptünk. Először a ruhaszekrényre hívta fe a figyelmem. „Majd én támogatom addig, a míg az ajtót kinyitja: úgy hiszem, kicsit egyenetlen a padló; inog, ha nem vigyáz.“ Vigyáztam, hanem ingott mégis. Addig tologattuk, simogattuk, hogy kinyílt azután minden nagyobb szerencsétlenség nélkül. Csodálkoztam, hogy milyen gyér a ruhaszekrény tartalma. Úgy ismerem a barátom, mint a ki jól öltözködik.

— Tudja, -- magyarázta, — nem igen rakhatok többet belé, csak a legszükségesebbet. Nagy darab fiu vagyok. Ha véletlenül sietek, rám döntöm az egészset. Valószínűnek is látszott.

Kérdeztem, hol tartja a többi ruháját, hol öltözködik.

— Hát rendesen a fürdőszobában, — felel szerényen. — Ott tartom a legtöbb dolgomat. Persze az öreg nem tudja. Fiókosszekrényt mutat. Egyik fiók nyitva áll.

— Eztet mindig nyitva kell hagyni, — magyarázza, — mert amire épp szükségem van, azt ebbe rakom. Nem igen nyílnak, csukódnak könnyen ezek a fiókok, vagyishát inkább elég jól zárulnak, hanem akkor megint nem nyílnak ki. Az időtől függ, úgyhiszem. Nyáron nyílnak-csukódnak egész jól; merem állítani. Reménykedő természete van a barátomnak.

Hanem a szoba büszkesége a mosdó.

— Hát erről mit tart? — kiált lelkesedve. — Igazi márvány teteje van!

Tovább nem ujjonghatott. Izgalmában rátette egyik kezét az alkalmatosságra; ennek a mozdulatnak természetes következménye lett, hogy a lap lecsuszott. Inkább véletlenül, mint akarattal, a korsót még fel bírtam fogni. Felfogtam a benne levő vizet is. A mosdótál a lapjára zuhant és nem is esett nagy kár, csak bennem, meg a szappantartóban.

Nem hirt szivemben csodálat kelni eme mosdó láttán, kicsit nedvesnek éreztem magam.

— De hát mit csinál, ha mosdani akar? — kértem, minekután ketten összeállítottuk megint az egészet.

Olyan lett, mint összeesküvő, ki mély titkot készül elárulni. körül tekintett a szobában, mint a kit tetten értek; aztán, lábujjhegyre állva, az ágy mögött pohárszéket nyitott fel. Abban kicsiny mosdótál állott, mellette kicsi kanna.

— Ne szóljon az öregnek, — mondja. — Ezeket itt tartom a pohárszékben; aztán úgy mosakszom a földön.

Ez volt a legnagyobb, mit a tojásosládáknak valaha is köszönhettem. A csaló fiu, a mint titokban a padlón mosakodik az ágy mögött; remeg minden lépésnél; hisz jöhet az „öreg.”

Kiváncsi az ember, vajjon a Tizparancsolat olyan mindenható-e, mint ahogy mi jó népek hisszük. Talán a tizenegyedik többetér az egésznel: „Szeressétek egymást!” És pedig közönséges, mindennapi, emberi, praktikus szeretettel. A többi tizet el lehetne helyezni ennek az egynek valamelyik sarkában. Az ember anarkista-érzelmű pillanataiban egyetért Louis Stevensonnal: Hogyha szeretetreméltó és jókedvű vagy, elég hit, vallás, az is ebben a hétköznapi világban. Annaira igyekszünk azon, hogy ne öljünk, ne lop-

junk, meg ne kívánjuk a felebarátunk feleségét, hogy még arra sincs időnk, hogy igazságosak legyünk egymáshoz az alatt a rövid idő alatt, míg együtt vagyunk idelelni. Olyan holtbizonyosak vagyunk-e abban, hogy jelenlegi erény- és bűn-listánk egyedül tökéletes? A jó, önzetlen ember becs-telen-e azért, mert nem sikerül neki mindig legyőzni a természetes ösztöneit? Hát a szükszövü, savanyulelkü, ki soha nagyszerü tettet véghez nem vitt, soha nagy-lelkü gondolata nem támadt, szent, mert hogy nincsenek ösztönei? Tán rossz a rendszer, a zsinórmérték, a mivel gyengébb fivéreinket, nővéreinket mérjük? Ugy bíráljuk őket, mint a könyveket a kritikusok; nem a jó tulajdonságaik, hanem a hibáik szerint. Szegény Dávid király! Ugyan mit tartott volna róla a Felülvizsgáló bizottság? Noé apánkat valamennyi bornemissza egyesületből kitessékelték volna; Kámot kitüntetik, ha feljelenti. Hát szent Péter! Szegény, gyöngé Szent-péter; jó, hogy az apostol-kollegái, meg a Mester nem voltak olyan szigoruak az erénycsöszségében, mint a milyenek mi vagyunk ma.

Elfelejtettük már az „erény” szó jelentőségét? Valamikor az emberben levő jótulajdonságokat hívták így. Eltekintettek a rossztól, mi szintén szunnyadt benne, mint gaz a gabona közt. Ma nem a hős — hisz az hibával teli, — csak a szeplőtlen lovag; nem az ember, ki sok jót cselekszik, hanem az, ki hibátlannak találtatik, a modern bálványunk. A természetben előforduló legerényesebb lény — az elmélet szerint — az osztriga. Mindig odahaza van és mindig józan. Nem lármázik. Nem szolgáltat okot rendőri beavatkozásra. Nem bírok elképzelni a tiz parancsolatból egyet is, a melyik ellen valaha vétett. Ő maga sohse örül; de más teremtett lénynek örömet nem okoz.

Elképelem az osztrigát, a mint orosz-lánnak ád leckét az erényből.

— Engem nem hallasz soha, — szaval, — hogy teli üvöltöm a mezőt, vagy borzalmassá teszem az éjjelt; halál-rarémitem a békés népeket. Mért nem fekszel te is le korán, mint én? Én soha az osztrigatelepet át nem szántom. Nem verekszem más osztriga-urakkal; soha nem udvarolok férjes osztriga-hölgyeknek. Soha antilópot, misszionáriust fel nem falok. Mért nem birsz élni mint jómagam,

sósvízen és kukacon, vagy mi a csodán élek én? Mért nem igyekszel azon, hogy hasonlatosabb légy hozzám?

Osztrigának nincsenek kártékony szenvedélyei; azért mondjuk rá, hogy „olyan erényes, mint az osztriga.” De nem kérjük: Vannak jó tulajdonságai is? — Oroszlánnak sokszor olyan a viselkedése, hogy semmiféle igaz ember nem hagyhatná jóvá. Nincsenek jó tulajdonságai is? Az elhízott, elpuhult, sima „erényes”-t vajjon olyan jól fogadja-e majd Szentpéter, mint a hogy az maga reméli?

— Szent Péter majd kicsit kinyitja a kaput megnézi az emberét tetőtől talpig. Ki vagy?

— Én volnék, — felel az erényes ember olajos, elégedett mosolyával. — És eljöttem.

— Azt látom, hogy eljöttél, de mért akarsz ide bejutni? Mit csináltál a kiszabott időddel?

— Hogy mit csináltam! — felel az erényes ember. — Én nem csináltam semmit, afelől biztos lehetsz.

— Semmit!

— Semmit; épp ez az erős oldalam; épp azért is vagyok itt. Nem csináltam soha semmi rosszat.

— Mi jót tettél?

— Jót!

— Azt hát, jót! Tán nem is ismered a szó jelentőségét? Miféle teremtmény boldogabb most azáltal, hogy odalenn végigted, végigittad mind azt a sok esztendő? Nem csináltál semmi rosszat — semmi rosszat magadnak. Talán, ha csináltál volna, jót teszel; ez a két dolog odalenn rendszeren jár karöltve, úgy emlékszem. Mi jót tettél, hogy ide akarsz belépni? Ez itten nem mumia-aszaló; itten olyan emberek, asszonyok élnek, kik odalenn jót cselekedtek. Rosszat is, sajnos, mert bűnösök vannak itt, kik az igazságért küzdöttek, nem pedig azon igazak, kik elmenekültek a lelkiükkel a harc elől.

Nem erről akartam beszélni, mikor az Amatőr leckéi jutottak eszembe. Bizonyos kisfiuról akartam csak megemlékezni, ki rendkívüli ügyességet fejtett ki olyan feladatok elvégzésében, miket nem róttak rá. Elmondom a történetét, mert — mint megtörtént dologban, van benne morál; a nélkül való történet balga mese csak; ut, mely nem vezet se-

hová! Olyan, a milyet beteg emberek tesznek gyakorlat céljából.

Láttam, hogy szed szét e kisfiu értékes ingaórákat darabokra; s mint alkot abból baba-gőzhajót. Igaz, hogy mikor az órát csinálták, nem gondoltak arra, hogy gőzhajó legyen belőle. Nem annak készült. De ha az ember mindenféle akadályt tekintetbe vesz — hogy milyen kevéssé alkalmas az ingaóra gőzhajó felszereléshez, hogy hamarosan nyélbe kell ütni az egészséget, mielőtt konzervatív gondolkodású és tudományos lelkesedés nélkül való népek közbevetetik magukat, mindehez képest elég jó volt az a gőzhajó. Egyszerű vasalódeszkából és husdaralóból — persze, ha a vasalódeszka nem kellett épp egyebütt — egész helyes mókuslyukat birt összeeszkábálni. Esernyőből és gázcsökampóból ágyut csinált, ha nem is olyan tökéleteset, mint valami Martiny—Henry. Mindenesetre a jelenlegi viszonyok közt ilyesmiesokkal kártékonyabb. Kerti szivattyu, a tejesházból hozott mérőkanna, meg kevés drezdai porcellán-ékitmény — volt belőle a szalon kandallóparkányán bőven, — kerti szökőkutat képezett. Konyhasztalból könyvborítékot volt képes csinálni; krinolínból karfát állított. Meg birt alkasztani valami forrást úgy, hogy minden viz a tennisz pályán folyjon keresztül. Tudta a vörös festék és az oxigén gáz készitési módját; mindenféle egyéb, a ház körül könnyen fellelhető készülék, szerszám titkát. Többek között megtanulta, hogy kell tüzijátékot csinálni; csekély jellegű kisebb robbanások után nemsokára igen jól készitette. Szeretik az emberek az olyan fiut, ki ügyes a cricketjátékban. Tiszteletben tartják, a ki ügyesen viv. Azt, aki eredményesen kibabráál a tanárral, bámulják. De az olyan fiu, ki tüzijátékot bir csinálni, fölötte áll valamennyinek. Olyan fiu ez, ki a teremtettt lények felsőbb kategóriájába tartozik. November ötödike közeledett (szabadságünnep) s a lágyszivü anya engedelmével, elhatározta, hogy erejének bizonyítékát adja azon a napon. Nagy sereg ismeröst, rokont és pajtást hívott meg; egy héttel előbb a mosókonyhát tüzijátékgyárnak rendezték be. A nőnemü cselédség örökös halálfélelemben járt-kelt. Maga a ház — ha a szagot vesszük — úgy érzett, mintha a Sátán ütötte volna fel tanyáját. Negyediken este el is készült

mindennel; próbát kellett tenni, hogy bebizonyosodjék: nem lesz baj rákövetkező este. De minden rendben volt. A sugarak ég felé röppentek és csillagokká hulltak széjjel; hatalmas lámpák tüzes golyókat szórtak az éj sötétjébe; Katalin-kerekek ragyogtak, imbolyogtak és örvénylettek; ropogtak; tüzes békák robbantak. Azon az eslén egy büszke, boldog fiu szenderült el; hirről álmódott. Köröskörül vakító tűzijáték; hatalmas tömeg ünnepli. Rokonai — a legtöbbjéről tudta, hogy úgy tekintik, mint eljövendő családi bikficet — mind ott vannak, hadd tanuskodjanak most dicsősége mellett. Ott van Dickey Bowles is, ki kacagott rajta, mert nem tudott egyeneset dobni. A mézeskalácsos üzletből az a lány is ott van. Láthatja, milyen ügyes fiu ő.

Megjött az ünnepély estéje; megérkeztek vele a vendégek. Sálakba, kabátokba bugyolálva ült valamennyi a hall-ajtó előtt; — nagybácsik, unokatestvérek, nagynénik, kisfiuk, nagyfiuk; kislányok, nagylányok; komaasszonyok; összesen lehettek ott negyvenen. Várták az ünnepély kezdetét.

Hanem a tűzijáték nem ment. Hogy mért nem ment, azt én meg nem tudom magyarázni; senki a világon soha meg nem bírná. A természet törvényei, arra az egyetlen éjjelre fel voltak függesztve. A rakéták leestek és kiadták a lelküket ott, a hol voltak. Semmi emberi hatalom nem volt képes a békákat ugrásra bírni. A pattantyuk füstölögték és kialudtak. A hatalmas fénycsóvák gyertyafényüire zsugorodtak. A Katalin-kerekek csupa kis forgó Szentjánosbogár. A tüzes kigyókba annyi élet nem volt, mint valami teknősbékába. A legszebb darab — hajó a tengeren — csak a vitorlahegyet meg a kapitányt mutatta; kialudt. Egy-két kis morzsa eleget tett a kötelességének; de ez is csak attól volt jó, hogy az egészet még bolondabb színben tüntesse fel. A kislányok vihogtak, a fiuk füttyentettek; a nénik és az unokatestvérek azt mondták, hogy szép; a nagybácsik kérdezték, hogy kész-e már és vacsoráról, induló vonatokról beszéltek. A szomszédok nevetve elszéledtek, a lágyszivü anyja azt mondta: „nem baj no,” és elmagyarázta, hogy tegnap milyen jól ment minden; az okos kisfiu lemászkaált a szobájába és odalenn a sötétben kizokogta magát szive szerint.

Órákkal később, mikor már elfelejtették őt, kilopódzkodott a kertbe. Leült reményeinek romjai közé és azon törte a fejét, mi okozhatta a bukást. Kutatgatva, kihuz a zsebéből egy skatulya gyufát; meggyújtja; egy rakéta végéhez tartja. Hiába igyekezett négy órával előbb meggyújtani. Sercegett pillanatig, majd egy szökéssel a levegőben termett; ezer darabra tört, fénytengerbe fuladt. Másikat próbált: aztán újra másikat; az eredmény mindig ugyanaz. A fénypontot — hajó a tengeren — meggyújtotta újra. Pont-ról-pontra megjelent a tűnemény; csak a kapitány és az egyik vitorlahegy hiányzott: ott állott az éjjelben a tökéletes kép, a fényhatás minden pompájában. Fénycsókák világították a gyertyákat, kerekeket, rakétákat, mik darab idő előtt olyan konokul ellenszegültek annak, hogy fellángoljanak, miket félre kellett lökni, mint hasznavehetetleneket. Most, hogy az éjjel fuvalma, köde megcsipte őket, olyan magasraszökcentek, mint egyetlenegy vulkáni kitérés. S az isteni tűzijáték előtt ott állott a kisfiu egyetlen vigasztaló ténnyel — az anyja keze a kezében.

Akkortájt titok volt előtte az egész. Később, mikor megtanulta az életet jobban megismerni, megértette, hogy egy véletlen példája volt annak a biztos, de megmagyarázhatatlan ténynek, minden emberi dolgok szabályozójának: — *Tűzijátékod kudarcot vall mindig, amig hiúságból a tömeg előtt csillogtatod.*

A pompás felelet csak akkor jut eszünkbe, mikor az ajtó már becsukódott mögöttünk; magunkra maradtunk az utcán. Vagy, — a hogy Franciaországban mondják, — mikor a lépcsőn jövünk le. Az ebédutáni mondókánk, olyan pompásan hangzott, ahogy ott a tükör előtt elszavaltuk. Furcsán laposnak tűnik fel pohárcsörgés közepette. Szavak szenvedélyes áradata, mikkel az édes fülét akartuk behálózni, unalmas rigmussá lesz, — nem esik szégyenére — az édes csak kacag rajt.

Hátha még kedves olvasóm, ismernéd a történeteket, miket el akartam mondani neked. Persze azokról a történetekről ítélsz meg, amiket olvastál; de nem vagy igazságos. Azokról a történetekről ítélj, a miket nem mondtam el. Valamikor majd elfogom mondani őket. Sirni, nevetni fogsz rajtuk velem.

Kéretlenül rohanják meg az agyamat; követelik, hogy leírjam őket. Mihelyt a tollam a kezembe fogom, mind odavan. Mintha félnék a nyilvánosságot; mintha azt mondanák: „Te olvashatsz bennünket, de csakis te egyedül. Hanem le ne írj; nagyon igazak vagyunk; tulságosan a valóság vagyunk. Olyanok vagyunk, mint a gondolat, mit kimondani nem bírsz. Tán kicsit később, ha jobban ismered az életet, elmondhatsz bennünket is.”

Ha magamról kritikai „essay-t” írnék, elővenném azokat a történeteket, miket írni kezdtem és abbahagytam. Hogy mért hagytam abba, azt magam se tudom megmagyarázni. Jó dolgok pedig majdnem mind; sokkal jobbak, mint azok, a miket befejeztem. Ha majd lesz ráérő idő, kedves olvasóm; elmondom a megkezdett dolgoknak egyikét-másikat. Akkor ítélethatsz. Mindig, helyes észjárásu embernek tartottam magam és annál furcsább, hogy szellemnek eme csöndben született gyermekei — ahogy a polcon nyugvó vékony dongáikra pillantok — majd mind kísértet-történetek. A szellemekben való reménykedés megvan mindnyájunkban. A világ velük érdekesebb színben tűnik fel az emberek — annyi évek örökösei előtt. A tudomány évről-évre megrázza a molyrágta függönyt, mely eltakarja előlünk a valóságot. Megnyitja a zárt ajtókat és kitárja titkaikat; bevilágít a rejtett folyosókra; kitisztítja a mocsarakat; felfedi a rejtett utakat. Mindenütt sok port talál. Ez a visszhangos vén kastély — a világ — teli volt titkokkal, csudákkal, mikor még gyerekek voltunk. Mikorra felnövünk, sok elveszett a varázsból. Már nem alszik király a lankák, hegyoldalak barlangjaiban. Alagutat vágta hegyi rejtekhelyére. Lekergettük az Olympusról az Isteneket. Holdsugaras erdön áthaladó vándor nem féli már Aphordite arcának édes, halálthozó fényét. Thor kalapácsa nem üti a tölgyet — csak a kiránduló vonat gyors, dübörgő visszhangja ez. Kisöpörjük az erdőkből a tündéreket. A tengert átszűrjük, hogy ne maradjon nimfa benn. Már a szellemek is ithagynak bennünket; kipusztítja őket a „pszichikai kutatótársaság.”

Valamennyi közülök a legkevésbé sajnálatraméltók. Kiállhatatlan fickók voltak; rozsdás láncukat csörgették; nyögtek, sóhajtoztak. Csak hadd menjenek.

Pedig érdekesek lennének, ha akarnának. King John uralkodásának idejéből az öreg gentleman jut eszembe; ugyanannak az erdőnek a peremén ölték meg, a minnek ide látszanak a fái. Hátbaszurták szegény öreget, ahogy hazafelé lovagolt; a teste a vizgödörbe repült; azóta is Thor sirjának nevezik. Már kiszáradt partjain ibolyák szoktak nyilni; de akkor még zord helyecske lehetett, husz lábnyira állt a gödörben a víz. Az erdei utakon miért kísért még most is — úgy mondják, — mért rémitgeti halálra a gyermekeket? Elsápasztja az arcokat és előli a nevetést; elnémul a parasztlegény, parasztlány, mikor falusi táncból hazafelé tart. Ugyan mért nem jön inkább fel ide hozzám, kicsit elcsevegni? Karosszékkal kínálnám és a legbarátságosabban üdvözölném; különösen, ha jókedvű; jó társalgó. Micsoda szép történeteket adhatna elő nekem. Harcolt a keresztes háborukban; hallotta Péter hängját; szemtől-szembe állott a nagy Godfrey-el — keze a kardmarkolaton, tán Runnymédnél küzdött. Többet érne ilyen vendéggel eltölteni egy estét, mint egész könyvtárra menő historiai könyvet olvasni. Mit csinált nyolcszáz év óta, mióta meghalt? Hol volt, mit látott? Tán beutazta a Mars bolygót is; beszélt a különös lényekkel, kik megélnék a Jupiter folyékony tüzeiben. Mit tanított neki a titkok nagy titka? Megtalálta az igazságot? Vagy jómagam, vándor csak s még mindig az ismeretlent kutatja?

Szegény sápadt, szürke apáca te — azt mondják, éjjel körül felmerült sápadt arcod a rombadölt kolostor ablakon; az ember hallja a cédrusfák felől ott a kertből a kardcsörgést.

Biz az szomorú dolog lehetett, nagyon jól megértlek, kedves hölgyem. Mindkét kedvesed, udvarlód halott; magad zárdába vonultál vissza. Hidd el, őszintén sajnállak, de minnek töltöd el valamennyi estéd avval, hogy felujtrod a kínos emléket? Hát nem jobb volna, ha elfelejtenéd? Istenem, képzeld csak el, ha egész életünkben a kezeinket tördelnénk és jajgatnánk a sok gonoszság fölött, amit gyermekkorunkban elkövettek ellenünk. Vége már annak. Ha meg él a kedves, ha feleségül vesz, akkor se lettél volna boldog. Nem akarlak kellemetlenségekkel traktálni, de még

a legtisztább szerelem alapján kötött házasságok is sokszor rosszul sikerülnek; tudod magad is.

Ugyan fogadd meg a tanácsom. Beszéld meg a dolgot magukkal a fiatal emberekkel. Vedd rá őket, hogy nyújtsanak kezet és legyenek jóbarátok. Jertek be valamennyien onnét a hidegből; beszéljünk kicsit okosan.

Mért akartok bennünket bajbakeverni, szegény sápadt kísértetek? Hát nem vagyunk a ti gyermekeitek? Legyetek bölcs barátaink. Mondjátok el inkább, hogyan szerettek a legények ifju éveitekben? Mit feleltek a lányok? Mit gondoltok, sokat változott a világ? Nem voltak már akkor is feministák? Nem voltak lányok, akik utálták a négy falat, az örökös rokkapergést? Apátok cselédeinek sokkalta rosszabb volt-e a sora, mint a szabad munkásoknak ott északon, akik naponkint tizenegy óra hosszat varrják a papucsot heti kilenc sillingért? Mit gondoltok, az utolsó ezer évben sokat változott a társadalom? Rosszabbá, jobbá lett? Vagy pedig úgy nagyjában teljesen ugyanaz, csak épp a dolgoknak más nevet adtunk? No mondjátok: mit tanultatok tőlünk?

Talántán azonban a szellemek megharagudnának a bizalmas kérdésekért.

Egésznap vadászat után vagyunk. Az ember ágyba kívánkozik. Hanem mikor az ajtót kinyitjuk, kísérteties nevetést hallunk az ágy függőnyei mögül. Az ember felnyög magában; sejti, mi következik: az öreg, megrokkant Sir Lanval két-három óráig tartó beszéde. Ugyis ismerjük már valamennyi történetet kívülről — mit kiabálja újra a fülünkbe. Istenem, hátha a nagynénénk, a kitől valamicskét remélünk, — ott alszik a szomszédszobában, — fel talál ébredni; hallja az egészet! Igaz; hisz rendes, tisztességes históriák; semmi rossz sincs bennük. De biztos, hogy a nagynéninek nem fognak tetszeni — Istenem az a történet Sir Agravainról és a kovács feleségéről! Pedig a kísértet mindig épp ezt a történetet **mondja**:

Vagy pedig a szobalány nyit be ebéd után:

— Bocsánat, sir; a fátyolos hölgy van itt.

— Micsoda, már megint itt van? — mondja a feleséged, s a munkájából felpillant.

— Igenis asszonyom; vezessem fel a hálószobába?

— Az urat kérdezze meg, — hangzik a felelet. A hanglejtésből következtetni lehet öt csunya percre, mihelyt a lány kitette a lábát az ajtón. De hát mit tehet az ember?

— Igen, igen, csak vezesse fel, — mondod. A lány beteszi az ajtót.

A feleséged összeszedi a kézimunkáját és felemelkedik.

— Hová mégy? — kérded.

— Megyek aludni a gyerekekhez, — hallik a hideg felelet.

— Olyan furcsán veszi majd ki magát; — kérleled. — Udvariasnak kell lenni szegénykéhez; meg aztán látod, hisz igazán az ő szobája. Lehet mondani. Mindig is ott kísértett.

— Igen különös, — felel szived hölgye még jegesebben, — hogy nem kísért soha máskor, csak akkor, ha itt-hon vagy. Hogy hová mégy, a mikor a városban mégy, arról fogalmam sincs.

Igazságtalanság. Nem is bírod visszatartani a szót; indignálódva felelsz:

— Micsoda sületlenségeket hordsz össze, Erzsébet. — Egész egyszerűen udvarias vagyok hozzá.

— Némely emberekből olyan különösen ütközik ki az udvariasság, — felel Erzsébet. — Tudod. Kérlek, ne veszedkedjünk rajt. Csak azon vagyok, hogy ne zavarjalak. Kettő, az igen; édes kettő, hisz tudod. De a harmadik! Nem akarok harmadik lenni, ennyi az egész. Már kinn is van.

Odafönn a fátyolos hölgy még mindig vár rád. Azon elmélkedel, meddig fog maradni, meg hogy mi történik majd, ha elmegy.

Attól tartok, ebben a mi világunkban nincs hely a ti számotokra, kísértetek. Emlékeztek, mint jöttetek Hiawatha-hoz — elvált szerelmesek szellemei! Arra kér benneteket, jönnétek vissza és vigasztalnátok. Aztán valamelyik nap eljöttetek a wigwam-jába; körbe ültetek le a kandallója elé; megfagyasztották a levegőt Hiawatha körül; elhalt a mosoly Nevető Patakok ajkán.

Szegény, sápadt szellemek, nincs itt hely a ti számotokra. Hagyjatok minékünk békét. Felejtjük el egymást. Te kövér, idős hölgy, kinek szürkéllik már a gyér haja, gyöngye a szeme és erős a tokája, — érdes már a hangod a sok veszekedéstől és panasztól, — a mire bizony a ház-

tartásban szükség van. Kérlek alásan, hagyj te is énnekem békét. Szerettelek, a míg éltél. De édes voltál, de szép voltál. Látlak még most is hófehér ruhácskádban, almafa-virág közt. De most már meghaltál; a szellemed nyugtalanítja és elrontja az álmaimat. Ugy szeretném, ha nem kísérténél.

Te öreg, kelletlen fickó, a mint onnan a tükörből rám-kacsintasz, ahogy borotválkozom; mért kísérsz te is? He-lyes gyerekek vagy a szelleme, akit valamikor ismertem. Mindig biztam, hittem benne. Mért kísérsz? Jobb szeret-nék úgy gondolni rá, a hogy láttam; jobb szeretném úgy tartani meg emlékezetemben, ahogy tetszett. Sohse hittem volna felőle, hogy ilyen hitvány kísértetté váljon.

Szerelmi bájjal készítése, használatbavétele.

Itt-ott megkérdi valamelyik barátom: — A szökét sze-retem-e, vagy a barnát? A másik: Mit szeretsz jobban: ala-csonyat, vagy magasat? Harmadik: Könnyü nőket szeretsz, vagy inkább komoly a kellemesebb társaság? Olyanformán érzem magam, mint valamikor bizonyos ifju hölgy, kitől aggó-dó szülei — az évek szaporodván és a jövedelem ahe-lyett, hogy növekednék, inkább csökken — megkérdezték, melyik tetszik neki a sok rendelkezésre álló széptevő köz-zül? Azt mondja, épp ott a baj; neki is az a legnehezebb. Nem bir rájönni, hogy melyiket szereti legjobban. Olyan kedvesek valamennyien. Hogy választhatna egyetlenegyet? Avval aztán kizárja a többit a versenyből? Még a legjob-ban szerette volna, ha valamennyiökhöz férjhezadják.

Igy érzem, hasonlítok eme ifju hölgyhöz; talán ke-vésbbé szépségben, bájban, mint inkább határozatlanság-ban akkor, ha fenti kérdéseket intézik hozzám. Mintha vala-kitől a kedvenc ételét kérdenék. Van idő, mikor a legked-vesebb az ember előtt egy csésze tea, tojással. Máskor borju-szeletről lehet csak szó. Ha csak halat tudnék enni; holnap

úgy vélem, sohse eszek többé halat életemben; kenyéren, tejen és rizspuddingen fogok élni. Ha hirtelenében megkérdeznek, mért eszek most leves helyett fagyaltot; mért kedvelem kaviárt a bifsztekhez, nem bírnék felelni.

Szeretem én a magas, meg az alacsony nőket; szeretem a barnákat, meg a szókéket; jókedvűeket és szomorúakat.

Ne haragudjatok meg érte, hölgyeim; ti vagytok az okai. Minden helyesen gondolkodó ember „általános” udvarló; hogy is lehetne máskép? Olyan különbözőek vagytok, mégis mind olyan bájosak a magatok nemében. S olyan nagy a férfiszív. El nem bírod képzeletni, bájos olvasónóm, milyen nagy a férfi szive: épp az a baja — néha a te bajod is.

Nem rajonghatok-e a pompás tulipánért, mert a szerény liljomot is szeretem? Nem csókolhatom meg az édes ibolyát, mert a királyi rózsa illata drága előttem?

— Persze, hogy nem, — felelné a rózsa. — Ha őbenne is látsz valami kitünő tulajdonságot, akkor semmi dolgod velem többet.

— Ha avval a szemérmetlen teremtéssel foglalkozol, — mondja a Liliom remegve, — akkor nem az a férfi vagy, akinek tartottalak. Isten áldjon.

— Csak eredj a babaarcu Ibolyádhoz, — kiált a tulipán, és megrázza büszke fejét. — Épp egymáshoz illetek.

Mikor visszamegyek a liljomhoz, kijelenti, hogy nem bír megbizni énbennem. Látott a többiekkel. Semmirekellőnek tart. Szép arca csupa fájdalom.

Szerelem nélkül élek hát, csak azért, mert tulsokat szeretek.

Csak azon csodálkozom, hogy a fiatal emberek egyáltalán nőülnek. Szörnyű mód nehéz lehet a választás. Hyde Parkban sétáltam a multkor este. Katonazenekar szivandallító melódiákat huzott; a tömeg pompás hangulatban volt; ritkán ilyen derűs az angol ég. Köztük barangoltam és figyelmemet a nők kötötték le. Legnagyobb részük, azt hiszem, bolti lány, varrónők, meg a középosztály alsóbb elemei. Legszebb ruháikat, legcsinosabb kalapjaikat tették fel; legújabb keztyűjök a kezükön. Kettesben-hármasban ültek, tekergőztek; olyan boldogan csicseregtek, mint fiatal verebek a ruhaszáritó kötélén. Micsoda derült kép! Láttam már

német mulató tömeget, meg franciát, olaszt is láttam, de sehol a világon nem látsz annyi csinos nőt, mint az angol középosztályban. Minden négy közül háromra érdemes volt egy-egy pillantást vesztegetni; minden második nő csinos és minden negyedik — tulzás nélkül mondom — szép. Ahogy ide-oda sétáltam, az az eszmém támadt, hogy részrehajthatatlan agglegény vagyok. Minden előítélettől ment. Asszonyt keresek; úgy képzelem — hisz csak mese — hogy mindezek a lányok hajlandók hozzám jönni feleségül. Csak választanom kell! Egész megzavarodtam. Voltak szép szőke lányok, kikre vétek volt nézni, sötétek, kiknek láttán felgyuladt a vér; aranyvöröshajuak, kiknek a szeme tengerzöld, s kiket a világ végéig lehetne követni; babaarcu lányok, kiket olyan jó volna szeretni, becézni; nemesvonásu szépségek, kiket imádkhat a férfi; nevetősek, kikkel vígan áttáncolhatod az életet; komolyak, kikkel édes és szép volna az együttlét; házias lányok — szinte érzi az ember, minő pompás otthont tudnának teremteni; főznek, varrnak s drága, békés helyecskévé varázsolják a házat. Gonoszarcu lányok is kerülköztek, kiknek ha a szemébe pillantasz, minden jámbor érzés eltávozik belőled; kiknek a nevetése örült karneválba fojtaná a világot. Olyan lányok, kikről szobrot lehetne állítani; olyanok, kiktől tanulni lehetne; meg a szomorú lányok, kiket az ember meg szeretne vigasztalni; jókedvű lányok, kik felvidítanak az embert; kislányok, nagylányok; királynői formájuk és tündérszerűek.

Ha így kellene választania az embernek feleséget? Husz-harmincezer közül? Vagy a lányt venné körül hirtelenében tizennyolcezer fiatalember, agglegény, kiktől azt mondanák: válassza hamar azt, a melyiket akarja, de iparkodjék, mert sietni kell. Se a lány, se a fiú soha meg nem házasodna. A sors sokkal jóságosabb hozzánk. Megért bennünket, megsegít. Valamelyik párisi hotel halljában hallottam, hogy az egyik hölgy ajánlotta a másíknak a divat-áruházát.

— Menjen a Maison Nouvelle-be; — ajánlotta a megkérdezett lelkesülten; — azoknak van egész Párisban a legnagyobb választékuk.

— Azt tudom, — felelt az első hölgy. — Hisz épp azért nem megyek oda. Egész megzavar. Ha hat kalapot látok, őt

perc alatt megmondom, hogy melyik kell. Hatszáz láttára eljövök onnét kalap nélkül. Nem tud valami kis boltot?

A sors félrevonja a fiatal embereket, fiatal nőket.

— Jere velem ebbe a faluba, — mondja a Sors; — jere velem ennek a népes külvárosnak a mellékutcájába; jere ebbe a társaskörbe; ebbe a kápolnába.

Eből a tizenhét fiatal hölgyből, kedves fiam, melyik kell? — ebből a tizenháromból melyiket szeretnéd a magadénak, leányom?

— Nem, miss; sajnálom, ma nem mutathatom meg az emeleti helyiségeket; nem jár itt a lift. De biztos vagyok benne, lesz valami ebben a teremben is, a mi megfelel az izlésének. Nézzen körül, kedvesem; majd lát valami használhatót.

— Nem sir; nem mutathatom meg most a szomszéd raktárt; oda nem vezethetünk senkit, csak egész különleges vevőinket. A legdrágább dolgainkat tartjuk abban a helyiségben. (Csak gyorsan le avval a függönnyel, Alkalom kisasszony. Nem megmondtam, hogy nem lehet.) Nem volna ez is megfelelő, uram? Ez a szín a legfrissebb divat. Igazán nagyon sokat vásárolnak belőle.

— Nem sir? Hát nem! Természetes. Nem mindenkinek ugyanaz az izlése. Tán valami sötét majd jobban áll. Azt a két barnát hozza csak, Alkalom kisasszony. Mindkettő bájos lányka, nem igaz, uram? A magasabbat ajánlanám. Csak egy pillanatra, engedelmet kérek. No mit tart róla uram; mintha egyenesen önre szabták volna, nem igaz? Az alacsonyabbat kedveli. Hogyne uram, hogyne; nem tesz semmit, nekünk teljesen mindegy. Mindkettőnek egy az ára. Nincs is különbség annál, mint hogy épp azt vegye az ember, a mit akar; mindig is mondtam. Nem sir; azt már nem, nem tehetem önnek félre a portékát, olyasmit nem teszünk soha. Különösen most; egyenesen keresik a barnákat. Épp ma reggel volt itt egy ur; ezt a bizonyosat nézte ki magának; ma este újra eljön. Biz isten, nem vagyok már biztos benne, nem jön-e már . . . Hogyne uram, hogyne; ha ezt mindjárt megveszi, akkor megegyeztünk. (Rakja el a többieket, Alkalom kisasszony; erre meg jegyezze fel, hogy el van már adva.) Biztos vagyok benne, uram, tetszeni fog, ha hazaviszi. Köszönöm uram! Jónapot.

— No miss: hát látott már mindent? Igenis, miss; az is van raktáron abban az árban. (Zárja csak be azokat a felső ládákat, Alkalom kisasszony; sohse mutasson többet a raktárból, mint amennyit okvetlenül szükséges; az csak megzavarja a vevőt. Hányszor mondjam még?) Igenis, miss; önnek igaza van; biz ebbe a darabba van egy kis hiba. Valamennyinek van icipici hiányossága. Azt mondják a gyárban, nem tehetnek róla; az anyagban van a báj. Alig egyszer egy szezonban kapunk tökéletes darabot; ha megvan, a hölgyek nem is igen rajongnak érte. Majdnem valamennyi vevőnk jobb szereti, ha csekély hiányossága van az árunak. Azt mondják, az olyan jellegzetes. Nézze csak azt meg, miss. Ez nagyon jó viselet; meleg és nyugodt. Olyat szeretne, akibe több a szín? Hogyne, hogyne. Körülmény kisasszony; nyujtsa csak le azt a skatulyát. Nem, miss; ezekről nem állunk jót, hogy egy évnél tovább tartsanak; attól függ, hogyan használják, ó hogyne, miss; ezek itten eltarthatnak hosszú évekig. Hisz nem mondták önnek sokszor, hogy a nyugalmasabb, egyszerűbb minták tovább tartanak? Bár mi úgy tapasztaltuk, hogy körülbelül mind hasonlítanak egymáshoz. Igazán nem lehet olyan pontosan megmondani egyikről se, a mi nem viseli. Nem szoktuk egyiket se melegebben ajánlani a másikánál. Mindenféle eshetőség áll fenn ennél, meg amannál is; az az áru természete. Mindig csak azt mondom a hölgyeknek: — Találja szépnek hisz önnek kell majd viselnie; aztán nem jó az olyan dolog, a mi mindjárt kezdetben nem tetszik. — Igenis, miss; ez csinos és jól is áll; igazán. Köszönöm, miss. Ezt félreteheti, Alkalom kisasszony. Vigyázzon, hogy el ne keveredjék azal, a mi még nincs eladva.

Hasznos szerelmi bájjal annak a kis keleti virágocskának a nedve, melyet Oberon cseppent a szemünkre, míg alszunk. Rögtön megoldja a nehéz kérdéseket. Istenem, hisz természetes; Helén sokkal csinosabb. Ugyan nézze meg csak Mariskát az ember! Hát lehet galambot hollóhoz hasonlítani! Hogy is kételkedhattünk egy percre is? Ez a Mr. Botom kitűnő ember; olyan eszes, a milyen csinos. Oberon; hálásak vagyunk a gyógyirodért. Matilda Jane istennő; igazi királynő ez a Matilde Jane; Éva óta nem született olyan asszony, mint Matilda Jane. Egy kis szeplő van

az orrán; — kicsiny, édes, pizsécské orrán — és milyen szép az is. Nagy szemei felragyognak néha-néha bosszusan; milyen szép, pikáns dolog, mikor egy nő haragszik. William olyan drága, buta kis medve — mennyire szeretheti az ember a buta férfiakat — különösen, ha ahoz elég bölcsek, hogy szerelmesek legyenek beléink. Igaz; William nera ragyogó szónok; de milyen utálatos is az örökké csipogó férfi. Williamnak kiálló álla van; olyanféle, ami madárba nagyon csinos. Isten áldjon meg, Oberon, azért a kis orvosságért; ugyan kend be vele megint a szemünkhéjját. Tudod mit; adjál velünk egy palackkal utravalóul.

Ugyan mondd csak, mi jut eszedbe, Oberon? Odaadtad Pucknak, a gonosznak az üveget. Gyorsan vedd el tőle. Isten mentsen meg bennünket attól, hogy annál az imposztornál maradjon az ital. Isten óvjon meg bennünket Pucktól, amíg még alszunk.

Vagy pedig tündérkirályfi, Oberon, úgy tekintsük bájitalod, mint a melyik szemeinket nyitja fel a helyett, hogy lezárná? Ismered a gólyamesét, mit a gyerekek mondanak el? a kislány, ki varangyosbéka volt nappal; csak a szép, sötét szemei maradtak meg. Csak éjjel, mikor a herceg a szívéhez szoritotta, — lám! — hirtelen átváltozott királykisasszonnyá. Asszonyok legszebbikévé, legszerelmesebbikévé. Ugyan sok lehet Marshlandban a királyi hölgy; pedig rossz az arcbőrük, gyér, szalmaszinü a hajuk; a bolondos királyfi lóra pattan, mégis holmi szolgálot környékez meg, kiben királynő rejtőzik talán. Boldog lehet a herceg, kinek szemeire Oberon cseppentett bájitalából.

Valamelyik kis szárazföldi városban — a nevét már nem tudom — függ egy kép valahol, melyet soha el nem felejték. Azt sem tudnám biztosan megmondani, jó-e, vagy rossz az a festmény; bocsássanak meg a művészek, hogy csak a tárgyra emlékszem. Férfit ábrázol, kit az utszélen keresztrefeszitének. Nem mártir. Ha valaha valaki megérdemelte, hogy felakasszák, akkor ez volt az. Ennyit világosan megértet velünk a művész. Még a halálküzdelem maszkja alatt is gonosz, áruló ez az arc. Parasztlány függ a kereszten; lábujjhegyen áll türelmes számaron; az arcát felnyújtja a félhalott felé, hogy hajoljon le és csókolja meg az ajkát.

Tolvaj, áruló, csaló, minden bélyeg rajta van azon az arcon; de mi van a lárva, a vad külső mögött? Nem maradt ott valamelyes férfiasság; — gyöngéd érzés? Asszony kuszott a kereszthez, hogy megcsókolja: nem tesz ez tanúságot az érdekében, Uristen? Vak a szerelem; — vak biz az a hibáinkkal szemben is. Isten legyen velünk; nagyon rossz szemei volnának a Szerelemnek, ha nem volna vak. De mind a jót, mi bennünk van, élesen meglátja. Te megfeszített lator, állj félre. Százan tesznek ellened tanúságot. Nincs senki, ki melletted szólna? Van; asszony, ki szeretett, látod őt, hatalmas Biró? Hadd beszéljen.

Messze tértem el a Hyde parktól és a leány-kiállítástól.

Elhaladnak előttem többször is; csevegnek, kacagnak, mosolyognak. Derüs a szemük a sok bohó gondolattól; lágy, muzsikás a hangjuk. Jókedvűek; szeretnék, ha más is az lenne.

Sokan már asszonyok; soknak közeli férjhezmenéshez van alapos reménye. A többi remél. Mi pedig, — én és úgy tizezer fiatal ember — igenis: én és úgy tizezer „fiatalember”; ugyan melyikünk nem tartja magát fiatal embernek? A világ lesz csak öregebb, nem mi. A gyerekek abbahagyják a játékot; megkomolyodnak; elhomályosul a lány szemé. Kicsit meredekebbek a dombok; meghosszabbodnak valamicskét a mértföldek. Nem olyan vigak a fiatalemberek dalai, mint a hogyan mi daloltunk. Kicsit hűvösebbek lettek a napok; kicsit élesebb a szél. Kicsit elvesztette zamatát a bor; nem olyan az új tréfa, mint volt a régi. Prózaivá, kopottá váltak a többi fiúk; csak mi nem változtunk. Csak a világ lett öregebb. Gondtalan nevetésed nem aggaszt tehát, ifju olvasóm, ismétlem, hogy én, meg úgy tizezer fiatalember járkálunk itt a sok édes lányka közt; a fiús szemünket, pillantásunkat vesszük elő: el vagyunk ragadtatva, megfogtak, behálóztak. De édes dolog lehet, velük tölteni az életünket; kis szolgálatokat tenni nekik, a miért a hála csupa édes mosoly. De drága dolog, eljátszogatni velük s hallani tuláradó nevetésüket; vigasztalni őket s látni hálás szemeiket. Igazán kellemes az élet. A házasság gondolata valami jóakaratu tündér agyában születhetett meg.

Visszamosolygunk rájuk; utat csinálunk nekik; felállunk a székünkéről egy udvarias „Engedje meg, miss”, —

vagy „Sohse tessék; jobb szeretek állni” — szólásformával. — Olyan szép az este, nem igaz? — S talán — mi van abban? — beszédbe elegyedünk ezekkel a véletlen utitársakkal az élet útján. Voltak köztünk bátor, elszánt szellemek, kik enyhe flirt erejéig el mertek menni velük. Néhányan ismertek néhányat közülök; ilyen szerencsés esetekben még több kedves dolgot is mondtak egymásnak. Az angol középosztályu fiatalember és fiatal nő nem valami ügyesek a flirtben. Be kell vallanom, hogy módszereink kicsit elefántszerűek; meg úgy estefelé talán kicsit hangosak is leszünk. De nem akartunk semmi rosszat; épp csak azon voltunk, hogy lehetőleg jól mulassunk, mulattassunk; hogy repüljön az amugy is rövid idő.

Távoli külvárosok messzi kis otthonai felé szállnak a gondolataim; a körülöttem volt vig fiúk és lányok öregebbnek, gondterhesebbnek tetszenek. Hát aztán? Nem kedvesek a régi arcok, ha a régi szemmel pillantunk rájuk, amelyik kicsit homályos is a szeretet fényétől? Gond, munka nem társai-e az örömnök, békének?

De mikor közelebb jöttem, láttam, hogy sok arc barázdás; savanyu és bosszus a tekintet; a hangok körülöttem eldurvultak. A bók, kedvesség mind átváltozott perpatvarrá, veszekedésé. A bájos mosoly bosszus ráncba vész. Kevéssé látszanak avval törődni, hogy tessenek, mulattassanak; s olyan erős az elhatározásuk, hogy nem mulatnak, hogy nem tetszik nekik semmi.

Hát a flirtek! Uristen! Egész elfelejtették, hogyan kell flirtelni. Milyen kár érte pedig! Mind az élc keserű; mind az apró szolgálatot dörögve végzik. Mintha megfagyott volna a levegő. Sötétség borult minden dolgokra.

Aztán valósággra ébredtem; rájöttem, hogy tovább maradtam ülve a székekemen, mint a hogy akartam. Üres a sétány; elszéledtek a muzsikuskok; lement a nap; felkeltem és hazafelé tartottam a megritkult tömegben.

Olyan érzéketlen a természet. Ingerel a Nő, mikor látjuk, mennyire aláveti magát egyetlen eszméjének: a fajfenntartásának.

„Sokasodjatok és szaporodjatok; hadd legyen mind népesebb az én világom.”

Hisz ezért neveli, öltözteti a fiatal lányokat Természet

mama; ezért gyurja őket ügyes kézzel; festi őket pompás piros-fehérré. Ezért koronázza pompás hajjal; tanítja, mint kacagjanak, mosolyogjanak; muzsikássá teszi a hangjukat; ezért küldi őket a nagyvilágba, hogy megfogjanak, rabsorba ejtsenek bennünket.

— Nézd csak, milyen szép, — mondja a ravasz öreg-asszony a Természet. „Vedd el magadnak; építs vele kis fészket a csinos külvárosokban; dolgozz érte, élj érte; tedd lehetővé, hogy táplálja, felnevelje a kicsinyeket, kiket majd küldök.

S a vén százmellű Artemis a leánynak suttog: „Nem derék fickó? Ládd, hogy szeret; nézd, mennyire imád! Dolgozni fog érted, boldoggá tesz; otthont épít neked. Majd te leszel a gyermekei anyja.“

Aztán megfogják egymás kezét; reménynyel, szerelemmel teli; attól a perctől kezdve Természet anyónak semmi köze többé hozzájuk. Hadd jöjjenek a ráncok; hadd keményedjék érdessé a hangunk; hadd lobbanjon el a tűz, mit szívünkben gyújtott; hadd kusszon elő a bálga önzés, miről mindketten azt hittük, hogy eltemettük. Hadd hozzon kelletlenséget, közömbösséget magával; gonosz gondolatot, kegyetlen szavakat hadd vegyítsen az életünkbe. Mit bánja ő? Megfogott bennünket és odaláncolt a szekéréhez. Mindnyájunk anyósa. Összehozta a fiatalokat; azontul pedig magukra hagyja őket. Szerethetünk vagy gyűlölhethetünk, mindegy az neki, a gonosznak.

Sokszor gondolkodom, vajjon a jókedvet nem lehetne-e tanítani. Üzleti dolgokban nem használunk érdes szót; nem mondunk egymásnak kellemetlenséget. Ahogy a pénztáros, asztal fölött áthajol, csupa mosoly, szeretetreméltóság a boltos; he is csukhatja a boltot, ha nem olyan. Az üzleti udvariasság alighanem számárnak tartja a pöffeszkedő vásárlót, de óvakodik attól, hogy a véleményét nyilvánítsa. A Cyti-ből száműzték a gyors szót, izgatott hangot. Mért nem látjuk be, hogy csakugy az érdekünk, ha száműzzük Tootingból és Hampsteadből is.

Milyen aggodalmasan borította a kis varrólány vállára a felöltőt a fiatalember, ki mellettem ült. Mikor a kislány kijelentette, hogy megunta már az üldögélést, gyorsan, készségesen felugrott, hogy sétáljon vele egyet; bár világos

volt hogy nagyon jól érzi magát ott, a hol van. Hát a lány! Nevetett az élcein; pedig nem voltak nagyon jók; ujak se voltak. Valószínűleg olvasta már őket hónapokkal ezelőtt a saját heti ujságjában. De boldoggá tette a fiatallembert a jámbor család. Kíváncsi vagyok, tiz év múlva is nevet-e majd hasonló élceken. Tiz év múlva is annyira fog igyekezni a fiu, hogy betakarja? Tapasztalat a fejét rázza; mulat a kérdésem.

Szeretnék tanfolyamot nyitni házaspárok egymáshoz való viszonyáról, jókedvéről; bosszuságáról, csak attól tartok, az intézmény nem válna be. Tanítványok hiányoznának. A férjek tanácsolnák a feleségeiknek, hogy járjanak el szorgalmasan; nagylelkűen felajánlapák a tandíjat születésnap ajándéknak. Az asszony haragudna, hogy pénzt ilyen célra akar férjemuram kidobni. — Nem John, kedvesem, — mondaná önzetlenül, — neked nagyobb szükséged volna azokra a leckékre, mint jómagamnak. Csunya dolog lenne, ha elvinném őket tőled. Ezen a tárgyon marakodnának aztán egész nap.

Mi döreség. Olyan keservesen eszkábáljuk össze a hatyunkat az élet nagy kirándulására. Annyi időt, fáradságot pazarlunk; olyan keményen dolgozunk. „Választás” kalácsot sütünk; olyan gondosan készítjük elő a mártásokat; szerető kézzel keverjük a salátát; nyakig töltjük a bugyrot mindenféle jóval, amit csak elképzelünk. Minden együtt van, hogy a kirándulás pompásan sikerüljön — csak a sót felejtettük el. Kegyetlen csapás! elfelejteni a sót. Íróasztalunknál, műhelyünkben görnyedünk, hogy otthont teremtsünk azoknak, kiket szeretünk; feladjuk az örömeinket; pihenésünket. Ott dolgozunk a konyhában reggeltől estig; aztán az egész ünnepségnek nincs ize, mert elfelejtettünk egy kicsinyke sót; egy gondolat kedvességet, kedélyességet; egy marék kedves szót; egy parányi gyöngédséget, becézést; egy csipet udvariasságot.

Mindenki ismeri a tiszteletreméltó háziasszonyt, ki reggel nyolc órától éjjéli tizenkettőig dolgozik, hogy a házát, ahogy ő mondja „rendben” tartsa. Olyan jó asszony. Olyan fáradhatatlan, olyan önzetlen, olyan lelkiismeretes; és olyan bosszantó. Olyan tiszták a szobái; engedelmesek a cselédei, rendesek a gyermekei; az ebédek olyan pompá-

sak; és az egész ház olyan barátságtalan. Körülötte minden olyan rendes, mint a mazsolás kuglóf és mégis mindenki szerencsétlen.

Jó asszonyom; fényesited az asztalod, cifrázod a rezed; de a ház legértékesebb butorát tönkre hagyod menni; semmi gondot se fordítasz rá. Ott talárod a szobádban a tükröd előtt. Kopott, szegényes; időelőtt megöregedett, a fénymáz lepattant róla; elvesztette frissességét, báját. Emlékszel, mikor a férjed először hazahozta, milyen büszke volt rá? Mit gondolsz, jól ápoltad? Tudtad róla, hogy mennyire becses előtte? Kicsit kevesebbet gondoltál volna a lábasokra, tányérokra; kicsit több gondot fordítottál volna magadra, bölcsebb lett volna. Fényesítsd ki magad kicsit, Madame; valamikor szellemes hired volt; a nevetésed kellemes volt; a beszéded nem mindig a mai cselédek semmirevalósága, a boltosok komiszsága körül forgott. Madame; nem fojtalan vásznon, porszem nélkül való szőnyegen élünk. Rázd csak szét azt a csomó levelet, mit ott tartsz kopott szalaggal átkötve a fiókosszekrény alján — milyen kár, hogy nem olvasod őket gyakrabban. Sohse a gallérjaidról, csipkéidről beszélt; sohse a ruhácskáid kellemeiről. Hullámos hajad volt az, mi megigézte, napsugaras mosolyod pár éve nem láttuk már, Madame — a szakácsné és mézáróslégény az oka, úgy hiszem, kicsiny kezeid, rózsabimbó-ajkad — valamelyest mind kijött a formájából az utóbbi időben. Zsörtölődj kicsit kevesebbet Mary-Ann-al, próbálj nevetni legalább egyszer naponkint; talán visszakapod ajkad bájos hajlását. Érdemes megpróbálni. Valamikor nagyon csinos ajak volt.

Ki találta ki azt a rosszhiszemű hazugságot, hogy a férfi szívét a gyomrán keresztül lehet meghódítani? Hány balga asszony — ki elhiszi — engedte kisurranni a szerelmet a szalónból, mialatt a konyhában szorgalmatoskodott. Hanem persze, ha olyan bolondok voltatok, hogy disznóhoz mentetek feleségül, természetes, ha annak szenteltétek egész életetek, hogy moslékot készítenek. Hanem biztosak vagytok benne, hogy tényleg disznó? Hátha véletlenül mégse az; s akkor, Madame, csunya hibát követtél el. Tulontul szerény vagy, kedves hölgyem. Merem állítani, anélkül, hogy ezáltal nagyon elkapatottá akarnálak tenni,

hogy még az ebédlő-asztal mellett is fontosabb vagy a marhasültnél. Bátorság, asszonyom; ne félj lándzsát törni a saját szakácsnőddel szemben. Pikánsabb lehetsz a tatárszósznál; lágyabb az olvadó vajnál. Volt idő, mikor nem tudta, borjuhust eszik-e, vagy disznóhust, ha egy asztalnál ültél vele. Hát kinek a hibája? Ne becsülj le annyira bennünket. Nem vagyunk aszkéták; ingyencek se valamennyien; mind szeretjük a jó ebédet, ahogy egészséges ember szereti. De reméljük, még jobban szeretjük a kedveseinket, feleségeinket. Próbálj ki bennünket. Szerény ebéd; mondjuk, nem „tulságosan” jól főzött ebéd. De te mellette ragyogóan festesz; kacagsz, jókedvűen, okosan csi-cseregsz — ahogy csak te tudsz, hisz tudod. Sokkal kedvesebb nekünk ez a nap fáradalmi után, mint ugyanaz az ebéd, ha tökéletesen van elkészítve s te hallgatagon, rosszkedvűen, aggodalmasan ülsz mellette. Szép hajad rendetlen; csinos arcod teli félnék redővel a pástétom miatt; félnéken várod, hogy sikerült az omelette.

Márta, Márta; ne igyekezz olyan sokra. Te vagy a szükséges dolog, ha már ház a téglá, meg a habarcs. Arra ügyelj, hogy téged szolgáljanak kellőképpen; hogy te légy tökéletes, hogy te légy gyöngéd, kielégítő; hogy te légy érdemes arra, hogy köréd üljenek. Feleség kellett nekünk, pajtás, barát; nem szakácsnő, dada.

De mit használ a szó? A világ mindig a maga bolondját járja. Ha rá gondolok a sok jótanácsra, mit adtam — meg, hogy micsoda kevés foganatja volt, megvallom, nagyon lehangolódom. Épp a napokban adtam jótanácsot egy egész fiatal hölgynek. Arról okosítottam ki, hogy lehet nénikéket ügyesen kezelni. Épp a ceruzája végét szopta; ez is olyan dolog, hogy sokszor figyelmeztettem: ne tegye. Kivette a szájából, hogy beszélhessen.

— Ugy hiszem, te tudod, hogy mindenkinek mit kell mindig tennie, meg hogyan kell tennie? — mond.

Vannak pillanatok, mikor az ember kénytelen a szerénységét a kötelességérzetének feláldozni.

— Persze, hogy tudom, — felelek.

— Hát a mama tudja, hogy kell mindenkinek mindent csinálni? — a másik kérdés.

Most a meggyőződésem semmiképp se olyan erős. De házi okokból kifolyólag megint feláldoztam magam.

— Persze, — feleltem — és vedd ki a ceruzát a szádból. Egyszer már megmondtam. Valamelyik nap lenyeled; bélgyulladás kapsz és meghalsz.

Ugy látszik, vallami problémát akart megfejteni.

— Hát akkor ugylátszik a felnőttek mind tudnak mindent, — volt az összeredmény.

Van úgy, hogy kételkedem benne, vajjon a gyerekek igazán olyan egyszerű lények-e, mint ahogy festenek. Ha egyszerű butaság, mi arra készíti őket, hogy hasonló jellegű feleleteket adjanak, sajnálná az ember és azon igyekeznék, hogy megjavítsa őket. De hátha nem butaság? Istenem, akkor is meg kellene javítani őket, de más módszerrel.

Mult reggel hallom, amint a dada beszél evvel a bizonyos példánnyal. Nagyon becsületes személy ez a dada; valami megszivlelendő tanácsot adott a gyermekeknek. Nagyobb értekezést folytatott; a hallgatás, a csönd erényéről érvelt. Dorothea félbeszakítja őt, mondván:

— Kérlek, hallgass, dada. Soha egy pillanatnyi békém sincs a kereplésedtől.

Ilyen félbeszakítás persze elkedvetleníti a derék asszonyt, ki csak kötelességét akarja teljesíteni.

Mult kedden este nagyon szerencsétlen volt a kicsi. A magam részéről azt tartom, hogy rebarbarát sohse igyék az ember április előtt, és akkor se citrommal. Az anyja a betegségekről, fájdalmakról világosította föl. Megérttette vele, hogy olyankor az embernek türelmesnek kell lennie; hogy el kell viselnünk a bajokat, mikkel a jó Isten sujt. Dorothea részletekbe bocsátkozik, mint a gyerekek rendszeren:

— El kell viselnünk a csukamájolajat, mit a jó Istenke küld?

— Bizony el.

— Hát a dadákat, kiket a jó Istenke küld?

— El hát; és örülj, hogy van; vannak kislányok, akiknek nincs is dadája. Aztán ne beszélj annyit.

Pénteken könnyek közt találok az anyját.

— No mi baj? — kérdem.

— Ó semmi, — hangzik a felelet, — csak a baby. Olyan furcsa egy gyerek. Nem bírok belőle kiokosodni.

— Mit csinált már megint?

— Ó mindegy; hisz ugyis vitatkozik majd.

Az igaz; ez a hibája megvan. Nem tudom, honnan szedi, de megvan benne.

— No hát?

— No hát megharagított; hogy megbüntessem, azt mondtam, nem viheti ki sétálni a babát a gyerek-kocsival.

— Hát aztán?

— No hát nem felelt semmit, de mihelyt kitettem a lábam az ajtón, hallom, ahogy beszél sajátmagába, ahogy szokta:

— No?

— Azt mondja, hogy:

— Mit mond?

— Azt mondja, hogy: — Türelmesnek kell lennem. El kell viselnem ezt a mamát, amit az Isten küldött nekem.

Vasárnaponkint velünk ebédel. Megengedjük neki, hogy modort, jó viselkedést tanulmányozhasson. Mr Milson is átnézett a multkor; politikáról vitatkoztunk. Érdekelt a dolog: félrelöktem a tányérom és előrehajoltam; az asztalra könyököltem. Dorotheának megvan az a jó szokása, hogy magában beszél félig selyp, suttogó hangon; olyanféle ez a suttogás, ahogy az Adelphi-darabok szerelmes-jeleneteiben szokták. Hallom, amint dudorász:

— Egyenesen kell, hogy üljek. Nem szabad a könyökeimmel csuszkálni az asztalon. Közönséges, alantas nép-ség tesz csak olyat.

Atpillantottam hozzá; ő nagyon egyenesen ült; olyan volt, mintha olyasvalamiről elmélkednék, mi ezer mértföldnyire van innen. S mi valamennyien lustán heverésztünk! Kiegyenesedtünk; megakadt a beszélgetés.

Persze, tréfára vettük a dolgot, ahogy kiment a gyerek. De valahogy úgy festett, nem mi tréfáltunk.

Szeretném, ha vissza tudnék emlékezni gyerekkoromra. Szeretném tudni, csakugyan olyan egyszerűek-e a gyerekek, amilyenek látszanak.

Rabszolgasors haszna, gyönyörűségei.

A dolgozószobám ablaka Hyde-Parkra nyílik. Oktat, mulattat, ha így a tornyocskámból tekintek le. Hogy áramlik ide-oda lábaim alatt az emberi élet! Ahogy a kert kapuit kinyitják, elsőnek az utca lánya kuszik be. Sajnálatra méltó munkáját befejezte. Didereg a zuzmarás reggelben; siet rövid pihenője felé. Szegény rabszolga! Lecsalták a gálya legalsó fokára; ott maradt a láncon. A civilizációnak — gonosz bolondnak — azt mondják, szüksége van ilyesmire. Arra vagytok valók, mire némely keleti város kutyái. De úgy vélem, mégse kell leköpni benneteket. Vissza az ólba! Ha jóságos az ég, talán tiszta otthonról álmodtok; szép ezüstláncsal a nyakatokon pihentek ott.

Munkás jön — favágó, vizszivattyuzó; — fáradtan vánszorog munkára. Ólmos szemeit még az álom fekszi meg; a hátán batyuban cipeli az ételmet. Big-Benből áthallatszik a toronyóra első ütése. Siess, rabszolgapajtás; másképp végigszántja hátad a felügyelő ostora: „Takarodj; nem kell ide álomszuszék”.

Iparos jön; szerszámos zsák a hátára erősítve. Ez is aggodalmasan hallgatja a harangkongást. Mert őt is ostora várja.

Utána boltifiu, boltilány; hogy időt ne vesztegessenek, utközben szerelmeskednek. Majd íróasztalok rabszolgái; árucarnokok alkalmazottai; munkaadók és dolgozók; irnokok és kereskedők; hivataloszlógák és üzlettulajdonosok. Helyre, helyre, ti vegyes sorsu rabszolgák. Vegyétek fel a láncokat.

Kaca-gva, hahotázva gyerekhad: a rabszolgák gyermekei. Szorgalmasak legyetek, kisgyerekek; ha itt az idő, majd kiveszitek kezeinkből a recsegő evezőt; elfoglaljátok a helyünket a rohanó folyamatban. Nem leszünk ám örökké rabszolgák, kicsikéim. Jó törvények vannak ebben az országban. Ahány évet töltöttél a gályán, ugyanannyit töltsz majd a földeken; kiköveteljük a szabadságunkat. Akkor aztán gyerekek, visszamegyünk oda, ahol születünk. Benneteket majd itt kell hagyni magunk mögött; nektek kell helyettünk

felvenni a munkát. No; siessetek iskolába, kicsik; tanuljatok, hogy jó kis rabszolgákká váljatok.

Méltósággal következnek a műveltebb rangosztálybeli rabszolgák. — Ujságírók, orvosok, bírák, poéták; — ügyvédbojtár, művész; színész, pap. Keresztülbukdácsolnak ők is a parkon, itt-ott aggodalmasan pillantanak az órájukra, nehogy elkéssenek a megjelölt találkozóznál. Költségjegyzékekre, részletekre, pénzre gondolnak, mit meg kell keresni; kalapokra, miket meg kell majd fizetni; számlákra; miket ki kell majd egyenlíteni. Mind a sok rabszolga közt az ő büntetésük a legsúlyosabb. A kancsuka, mivel várják, nem két-, háromágu, mint a többieké; ötven ágból van fonva. Dolgozz csak, rabszolga, mert másképp lesülyedsz oda, hol két penny-s szivarokat szivnak; még alacsonyabbra is sülyedhetsz, egy shillinges fröccsöt iszol; még elvesztheted a kocsit és omnibuszon kell majd utaznod. A feleséged ruhája tavalyi divat lesz; a pantallód kitérdesedik. Kensingtonból Kilburn-ba száműznek. Bizony, soknyelvű ostor jutott néked, szeretett testvérem.

A divat rabszolgái kerülnek utánuk láttávolomba. Kínos gonddal vannak felöltöztetve, kigöndörítve. Libériás, pompás hajduk; inkább a szem gyönyörködtetői, semmint hétköznapi használatra szánvák. Ide kell jönniök minden nap, akár vigák, akár szomorúak. Ezen, de csakis ezen az uton haladhatnak; csakis ugyanazokat a szavakat használhatják egymásközti beszédjökben. Másfélóra hosszat lassan kell haladniok Hyde-Park Corner és a Magazine közt. Csakis ezeket a ruhákat szabad viselniök; csakis ilyenszinü keztyüket; a nyakkendőjük csakis ilyen mintájú lehet. Délutánra megint ki kell ám jönni, de majd kocsiban; máskép öltözve; másfélóráig lassan fel és alá ügetnek bolond körmenetben. Pedig ebédhez ismét öltözniök kell; ebédután kellemetlen társadalmi kötelezettségeknek kell eleget tenni. Végre fáradságtól, unalomtól a fejük a vállukra pottyán.

Estére visszatérnek a rabszolgák a munkából. Bírák, pompás védbeszédeikre gondolnak; iskolásfiuk, ide-oda vágják a számárfüles nyelvtant. City-kereskedők, üzleteken törik a fejüket. Boltifiuk, bolilányok, most már hallgatagon ballagnak hazafelé; hazatér munkás, iparosember. Két-há-

rom óra a tietek most, rabszolgák; gondolkodhattok, játszhattok, mulathattok, szerethettek, ha nem vagytok tulfáradtak ahhoz, hogy gondolkodjatok, mulassatok, szeressetek. Aztán be az ágyba; készen legyetek, holnap új munka következik.

Sötétség nyeli el a félhomályt; itt van megint az utca lánya. Akár az árnyék, úgy lepi el a City napját. Itt a cselekvés ideje. Gonoszság, nyomor kél az ő munkája nyomán.

A szükség ostora hajt; dolgozunk; az egész rabszolgatábor. Ha nem végezzük el a munkát, lecsap az ostor; a fájdalmat a gyomrunkban érezzük, nem a hátunkon. Mindezeknél fogva szabad embernek nevezzük magunkat.

Egy-ketten bátran küzdenek azért, hogy igazán szabadok legyenek; s ezek számkivetettek. Mi, jónevelésű rabszolgák, elhuzódunk előlük. Ebben a világban a szabadság ára koplalás, szennyes odu. Csak akkor elviselhető az életünk, ha a gyűrűt a nyakunkba vettük.

Néha megkérdi önmagát az ember: — Mire ez a véget nem érő munka? Mire ez a sok házépités, ez a sok főzés, ez a sok ruhavarrás? Vajjon annyival irigylésreméltóbb a tücsöknél a hangya, ha egész életét ásással, ételhordással tölti? Ideje se marad a dalra. Mire ez a kényszerítő ösztön? Ezer munkára hajt, hogy ezer vágyunkat kielégítsük. Műhellyé változtattuk a világot, hogy játékkal lássuk el magunkat. Hogy a luxust megvásárolhassuk, feláldoztuk kényelmünket.

Izráel fiai! mért nem maradtatok békén a vadonban?! Kedves, barátságos vadon lehetett! Egyszerű, egészséges táplálék mindig készen várt ott. Sohse volt bajotok adóval, házbérrel; nem voltak köztetek szegények. Sohse volt rossz az emésztésetek; soha semmi gondotok ezer betegséggel, mi mind tultáplálkozásból ered. Egyetlen adag manna minden személyre; se több, se kevesebb. Nem is tudátok, van-e vesétek. Orvosok nem kinoztak elméleteikkal; gyógyszereikkel, számláikkal. Nem voltatok se birtokosok, se bérlők, se zálogjogtulajdonosok, se haszonbérreszesedők. Nem ismertétek az ügyvédet; nem kellett jótanács; annyit perlekedhettetek a szomszédokkal, amennyit jól esett. Nem voltak kincsejtek, gazdaságaitok, rozsdásodó pompátok. Feleségeitek, gyermekeitek el voltak látva. Nem aggasztott az

aggkorotok; tudtátok, hogy mindig lesz elég, amiből megélhettek. Temetésteket — egyszerű, pompa nélküli művelet — elintézte a törzsfő. Ládd, ládd, szegény, balga gyermek; olyan frissen kerültél ki Egyiptom földjéből, mert nem bírtál nyugodtan megmaradni ott? Husos-fazéokra éhezted, pedig tudtad, mi mindent rejt magában! Ki kell tisztítani azt a husosfazekat; fát is kell vágni, aminek a tűzére ráhelyezd. Állatot kell nevelni, mi megtöltse a husosfazekat; takarmányt kell termelni, mivel az állatot hizlald, hogy megtömhesse a husosfazekad.

Egész életünk munkája a husosfazék. Kényelmünket a husosfazék oltárán áldozzuk fel; otthagyjuk lelkünk nyugalma. Egy tál lencséért eladjuk elsőszülöttségi jogunkat.

Izrael gyermekei, hát nem láttátok, milyen hosszú lesz a büntetés, amit magatokra vettetek, mikor a vadonban felállították a Borju képmását? Elébe borultatok, kiáltván: „Ez legyen a mi Istenünk.”

Borjuhust akartatok. Hát nem gondoltatok rá, milyen árat fizet az ember borjuhusért? Aranyborju cselédei, ti! Látom őket, itt fekszenek szanaszéjjel a szemeim előtt; fáradt, végtelen tömeg. Látom: ott dolgoznak a bányákban; fekete izzadság csurog az arcukról. Napfénytelen városokban látom őket; hallgatagok, rosszkedvűek, meghajlottak. Ott látom őket száraz szántóföldeken. Kohók tűzében is látom. Kék, fekete öltönyben, amint vágóhidra lépnek, hogy életüket, vérüket áldozzák fel az Aranyborju szolgálatában! Katonák! Azok is az Aranyborjuért áldoznak! Látom, mint hordják a durva csuhát; látom füstben, gőzben, tűzben; sipkában, köténnyel; mind a Borju szolgálatában. Ellepték a földet; elárasztották a tengert. Vagy oda vannak láncolva számokhoz; oda az íróasztalhoz. Felszántják a földet, hol az Aranyborju született. Hajókat építenek; vizrebocsájtják a hajót, az megint az Aranyborjut hordja. Formába öntik a fazekat; a tálakat; asztalt faragnak, terítenek; széket állítanak; mártásról álmodnak; előhozzák a föld alól a sót; damasztot szőnek; elkészítik az éket, hogy az Aranyborjut szolgálják.

Arravaló a világ, hogy együnk az Aranyborjuból. Hábóru és kereskedelem, törvények, tudomány! Mi más, ha nem a négy oszlop, min az Aranyborju nyugszik? Ő a mi

Istenünk. Az ő hátán jöttünk el a hatalmas őserdőkben, hol elődeink diót ettek, gyümölcsöt. Ő a mi Istenünk. Ott a temploma majd minden utcában. Kékruhás papja mindig ott áll az ajtóban: hívja a népet, hogy imádják. Hallga! áthallik hangja a gáztól mart légen: — Itt az idő! itt az idő! no vegyetek, népek, vegyetek! Hozzátok ide orcátok veritékét, szívetek fájdalmát: vegyetek rajt Borjuhust. Adjátok éltetek legszebb esztendeit érte. Ide a gondolataitokkal, reményeitekkel, szerelmeitekkel: Borjuhust kaptok érte. Itt az idő! Itt az idő! Vegyetek

Izrael gyermekei, mondjátok meg: minden ízével is, megérte ezt az árat a Borjuhust?

Hát mi. Ugyan mi bölcsességet tanultunk annyi évszázadon keresztül? Nemrég beszéltem egy nagyon gazdag emberrel. Pénzembernek hívja magát, nem tudom, mit jelent a szó. Gyönyörű házáat — husz kilométernyire lakik Londontól — otthagyja minden reggel. Télen-nyáron felcihelődik egynegyed nyolc órákor. Gyorsan, magánosan reggelizik, mikor még mind alusznak a vendégei. Mire visszatér, épp annyi ideje marad, hogy gyorsan felöltözzék a pompás ebédhez, amin valósággal résztvenni úgysem bír; tulfáradt; tulontul el van foglalva a gondolataival. Ha valamelyes pihenőt enged magának, azt is Ostendében tölti. Egy-két hétre lerándul oda; épp akkor, mikor a legkényelmetlenebb ott, mikor a legtöbbben vannak lenn. Magával viszi a titkárát; ezer sürgönyt kap, meneszt naponkint; magántelefonja van, beszélhet egyenesen Londonnal; azt felviteti a hálószobájába.

Hasznos találmány a telefon. Üzletemberek csodálkoznak, hogy foroghatott a világ ezelőtt nélküle. Magam azon töröm a fejem, hogy rendes, hétköznapi ember, kibenn van fájának valamennyi szenvedélye, mért nem tartja üzleti ügyeit, személyét, ezer mértföldnyire e nemes találmánytól. El bírom képzelni, hogy Jób, Grizelda, vagy Sokrates nagyon szerettek volna telefont darabig. Sokrates például híressé vált volna, ha három hónapra telefont bérel. Ami engem illet, én kicsit érzékeny vagyok iránta. Egyszer egy hónapig éltem egy hivatalos helyiségben, hol telefon volt. Már amennyiben azt egyáltalán életnek lehet nevezni. Azt mondták, ha ottmaradtam volna, megtartom a

szerszámot még két-három hónapig, szépen hozzászokom. De vannak barátaim — valamikor félelmet nem ismerő, magasszemű férfiak — kik most ott állnak egyfolytában egy negyedóráig a telefonjuk előtt, és az nem is felel. Azt beszélik, eleinte ők is ordítottak, szitkozódottak, ahogy én tettem; de most, úgy látszik, a szellemük le van győzve, tiporva. Így van ez: vagy a telefonod töröd el, vagy az tör meg téged. Szeretnél valakit meglátogatni, ki két utcával tovább, a szomszédban lakik. Felteszed a kalapod; ott vagy két perc múlva, ha akarsz. Épp indulni készülsz, mikor szembekerülsz a telefontal. Gondolod: na, felhívom, hadd legyek biztos benne, hogy otthon van-e. Avval kezdődik az ügy, hogy féltucatszor csöngetsz és féltucatszor nem jelentkezik senki. Égsz a türelmetlenségtől, a méltatlankodástól, hogy így elhanyagolnak. Ott hagyod a készüléket és leülsz, hogy dühös levelet irj a központnak, de még mielőtt befejezted, szól a csengő. Megragadod a hallgatót, úgy ordítod bele:

— Hogy az Istenbe nem kapok feleletet, mikor öda-csöngetek? Itt állok épp háromnegyed órája és rángatom a kagylót. Eddig harmincszor csöngettem oda. (Nem igaz. Mindössze nyolcszor huztad meg; a háromnegyed óra is erős tulzás; de érzed, hogy a nyers igazság nem alkalmas a jelenlegi helyzetben.) — Ez kérem nem járja, — folytatod — megteszem a feljelentést. Minek van telefonom, ha nem kapok feleletet, mikor csöngetek? Fizet az ember hatalmas summát, hogy ezt a vacakot megszerezze, aztán a kutya se ügyel az emberre. Reggel óta csöngetek. Mért csöngetek reggel óta?

Feleletre vársz.

— Mi? . . . hogyan? . . . Nem értem, mit mondott.

— Azt mondom, hogy másfél óra óta csöngetek és nincs felelet, — kiáltsz. — Feljelentést teszek a társaságnál.

— Mi van a társasággal? Ne tessék olyan szorosán beszélni, nem hallani egy szót se. Melyik szám tetszik?

— Az ördög bujjék a számba; azt kérdem, mért nem kapok feleletet, ha csöngetek.

— Nyolcszáz, meg micsoda?

Vitatkozásra képtelenné váltál. Tönkremenne a szer-

kezet, olyan kiszólásokat bírnál csak alkalmazni. Ha csak a felét mondd el annak, amit érzel, robbanást idéz elő ott, ahol kicsit gyöngébb a drót. Nincs is emberi szó, ami egész helyesen jellemezze a helyzetet. Ágyu lenne az egyedüli eszköz, amivel a véleményednek érvényt szerezhetnél. Feladod a harcot; már nem akarsz felelni; letörtén jelented ki, hogy összeköttetést szeretnél négy-hét-öt-hatjal.

— Négy-négy-öt-hat? — kérdi a lány.

— Nem; négy-hét-öt-hat.

— Hat-öt, vagy öt-hatot tetszett mondani?

— Hat-öt; dehogy! Öt-hatot mondok; dehogy is, — várjon csak egy pillanatig. Már nem tudom, melyik volt.

— Akkor jó lesz, ha utána néz; — mondja szigoruan az ifju hölgy. — Egész délelőtt feltart.

Ujra kikeresed a számot; végre kijelenti, hogy össze vagy már kötve; most szorosán a füled mellé fogod a hallgatót és vársz.

Ha pedig valami ezen a kerek világon tehet férfit nevettségessé, akkor ez a helyzet az. Ott állasz lábujjhegyen; feszülten figyelsz a kis szerkezetre, ami a kezekben van. Nem hallasz semmit. Fáj a hátad, fáj a fejed; fáj még a hajad is. Hallod, mint nyílik meg az ajtó mögötted; mint lép valaki a szobába. Nem fordulhatsz meg. Csunyául ráförmedsz; hallod, mint csapják be ismét az ajtót. Rögtön eszedbe jut, hogy ez minden valószínűség szerint Henrietta. Hisz megígérte, hogy féltizenkettő körül meglátogat; úgy volt, hogy ebédelni viszed. Tizenegy óra volt, mikor elkezdted evvel a pokolgéppel; most már bizony lehet féltizenkettő. Hirtelen elsuhan előtted egész elmúlt életed; szomorú emlékek élednek fel nagyanyádról. Elmélsz, vajjon meddig bírod még ki ezt a helyzetet; alapjában véve igazán szükség van-e arra, hogy beszélj avval az emberrel, ki ott lakik egy-két utcával arrébb. Akkor a központbeli rádszól, hogy végeztetek-e.

— Végeztünk?! — mondd keserűn; — de még el se kezdtük!

— Tessék sietni! — így a felelet, — mert nem lehet olyan soká fentartani az összeköttetést.

Eme figyelmeztetésre újra megragadod a szerszámot. — Hát ott van végre? — kiáltod úgy, hogy meglágyitanád

akármelyik irgalmasrendi barát szívét. Aztán — mely gyönyörűség! mi boldogság! hallod, hogy messzi távolból emberi hang felel:

- Itt vagyok; no mi az?
- A négy-öt-hét-hat?
- Micsoda?
- Ön a négy-öt-hét-hat? Williamson?
- Ki beszél ott?
- Itt nyolc-egy-kilenc; Jones.
- Bones?
- Nem; Jones. Ön a négy-öt-hét-hat?
- Az hát; mit akar?
- Mr Williamson odahaza van?
- Odahaza? — Ki beszél ott?
- Jones! Otthon van Mr Williamson?
- Ki?
- Williamson. Wil-lli-am-son!
- Sámson? — Nem hallok semmit.

Végso erőfeszítéssel összeszeded magad; emberfölötti türelemmel megérteted avval a hájfejüvel, hogy arra vagy kíváncsi, otthon van-e Mr Williamson; arra azt feleli, (legalább úgy rémlik, azt.) Itthon van, egész délelőtt.

Kapod a kalapod és átmegy.

- Kérem szépen; Mr Williamsonnal akarok beszélni.
- Igen sajnáljuk, uram; — hangzik az udvarias felelet; — elment.

— Elment? Hogy-hogy? Hisz épp most mondták telefonon, hogy itthon van egész délelőtt.

— Nem; azt mondtuk, egész délelőtt nincs itthon.

Visszamegy; leülsz a telefon elé és rámeredsz. Nyugodtan, rendithetetlenül függ ottan. Ha mindennapi, közönséges készülék lenne, akkor ez volna neki az utolsó órája. Egyenesen lemennél a konyhába, megragadnád a baltát és különböző darabkákra osztanád; kapjon belőle minden ember egész Londonban. Csakhogy idegesít az elektromosság, aztán van valami ebbe a telefonba, ahogy ott áll a fekete lyukkal meg göndör drótokkal, ami elveszi a bátorságod. Olyanféle érzésed támad, hogy ha nem bánsz jól vele, előbujik belőle valami és megijeszt; még bíróság elé kerülsz;

Isten ments! inkább megelégszel annyival, hogy elátkozod az egészszet.

Ilyen simán akkor megy minden, ha a te állomásodról akarsz beszélni. Csakhogy ez nem a legrosszabb oldala annak, mire a telefon képes. Értelmes ember, ha kis tapasztalatot gyűjtött, nyugodtan él tovább és békét hágy neki. De a leggonoszabb hajoknak nem magad vagy az okozója. Ma tovább akarsz dolgozni; kiadod a parancsot, hogy ne zavarjanak. Ebéd ideje elmúlt; gondolkodol, lehunyod a szemed; még a szobában levő tárgyak se zavarjanak gondolkodás közben. Azon vagy, hogy a széked most nem fogod elhagyni egy darabig. Egyszerre csak felharsan ott a telefon-csöngettyű. Felugrasz; pillanatig nem tudod egész biztosan, vajjon rádlöttek-e, vagy dynamitmerénylet áldozata lettél. Gyengédségedben, habozás közben eszedbe jut, hogy talán ha nem veszed figyelembe az egészszet, megúnják és békibe hagynak. Csakhogy az ő módszerük nem ilyen. Dühösen berreg a csöngettyű minden tizpercnyi időközben. Nincs semmi körülötted, amibe belebugyolálhatnád a fejed. Gondolod, jobb lesz, ha egészen elkészülsz a kis ügygel. Sorsodnak elébemégy és vadul kiáltasz:

— Mi az? Mit akar?

Felelet nincs, csak zavaros moraj; valahogy lassan azt veszed ki, hogy ott két ember szitkozódik egymással. Egész csunya nyelv, amin egymással értekeznek. A telefon, ami rendkívül megfelel káromlások továbbítására. Mindennapi rendes beszéd csak ködösen hangzik el benne; de minden szó, a mit két ilyen ember mond egymásnak, tisztán hallatszik London valamennyi előfizetőjének telefonjában.

Hiábavaló megvárni, míg elkészülnek. Mikor kimerültek, megint kérdőre vonod a hallgatódat. Felelet nincs. Egész megbolondulsz; gunycrossá válsz; csakhogy gunycrossan fölényesnek lenni, mikor nem tudod, hallgat-e valaki a másik oldalon vagy se, nem észszerű mulatság.

Ugy körülbelül negyedórai kérdezősködés után: „Nohát. Ott van a telefonnál?” „Itt vagyok!” „Akkor rendben van”. A központ ifju hölgye megkérdi tőled, hogy mit akarsz.

— Én nem akarok semmit, — felelsz.

— Akkor minek függeszti le a hallgatót? — válaszol;
— az nem játszani való.

Méltatlankodástól nem jutsz szóhoz egy ideig; magadhoz térsz, elmagyarázod, hogy téged keresnek.

— Ki kereste? — kérdi.

— Én nem tudom.

— Jobb volna, ha tudná, — jegyzi meg.

Általános undorral vágod oda a kagylót; visszaülsz. Mihelyt ott vagy, újra megszólal a csöngettyű; felugrasz és hallani szeretnéd, hogy mi a menyköt akarnak; hol a pokolba vannak, akik keresnek.

— Ne beszéljen olyan hangosan. Mit akar maga? Mért csönget föl, aztán nem felel? Hagyjon énnekem békét.

— Hong-Kongot nem kaphatjuk ám meg hetvennégyér!

— Helyes; bánom is én.

— Venné helyette Zulus-t?

— Mit akar tőlem? — kérded.

— Venné Zulus-t? Zulus-t; hetvenhárom és félér'?

— Nem kell énnékem, ha hatot ad belőle egy hatosér' se. Miről beszél?

— Hong-Kongról . . . hogy nem kaphatjuk meg hetvennégyér' — de várjon csak egy percig. (Elmulik a perc.) Ott van még?

— Én itt vagyok, de maga alighanem nem én velem akar beszélni.

— Hát megkaphatjuk, ha akarja Hong-Kongot hetvennégy-hétnyolcadér'.

— A fene rágja meg Hong-Kongot magával együtt. Mondom, hogy rossz címre beszél. Mondtam egyszer.

— Mennyit mondott egyszer?

— Azt mondtam már egyszer, hogy nem jó helyre beszél. Úgy értem, hogy nem énvelem akart beszélni.

— Ki beszél ott?

— Nyolc-egy-kilenc; Jones.

— Ojjé; nem egy-kilenc-nyolc?

— Nem.

— Akkor jónapot.

— Jónapot.

Hogyan üljön le ezekután az ember, hogy az európai

krizisről derüs hangon értekezzék? Még ha akármilyen szükséges másképp, ez is ok arra, hogy a telefontól eltekintsek. Az előbb egész más dologgal voltam elfoglalva, olyan argumentumokat hoztam, mik ha magukban véve nem is komolyak, igen komoly dologra vonatkoztak; az ember gazdaság vágyának soha ki nem elégíthető természetére. Ilyen magasröptű erkölcsi vita mellől elcsalt az, hogy a „telefon” szót leírva láttam. Ennek az eredménye, hogy fellázítja ellenem a sok vad kritikust az „Új Humor”-nál, ha bűneik büntetésekép ez a könyv a kezükbe kerül. Feledjük hát e kiruccanást és térjünk vissza a milliomos ismerőshöz.

Valamelyik nap ebéd után együtt ültünk káprázatosan berendezett ebédlőjében. Az ezüstlámpánál meggyújtottuk szivarjainkat. Az inas visszahuzódott.

— Ez a szivar itten; — jegyzi meg hirtelen barátom, valószínűleg minden „á propos”- nélkül, — darabonkint hat sillingembe kerül; én ezerszáma veszem.

— Nagyon is elhiszem, — mondok, — mert meg is éri.

— Meg ám, magának, — feleli majdnem vadul. — Mit fizet maga rendszerint egy szivarért?

Évek óta ismerjük egymást. Mikor először találkoztunk, egész irodája hátsó helyiség volt az ötödik emeleten, a Strand piszkos mellékutcájában. El is tűnt onnan azóta. Itt-ott együtt ebédeltünk akkortájt valamelyik Great Portland street-i vendéglőben egy silling kilencvenért.

A barátságunk elég erős arra, hogy megbirjon ilyen kérdést.

— Három pence; — felelek. — Skatulyástól belejön valamivel többbe, mint két pence-be.

— Na lám; — mondja; -- és a kétpennys szivarja épp annyi örömet okoz magának, mint nekem az ötsillinges szivarom. Ez négy silling-kilenc-pence körüli veszteség minden alkalommal, ha rágyujtok. A szakácsom kap évente kétszáz fontot. Nem élvezem úgy az ebédem soha, mint mikor négy sillingbe került; abba is negyed palack Chianti. Mert a saját személyemre nézve mondja, mi különbség az énnekem, hogy fogaton hajtatok-e az irodámba, vagy omnibuszon? Sokszor megyek omnibuszon; sok bajt elkerülök vele. Kelletlen dolog az embernek, a kocsisa hátát nézni,

ha a rendőr omnibuszokat félórakkal előre enged. Azelőtt még omnibuszra se teltt nékem. — Hammersmith-ből gyalog jártam minden reggel az „office“-ba. Sokkal egészségesebb voltam. Felingerülök, ha rágondolok, hogy milyen nehezen dolgozom, anélkül, hogy valami gyönyörűségem lenne belőle. A pénzem csomó embernek okoz örömet, a kikkel semmit se törődöm, a kik csak azért a barátaim, mert valami hasznot remélnek tőlem. Ha minden este meg lehetnék egy száz guineás vacsorát egész magam és négyszázszor annyira élvezném, mint annakidején a négysillingeseket; akkor igen. Akkor volna valamelyes értelme. Istenem, mért nem bírom megtenni?

Sohse hallottam így beszélni. Elragadtatásában felállott az asztal mellől; a szobában kezdett fel- s alá járni.

— Mért is nem táblázom be a pénzem két és fél per-centre? — folytatja. — Még ha legrosszabbul üt is ki, biztos ötezrem van évente. Józan észszerint mire kell több az embernek? Mondom is magamnak mindig: Megteszem, meg. Hát mért nem teszem?

— Hát igazán mért nem teszi? — felelem visszhangkép.

— Épp ezt akarom megtudni magától, — mondja. — Maga azt állítja, hogy megérti az emberi természetet; én-előttem ugyan titok az. Maga az én helyemben csak úgy tenne, mint én; jól tudja. Ha valaki százezer fontot hagyna holnap magára; lapot indítana, vagy színházat építtetne — valami átkozott csalafintaságba kezdene, hogy megszabaduljon a pénztől és napi tizenhétórás izgalmakon menjen keresztül; bizony így tenne.

Megszégyenülten horgasztottam le a fejem. Éreztem, nem vádol igaztalanul. Mindig is az volt az álmom, hogy ujságot nyomassak, színházam legyen.

— Ha csak azért dolgoznánk, amit ki birunk adni, — folytatja, — a City holnap reggel becsukhatna. Annak az ösztönnek akarok a mélyére hatolni, amelyik munkára hajszol bennünket a munkáért magáért. Micsoda ördög az, aki a hátunkon nyargal, örökkön-örökké munkára ösztökél?

Szolga lépett be az egyik ausztriai bányájából érkezett sürgönnyel. El kellett válnunk. Hazafelé ballagva, a

szavain gondolkodtam. Mire ez a végnélküli munka, robot? Mért kelünk fel minden reggel; mosakszunk, felöltözünk, hogy estére levetközzünk és ágybafeküdjünk ismét? Mért dolgozunk annyit azért a pénzért, amin kenyeret vásárolunk; kenyeret, ami erőt ad a további munkához? Minek élünk, hogy a végén egyszerűen bucsut mondjunk egymásnak? Minek dolgozunk, gyermekeket hozunk a világra, kik csak meghalnak megint; kiket szintén eltemetnek.

Mire örült hajszánk; szenvedélyes vágyaink? Nem mindegy az az idők végtelenjében, vajjon valamikor az Unio zászlaja, vagy más háromszinű zászló lengett Badajoz harctere fölött? Mégis a vérünket öntöttük a rögre, hogy eldöntsük a kérdést. Ha eljött megint a jégkorszak s csönddel öltözteti fel a világot; fontos-e akkor majd, kinek lába érte először az Északi Sarkot? Mégis, nemzedék-nemzedék után, fehér csontjaink a mértföldkövek az odavezető uton. Olyan hamar a kukacoké leszünk; nem mindegy az, szeretünk-e, vagy gyűlölünk? Csak a forró vér rohan ereinkben, szívünk, agyunk kopik árnyékos, ködös remények után való futtunkban; mind eliramlanak pedig, a mint közeledünk hozzájuk.

Virágbaszökken a bimbó; felszivja magába a föld minden édességét. lezárja kelvhét minden éjjel; alszik. Majd különös formában, a szerelem környékezi meg; vágy fűti, hogy himpora összekeveredjék más virág himporával. Aztán lehullanak a színes levelek; vándorló bogár viszi a magot virágról-virágra. S változik az évszak; napsugarat hoz és esőt; elhervad a virág; sohse tudja meg, hogy mért élt; úgy véli, neki épült a kert; nem ő a kertnek. Piciny lelkében, — mely talán gyomra is — otthonról, élelemről álmodik a korall-bogár. Mélyen dolgozza bele magát a sötét vizekbe, ő nem tud a korall-szigetokről, miket alkot.

De megmarad a kérdés? Mire jó mindez? Megmagyarázza a tudomány. Küzdelem, szenvedés évein javul a faj; majmon keresztül, étherből származott az ember. Eljövendő évek munkájában mindmetszebbre szakadunk az állattól. Küzdelem, fájdalom keresztül; agyunk vért iz-zad; de felemelkedünk az angyalckig. Az angyalok birodalmába jutunk.

De mire az építés? Mire mulik a számtalan esztendő? Mért nem született az ember mindjárt istennek, a mivé lenni akar; születésekor mért nincs már benne mind a képesség, a minék megszerzéséért elődei haltak halált? Mire az igyekezet, hogy „Én“ mivé lehetek? Mért jöjjön utánam egy Én, saját utódom, ki előtt vadember kell, hogy legyek. Ha minden lehetséges a Mindenség alkotója előtt: mire akkor a protoplazma-cella; mért nem kész az eljövendő embere mindjárt? Mire annyi veszendőbe menő emberi generáció, hogy ő éljen, megjőjjön? Magam se vagyok egyéb, csak porszem, mely az Eljövendő talaját termékenyitem?

Vagy ha más csillagzatokon teljesül be sorsunk, mire akkor ezen a planétán a szenvedés? Olyan munkán dolgozunk, mely tulságosan nagy ahoz, hogy észrevegyük? Sz szenvedélyeink, vágyaink megannyi ostor; az ő segítségükkel hajszoltatunk? Talán valamennyi elmélet több reménnyel kecsegtet, mint az a tudat, hogy egész igyekvő, szenvedéssel teli életünk nem egyéb, mint testeink örökös, változó formájú forgataga; börtöne? Ha visszatekintünk a darab időre, mellyel homályos szemünk a multat méri, mit látunk? Végtelen gondal felépült civilizációk; elsöpörte, elveszítette őket az idő. Hitvallások, melyekért emberek éltek és meghaltak; könnyű tréfává vedlettek. A görög művészetet elsöpörte a gót kultura pora. A testvériség álmát fojtotta vérbe Napoleon. Nem maradt egyebünk, mint az a remény, hogy maga a munka, nem az eredmény, az igazi nagyság. Talán gyerekek vagyunk, kik azt kérdik: — Mire kellett ez a leckék? Mire lesznek ezek jók? De jön idő, mikor a fiu megérti, mért — tanult nyelvtant, földrajzot: még az évszámoknak is jelentősége van. De csak akkor érti, ha odahagyta már az iskolát, mikor kilépett már a nagyvilágba. Tán ha kicsit megnőttünk, mi is felfogjuk majd létünk kérdését.

Hogy bánjunk a nőekkel?

A mézeshetekről beszéltem egyszer egy hölgygel. Megkérdeztem: Mi jobb: Hosszu mézeshetek, vagy csak olyan vidéki, szombattól hétfőig tartók?

Hallgatott. Ugy tetszett, inkább visszapillant feleletért, semmint a jövőbe.

— Én hosszú mézesheteket ajánlanék; — felel végre; — legalább is a régidivatu egy hónapot.

— Mért; — makacskodtam; — úgy látszik, az idők irányzata olyan, hogy ezeket a dolgokat mind szűkebbre szabja.

— De az is új irányzat, — felel, — hogy sok olyan dologtól igyekszünk szabadulni, a mivel bölcsebb volna szembeszállni. Magam úgy tartom, hogy — akár jóra, akár rosszra fordul a dolog, — mennél hamarabb tud mindent férfi, asszony — annál jobb.

— Mit tud mentől hamarabb?

Ha valamelyes hibája van ennek az asszonynak, a mi-ről én nem tudok, akkor a titokzatosságra való hajlandóság az.

Az ablakhoz lép és kitekint rajta.

— Valamikor úgyhiszem, az volt a szokás, — még mindig a nedves, csatakos utcára tekint, — régi emberek, régi asszonyok között, hogy mikor egy férfi és egy nő megszerették egymást, vagy azt hitték, hogy szeretik, elküldték őket nászut éjszakáján a templomba. Annak a templomnak a sötét mélyedéseiben, kanyargó utai között, addig vezette őket a pap, míg elérkeztek a nagy terembe, hol istenük hangja lakozott. Avval otthagytá őket, a pap; kiment és rájukzárta a hatalmas kaput. Ott, csöndben, egyedül, hozták meg az áldozatot; azon az éjjelen a Hang szólt hozzájuk; megmutatta eljövendő életüket; megmondta; jól választottak-e; élni fog-e, vagy elhal szerelmük? Reggel eljött a pap és visszakísérte őket a napvilágra; továbbra ott éltek felebarátaik között. De kérdezni nem szabadott egyiknek is; és felelni sem szabadott a kérdésekre. No, a huszadik századbeli mézeshetek Brightonban, Schweizban, Rams-

gate-ban — mert azt választjuk ki, a melyik közelebb van, vagy olcsóbb — mindig úgy tünnek fel, mint az a magányos éjjel, mit ott töltött az ifju pár a templomban az istenség oltára előtt.

Fiuk, lányok összeházasodnak; megcsókoljuk, meggratuláljuk őket; a küszöbről — régi szokás szerint — rizst, régi papucsot hajítunk utánuk; jókívánságaink elkísérik őket. A fiu keztyüs kézzel integet vissza; a lány kis zsebkendőjét lobogtatja a kocszi-ablaktól; látjuk mosolygó arcukat, halljuk nevetésüket, míg eltűnnek a kanyarultnál. Megyünk a dolgaink után; elmulik egy darab idő: valamelyik nap találkozunk velük; az arcuk öregebb, szigorubb; szeretném tudni, mit mondott a Hang nekik az idő alatt, míg nem láttuk őket. De hát persze; ilyesmit nem kérdezhet az ember. Meg nem is felelnék rá az igazat, ha tennők.

Nevetett; otthagya az ablakot és helyet foglalt a teasztal mellett; más vendégek jöttek; képekről, darabokról, ismerősökről folyt a szó.

Éreztem, nem volna okos dolog, ha követnők e barátnőm tanácsát, bármennyire is értékelem különben a véleményét.

Mert a nő tulságos komolyan veszi az életet. Hisz legnagyobb részüknek komoly úgy is; Isten a tudója. Épp azért jobb, ha nem vesszük még komolyabban, mint a hogy muszáj.

Jackie, meg a kis Jill hasraesnek a domboldalon; megfájdul a kis térdük; kicsi orrukából folyik a nehezen megszerzett vér. Bölcsen vigasztaljuk:

— Ugyan ne sirjatok annyit; — mondjuk — ne legyetek olyan nagy gyerekek. Kisfiuknak, kislányoknak meg kell tanulni, hogy a szenvedéseket elviseljék. No talpra; neki a gödörnek; töltsétek meg újból.

Jackie, Jilly megtörlik piszkos kis öklükkel a szemüket; bánatosan tekintenek vérző térdükre és visszatotyognak a gödörhöz. Kinevetjük őket, de rosszakarat nélkül.

— Szegény kis lelkek, — gondoljuk, — hogy odáig voltak. Azt hinné az ember, félig agyonütötték őket. Pedig csak horzsolás. Milyen lármát is tesz ilyen gyerek! Jó adag stoizmussal kezeljük Jackie és Jillie esetét.

Ha pedig — felnőtt Jackieék, öszül a bajszunk, sze-

münk mellett itt-ott egy szarkaláb, mi pottyanunk el a domboldalon, ha a mi kis ásónk törik el, jó Isten! Minő tragédia! Akkor leszednök a csillagokat; megállítanók a napot — fellüggerztenök a természet törvényeit.

A domboldalról lejövet Mr. Jack és Mrs. Jill — hogy mit csináltak ott fönt a dombon, nem akarjuk kérdezni — megbotlanak egy kiálló kőben; biztosan a Mindenség gonosz erői gördítették elébük. Mr. Jack és Mrs. Jill megütötték ostoba fejüket. Mr. Jackben és Mrs. Jillben megtörik a kis szív; csodálkoznak, hogyan foroghat a világ tovább; hogy járhatnak az emberek a dolgaik után ilyen balsors láttán.

Sohse vegyétek olyan komolyan a dolgot, Jack és Jill. Belekontárkodtatok a boldogságtokba, elrontottátok; menjete vissza a dombra; töltsétek meg újból a gödröt. Most majd csináljátok ügyesebben. Mit is követtetek el? Valami jókora bolondságot ügye? Biztos vagyok benne.

Kacaj, sóhaj — csók, Isten veled — az egész élet. Érdemes miatta annyit bajlódni, aggódni? Egészenvéve vigdolog. Bátorság, pajtás. Nem állhat a hadjárat csupa trombitaszóból, furulyából, bucsupohárból. Itt-ott menetelés, tusa is akad. Pompás helyecskék vannak ám a sátrak körül; vig esték a tábortűz mellett. Fehér kezek integetnek; szép szemek ködösek, ha bucsuzunk. Csak nem szöksz el a harci muzsika elől? Min panaszkodol? Előre; egyeseké a vitézségi érem; mások orvos késére kerülnek. Előbb-utóbb valamennyiünknek hat láb anyaföld jut ki. Ugyan mitől félsz? Bátorság, pajtás.

Az alligátor örökké mosolygó magateltsége, elégedettsége és a láma borzongó érzékenysége között — minden erősebb szóra halálért eped — sok ut áll. Hogy emberséggel viseljük sorsunkat, úgy kell éreznünk, mint embernek. Bölcseledő barátom; ne próbáld vigasztalni felebarátod, ha gyermeke koporsójánál áll, avval a derüs felfogással, hogy úgy száz év múlva ugyis egész mindegy lesz az neki. A mondókád nem igaz; megváltozott az a felebarátod az idők végtelenségéig. Talán jobb így; de ezt ne említsd. Golyóval a nyakában, sohse lesz többé a régi ember az a katoná. Pedig kacag, mulat; megissza a pokár borát; megüli

a lovát. Csak itt-ott, úgy estefelé, ha változik az idő, rájön a betegsége. Sötét sarokban talárod a vánkosán.

— Halló, vén gyerek: baj van?

— Semmise; a régi seb csak, tudod. Hamar elmulik.

Csukd be csöndesen a sötét szoba ajtaját. Ha neked vagyok, nem is maradnék ott a vigasztalására. Nemsokára eljönnek ugyis, hogy rácsavarják a koporsószőgeket. Ugy vélem, szeretne addig egyedül maradni a bajával. Hagyjuk magára. Majd úgy későbbben, ősz felé, visszatér a clubba. Darabig majd előnyt kell adni a játékban neki; de nemsokára újra jó formába lesz. Itt-ott, ha majd látja a többiek fiait az uton szökdécselni; ha Brown felszalad hozzá megmutatni, hogy ni csak az a széllelbélelt Jimmy megnyerte a nagydíjat; ha Jonesnak gratulál, hogy a legidősebb fia sikerrel tette le a vizsgát; csunyán összerándul a régi seb. De hamar elmulik a fájdalom. Nevet a történeteinken és elmondja a saját kis történeteit; megeszi az ebédjét; eljátsza a játszmat. Hisz csak seb.

Tommy sohse lehet a miénk; Jenny nem szeret. Nincs óbor; sört kell majd innunk. Istenem; hát mit akartok, mit csináljunk? Szidjuk vigan a Sorsot mindenesetre — mindig jó, ha valakit alaposan kiszidhatunk. Sirjunk; tördeljük a kezünket — meddig? Nemsokára szól az ebédre hívó harang; ma Smith-ék is itt lesznek. Majd beszélni kell az operáról, a tárlatokról. Hamar csak; hol az Eau de Cologne? — Hol a sütővas? Vagy jobban szeretnétek, ha öngyilkossá lennének? Hát érdemes? Csak pár esztendőt még; holnap már talán — valahonnan virágtartó vagy darab vakolat hull le s a Sors ingyen megszabadít általa bajtól, szenvedéstől.

Mint durcás gyerek, szípo gjunk nap-nap után? Tört-szivü kis Jackie, kis Jullie vagyunk. Sohse mosolygunk többet; elsorvadunk; elhalunk; tavasszal majd eltemetnek. Szomorú a világ és olyan kegyetlen az élet; olyan hideg a menyország. Ó, Ó! Megütöttük magunkat.

Vinnyogunk, sirunk minden fájdalomon. Régi, erős napokban igazi veszedelmeknek mentek elibe a férfiak; az élet minden órájában igazi harcok vártak; nem maradt idő sirásra. Halál, baj mindig ott leselkedett az ajtó előtt. Megvetette őket az ember. Most még lombsátor közé rejtett villánkban is mély sebet csinálunk a karcolásból. Agónia

lesz a fejfájásból; tragédia minden szívfájás. Meggyilkolt apa, vízbefult kedves; meggyalázott anya, szellem, lemészárolt udvarnagy kellett ahhoz, hogy Hamletből akkora izgalmakat váltson ki, minőt modern poéta valamelyik karénekeslány rosszkedvű tekintetén érez.

„Mélyebben érzünk“; akár Mrs. Grummidge. Ez a hölgy könnyű, kellemes életet tulkomolyan fogott fel. Ulysses hajósa az ég haragját, villámát és dörgését egyforma jókedvvel fogadja. Modern hajósok, mi; érzékenyebbek lettünk. A napsugár eltikkaszt; az eső megborzongat. Mindkettőt jajveszékélő önszánalommal fogadjuk.

Ahogy ezt elgondoltam, eszembe jutott egyik barátom; olyan ember, kinek derüs értelmessége sokszor segített ki hinárból; őt is megkérdeztem a mézeshetek-kérdésben.

— Kedves fiam, — mondja, — fogadd meg a tanácsom. Ha valaha házasodsz, úgy rendezd be, hogy a mézeshét ne legyen több a valóságban egy hétnél; az is rövidke, bolondos hét. Csinálj egyhetes Cook féle körutazást. Esküdj meg szombaton reggel; maradjon el a reggeli és egyéb nyavalygások; csipd meg a tizenegyes párisi gyorsat. Vasárnap vidd fel a drágát az Eiffel-toronyra. Fontainebleu-ben ebéd. Maison Doréében vacsora; este a Moulin Rouge. Utána az éjjeli luzerni személyvonat. Hétfőd, kedded áldozd Schweiznak; Rómába csütörtök reggel érkezz; utközben megtekintheted az olasz tavakat. Pénteken már Marseille-t érinted; onnén is ruccanj le Monte-Carlo-ba. Hadd próbálkozzon meg a kicsi is a zöld asztalnál. Szombaton korán reggel Spanyolországba indulj; vágd át öszvérháton a Pireneusokat; vasárnap Bordeauxban pihenhetsz. Hétfőn megint Párisban vagy (hétfő jó operanap); kedden este otthon is lehetsz már; de örülsz is neki. Ne adj időt a kis nőnek, hogy biralgasson téged, míg meg nem szokott. Nincs ember, ki ne szorulna valamelyes segítségre, ha először intímen jelenik meg fiatal leány előtt. A mézeshetek a házassági mikroszkóp. Zavard össze. Keverj bele mindenfélét. Borítsd el minden más érdekkal. Ne maradj veszteg; ne tedd ki magad szigorú vizsgálatnak. Arra is gondoldj, hogy a férfi akkor mutat legjobban, ha cselekszik, dolgozik; az asszony akkor legkevésbé. Csak rázd őt; rázd, nem bánom, akárki is. Legyen rengeteg utipod-

gyász, a mire vigyáznia kell; úgy intézd, hogy mindig siesen a vonatot elérni. Hadd lássa, hogy a hétköznapi férj mint telepszik le kényelmesen a kocsi vánkosra, a feleségének meg egyenesen kell ülni a kis sarokban. Hadd hallja, mint káromkodnak más férfiak. Hadd érezze más férfiak dohányszagát. Siess; szoktasd hamar hozzá, hogy az embereket igazi világításban lássa. Akkor kevésbé lesz megijedve, meglepetve, ha majd hozzád kell szoknia. Egyike a legkedvesebb barátainak; szeretetreméltó fickó, az egész házasságát avval rontotta el, hogy hosszú, nyugalmas mézesheteket kívánt. Magános kis házat béreltek egy hónapra valami isten háta mögötti fészekben, hová soha emberi teremtmény el nem látogathatott, hol soha más nem történt, mint hogy reggel, délután, meg este lett.

Itt szomorkodott a nő harminc napig. Ha a férfi esztott — pedig elég gyakran ásíthatott, gondolom, — az asszony a szájának a méreteire gondolt; ha a lábát a kandalló párkányára rakta; ott ült és a lába formájáról elmélkedett. Ebédnél, miután ömaga nem volt éhes — hisz nem csinált semmit, hogy éhes legyen — avval mulatott, hogy a férjét leste, hogy eszik; éjjel, mikor ugyanabból az okból álmos se volt; virrasztva feküdt és hallgatta, mint horkol az ura. Első, második nap után a férj meguntta, hogy örökösen balgaságot mondjon, az asszony meg, hogy hallgassa (sületlenségnek hangzott most, hogy nyiltan, hangosan mondhatták azt, ami olyan poétikus volt, mikor csak suttogni lehetett); nem volt egyelőre olyan dolog, mi mindkettőjüket érdekelte volna; ott ültek hát egymással szemben és mereven bámultak egymás arcába. Valamelyik nap valami csekélység felingerelte a férfit; káromkodott. Hangos pályaudvaron, zajos hotelben csak annyit mondott volna az asszonyka: „Ó,” ejnye; és nevetnek rajt mindketten. Abban a visszhangos pusztaságban messzire elhallott az ó; egész a felhőig szaladt ég felé; azon az éjjelen sirással aludta magát álomba a menyecske. Biz úgy, fiam; csak rázd, vidd őket; táncoltasd. Valamennyien annál jobban szeretjük egymást, mentül kevesebbet gondolunk egymásra; a mézeshetek pedig nagyon kritikus időszak. Csak hadd ugorjon, szaladjon, rázd jól, fiam.

Legrosszabb tapasztalatom mézeshetekben Angolor-

számban ért engem ezernyolcszázkilencven...; mindegy no; nem fontos a dátum. Mondjuk pár évvel ezelőtt. Félénk fiatalember voltam akkortájt. Sokan még ma is felpanaszolják a félénkségemet. De némely lányok tulsokat várnak a fiatalembertől. Valamennyiünknek vannak hibáink. Például ott is, én nem voltam annyira félénk, mint ő. — Lyndhurstből New Forestbe, Ventnorba volt az út; akkor még kemény kis utazás.

— Milyen szerencse, hogy ön is arrafelé tart; — mondja nekem kedden a nagynénje; — Minnie borzasztóan idegés, ha egyedül utazik. Ön majd utána néz kicsit; még se aggódom akkor olyan nagyon.

Mondtam neki, örülök a dolognak; akkor becsületesen úgy is éreztem. Szerdán lementem a kocsi-hivatalba. Két helyet váltottam Lymingtonig; onnan majd gőzös viz tovább. Sejtelmem se volt arról, hogy baj lehet belőle.

A hivatalnok időske ember volt. Azt mondja:

— Két helyem van; egyik a kocsis mellett, másik az utolsó pad végében.

Azt feleltem: Ejnye; nem lehetne kettőt egymás mellett?

Olyan kedves-forma öregember volt. Rámpillantott. Egész uton hazafelé azon gondolkodtam, mért pislantott rám. Azt mondta:

— No, majd megcsináljuk valahogy.

— Igazán nagyon kedves; felelek.

A kezét a vállamra teszi. Bizalmasan, de jóindulatun ütögeti a vállam:

— Ó, mentünk már így valamennyien.

Gondoltam; a Wight-szigetekre céloz. Mondom:

— És ez az év legalkalmasabb szaka hozzá legalább; azt mondják. Kora nyáridő volt.

Feleli: — Jó az nyáron; elég kellemes télen is — míg tart. Csak használja jól ki, fiatalur; — nevetett és megint a hátamra ütögetett.

Ha még egy perciig folytatja, fölingerel. Kifizettem a jegyeket és elléptem.

Másnap reggel félkilenckor megindultunk a kocsiállomás felé. A lányt egyszerűen Minniének szólitottam; nem nyegleségből, csak mert elfelejtettem a vezetéknevét. Lehet

úgy tiz esztendeje, hogy nem láttam. Csinos lány volt különben; olyan barnaszemű, akinek mindig felhős a szeme, mielőtt kacagna. A nagynénje nem jött le velünk, mint szándékában állt; fejfájás gyötörte. Kedveskedni akart és kijelentette, hogy teljesen megbizik bennem.

Az öreg hivatalnok megpillantott minket félmérföldnyi távolságról; felhívta ránk a kocsis figyelmét; az meg értesítette jövetelünkről a kocsiban összegyűlt utasokat. Valamennyien abbahagyták a beszélgetést; némán vártak minket. A kocsis megragadta a trombitáját és belefutt: nem tudom, hogy tette, de a világon senki sem tudta volna megmondani, mit kürtölt. Az egész szívét belefektette; csak szelet nem vitt be eleget. Úgy gondolom, az volt a célja, hogy üdvözöljön; de inkább úgy hangzott az egész, mint halk káromkodás. Lassan megtudtuk, hogy mint kezdő kezelte csak a szerszámot.

Titokzatos módon úgy festett a dolog, mintha az egész ut a mi kedvünkért történnék. Az öreg hivatalnok otthagytá a könyveit és felsegítette Minniet a járműre. Egy pillanatig attól féltem, hogy meg akarja csókolni. A kocsis vigyorgott, mikor jóreggelt kívántam neki. A vendéglőből két szobalány meg egy pincér jött ki; azok is vigyorogtak. Félrevontam Minniet: halkán suttogtam:

— Valami furcsa lehet rajtunk. Mind vigyorognak.

Körüljárt engem; én körüljártam őt; de egyikünk se talált semmi mulatságosat a másikon. A hivatalnok megszólalt:

— No rendben van. Találtam a fiataloknak két helyet épp a kocsis-ülés mögött. Arra a padra majd ötöt kell ültetni. Nem baj, ha kicsit szorosan kell is ülni, ugye?

A hivatalnok a kocsisra pislogott; a kocsis az utasokra; az utasok egymásra — már mint azok, akik egymással szemben ültek — és nevettek valamennyien. A két szobalány hisztérikusan; egymásba kapaszkodtak, hogy el ne düljenek. Minnie és jómagam kivételével, ez volt a legvigabb kocsitársaság, mi Lyndhurstban valaha összegyűlt.

Elfoglaltuk a helyünket; még mindig azon igyekeztem, hogy kibogozzam a derü okát, mikor kövér hölgy jelent meg a színen; kérte, hogy mutassák a kijelölt helyét.

A hivatalnok elmagyarázta, hogy a kocsis mögött, ott a középen.

— Ötöt kellett arra a padra ültetni; — teszi hozzá.

Az erős hölgy a padra pillantott.

— Öten nem ülhetnek azon; — mondja.

Öt olyan, mint ő nem is fért volna el. Négy közepes méretű ember, meg ő csak szorosán.

— Rendben van, — mondja rá a hivatalnok, — a hátsó pad legutolsó helye is szabad még.

— Eszem ágában sincs; — mondja az erős. — Én hét-főn lefoglaltattam a helyem; akkor pedig azt mondta, hogy az első helyek mind szabadok.

— Majd én ülök oda; — szoltam közbe; — nekem mindegy.

— Maga marad, a hol van, fiatalember; — mondja a hivatalnok, — ne számárkodjon. Majd én elhelyezem ezt.

Nem tetszett a modora; pedig a hangja csupa jószág.

— Hadd ülök hát én oda a hátsó ülésre; — mondja Minnie s felemelkedik. — Úgy szeretnék.

Feleletképp a kocsis mindkét kezét a vállára tette. Nehéz ember volt; Minnie leült.

— Nohát madame, — mondja a hivatalnok az erős hölgynek — akar ott maradni a középen, vagy idejön hátra?

— De hát mért nem foglalja el közülök egyike a hátsó ülést? — kérdi a kövér, a retiküljével rám mutatva, meg Minniere. — Hisz azt mondják, hogy szeretnének. Hát mért ne legyen meg az örömük?

A kocsis felállt és nagy általánosságban véleményét mondott:

— Ha nem megy hátra, hagyjátok lenni; — határozott. Mert férjet és feleséget még el nem választottak egymástól ezen a kocsin; pedig tizenöt esztendeje, hogy elkezdtem rajt' a mesterségem. Hát most se fogják.

Általános helyeslés. Az erős hölgy — érezte, hogy most úgy tekintenek rá, mint ifju szerelem boldogságának akadályára — gyorsan eltűnt a hátsó ülésen; megsuhogott az ostor; előre.

Lám: a magyarázat. Junius hó; ez meg olyan Mézes-hetek-ország-rész. Nyáridő; legnépszerűbb évszak a házasságra. Három fiatal pár közül kettő biztosan nászutas, ha

juniusban a New Forestet szeli át. A harmadik az lesz majd. Ha valahová, csakis Isle of Wight-ra sietnek. Rajtunk mindkettőnkön új ruha volt. Véletlenül a bőröndeink is újak. Valami gonosz véletlen folytán még az esernyőink is csupa új. Együttvéve az esztendőink száma lehetett harminchét. Az lett volna a csuda, ha nem néznek frissen összeadott párnák.

Ritkán akadt ennél nyomoruságosabb napom az életben. Minnie nagynénjétől hallottam később, hogy a lány szerint ez a nap életének legszörnyűbb megpróbáltatása volt; a tapasztalatai még akkor nem igen voltak számosak. Fiatal pap volt a vőlegénye; nagyon szerette; én eszeveszettül szerelmes voltam egy kövérke leányzóba; a neve Cecilia; Hampsteadben lakott az anyjával. Egész biztosan tudom, hogy Hampsteadben lakott. Tisztán emlékszem arra a sétára le a dombról, Cuhrch Rowból a Swiss-Vottage állomásra. Mikor az ember meredek domboldalon úgy halad lefelé, hogy a testének egész súlya a cipő orrára esik; ha pedig a cipő két centiméternyivel szűkebb, semmint kényelmes s viseled kora délután óta, biz visszaemlékszel rá soká. Ha Ceciliára gondolok, fájdalmas emlékeim támadnak; céltalan volna folytatni a rá való emlékezést.

Barátságos kis sereg voltak az utitársaink; némely jókedvű élce is megesett. Magábanvéve jámbor élcecske akkor, ha Minnie, meg én csakugyan fiatal párocska vagyunk — bár még akkor is fölösleges. Csak remélhetem, hogy Minnie nem értette őket. Mindenesetre úgy festett, mintha nem értene.

Nem emlékszem, hol álltunk meg ebédre; arra emlékszem, hogy bárányhus és borsoslé volt az asztalon. Az egész társaság élénk helyeslését vivta ki, kivéve a kövér hölgyet. Még mindig haragudott. Továbbá kivéve Minniét és engem. Az én vőlegény-viselkedésemről eltérők voltak a vélemények. — Kicsit körülményesen bánik velem; — hallottam egy asszonyt a férjéhez suttozni; — jobb szeretem, ha az ilyenek kicsit mókásabbak. — Valamelyik fiatal pincérnő jóval több természetes tartózkodásról tett tanuságot. — Nahát; én csak antul többre becülöm, — mondja a sörösnek, amint a hallon keresztülhaladunk, — utálnám, ha nyulkálnak, mikor valaki rámbámézkodik. — Senki se vett

magának annyi fáradságot, hogy szóljon az érdekünkben. Akár valami kiállításon díjat nyert csókolózó galambpár lettünk volna; annyira nyíltan tárgyaltak bennünket. A többség ravasz kis párocskának nézett, a melyik azonban nem bir kijátszani senkit.

Sokszor gondoltam rá, hogy igazi fiatal pár hogy fogta volna föl a helyzetet. Talán ha a törvényesen megengedett gyöngédségnek valamely jelét adjuk „közkivánságra”, — az ut hátralevő részét békében tölthetjük.

Hirünk gyorsan terjedt a gőzösön. Minnie könyörgött; közöljük velük, hogy nem vagyunk fiatal házások. De hogy közölhettem volna? Hacsak úgy nem, hogy megkérem a kapitányt, rendelné az egész legénységet a fedélzetre; tartson nekik rövid beszédet. Minnie kijelentette, hogy nem bírja tovább; visszavonult a hölgyek szalonjába. Sirva indult oda. Szomorúságát legénység, utasok mind úgy fogták föl, hogy tulságosan hidegen bántam vele. Valamelyik bolond széivetett lábbal megállt előttem; a fejét rázta.

— Ugyan menjen le és vigasztalja meg; — így. — Fogadja meg egy öreg ember tanácsát. Ölelje meg. (Szentimentális hülye lehetett.) — Mondja neki, hogy szereti.

Mondtam, menjen a fenébe; akassza föl magát; ezt olyan erővel nyilatkoztattam ki, hogy megtántorodott. Csak-hogy fogvatartotta őt valami karfa; nem esett a tengerbe, semmi szerencsém se volt aznap.

Emberfölötti erővel sikerült a kalauznak Ryde-ban külön szakaszt szerezni. Shillinget adtam neki, mert nem tudtam, mit csináljak. De félsovereignt is szívesen adok, ha még hat-nyolc pasast betesz mellénk. Valamennyi állomásnál népek jöttek az ajtónk elé és bámultak befelé.

Ventnor állomáson átutaltam Minniét az apjának; másnap reggel az első vonattal Londonba tértem. Ugy éreztem, darabig nem kívánom látni a lánykát; meg voltam róla győződve, hogy egész vígan él majd tovább anélkül, hogy mostanság meglátogatnám. Mikor legközelebb viszontlátam, egy héttel volt az esküvője előtt.

— Hol fogják tölteni a mézesheteket? — kérdeztem. — New Forestban?

— Nem a'; — felel, — de még Wight szigeten se.

Hogy ilyen incidens humorát át bírja élvezni az ember,

kell, hogy időben, viszonylatban távol álljon tőle. Emlékszem, egyszer Whitefield-streeten mulatságos jelenetnek voltam szemtanuja; téli szombat délután volt. Valami nőt — urhölgynek látszó asszony, ha csak a kalapja nem állt volna ferdén a fején — akkor tettek ki nyilvános helyiségből. Borzasztóan méltatlankodott; borzasztóan részeg volt. Rendőr felszólította, hogy vonuljon haza. „Semmirevaló”-nak nevezte és azt kérdezte tőle, hogy ilyen hangon szoktak-e hölgyekkel érintkezni. Megfenyegette, hogy feladja unokatestvérének, a lord kancellárnak.

— Igen; csak erre-erre, épp ez az ut visz a lord kancellárhoz; — mondja a rendőr. — Jöjjön csak velem; — és megragadja a karját.

Nagyott rugott a hölgy; majdnem elesett. Hogy felsegitse, a rendőr a karját a derekára tette. Ő meg a nyakánál ragadta meg; együtt fordultak meg egymás körül három-négyszer; épp abban a percben szólalt meg valami önműködő zongora a szomszéd sarkon; vig keringőt játszott.

— No urak; hölgyek! rajta; tessék párt választani! — ordított egyik utcai suhanc; a tömeg röhögött.

Magam is kacagtam, mert a jelenet igazán kómikus volt. A rendőr arca egész Hogarthi undorodást jelképezett. A gázlámpa körül egy gyerekarc mered rám. A lányka tekintete olyan rettegő, vad, hogy vigasztalni próbáltam.

— Csak egy részeg asszony; — mondom — látod, nem bántja a rendőr.

— Ó, uram, — így a gyerek; — az anyám.

Lám; a min mulatunk, rendesen másnak fáj. Aki hegyes szögre ült le, rendesen nem kacag a többiekkel.

Törődj a magad dolgával.

Szép szeptemberi reggel a Strandon bolyongtam. Őszszel szeretem Londont legjobban. Akkor ragyog igazán sok fehér aszfaltja; utcáinak merész, töretlen sugaru vonala. Szeretem, mikor reggelenként megpillantom a parkok árnyékos kilátóit; látgy szürkületet, mi az üres mellékutcákat

fekszi meg. Juniushban félvállról beszél velem a vendégfogadós; érzem, csak utjában vagyok. Augusztushban már ablak mellett terít nekem; saját kövér kezeivel tölti a borom. Határozottan tekintettel van rám; elszunnyad bolondos féltékenységem. Vacsora után a lány estéli levegőben sétakocsizást szeretnék, felkapok az omnibuszra; nem kell harcolnom helyért a fordulónál; ott ülök könnyű lelkiismerettel és gyömöszöletlen testtel. Nem kell aggódnom, hogy valami kiizzadt, fáradt asszony elől veszem el az ülést. Színházat akarok; nincs ott goromba „Telt ház” tábla. Szezonban London — sokoldalú háziasszony — nem ér rá velünk, a bentlakókkal foglalkozni. Teli a szobái; teli a cselédei keze dologgal; gyorsan, sebtiben főzi az ebédeket; a hangja nem őszinte. Tavasszal, az igazat megvallva, — a nagyuri hölgy kicsit közönségessé válik — hangos, feltűnést keres. Csak akkor lesz megint sajátmaga, ha elmentek már a vendégei; akkor az a London, ahogy mi szeretjük, a tulajdon gyermekei.

Láttad valaha ezt a Londont kedves olvasóm? — Nem a mindennapi, felébredt Londont, a mi úgy teli van élettel, mint himporral a virágkehely. Láttad a reggeli Londont, a mi levetett minden rongyot magáról; a ködbeborult, alvó várost? Kelj föl hajnalban, virradatkor, valamelyik nyári vasárnap. Senkit fel ne kelts; halkán osonj le a konyhába; csináld meg magad a teád.

Vigyázz, nehogy legázold a macskát. Észrevétlenül ott van a lábad alatt. Olyan a szokása; csupa barátságból teszi. Ne is dülj neki a szenesládának. Hogy a konyha szenesládája mért van mindig az ajtó és a gáztűzhely között, annak én nem vagyok a megmondhatója. Csak annyit tudok, hogy általános törvény; szeretném, ha nem kerülnél tulközel hozzá, másképp a kedved nem marad olyan, a milyennek én szeretném ezen a szép ünnepi reggelen.

Hogy kanállal keverhesd meg a teád, arról, félek, le kell mondanod. Késeket, villákat találsz, amennyit akarsz; cipőkeféhez ér a kezed minden fiókban; fényesítőpapir akad elég, ha az kellene most; de a háziasszony titka, hogy a kanalak mért vannak más rejtekhelyre rejtve minden este. Szégyen volna ránézve, ha rajta kívül reggel más is

megtalálná őket. Nem baj; darabka fának meghegyezed az egyik végit; kitűnő alkalmatosság.

Oltsd el a gázt, ha megreggeliztél; jere le lassan a lépcsőkön; halkan nyisd a kaput, úgy surranj ki. Ismeretlen világrészben találsz magad. Éjjel új város nőtt körülötted.

A kedves, hosszú utcák mély csendben ábrándoznak a korai napfényben. Senki a világon nem jár kinn; valamelyik fáról hallasz csak bosszantó csiripelést; bár hisz a londoni veréb nem kel korán; most is csak álmában csiripel. Valamelyik láthatatlan rendőr halk lépései konganak feléd, vagy ellenkező irányba. Csak a saját lábad dobogása kísér, zavar. Azon igyekszel, hogy halkán lépj, mint visszhangos akthedrálisokban. Körülötted, fölötted, mindenütt mintha valami hang szálldogálna: „Csönd, csöndet.” Ezer mellü City ez, vagy valami gyöngéd Artemis, ki azon van, hogy a kicsikéi tovább alhassanak a csöndben? — Csitt, gondtalan utas, suttogja; ne zavarod őket. Ugyan lépj könnyebbet; hisz olyan fáradtak; olyan fáradt ez a miriád gyerek; ezer ölelő karomban alszik. Tuldolgozták magukat; tulaggódták magukat; olyan sokan betegek közülük; annyinak van baja, gondja; még sajnós annyian rosszasággal vannak teli. Mégis; valamennyi nagyon fáradt. Csitt! úgy zaklatnak a lár-májukkal, csattogásukkal, ha fönnek vannak. Lépj könnyebbet; hadd aludjanak!

Hol a dagadt folyó régi oszlopok között lágyan folyik a tengerbe, azt is hallod, mit beszél a köarcu Város a nyugtalan vizekhez: „Mért nem maradtok itt soha? Mért jöttök, mért mentek?”

— „Nem tudjuk; nem értjük. Mély tengerből jövünk; de csak olyan könnyen, mint a zsinór, mint a gyermek fogta a madárkát; ha hív; vissza kell, hogy térjünk oda.”

— „Lám, egy vagyok ezekkel az én gyermekeimmel. Jönnek: nem tudom, honnan. Ápolom őket darabig; aztán jön valami titokzatos kéz; elviszi őket. Mások foglalják el a helyüket.”

A csöndes légbe hangok pattannak. Könnyed sóhajjal ébred az alvó City. Távoli tejeskocsi ezerszeres visszhanggal verődik szét; felriadt hadsereg előőrse. Nemsokára valamennyi utcából felhangzik az ébresztő: „Itt a te-je-je”. Akár valami óriásgyerek; London felébredt; sir a tejeské-

ért. Ezek a szekerek a fehérruhás dada; ő siet a reggelivel, Hajnali templomi harangszó. — No; megvult a tej, kis London. Gyere már most; mondd el az imát, Uj hét kezdődött, London baba. Isten tudja, mi történik majd; csak mondd el az imát.

Egyenkint szállingóznak ki a kicsikék a lefüggönyözött ablakok mögül. Az aggódó gyöngédség kirepült a City arcából. Megkezdődött a nap csuf lármája. Éjjeli kedvese, a csönd, megcsókolja köajkait s továbbillan. Te pedig, nyájas olvasó, hazatérsz; magaddal viszed a koránkelő elégedettséget.

Bizonyos hétköznapi reggel a Strandon történt, a miről beszélni akartam. Gatti vendéglője előtt álltam; ott reggeliztem. Félfüllel egy felháborodott hölgy-utas argumentumait hallgattam; ir tájszólással élt; az ellenfele meg omnibusz-kalauzi ékesszólással.

— Mi a csudának rajzolta oda az omnibuszára, hogy „Putney”; mikor nem viszi oda az embert?

— Putneyba megy ez a kocsis, igenis.

— Akkor meg minek tesz ittend le engem?

— Én le nem tettem; magátul szállt ki.

— Persze hát; mintha talán nem mondta volna az a gentleman ott a másik sarokban, hogy minden perccel messzibb kerülök Putneytől?

— Hát; úgy is volt; messzibb is került.

— Akkor mi az Istennek nem szólt rula?

— Honnan tudhassam én, hogy Putneyba akar kerülközni? Ott áll a sarkon, oszt mind azt danolja, hogy „Putney”; arra megállok, oszt beugrik.

— No hát mért mondtam volna, hogy Putney, ha nem oda akarok?

— Hát mert hogy az én nevem az hogy Putney, vagyis hát inkább a kocsim neve; emide ki is van rajzolva.

— Hogy lehet az a neve, hogy Putney, mikor nem mén Putneyba, maga hólyag?

— Hát maga nem irországi? — felel a kalauz. — Persze, hogy az. De úgye hogy nem megy mindig Irországba? Megyünk mi Putneyba is, ne busuljon; de előbb a Liverpool street-be. No föl a bakra, Jimmy; gyerünk.

Az omnibusz megindul; épp át akartam szelni az utat,

mikor nekemjön egy magába befelé daráló ember. El is rohant volna mellettem, ha gyorsan föl nem tartom. B . . . barátom; szorgalmas ujság-, meg tárcaíró. Halló; — mondja, — ki hitte volna, hogy téged itt lehessen találni?

— Ha azt vesszük, hogy most milyen iramban jöttél nekem, azt hinné az ember, hogy a Strand az a bizonyos hely, hol legkevésbé tartasz attól, hogy emberrel találkozol. Mentél már neki életedben lobbanékony, azonban izmos férfinek?

— Neked mentem? — kérdi meglepetve.

— Nem egész nekem, — mondok, — ha a dolgot betűszerint vesszük. Csak felém; ha fel nem tartóztatlak, úgy hiszem, keresztülgázolsz rajtam.

— Az átkozott karácsony! — mondja. — Mindig kihoz a sodromból.

— Sok mindenfélehez kifogásul szolgált már karácsony ünnepe, — felelem, — mégis ritkán használják szeptember elején.

— Ó; tudod mit gondolok. A karácsonyi szám középebe tartunk. Éjjel-nappal fáradok. Különben, — folytatja — jó, hogy eszembe jut. Versenyt is rendezünk; jó volna, ha részt vennél benne. Mert ha esetleg karácsonykor . . . Félbeszakitom.

— Kedvesem, — mondok; — én tizennyolcéves koromba lettem ujságíró; rövid megszakításokkal azóta is mindig ezt a mesterséget csinálom. Irtam én már karácsonyról szentimentális alapon; analizáltam az ünnepet filozófikus szempontból; a gunyoros oldalát is megfestettem. Megcsináltam egyszer karácsonyt humorosan a **Kó**-mikus Kicsinybe; a Vidéki Hetibe rokonszenvesen irtam róla. Megmondtam én mindent, a mit karácsonyról mondani lehet; mondtam tán egy kicsit többet is. Elmondtam az ujdívatu karácsonyi történetkét — tudod mifélének kell lenni; a hősnő azon van, hogy megértse, felfogja sajátmagát. Hiába; arra megszökik a férfivel, ki a rege elején hősként kezd szerepelni; a derék nőszemély igazán utálatos lesz, mire közelebbről megismered; a gonosz pedig, az egyetlen tisztességes személyiség az egész történetben, úgy hal meg, hogy mély tudásu hangok fakadnak ajkán, mintha értene valamit alattuk; te magad azonban sajnálsz, nem bírnád

megmagyarázni, hogy mit. Megírtam én kérlek már a régidivatu Karácsonyi történetet — ismered aztat is; jó, öreg hózivatarral kezdődik; jó, régidivatu squire, nemes ur fordul elő benne; ott él a jó, öreg Hallban; jó, régidivatu gyilkosságot rajzolsz bele a dologba; végzed az egészet nagyszerű karácsonyi ebéddel. Összehoztam barátságos karácsonyi csoportokat, had mondanának egymásnak kísértet-történeteket karácsony estéjén, míg odakünn üvölt az orkán, mint ilyen alkalmakkor szokta. Küldtem én gyermekeket fel az Égbe karácsony estéjén — Szent Péternek elég dolga akadhat ilyenkor. Nagyon népszerű éjszaka a meghalásra. — Halott szerelmeseket támasztottam fel; csinosan, kedvesen és vidáman adtam vissza az életnek őket; épp jókor érkeztek, hogy helyet foglalhassanak a karácsonyi terített asztalnál. Nem érzek rajtuk szégyent. Akkortájt én jót akartam mindezekkel. Valamikor szerettem az egresbort, meg a felgöndörített haju lányokat. Csak épp hogy változik az ember izlése, ha megöregszik. Értekeztem már karácsonyról, mint vallásos ünnepről. Megpenditettem már, mint szociális mozgatóerőt. Ha van e világon karácsonnyal összefüggő élc, mit meg nem csináltam, hát én azt hallani szeretném. A gyomorfájásról szóló vicceket felhasználtam olyannyira, hogy kész gyomorfájás énnekem rájuk gondolni. Nevetséges színben adtam elő a familiáris gyűjtéseket, ajándékozgatásokat. Dörögtem a drága holmiért. Szellemes történetet birtam elmondani a családapáról, meg a számláról, én . . .

— És láttad valaha — félbe kellett szakítanom, ahogy Haymarketet átszeltük — azt a kis paródiát, akit Poe verse után faragtam, „Bells”; a „harangokról”? Mert úgy kezdődik . . . Most ő szakított félbe.

— Igen, Bells . . . Bills, bills, bills (számlák) szavalja.

— Teljesen így van, — ismerem elégedetten. — Elfejtettem, hogy már megmutattam.

— Hisz nem is mutattad.

— Akkor hogy tudod, hogy hogy kezdődik?

— Biztosan nem tudtam; — vallja be, — csak úgy általában hatvanöt verset kapok egy kerek esztendőben;

azok így kezdődnek mind. Gondoltam: esetleg a tied is így kezdődik.

— Nem látom át, hogy kezdődhetnék másképp, — válaszolok. Bosszantott. — Különben sem fontos, hogy megy tovább; különben is; nem szándékszem karácsonyról írni mostan. Ha arra kérsz, csináljak jó viccet a fém-munkásokról; ha azt kívánnád: Találjak ki valami igen eredetit és nem tulságosan merészet, mit ártatlan gyermek mondhat a menyországról, vagy mondjuk arra kérsz, írnék egyszerű mindennapi ember számára aránylag elég könnyen hihető kutya-történetet, esetleg megegyezünk. De a mi karácsonyt illeti, én nyugdíjba megyek.

Piccadilly Circus-ig értünk.

— Nem veszem rossz néven, — mondja, — ha épp úgy beteggé tesz a téma, mint engem. Mihelyt leráztam magamról a karácsonyi szám valamennyi gondját, körülbelül rákövetkező juniusig, otthon kezdődik a hajsza előlről. A háztartás hetenkint egy fonttal többbe kerül. Tudom én, hogy mit jelent az. A drága kis nő takarékoskodik, hogy drága ajándékot vehessen nekem, amire nincs szükségem. Emmától majd vízfestményt kapok, mit ő maga festett. Mindig azt ad. Nem is volna magábanvéve baj, ha nem kívánná, hogy a szalónba akasszam. Láttad már az Emma vízfestményeit? — kérdi.

— Ugy hiszem igen, — felelek.

— Nem lehet azon mit hinni, — mondja mérgesen. Nem olyanféle vízfestmények azok, miket elfeled az ember.

Ugy általánosságban a nagy térségre mutat.

— Hogy ilyesmit mér csinálnak az emberek? — kérdi. — Még az amatőr-művészen is kell, hogy valami értelem lakozzék. Hát nem látják azok, hogy mit tettek? Van neki ottan egy képe, akit kitettem a folyosóra. Kitettem a folyosóra, mert ott nem erős a világosság. Aszongya: „Almodozás.” Ha „Influcának” kereszteli, megértem. Kérem tőle, honnan vette az eszmét; azt mondja: ilyennek látta az eget valamelyik este Norfolkban. Istenem uram; mért nem hunyta be akkor a szemét, mért nem ment inkább haza és bujt az ágyfüggöny mögé? Ha én olyan eget látok Norfolkban, elcsipem az első London felé induló

gyorsvonatot. Ugy gondolom, szegény lány nem tehet róla, hogy ilyeneket lát, de minek festi le?

— Ugy rémlík, némely természeteknek szükséges, hogy fessenek, felelek.

— De hát akkor minek adják énnekem? — könyörög. Nem igen birtam alkalmas magyarázattal szolgálni.

— Milyen hülye ajándékokkal kedveskednek a népek! — folytatja. — Egyszer azt mondtam, szeretném Tennyson költeményeit. Faggattak, hogy mit szeretnék. Nem kellett énnekem semmi; ez volt az egyetlen dolog, mi eszembe jutott; amiről nem tudtam holtbizonyossággal, hogy nem kell. Nohát összeálltak négyen; megvették nekem négy kötetben Tennyson; színes fényképekkel ékesen. Jót akartak, persze hogy jót. Ha dohányszelencére vágyol, kapsz kék bársonyzacskót akkorát, hogy belefér egy font dohány; életnagyságu virágokkal ékitve. Egyetlen dolog, a mit tehetsz, hogy szijat fűzöl rá és könyves-táskának használod. Hinné az ember; bársony dohányzó-kabátot adtak egyszer nekem; tele volt himezve nefelej-csekkkel és lepkékkal, színes selyemből; biz Isten nem tréfálok. Kérdik, mért nem hordom soha. Lehozom valamelyik este a klubba, kicsit felfrissitem vele a kedélyeket; rájuk fér.

A „Devonshire” hágóhoz értünk.

— Épp így, — mondja, — ha én adok ajándékot. Sohse azt kapják tőlem, ami kell nekik. Véletlenül se találok olyasmit, amire akárkinek is szüksége lenne. Ha csin-csillagallért veszek Jane-nek, biztos lehetsz felőle, csin-csilla a legkevésbbé divatos prém abba a szezonba. — Ő, mondja, — de drága vagy; épp ezt akartam. Majd a szekrényben tartogatom, míg megint divatos lesz a csin-csilla.” Óraláncokat ajándékozok a lányoknak, mikor a világon senki se hord óraláncokat. Ha örülten divatos az óralánc, függőket kapnak tőlem — megköszönik és feltételezik, hogy most aztán majd álarcosbálba viszem el őket; lévén az az egyedüli alkalom, mikor ilyen átkozott fityegőket viselni lehet. Rá pazarlom a pénzem feketezsínóros fehér keztyűkre hogy rájőjjenek, miszerint feketezsínóros fehér keztyűket félvilági nők viselnek. Ugy vélem, London valamennyi üzereit énnekem adják el régi raktárukat kará-

csonykor. És minek kell tizenkét személy ahhoz, hogy az embert egy pár keztyűvel lássák el? Épp a múlt héten arra kér Jane; szerezze neki egy pár keztyűt ahhoz a Mansion House dologhoz. Barátságos hangulatban voltam; gondoltam; ez a dolog egész simán fog menni. Pedig utálok ilyen üzletekbe lépni. Úgy bámulnak az emberre valamennyien, mintha erőszakkal akarna bejutni valamelyik török fürdő hölgykülönítményébe. A Paprikajancsi figurák egyike felém jön és aszongya: gyönyörű idő van máma reggel. Hát akarok én övele a reggelről beszélgetni? Mondok; keztyűket szeretnék. Leirom neki, milyenek kellene; már a hogy emlékezni tudok. Aszondom: „Négygombosat szeretnék; de azért nem kell gombos keztyűnek lennie; a gombok középen legyenek; érjen fel a könyökig; érti, mi-lyet gondolok. Meghajol; aszongya: pontosan érti, nohát akkor többet értett, mint jómagam. Mondok: három krémszinü, meg három pávaszinü kellene; a pávaszinü svédkeztyü lehet. Kijavít. Aszongya: „Suéde”. Lehet, hogy igaz-a volt, de csudálkoztam, hogy félbeszakít; megint csak előlről kellett kezdenem a magyarázkodást. Figyelmesen hallgatott, míg befejeztem. Ugyhiszem, állhattunk ott vagy öt percig szorosán az ajtó mellett. Aszongya: „Egyéb nem tetszik ma, uram? Mondok, hogy nem.

— Köszönöm, uram. Errefelé, uram.

Másik szobába vezet, a hol egy Jansen nevü urral találkoztunk. Annak röviden bemutatott, mint olyan urat, kinek „keztyü”-re van szüksége. — Rendben van, uram; — felel Mr. Jansen; — aztán miféle keztyük kellenének?

Mondok: összesen hat párra volna szükségem, — három „suéde” pávaszinüre; — három krémszinüre; — de azt jó bőrnek szeretném.

Aszongya: — Bőrkeztyüt akar, uram; vagy pedig „jó bőr”-nek akar keztyüt vásárolni?

Nohát feldühösített. Mondok; nem szokásom ostobaságokat összefecsegni. Különösen ha keztyűket vásárolok. Aszongya; igen sajnálja. Elmagyaráztam neki a gombokkal; már amennyire értettem; elmondtam a hosszúságot is. Mondtam; ügyeljen arra, hogy a gombok jó erősen fel legyenek varrva; hogy az öltés tökéletes legyen mindenütt. Még hozzátettem, hogy az utolsó keztyűt, miket a fele-

ségem innen kapott, igen silányak voltak. Jane kívánta, hogy így nyilatkozzam. Aszongya: akkor majd jobban ügyelnek.

Gyors fellángolás vesz erőt rajt. Mintha valami zene-szám lett volna.

— Milyen nagyság, sir? — kérdi.

Aztat biz én elfelejtettem. „Hát úgy hatos, mondok; — ha csak nem nyulik tulságosan. Mert ha nyulik, akkor megfelel ötháromnegyedes.

— Ja igen; és a krém keztyűn a varrás fekete legyen, — teszem még hozzá. Mert erről is megfeledkeztem.

— Szépenköszönöm; felel Mr. Jansen; — van még ta-lán egyéb kívánnivalója is ma, uram?

— Nem, köszönöm; ma nincs több; — felelek. Kezdett ez az ember tetszeni.

Kisebbméretű körutra vitt magával; akárhová men-tünk, mindenki abbahagyta a munkáját és ránk tátotta a száját. Kicsit fáradt kezdtem lenni, mire a keztyű-osz-tályba érkeztünk. Egy fiatalember elé állít, ki gombostüket szurkált magába. Aszongya: „Keztyű” és eltűnik egy füg-göny mögött. Az ifju nem szurt magába több gombostüt; áthajolt az asztalon.

— Ur, vagy hölgy részére? — kérdi.

No; én már akkor nem voltam tiszta eszemnél; sejt-heti. Ha az ember úgy utána gondol, talán nem érti, de én csodálkozom, hogy nem vertem be rögtön a fejét.

Aszondom neki: — Ugyan mondja, szokott maga itten szorgalmasan dolgozni? Van úgy is, mikor azt véli, szeretne már kész lenni a dolgával, ahelyett, hogy elmél-kezik, magyarázkodik, vitatkozik? Ahelyett, hogy min-denfelé szétteregeti a dolgát, pusztán az ügy iránti sze-retetből?

— Hanem úgy látszik, nem értett meg. Erre felvilágo-sítom: „Egynegyedórával ezelőtt ott kinn az ajtónál be-széltem egy emberrel; keztyűkről beszéltünk, mikre nek-em szükségem van; elmondtam neki mindent, a mit a dologról tudok. Elvitt aztán az önök Mr. Jansenjéhez és Mr. Jansen, meg én átvitattuk a dolgot újból. Most hát Mr. Jansen önnek adott át engem — önnek! ki azt se tud-ja, hogy férfi, vagy női keztyűk kellenek-e énnekem. Mi-

előtt harmadszor kezdenék bele a mondókámba, tudni kívánám, vajjon ön az az ember-e, ki engemet ki fog szolgálni; vagy pedig csak egyszerű hallgatóm-e szintén; mert tetszik tudni, én ebbe a tárgyba már belefáradtam.

— Nohát; ez volt az igazi; ettől meg kaptam a keztyűimet. Voltam abban a boltban a keztyűkkel összesen harmincöt percig; valamelyik bolond rossz uton vezetett ki, hogy megmutathassa az új éjjeliharisnya raktárt. Mondok; énnekem nem kell olyan. Aszongya, nem azt akarja, hogy vegyek; csak szeretné, ha látnám.

Az uridivat-kereskedő ebédlő- és teaszalón garnitúrát is felajánlott; nemsokára lesznek már kis butorozott lakosztályai, hol bármelyik hölgy kényelmesen érezheti magát „néhány hétig.”

Megmondtam neki, hogy szerintem igen keserves dolog a vásárlás. Azt is mondtam neki, mikor láttam, hogy csak beszél tovább rendithetetenül, miszerint mostan énnekem jól esnek brandy szódával. Egy dohányzó-helyiséget mutatott épp.

— Kellene lenni valami egyesületnek, — aszongya, — „clearing-house”-nak, a hol karácsonyi ajándékokat gyűjtenek kizárólagosan. Ott kellene összegyűjteni, meg ki is osztani a karácsonyi ajándékokat.

Össze kellene egy listát állítani azokról, kiktől az ember beszedi, meg azokról, kiknek kiosztja az ajándékokat. Feltésem, hogy az én esetemben husz karácsonyi ajándékot gyűjtenek össze, mondjuk tíz font értékben. Ezt én adnám; másrészt bevennének az én részemre harminc karácsonyi ajándékot tizenöt font értékben. Akkor engem megterhelnek öt font különbözettel; némi százalékot vonnának le az egészből. Aztat én könnyen megfizetem; és nincs több vesződség az egész dologgal. Még jól is jöhet ki az ember. Az eszme vonatkozik születésnapokra és lakodalmakra is. Úgyes cég könnyen megcsinálja az egészet. Ők járnak utána, hogy valamennyi ismerős rendszeren fizet-e, akarom mondani, rendszeresen küldi az ajándékot; nem felejtik el a legfontosabb rokonságot se. Rendszeren a familiának csak egy tagja van, a kiből kinéz egy-két shilling örökség; ha valaki a világon az, a kiről az ember ajándékosztáskor megfelelkezik, hát biztosan ez az. Ha

mégis eszembejut, biztos, hogy jókora számárságot követtek el épp vele szemben. Két évvel ezelőtt alapos fürdőt szántam egy ilyennek, — úgy értsd, hogy nem én akartam megfürdetni, hanem vettem egy igazi indiai mosdószivacsot; akkorát, hogy könnyen elhordozhatta magával akárhová; utazásra különösen alkalmas volt. Hinnéd-e kérlek; személyes sértésnek vette; nem beszélt utána egy hónapig velem; a rigolyás vén bolond.

— Talán a gyermekek örülnek neki mégis; — kértem.

— Örülnek; minek örülnek?

— Nohát a karácsonynak.

— Nem hiszem, hogy örülnek neki; vágja oda epésen, mert nem örül annak senki se. Három héttel előbb felizgátjuk őket; elmondjuk, micsoda nagyszerű dolog lesz ez; két-három napig tulsokat adunk nekik enni; elvisszük valahová szegényeket, a hová nem kívánkoztak, a mit mink szeretttünk volna látni. Utána két hétig veszködünk velük, hogy megint normális állapotba kerüljenek. Mikor gyerek voltam, mindig a Kristály-palotába vittek, meg Madame Tussaud-hoz. Istenem, hogy utáltam én azt a Kristály-palotát! A nagynéni szokott olyankor felügyelni ránk. Rendesen keservesen hideg nap; majdnem mindig hamis kocsira ültünk s félnapot utaztunk, mielőtt rendeltetési helyünkre kerültünk. Olyankor sohse kaptunk ebédet. Sohse jut eszébe asszonynak, hogy ebéd kellene olyavalakinek is, ki nincs odahaza. Úgy véli, a természet felüggeszti törvényeit attól kezdve, hogy elhagyod a házat, addig, míg visszatérsz. Egy darab kalács, egy pohár tej: ez a délelőtti ozsonna az iskolásgyereknek. Fele idő meg abba tellett, hogy elveszítgetett bennünket; vagy hátbavágot, ha ránkakadt. Az egyetlen, a mi az egészben örömet okozott, a hazafelé-kocsiut maradt.

Felkeltem; menni készültem.

— No hát nem akarsz a versenyen résztvenni? — kérdi B. — barátom. — Pedig a téma elég könnyű lenne így: „Mért kellene Karácsonyt kiküszöbölni?”

— Csinosan hangzik; — felelek. — De hogy gondold, hogy kiküszöböljük? Egy kitünő amerikai „magazin” (havi folyóirat) hölgy-szerkesztője egyszer feltette a kér-

dést: „Hogy küszöböljük ki a nemeket?” Tizenegy ur meg hölgy igen komolyan megtárgyalta a kérdést.

— Haljon meg végelgyengülésben; — mondja B . . . az első az, hogy felkeltsük a közvélemény érdeklődését. Győzd meg a közönséget arról, hogy ki kell küszöbölni, ez az egész.

— Mért kell kiküszöbölni? — kérdem.

— Mennybéli Isten! — kiált; — hát talán nem akarod kiküszöbölni?

— Nem vagyok egész biztos benne.

— Nem vagy biztos benne; — azt mondod, ujságíró vagy és van tárgy a világon, a miben nem vagy biztos?!

— Megtörténik velem ilyesmi az utóbbi években, — felelek. — Pedig tudod, hogy ezelőtt nem szenvedtem benne.

Körülpillant; meggyőződik róla, hogy halltávolon kívül vagyunk. Suttogóra válik a hangja:

— Köztünk szólva, — susog; — most már néha én se vagyok olyan biztos némely dologban, mint lenni szoktam. Úgyan hogy van ez?

— Talán mert öregsünk; — tételezem föl.

— Golfot kezdtem játszani tavaly; — folytatja, — ahogy először kezembe veszem a kampót; jó messzire továbbbitom a labdát. — Könnyűnek látszik; — mondom annak, a ki tanított. — Igen; — felel szárazon; — eleinte könnyűnek találja mindenki. — Ez az ember régi golbajnok volt; gondoltam; féltékeny. Jól haladtam; három-négy hét múlva igen meg voltam elégedve magammal. Lassankint kezdtem csak a nehézségeket kitapasztalni. Most már tudom, hogy jó játékos énbőlőlem nem lesz soha. Tettél már hasonló tapasztalatot?

— Tettem; — felelek. — Úgy látszik, az a magyarázat, hogy minden játék kezdetben roppant könnyűnek látszik.

Elment ebédelni; én aztán a West felé ballagtam; s azon az időn tünődtem, a mikor még ilyen Karácsony-kérdésekre, de meg akármilyen kérdésekre is könnyedén félvállról szoktam volt felelgetni. Drága fiatalság, mikor tudtam még mindent a világon; mikor nem voltak problémák az életben; mikor kételyek nem gyötörtek!

Akkortájt a világnak is akartam juttatni valamelyest bölcsességemből s fényességet kerestem, melynek világánál brilláns mivoltom láthatóvá, hasznossá váljék az emberiség előtt — a Chequers Street, St. Luke egyik piszkos kapujánál szoktam pontosan minden pénteken este megjelenni. A kapu mögött ifjak csoportja néhány idősebbel egyetemben — az idősebbeknek igazán több eszük lehetett volna — verődött össze. A találkozások célja a világegyetem dolgainak elrendezése, megvitatása volt. „Szónokló” tagok tizenhat penc-el voltak terhelve per annum; — ha a pusztá szót vesszük, hát ez rendkívül alacsony összeget jelent; az „olyan gentleman, kinek előfizetése három hónapos hátralékot tüntet föl „a Hetedik szabály szerint többé se jóban, se rosszban nem gyakorolhat befolyást. „Viharmadarak”-nak hívtuk magunkat; ezen rokonszenves madár szárnyának védelme allatt két évszakra keresztül dolgoztam az emberi nem megjavításán, míg végre kincstárnokunk — komoly fiatal ember, minden konvenciók ellen küzdő fáradhatatlan lovag — Keletre vándorolt; csak a kimutatást hagyta vissza, a mely szerint a clubnak negyvenkét font tizenöt shilling és négy pence adósága maradt. Továbbá a folyó évi előfizetések — úgy harmincnyolc font körül — „átviteleztettek”; de hogy hová, arról a jelentés nem emlékezett meg. Erre házigazdánk — minden eszményi nélkül való férfit — kezelt a butorzatunkra; még azt is felajánlotta, hogy tizenöt fontért visszaadja nekünk az egészséget. Felvilágosítottuk, hogy az hihetetlen ár; a magunk részéről ötöt ajánlottunk neki.

E tárgyalások belőle nem gentlemanhoz illő kifejezéseket váltottak ki; a „Viharmadar”-ak elszéledtek: sohse gyűltek össze többet az Emberiség zavaros vizei fölött. Manapság, ha modern reformátorok ösztövért tervezgetéseit hallom, mosolygok; eszembe jut, hogy mit csináltunk mi Chequers Streeten St. Luke mellett. Hallom; azon vannak mindenütt, hogy kiküszöböljék a Lordok házáat; no; a „Viharmadarak” egyetlenegy estén küszöbölték ki az egész arisztokráciát a koronával együtt; csak azért halasztódott el az ügy, hogy testületet válasszunk s megalakítsuk rákövetkező péntek este a Köztársasági Államszer-

kezetet. Hasznavehetetlen uralkodókat emlegetnek! Tizen-nyolc évvel ezelőtti pillanat alatt becsuktuk valamennyi Music Hall-t huszonkilenc szóval tizenhét ellenében. Pedig egész jó kis intézmények voltak és helyesen vezették őket, csak mi úgy találtuk, hogy az ilyesféle mulatozás haladásellenes szellemű s a fejlődésben levő intellektuális demokrácia legsürgősebb érdekei ellen való. Másnap este a „Macskaköröm” mulatóban találkoztam a harcias indítvány kezdeményezőjével és egy üveg „kétszer égetett” fölött folytattuk a vitát; argumentumaink erősítésekép arra kényszerített, hogy hallgassam végig a „Kómikus orosz-lánok”-at háromszor. De én mindig eredményesen tudtam ellentmondani, hivatkozván egy jelenlevő világoskék trikóba öltözött sárgahaju hölgy táncára. A nevét elfelejtettem, de soha el nem felejtem bájoságát, szépségét. Uram isten; de édes, elbájoló „művész”-ek éltek akkortájt! Hová lettek? Világoskék trikós sárgahaju urhölgyek táncolnak még ma is, de nem bírnak megindítani, hacsak unalom irányába nem. Hol vannak a boszorkányos kis táncosnők husz évvel ezelőttről? Ha egyszer láttuk, álmodtunk felőle egy hétig; fehér kezét érinteni gyönyörűség lett volna; piros ajkának csókja a Menyország előérzete. Valamelyik nap hallom, hogy egy régi barátom fia elvett titokban egy bállethölgyet az „első sor”-ból; akaratlanul felkiáltok: „Szegény ördög!” de volt idő, mikor az lett volna az első gondolatom: „Szerencsés dög! hát érdemel ez olyan nőt?” Mert akkor angyalok voltak a ballet hölgyei. Hogy méregethette őket emberi szem — onnan a kakasüllőről — kételkedőn! Táncoltak, persze, talán hogy kényelmesen eltarthassanak valami özvegy édes anyát; valamelyik öccs iskolaköltségét kellett előtáncolni. Akkortájt igazán isteni teremtések voltak; bármely fiatalember méltán imádhatta őket; de ma . . .

Régi tréfa. Rózsaszín szemüvegen át néz világot az ifjúság. Koros szemek pedig ködösek a füstös szemüveg mögött. Sárgahaju barátnőm, nem vagy te se angyal, kinek álmodtalak; az a bűnös teremtés se vagy, aminek némelek festenek; minden tollaid alatt is asszony vagy — hibák, gyarlóságok, gyöngeségek bokra, mit kevéske erő, báj tart össze. Kocsid van; aligha tartod a heti harminc shil-

lingedből. Mayfairban vannak ladyk, tudom, kik jókora összeget fizetnek a kocsijukért. Fested magad; azt is mondják azonban, hogy lovagolsz. Istenem; hát nem takarózunk valamennyien idegen erényekbe? Ha majd a festék, hintőpor leválik rólunk, testvérem, — rólam, rólad — meglátjuk, melyiknek van joga ahhoz, hogy megvetően nézze le a másikat.

Bocsáss meg, nyájas olvasó, e kitérésért. A hölgy vitt rá. A „Viharmadarak“-ról volt szó; az általuk tervbevett reformokról; a reformok pedig számosak valának. Emlékszem; kiküszöböltük a pénzbeli büntetést, meg a háborút; kitünő jó szívű fiatal emberek voltunk. A karácsont, ünnepnapokat mind megreformáltuk; tizenkét szótöbbség határozott. Nem emlékszem, hogy létezett volna egyetlenegy kiküszöbölési javaslat, amelyik szavazásnál szótöbbséget ne kapott volna. Nagyon kevés dolog maradt, amit mi, vihar-madarak, ki nem küszöböltünk. Karácsonnyal könnyen végeztünk; a nevetséges oldalán ragadtuk meg. Kitergegettük a karácsonyi érzelmek üres csacskaságát; lehurrogtuk az emészthetetlen karácsonyi ebédeket, az unalmas karácsonyi gyülekezéseket, a bohó karácsonyi előadásokat. Mókás madarunk karácsonyi énekeseket szedte tühegyre; szociális ujitónk keserű szavakat talált a karácsonyi részegség ellen; közgazdasági tagunk felháborodott a karácsonyi irgalmasságon. Egyetlen argumentum akadt csak, a melyik nem szólt az ünnep ellen; a vezető fő-cinikus kijelentése, mely szerint érdemes végigszenvedni a karácsonyest borzalmaival annak a kitünő jó érzésnek a kedvéért, mit az okoz, hogy vége már és teljes éven belül nem háborgat újra.

Attól az időtől fogva, hogy ezt a mi vén világunkat mindenféle dolgokban felvilágosítani akartam, sok más véleményt hallgattam. Sok idegen világnézetet értettem át; már nem vagyok olyan biztos benne, mint akkor, hogy az én különleges világnézetem az egyedül helyes. Karácsony némileg jelentéktelen előttem; de bekandikáltam szegénység-lakta vidékek ablakán; s láttam, mint világosodik ki a kopott odu, mint kap színre a festett papír, aranyhim tarkaság. Megvilágítja a gyertyák fénye a ritkán világos sarkokat fönt, a mennyezetben vész el; a papírlánc, aranyhim behálózza az olcsó gázvezetéket; a légy piszkos tükröt bekeretezi. Fá-

radt kéz, szem órákhosszat igyekszik rajt, hogy elrendezze, formálja a bolondos papirláncot, vélvén: „Hisz tetszeni fog neki”. „Örülni fog, hogy így rendbejött a szoba.” Ahogy úgy elnézem őket, valami csodás módon rokonszenvesekké váltak. A tarkabarka gyerekjáték, kutya, kép, ingerel, bosszant, de aztán megpillantom a zord, művészietlen személyiséget, ahogy munkától kérges kezével a csacska játékot simítja; körülötte mohó arcocskák lesik, bámulják rítkító nyersségét. Ott függ még ma is a kép a kandalló fölött olcsó keretben; a füstös falak egyetlen éke; fáradt szemek pillantása újból, meg újból ráesik — a homályos színeken keresztül bepillantanak a művészet messzi országába. A karácsonyi énekesek is bosszantanak; szeretném kinyitni az ablakot és színet szórni rájuk — egyszer Chel sea-ben ezt egy magas bérház ablakából meg is cselekedtem. Úgy éreztem, nem elég nagyszerű énekesek. Afelé a vélemény felé hajlottam, hogy egyszerű ifju emberek, kik okot találtak arra, hogy lármázhassanak. Egyikük karbéli himnuszt tudott; másik hangszert játszott; a harmadik táncsal kísérté az egészet. Ösztönszerűleg semmi tisztelet se éreztem irántuk; zavartak a munkámban; kívánság kélt bennem, hogy bántham őket. Gondoltam; jó dolog lesz, ha a világoosságot eloltom; halkán kinyitom az ajtót s színet öntök rájuk. Lehetetlen lett volna kitalálni, hogy a háztömb melyik ablakából érte őket az áldás; a kellemetlenséget elkerülhettem. Egész kis csoport voltak s ha csak kevés szerencsém akad, találom az egyiket.

Elhatároztam, hogy keresztülviszem a tervet. Nem láttam őket tisztán. Csak úgy a lárma szerint igazodtam. Mintegy harminc darab kiválasztott széndarabot eredmény nélkül bocsátottam le; kicsit el is bátortalanodtam már. Aztán valami ugatásfélét hallottam; ezt követték olyan kiszólások, mik az alkalomnak semmiképp se feleltek meg. Úgy látszik, a gondviselés helyes irányba terelte a karomat; a zene hirtelen elhallgatott, a banda szétrebbent nagy röhögés közepette, a mit furcsálottam.

Egyetlen embert vettem csak észre, ki visszamaradt. Lámpavas alatt állott; az öklét rázogatta a ház felé:

— Ki dobta le azt a színet? — kérdi stentori hangon. Nagy megdöbbenésemre a nyolcvannyolcas számú la-

kót ismertem fel; — ujságíró, mint jómagam. Gyorsan keresztülláttam az egész helyzetet — csakhogy későn, — mint a szerencsétlen regényhősök. Uglátszik a Nyolcvannyolcas — őt is megzavarta a lárma — kiment, hogy tárgyaljon a lármázókkal. Persze az én széndarabom őt érte. Őt, az ártatlant, a békését! A derekat, erényest! Ilyen igazsággal mér a fátum bennünket halandókat idelelni! Volt ott a csoportban tiz-tizennégy fiatalember; olyan egyse köztük, ki meg ne érdemelte volna a darab szenet s ő, az egyedül ártatlan az áldozat. A ködlő lámpa világánál ki birtam venni, épp a szeme sérült meg.

Az épülettömb néma maradt a kérdésre; arra ájtött az utcán és felfeléhaladt a lépcsőn. Minden emeletnél megállt; ordított.

— Ki dobta le azt a széndarabot? Hol az az ember, a ki azt a szenet ledobta? Ki vele!

A kitünő ember az én helyemben megvárja, míg a Nyolcvannyolcas odaér arra a folyosóra, ahol lakik. Kitérná az ajtót; férfias elszántsággal jelentené:

— Én dobtam ki a széndarabot. Én váltam, igenis. — Tovább nem mondhatta volna, mert ennél a pontnál a Nyolcvannyolcas beveri a fejét, az biztos. Csuf botrány kekedik a folyosón; nagy tábor venne körül, a ház valamennyi lakója bosszankodnék; később kérdezősködés, magyarázkodás, törvény. Gonosz szenvedélyek váltak volna ki az emberekből; keserű harag kelt volna, talán évekig tartó.

Nem mondom, hogy kitünő ember vagyok. Nem tudom, érne valamit, ha azt próbálnám állítani, hogy igenis az vagyok. Nem vagyok elég jó színész. Mondok magamban, mikor a dolgozószobámban levetem a cipőm, hogy a hálószobába vonuljak át. Ez a Nyolcvannyolcas biztosan nincs olyan kedélyállapotban, hogy kíváncsi lenne a történetemre. Hadd ordítson; majd lecsillapodik. Visszatér a lakásába, megmossa a szemét; frissítő álomba merül. Reggel, — mint rendesen — találkozunk a Fleet Streeten, alkalmilag megemlítem az incidenst; sajnálkozásomat fejezem ki. Az igazságot is megpendítem, hogy alighanem valami szomszéd, kit szintén bosszantott a dolog, szenet dobált az énekesekre, aztán sajnálatos véletlen folytán épp

ő lett az áldozat. Tapintattal talán még arra is képes leszek, hogy átlássa az incidens humorát. Később, márciusban vagy áprilisben, óvatosan kiválasztván a legalkalmasabb percet, esetleg be is vallhatom, hogy én voltam; barátságos pohár brandy fölött kacagunk az ügyön.

Tényleg; így is történt. Az említett Nyolcvannyolcas — nagy darab ember; — soha jobb fiu nem élt még a földön nála, csak kicsit indulatos, — maga mondta: — „No, kutya szerencséd volt öreg, hogy nem mondtad akkor.”

— Mert éreztem, — felelek, — ösztönszerűleg, hogy olyan természetű ez az ügy, hogy jobb későbbre halasztani.

Van úgy, hogy jobb legyőzni a szenvedélyt, hogy az ember férfiasan elszánt legyen. A karácsonyi énekesek az én keblemből ingerültségénél egyebet nem váltanak ki; mégis láttam, a mint a „Mennyből az angyal” hallatára — akármilyen ködös volt a torok, mely énekelte, akármilyen hamis a kísérő fuvola, trombita — munkától barázdás női arcon az öröm sugara világolt fel. Annak a dal remény, szerelem hirnöke; édesebb lesz tőle az élet kemény ize. Hami, magasabbrendű emberek, csak rágondolunk a familiáris karácsonyi ajándékgyűjtése, beleborzongunk. Eszembe jut amit egyik barátom mondott egy falusi karácsoni látogatásról. Szemtől-szembe került egy olyan hölgygel, kit a városban merőben ellenkező környezetben ismert. A kis farmház ajtaja tárva-nyitva állott; az a bizonyos nő és egy idősebb asszony egy asztalnál vasaltak; a mint a fiatalabb puha, fehér kezei ide-oda emelték a vasalót, a hogy ott hajtogatja, simítja a fehér vászoncsomót, kacag, cseveg; hát csupa házias, kedves dolog, amit mond. Barátom árnyéka épp a munkájára esik; az asszony feltekint; pillantásaik találkoznak: az asszony arca egyszerűen annyit mond: „Én itt nem ismerem önt; ön sem ismer engem. Itten nő vagyok, kit szeretnek, becsülnek.” Barátom belép; beszédbe elegyedik az idősebb nővel — az házigazdája vendégei közül egynek a felesége. Az asszony megfordul és bemutatja a fiatalabbat: „A lányom, sir. Nincs hozzá ideleenn sokszor szerencsénk. Állása van Londonban; ritkán látogathat csak el hozzánk. Csak épp karácsonykor szokott pár napot nálunk tölteni.”

— Az a családi találkozás legjobb ideje — felel a ba-

rátom elfojtott vigyorgással, a miért aztán utálja saját-magát.

— Ugy van, sir; — felel az asszony, a ki a vigyort nem veszi észre. A karácsonyt eddig még mindig velünk töltötte; nem igaz, Bess?

— Mindig, anyám, — felel a nő egyszerűen és a munkája fölé hajol.

Az évnek erre a néhány napjára odahagyja prémjeit, ékszereit; szép ruháit, finom ételeit — darabig ott él, hol tisztaság, egészség van. Ez az egy horgony, mi a nőiességhez köti; szívesen gondol rá az ember, hogy elég erős lesz arra, hogy megmentse a teljes elmerüléstől. Mély argumentumok valamennyien, melyeket a karácsony védelmében és a karácsonyi szokások dicséretében elmondottam, szentimentális természetűek; de elég soká éltem ahhoz, hogy kétkedjem, vajjon az érzelemnek nincs-e meg a rendes, törvényes helye az élet gazdaságában.

Ne sokat nézelődj, ha megugrani készülsz.

Vetted észre, milyen az, mikor asszony elmén hazulról?

Ha férfi megy el, azt mondja: „No én most elmegyek; nem maradok soká oda.“

— Ó, George! — kiált utána a felesége a lakás másik végéből; várj; kérlek, ne menj még; csak egy pillanatra! Csak azt akarom mondani . . . Hallja, hogy ottkin becsapódik az ajtó; mint röpülnek le a kalapok a fogasról.

— Istenem George, csak nem mentél még el! — sikolt. De csak a kétségbeesés hiu hangja. Ez így van, ez tény; tudja, hogy már valóban elment. Zihálva ér ki a hallba.

— Bizony várhatott volna egy percig; zugolódik befelé, amint a kalapokat szedi össze. Annyi mindenfélét akartam mondani.

Nem nyitja ki az ajtót, hogy lekiáltson utána, ugyis

tudja, hogy már félig kinn jár az utcán. — Közönséges, aljas távozási mód; hasonlít a férfiakhoz, — gondolja.

Ha azonban asszony távozik ootthonról, arról aztán tud az ember. Nem szokik el aljasan. Ő megmondja, hogy elmén. Általánosságban megmondja már előttevaló nap délután; kisebb megszakításokkal elismétli uzsona-időig. Teánál hirtelen elhatározza, hogy mégsem fog; hogy inkább holnaputánra hagyja. Egy órával később elgondolja, hogy mégis csak holnap lesz az inkább; előkészületeket tesz, hogy estére meg is mossa a haját ez okból. Ugy körülbelül egy óra hosszat elragadtatási rohamok váltakoznak nála, mely rohamok alatt úgy véli, igenis fog menni; aztán lemondási kedélyállapot következik, mikor balsejtelmek szállják meg. Ebédnél valamely más nőt is rábeszél, hogy tartson vele; a másik nő, mikor már rábeszélték, el van ragadtatva az eszmétől. Csak aztán jut eszébe, hogy igaz is; nem mehet. Az első nő nemsokára meggyőzi, hogy mégis jöhet.

— Igaz; — felel a másik; — de akkor hogy leszünk veled, édesem? Elfeledkeztél Jones-ékről.

— El; igazán el; — így az első, teljességgel zavartalanul. Milyen borzasztó; én pedig szerdán nem mehetek. Akkor csütörtökre hagyom.

— De csütörtökön meg én nem mehetek; — mondja a másik.

— Jó; akkor nélkülem méssz, drágám, — felel az első olyan hangon, mint aki egy élet becsvágát készül feláldozni.

— Ó, dehogyan kedvesem; nem is gondolok rá; — mond a másik nemeslelkűen. — Inkább várunk és megyünk aztán együtt pénteken.

— Tudod mit; — mondja az első. — Majd jókor felkelünk, (csak inspiráció) és jókor visszaérkezünk, még mielőtt Jones-ék itt vannak.

Elhatározzák, hogy majd együtt alszanak; valami bujkáló gyanu vibrál a szemükben, hogy ez lesz az utolsó alvás életükben. Korán visszavonulnak; kanna meleg vizet visznek magukkal. Nagyobb időközökben éjjel hallani lehet a víz csobogását, az ő társalgásukat.

Reggelihez későn jönnek le; mindkettő rosszkedvű. Ugy

fest, mintha mindkettő arra a meggyőződésre jutott volna, hogy ebbe az örült dologba a saját jobb belátása ellenére erőszakolták; a másik állhatatos bolondériája az egész. Reggeli alatt mindenik megkérdi a másiktól ötperces időközökben, hogy elkészült-e már egészen. Ugy látszik, semmi egyéb dolga se lesz egyiknek se, minthogy a kalapját feltegyé. Az időről beszélnek; vajjon milyen lehet. Ugy vélik, jó volna, ha eldölné; esni fog-e, vagy süt-e a nap majd. Haragszanak az időre, hogy nem bír határozni. Reggeli után még felhős az ég. Elhatározzák, hogy egész elejtik az utitervet. Akkor eszibejut az elsőnek, hogy őneki menni kell minden körülmények között.

— De neked nem muszáj jönnöd, kedvesem; — mondja.

Eddig a pontig a második nő nyilvánvalóan még nem tudta, hogy tulajdonképen akart-e menni, vagy sem. De most már tudja.

— De jövök; — mondja; — legalább aztán tullestem rajta.

— De igazán nem szükséges, hogy jere; — vitatja az első, — akkor én is hamarabb otthon leszek. Már indulok is.

A másik csökönyös.

— Én leszek előbb kész; — válaszol. — Tudod drágám, hogy rendszeren én szoktam rád várni.

— De hisz még cipő sincs rajtad; — emlékezteti az első.

— No, annak idő nem kell; — véli. — Hanem igazán, kincsem, ha nem akarod, hogy jöjjek, akkor csak szólj. — Majdnem a könnyeknél tart már.

— De hát természetes, hogy szeretném, ha jönnél, — magyarázza a másik lemondó hangon. — Azt hittem, hogy csak azért akarsz jönni, hogy szívességet tegyél; hogy ne menjek egyedül.

— Ó, dehogyan; magam is szeretnék menni.

— No, akkor siessünk; — így az első; — én kész leszek egy perc alatt. Nekem csak másik szoknyát kell felvennem.

Félórával később, hallod, mint hívják egymást a ház különböző sarkaiból; tudni szeretnék, kész-e a másik. Ki-

sül, hogy mindketten már rég kész voltak; csak épp a másikkra vártak.

— Attól félek, — mondja az, a ki leért a lépcső aljára, — hogy esni fog.

— Ugyan, ne mondd; — hallik a másik hangja.

— Bizony; nagyon is esőre áll.

— Micsoda bosszuság; — felel a fönti; — hagyjuk holnapra?

— Te, mit gondolsz, drágám? — a lenti.

Elhatározzák, hogy mennek azért mégis, csak épp hogy cipőt kell váltani; csak másik kalapot kell tenni.

Rákövetkező tíz percben még ide-oda szaladgálnak, kiabálnak. Aztán úgy látszik, hogy elkészültek csakugyan; már csak Istenhozzádot kell mondani, aztán „mehetünk.”

Kezdi a gyerekeket csókolgatni. Asszony sohse hagyja el a házat titkos félelem nélkül, hogy sohse tér oda vissza többet élve. Egyik gyereket sem találni sehol. Mikor megtalálják, szeretné, ha nem találták volna meg. Meg kell mosni, mielőtt meg lehet csókolni. Aztán a kutyust kell megtalálni, hogy megcsókolhassák azt is; végre a szakácsnő várja az utolsó rendeletet.

Arra aztán kinyitják lenn a kaput.

— Ó, George! — az első asszony visszafordul. — Fönn vagy?

— Halló! — egy hang valahonnan fentről; — szükség van rám?

— Nem drágám; csak bucsuzni akartam. Good bye. Megyek.

— Isten áldjon.

— Isten veled, drágám. Nem gondolod, hogy esni fog?

— Á, nem; nem hinném.

— George.

— No.

— Pénz nincs nálad?

Öt perccel később szaladva jönnek vissza; egyik otthon felejtette a napernyőjét, a másik a pénztárcáját.

Pénztárcáról szólván, újabb különbség fedeződik fel a himnemű és nőnemű emberi állaton. Férfiember a pénzét a zsebében hordja. Ha használatba akarja venni, előszedi és leteszi. Ez a dolgok közönséges rendje; asszonynak több

finomságra van szüksége. Ott áll az utcán; négy pence-ért ibolyát akar vásárolni; a virágáros lány vár. Két csomag van az egyik kezében, napernyő a másikban. Balkezének megmaradt két ujjával tartja az ibolyát. Felmerül a kérdés: hogy fizessen a lánynak? Gondolkodik darabig; szemmel láthatólag azon tündök, hogy van az, hogy nem tud fizetni. Arra aztán rájön: csak két keze van, az pedig teli mindkettő. Először azt gondolja, hogy a csomagokat és az ibolyát majd átteszi a jobbkezebe; aztán, hogy inkább a napernyőt a balba. Aztán körülnéz valami asztal, vagy legalább is szék után. Olyasmi nincs az egész utcában. Megoldódik a kérdés azáltal, hogy elejti a csomagokat, a virágot. A lány felveszi; tartja; vár. Ez felszabadítja a jobbát, hogy az erszényt kereshesse meg vele; baljával a nyitott ernyővel hadonász. Valamelyik öreg gentleman kalapját lesöpri vele a csatornába; majdnem kiüti a virágáros lány szemét, mielőtt eszébejut, hogy jó volna becsukni azt az ernyőt. Mikor becsukta, odatámasztja a virágáros lány könnyü állványához; most már komolyan kutatni kezd mindkét kezével. Hátról előre fordítja magát, testének felső részét körbehajlítja úgy, hogy a haja előrekerül, a szemei meg hátra. Balkezével még mindig erősen fogja saját magát — ha elengedné a személyét, isten tudja, hová vinné — jobbával kutat. Hisz az erszény megvan; érzi; a probléma az: hogyan férjen hozzá. Leggyorsabban persze úgy érhetné el, ha levetné a szoknyáját, leülne és a belső részét kifelé fordítaná; s onnét a zseb sarkából felfelé csusztatná. Ez egyszerű gondolat azonban úgy látszik nem ér fel hozzá. A ruha hátulján valami harminc ránc van; két ránc között húzódik meg a titkos nyílás. Csupa véletlenségből felfedezi végre; majdnem elesik munkaközben; de felhossa az erszényt a napfényre. Még csak a kinyitás jár vesződéssel. Tudja, hogy valami nyomógombbal nyílik, de sohse nézte meg, milyennel; nem tanult meg bánni vele; nem is fog soha. Rendesen addig nyomkodja, míg kinyílik. Öt perc alatt mindig el szokott készülni, ha csak nem sieti el.

Tényleg kinyílik végre. Kinyílik, mert már belebetegedett abba, hogy úgy nyomkodják, s véletlenül, vagy akaratlanul épp lefelé van abban a percben, mikor kinyílik. Ha elég közel vagy ahoz, hogy a vállán keresztül pillants, láthatod,

hogy arany, ezüst egymásrahányva feküdt benne. Benső szentélyben, mit másik ruganyos gomb őriz, a rézpénzt őrzi egy bélyeggel, meg egy fizetőcédulával együtt. A cédula kilenc hónapos; tizenegy pence három farthingről szól.

Emlékszem egy öreg omnibusz-kalauz felháborodására. Benn a kocsiban kilenc nő ült és két férfi. Én ültem az ajtó mellett; ennél fogva az észrevételeit énhozzám intézte. Időbe került, míg a pénzeket összeszedte, de azt hiszem, jobban sikerül, ha kevesebbet morog; megzavarta, idegessé tette az utasokat.

— Ezt nézze itten; — mondja s egy átellenben ülő hölgyre hívja fel a figyelmem. Szokott módon kutatott az erszénye után. A pénzükön ülnek; ilyenek az asszonyok. Ahol ni; hogy halászik utána.

Végre a hölgy kihuz maga alól egy rendkívül kövér erszényt.

— No, most képzelje el, hogy szorongó, rázós omnibuszba ilyen vacakon ül; — folytatja. — Micsoda erős hátsórészük lehet. Bizalmas kezdett lenni: „Láttam egy asszonyt” — mondja, — az kiszedett maga alul először egy nagy, nehéz kapukulcsot, egy kis doboz szardiniát, hatalmas erszényt, egy csomó hajtűt, egy üveg illatszert. Én megbolondulnék, ha csak egy kis ajtókulcson ülnék, ezek az asszonyok meg így szaladgálnak egész nap. Ugy hiszem, hozzá vannak szokva. Tegye aztán az ember őket pehelypárnára; biztosan sikitanak. Amíg egy twopencet kihozunk belőlük; a szívem szakad bele. Először megpróbálják egyik oldalon; aztán megpróbálják a másikon. Aztán felállnak; rázzák magukat, míg a kocsi vissza nem löki őket; ott állnak; vigasztalan ruharakás. Ha tőlem függne, asszony-kutatókალაუზt tartanék a kocsin; hamarosan átkeresgélné őket, oszt elvenné a pénzt. Hogy ezeknél mit keressen szegény zseb-metsző. Csak azt mondom, míg szegény férfi rátalál asszonyi zsebre manapság — no az legalább megérdemli, amit ott lel.

Komolyabb természetű dolgokra gondoltam, mikor így az asszonyok tulontul gondos voltáról elmélkedtem. Az az elméletem — lehet, hogy hamis; ilyen véleményt is hallottam — hogy tulságosan sok aggodalommal tesszük meg életünk rövid kis utját. Folyton a földre pillantunk. Lehet, hogy

elkerülünk egy-két kisiklást, meglátjuk a követ egyszerűen, miben megbotlottunk volna — de elmulasztjuk az ég kékjét; a domboldal dicső zöldjét. Mindig bosszantott a sok könyv, mit jó emberek irtak, hol elmondják, hogy az élet „sikere” abban van, ha eldobjuk fiatalságunkat, elpocsékoljuk férfikorunkat csak azért, hogy nyolcvanéves korunkban „derős öregség”-ről beszélhessünk. Egész életünket arra a bizonyos „légvár”-ra építjük; nem vesszük észre, hogy míg építünk, tervezünk, közönségesek, szűkkeblűek, kemények lettünk. A rózsaszüretet hagyjuk csak holnapra; ma munka napja van; üzlet, hajsza. Istenem; holnap lett; de a rózsák elhervadtak. Nem is törődünk már rózsákkal; olcsó vásári áru; inkább tekintünk kelkáposzta felé, mire az a bizonyos holnap ránkvirradt.

Az életet élni kell, nem eltölteni; szembe kell szállni vele, nem elrendezni. Nem sakkjáték az élet; nem a legtöbbet tudó győzelme; kártyajáték; ügyes kéz többet nyerhet. Az a legbölcsebb talán, kinek mindig a legtöbb sikere volt? Én nem hinném. A legszerencsésebb whist-játékos, akivel az életben találkoztam, sohse volt biztos abban, hogy ~~ni~~ a tromfi; a leggyakoribb kiszólása volt játékközben: „Ejnye; bocsánatot kérek”; olyan megjegyzés, mire a partner csak ilyet felelhetett: „Sohse kérjen. Minden jó, ha a vége jó.”

Egy olyan ember pedig, aki szememláttára lett nagyon gazdaggá, egy birminghami külvárosi építkező volt; a nevét nem tudta leírni; életének harminc esztendején keresztül egyetlen egyszer józanon ágyba nem került. Nem azt mondom, hogy a whist-játszók azon igyekezzenek, hogy a tromfokat elfelejtsék. Az építőmesterem talán még eredményesebb sikert tudott volna elérni, ha le bírja írni a nevét; ha alkalmilag, — nem tulságos gyakran — egy-egy józan estét enged meg magának. Amit evvel ki akarok fejezni, anynyí, hogy nem az erény a sikerhez vezető út — úgy, ahogy mi értelmezzük. Más okokat kell találnunk, hogy erényesek akarjunk maradni; lehet, hogy vannak ilyenek is. Az igazság az, hogy az élet egyszerű játék, tiszta munka; azok a szabályok, a miket siker elérésére lefektetünk, olyasfélék, mint a megtéveszthetetlen, okvetlenül győző módszerek, mikkel évenként a bolondok egy bizonyos válfaja felfegyverkezik s lemén Monte-Carloba szerencsét próbálni. El-

játszhatjuk a játékot hidegvérrel, éles ítélőképességgel; elhatározhatjuk, mikor van ideje a fejjelugrásnak, mikor a lassu lépésnek; de hogy a bölcsesség legyen a zsinórmérték. annyit tesz, mintha azt képzelnők, hogy felfedeztük a véletlenek törvényszerűségét. Játsszuk végig az életjátékot, mint igazi sportsman; győzelmeinket mosollyal vágjuk zsebre; veszteségeinken vállat vonunk. Tán azért vettünk részt a zöld asztalnál a játékban; tán azért próbáltunk szerencsét kártyán, hogy megtanuljuk a jó játékos néhány erényét; önfegyelmet; veszteségnek bátorsággal való elviselését; szerénységet akkor, ha a szerencse kereke tulsokáig fordul felénk; erőt, ügyességet; a sorssal szemben való nagy közönyösséget. Jó lecke valamennyi. Ha egyikét-másikat megtanuljuk, nem volt hiábavaló a zöld asztalnál való időzésünk. De ha úgy kelünk föl az asztal mellől, hogy bosszuságot viszünk csak el; ha magunkat szánjuk egyedül, akkor biz attól félek, hiábavaló volt.

A mogorva Portás úgyis beszél az ajtón: „Ötszáz billió Huszonnyolcas; vár a kocsí, sir.”

Ejha! Már itt az ideje? Gyorsan összeszedjük a játék-pénzt. De minek is kell az? Benn a városban, a folyó másik partján, nincs értéke. Az arany vérvörös színe, a szerelem világoszöldje — hová vágjuk? Ehun valami szegény koldus; játszani szeretne; adjuk oda neki; a mint kilépünk. Szegény ördög! Majd mulattatja a játék — darabig.

Tartsd a löport szárazon, aztán bizzál a Gondviselésben; a bölcs jelszava ennyi. Nedves löpornak sehol a világon nem veszed semmi hasznát. Száraznak talán; a Gondviselés segítségével. Nevezzük Gondviselésnek; csinosabb név, mint véletlen; tán igazabb is.

Másik hiba, a mit elkövetünk, mikor az életünkből ki akarunk okoskodni, ez: úgy okoskodunk, mintha értelmes teremtmények volnának adva a számfejtés alapjául. Nagy hiba. Jóakaratu hölgyek és urak gyakran esnek bele, mikor felállítják ideális világukat. Ha megjavítják a házasság intézményét, megoldják a szociális problémát, ha szegénységet, háborut egy akarattal küszöbölnek majd ki — ha a bünt, a szomorúságot, a nyomort nagy parlamenti többség leszavazza! Ó; akkor érdemes világ lesz ez itten! De nem kell várni olyan sokáig, uraim és hölgyeim. Nincs szükség

szociális forradalomra; a nép lassu nevelésére. Mindez megvolna már holnap, ha csak értelmes lények lennének.

Képzeld el értelmes lények világát! A Tizparancsolatra akkor nem volna szüksége senkinek a világon; hisz értelmes lény nem követ el bűnt, értelmes teremtmény nem csinál hibát. Nem lenne gazdag ember; hisz melyik értelmes ember törődik a pompával; látszattal? Szegény se lenne; mert hogy én kétszer annyit egyek, míg odaát a másik utcában testvérem éhezik, ki éppolyan ember, mint én — az nem észszerű. Nem volna a vélemény eltérő egy ponton: hisz csak egy értelmes ok foroghat fenn. Te, kedves olvasóm, rájössz, hogy mindenféle tárgyban egy véleményen vagy velem. Regényeket nem írának; szindarabot nem játszanának; értelmes teremtmények életében nincsenek drámák. Nem volnának örült szerelmek, örült kacajok, fájdalmas könyvek; tüzes viták, rövidéletű örömök — bánatok, vad álmok — csak ész, értelem, okosság mindenütt.

Egyelőre azonban megmaradunk értelmetlen lényeknek. Ha megeszem ezt a mayonnaise-t; megiszom rá azt a pezsgőt, a vesém bánja meg. Akkor hát minek eszem meg? Julia bájos lány; szeretetreméltó, okos, szellemes: van jó csomó serfözde-részvénye is. Mért veszi el John mégis Ann-t? Az a lány veszekedős, lobbanékony, ez a legkisebb rossz, amit az ember mondhat róla. A fiu érzi is, hogy sohse lesz belőle olyan jó háziasszony, mint a másiktól; különleges szeszélyei vannak; semmi vagyona. De van valami Ann állán, nyakán, mi elbájolja. Nem birná megmagyarázni, mi. Általában véve Julia szebb kettejük közt. De mennél többet gondol Juliára, annál inkább vonzódik Ann-hoz. Így hát Tom veszi el Juliát; oda a serfözde részvény. Julia valami ünnepi kirándulásban meghül; tehetetlen nyomorék lesz egész életére; Ann hirtelenében tizezer fontot örököl egy ausztráliai nagybácsitól, kiről soha semmit se hallott senki.

Hallottam egy fiatalemberről, a ki rendkívül gonddal választott feleséget. Aszongya — bölcsen — sajátmagának: „Feleség választásában az ember nem lehet sohse elég óvatos.” Meggyőződik arról, hogy hány megfelel minden követelménynek, mit élettárstól kívánhat az ember. Megvan benne minden erény, mi kívánatos nőszemélyben; nincsenek hibái, hacsak olyanok nem, mik asszonyban elmaradhatat-

lanok. Praktikus nyelven: maga a tökély. Elveszi; kisül, hogy csakugyan benn van minden, a mit elgondolt felőle. Csak egyetlen kifogást hozhatott fel ellene: — azt, hogy nem szerette. Ez pedig igazán nem a lány hibája volt.

Milyen könnyű volna az élet, ha ismernők sajátmagunkat. Ha biztosak lennénk a felől, hogy holnap is csak úgy gondolkozunk, mint ma. Szerelmesek leszünk egy szép nyári kiránduláskor; olyan friss, bájos, üde a lány; a vér a fejünkbe száll, hacsak rá gondolunk. Ideális pályafutás csak az volna: ott feküdni örökké a lábai előtt. Lehetetlennek látszik, hogy a Sors nagyobb boldogságot is mérhetne ránk, mint azt a kitüntetést, hogy a cipőjét tisztíthassuk, a ruhája szegélyét csókoljuk. Ha kicsit piszkos az a ruhaszegély; annál jobban örülünk az egésznek. Elő is adjuk ebbeli becsvágyunkat; mikor elmondtuk, akkor még minden szó igaz. De elmúlnak a nyári kirándulások; elmúlik a nyári kedv, ott találjuk magunkat a télben, azon törjük a fejünket; hogy kapaszkodhatnánk ki a hinárból. Vagy még rosszabb: tovább tart a szeszély, mint rendszeren. Forma szerint megkérjük a kezét. Megházasodunk — ugyan hány házasság az eredménye olyan szenvedélynek, amelyik kiégett már, mikor oltár elé lépünk vele? — Három hónappal később a csacsi kis lány tört szívvvel vallja be magának, hogy mi keservesen unalmasnak találjuk a cipellő tisztítását. Ugy érezzük, mint ha megnőtt volna a lába. Nincs pardon a magunk számára, ha csak az nem, hogy ostoba gyerekek voltunk; nem is tudjuk, miért sirunk; játékközben megsebesítjük egymást; vagy hangosan zokogunk, ha magunkon ütünk sebet.

Ismertem egyszer egy amerikai hölgyet. Hosszu történetekkel untatott, előadván mind a sok brutalitást, mik férje részéről érik. Be is adta ellene a válókeresetet. Elérkezett a tárgyalás napja; a nő nyert az egész vonalon. Valamennyien meggratuláltuk; akkor pár hónapra eltűnt az életemből. De aztán valamelyik nap megint csak együtt találtuk magunkat. Egyik nagy problémája még a társadalmi életnek, hogy mit mondjunk egymásnak, mikor találkozunk; minden nőnek, férfinak a vágya ilyenkor, hogy rokonszenvesnek, okosnak mutassa magát; ez aztán megnehezíti a társalgást, mert — ha úgy általában vesszük édes mindnyájunkat, nem vagyunk se rokonszenvesek, se okosak. Csak úgy me-

lesleg jegyzem meg. Persze a volt uráról kezdek vele beszélni. Kérdelem tőle, hogy megy a sora. Feleli, úgy véli, egész jól érzi magát.

— Ujra megházasodott? — érdeklődöm.

— Ujra; — felel.

— Ugy kell neki; felelek. — Meg a feleségének is. — Csinos, derűszemű kis nőszemély volt ez az amerikai barátnőm; a kegyeibe akartam behízelegni magam. „Olyan asszony, ki hozzámegy ilyen emberhez, tudván azt, a mit tudnia kell, egész biztosan nyomorult emberré teszi majd; és abban is biztosak lehetünk, hogy az ember is átkává válik az asszonynak.

Barátnőm mintha védelmezni akarta volna:

— Azt hiszem, nagyon megjavult; — véli.

— Ostobaság! — felelek; — férfi nem javul meg soha.

Ha egyszer gazember, az marad örökké.

— Sss; — kér; — ne mondjon ilyesmit róla.

— Mért ne? — kérdelem. — Hisz saját maga elégszer nevezte gazembernek.

— Nem volt tőlem helyes; — elpirul. — Attól tartok, nem ő volt egyedül hibás a dologban; bolondosak voltunk akkortájt még mindketten; úgy hiszem, tanultunk ebből.

Nem feleltem; vártam a szükséges magyarázatot.

— Jó volna, ha meglátogatná; — teszi hozzá kis nevetéssel; — őszintén szólva, én vagyok az az asszony, a kit elvett. Kedden van a fogadónapom. K. Mansions, második szám. Azzal elszalad; otthagy engem csodálkozva magamra.

Valamelyik vállalkozóbb szellemű lelkész kisebbfajta templomot állíthatna fel a Strandon, a Law Courts (Igazságügyi palota) mögött. Igen jó üzleteket csinálhatna; visszaházasítaná az imént elvált párokat. Egyik barátom — íróember az is — kijelentette, hogy soha jobban nem szerette a feleségét, mint két alkalomkor; — először, mikor vizsautasította, másodszer, mikor a tanu-padon ülve, ellene tett tanuvallomást.

— Különös teremtések maguk férfiak; — jegyzi meg egyik hölgy egy urnak jelenlétében . . . Mintha maguk se tudnák biztosan, hogy mit akarnak.

Általánosságban bosszankodott a férfiakon. Nem mondom, hogy nincs igaza; sokszor roppantul bosszantanak

engem is. Különösen egy ember van, ki mindig felingerel. Így beszél; amugy cselekszik. Ugy prédikál, mint valami szent; úgy viselkedik, mint a bolond; tudja, mi a helyes és azt teszi, a mi helytelen. Ne is beszéljünk róla. Majd megkapja ő is a magáét valamelyik nap; betesszük egy csinos, kényelmes, jól kibélelt skatulyába; annak a tetejét jó szorosán rásrófoljuk; félretesszük valami csendes kis helyre; tudok is egy templomot; majd amellé; hisz másképp fölkel és megint gonoszul viselkedik.

A megszólított férfi, — általánosságban olyan, mint okos emberek szoktak lenni, — mosolyogva tekint a szép kritikusra.

— Kedves asszonyom; — mondja, — nem azt vádolja, a kít kellene. Beismerem, hogy sokszor nem vagyok tisztában avval, hogy mit akarok; a mi keveset tudok róla, az se tetszik magamnak se. Nem én csináltam így, ki se választottam. Én még sokkal kevésbé vagyok megelégedve vele, mint amennyire ön lehet, asszonyom. Nagyobb titok én előttem, mint ön előtt; pedig énnekem kell élnem az akaratommal. Inkább szánakoznia kell rajtam, ahelyett, hogy vádol.

Van úgy, hogy rámjön a rosszkezd és irigylem az öreg remetéket, hogy nyiltan, bátor gyávasággal elkerülték az élet problémáját. Vannak napok, mikor olyan létről álmodom, melyben nincs az ezernyi finom szál, melylyel lelkeink Liliputiországhoz vannak kötve. A fekete vizek, fjordok fölött Norvégiában szeretnék élni olykor; ott más emberi lény el nem vitatja tőlem királyságomat. Egyedül nekem süttog az erdő; egyedül nekem ragyognak a csillagok. Hogy hogyan fogok megélni, még nem tudom egész biztosan. Egyszer egy hónapban leszálllok; lemegyek a körülfekvő falvakba és jól megrakodva térek haza. Hisz sokra nem volna szükségem. Puskám, halászbárkám elég lenne. Volna nagy kutyám is; beszélne hozzám a szemem keresztül, azok kimondatlan gondolattal telítvék. Együtt vándorolnánk a fensíkokon, együtt keresnénk meg az ebédünket olyan emberek primitív módjára, kik nem álmodtak tizfogásos ebédekről, Savoy-lakomákról. Az ebédem magam főzém, elkölteném, egy üveg jó bor mellett, mi frissíti a férfiúi kedélyt, megkönnyíti a gondolkodást. (Ugy látom, nem vagyok egész állhatatos. A civilizációnak ezt az ajándékát

magammal szándékoztam vinni a remeteségbe.) Este — a számban pipa — cserjetűz mellett üldögélek és elmélkedem; új meglátások ébrednek bennem lassan-lassan. Megerősít a milljó néma hang, amint hullámok zajába fullad — talán közelebb érek ahhoz, jobban megértem azt, hogy mi szándékkal lettünk e világra. Talán meg bírom ragadni valami csücskét annak a titoknak, hogy mi értelme a létnek.

Nem, nem, drága hölgyem; a mindenről való lemondásnak eme világába nem vinnék társat magammal; de bizonyosan semmiesetre olyan nembéлит, a milyenre kegyed gondol. Van idő, mikor jobb az embernek egyedül lenni. A szerelem elriaszt bennünket azoktól a mélységektől; férfit, asszonyt csinál belőlünk, pedig ha kicsit közelebből akarjuk látni a csillagokat, olyasminek bucsut kell mondanunk. Mi férfiak, nők nem mutatkozunk egymás előtt legeslegjobb oldalunkról; nagyon sokszor, félek, inkább a legrosszabbról. Az asszonynak a férfiről alkotott legmagasztosabb eszménye a szerelmes férfi; férfi előtt asszony mindig a lehetséges imádott. Látjuk egymás szívét, de nem egymás lelkét. Egymás jelenlétében sohse rázzuk le magunkról a föld rögét. A házasságközvetítő Természet anyó mindig ott settenkedik körülöttünk. Asszony férfit emelhet bennünket; de azt kívánja, hogy ott megállapodjunk. „Emelkedj fel hozzám! — kiált oda a fiúnak, ki sebzett lábbal sáros úton halad; — légy igaz, hü, gyöngéd; de magasabbra ne emelkedj aztán; maradj itt az oldalam mellett.“ A mártirt, prófétát, a világ elveszett reményeinek fellelőjét felrázná álmából a nő. Karjait fonná a nyaka köré, hogy lehuzza magához.

Az asszonyhoz meg a férfi szól: „A feleségem vagy. A te Amerikád itt van; ezek közt a falak közt. Itt a munkád; kötelességeid.“ Így is van ezer eset közül kilencvenkilencben; csakhogy asszonyt, férfit nem mint a szerint öntöttek ám és nem egyforma anyagból gyúrták.

Olykor — bárha fáj is, — az asszony kötelessége csakugyan négy fal között maradás. De Mária kötelessége mégsem volt a Józsefé.

Az új, népszerű regények hőse a fiatalember, ki így beszél: „Jobban szeretlek a lelkemnél“. A népszerű hősnő felkiált „Szerelmünkért a pokolba megyek veled!“ Vannak férfiak, nők, kik nem bírnának így felelni; — vannak férfiak,

kik álmodnak; asszonyok, kiknek jelenéseik vannak, — nem valami praktikus személyek ezek Tündérország szempontjából. De az se lenne olyan békességes hely, ha ezek számára épült volna.

Vajjon nem állítottuk-e magasabb talapzatra a nemi szerelmet, semmint megérdemli? Nemes szenvedély; de nem a legnemesebb. Van annál hatalmasabb szerelem is, melynek világánál emez csak a lámpa, mi bevilágítja a kunyhót; vagy holdfény csak, mely hegyet, völgyet füröszt. Volt egyszer két asszony. Olyan darabot játszottak, mit nappali világítás mellett nézhettem végig. Lánykoruk óta barátnők voltak, míg a szokott baj meg nem jelent a láthatáron: a férfi. Gyöngé, csinos legényke; egyiknek se méltó egyetlen gondolatára; de a nők szeretik az érdemtelen. Nem volna probléma a túlnépesedés, ha nem szeretnék. Valami szerencsétlenség folytán hát a hitvány emberpéldány kellett mindkettejüknek.

A vetélytársi mivoltuk kihozta belőlük mindazt, mi a legrosszabb volt. Hiba azt állítani, hogy a szerelem csak nemesít; le is alacsonyíthat. Nagyon közönséges küzdelem volt az, mi kettejük közt kifejlődött olyan árért, mit a szemlélő nem találhatott kielégítőnek. A vesztes fél ugyan könnyen megvigasztalódhatott volna a győztes öröme fölött, még akkor is, ha nem a legkorrektebb úton jutott a győzelemhez. De ősi, régi, csuf szenvedélyek keveredtek föl ezekben a nőkben; a lakodalmas harang csak az első jelene tet zárta le.

Nem nagy dolog a másodikat kitalálni. A válások bíróságánál végződött volna, ha az elhagyott feleség úgy nem érzi, hogy szebb bosszu kerekedik majd abból, ha hallgat.

Harmadik felvonás — alig tizenhét hónap — a férfi meghal; — mellesleg az első szerencsés fordulat, mi személyesen érte az egész játékban. Az ő helyzete kezdettől fogva nagyon aggodalmas lehetett. Sekélyessége dacára, az ember nem nézhet rá bizonyos sajnálkozás nélkül; — némi mulatságos derü is keveredik ebbe a száanalomba. Az élet legtöbb drámáját bohózatnak, vagy tragédiának tekintheti a néző saját szeszélye szerint. A színészek mindig úgy játszó, mint tragédiát; de hisz igaz bohózatnak ugyis ez a titka.

Igy lett győzedelmes az igazi, törvényes erény; így büntették a szabálytalanságot s a darabot félretennők, mint érdektelen erény-prédikációt, ha nem volna negyedik jelenet, melyben kiderül, hogy az elhagyott feleség mint jön el ahoz, kivel elbánt egyszer, hogy bocsánatot kérjen. Meg is kapja. Akármilyen furcsa, úgy találják, hogy egymás iránti szeretetük mitsem változott. Sokáig éltek egymás nélkül; olyan édes, hogy most megint megragadhatják egymás kezét. Két magános asszony; együtt, egymásnak fognak élni. Azok, kik jól ismerték őket későbbi időkben, azt mondták róluk, hogy igen szép az életük; csupa báj, nemesség.

Nem mondom, hogy ilyen história gyakran előfordul, de sokkal hihetőbb, semmint az ember vélné. Néha „jobb az embernek egyedül lenni“; asszonynak meg „ember nélkül“.

Sajátmagunk előkelőségéről.

Valami öreg elangclosodott franciával találkoztam ez előtt gyakran, ujságírói pályám elején. Volt egy elmélete az ember jövőjéről; sokkal több anyagot merítettem azóta belőle, mint akkor hittem. Derüsnézésű, mohó, kíváncsi emberke volt az öreg. Az ember érezte, hogy nem keres itt lent földi Paradicsomot. Mi többiek menyországunkat vágyaink köviből építjük fel; az öreg, vörösszakálu északi harcos ellenséget keres, kivel megvívhasson; serleget, mit kiürithessen; a művészelkü görög szobrok lelkes seregét, a vörös indián boldog vadászmezőket; háremet a török; Uj Jeruzsálemet a zsidó, hol az utcák arannyal volnának kövezve; mások izlésük szerinti menyországot építenek a szerint, amilyen a képzelőtehetségük.

Kevés dologtól rettegettem gyerekkoromban jobban, mint a Menyországtól, már ahogy a körülöttem élő derék népek festették le előttem. Azt mondták, ha jó gyerek leszek, simára fésülöm a hajam és nem kinezom a macskát, akkor majd gyönyörű helyre kerülök, ha meghalok. Csöndben ülhetek ott egész nap és szép himnuszokat énekelhetek.

(Uristen! aztán ez legyen egészséges fiugyermek jutalma azért, hogy jól viselte magát!) Nincsen ott reggeli, se vacsora — se tea, se uzsonna. Egy öreg hölgy kicsikét felvidámitott avval, hogy az egyhanguságot megtöri itt-ott csekély mennyiségű manna; de sulyosan nehezedett rám az örökös manna gondolata is. Ha feltételeztem, hogy esetleg szörbet és gyümölcs is kapható, felvilágosítottak, hogy ez tévedés. Iskola, igaz, szintén nincsen, de nincs cricket és footballmező se; úgy oktattak ki, hogy nem kél majd vágy bennem, hogy megközelítsem a másik angyal „kapuját”; egyedüli boldogságom az éneklés lesz.

Mihelyt reggel felébredünk, mindjárt énekelni kezdünk? kérdeztem.

— Nem is lesz ottan reggel; — felelnek. — Nem lesz ott se reggel, se este. Egyetlen, végnélküli hosszú nappal.

— No és folytonosan énekelni fogunk? — makacskodtam.

— Igen; olyan boldogok lesztek, hogy örökösen csak énekelni akartok.

— Sohse fárad bele az ember?

— Nem; soha bele nem fárad; se álmissá, se éhessé, se szomjássá nem válik.

— No és az mindig úgy van ottan?

— Ugy ám; örökkön örökké.

— Egymillió évig?

— Egymillió évig; bizony; aztán másik millió évig; de meg azután is millió évig. Sohse lesz vége.

Még máig emlékszem azoknak az éjjeleknek agóniás félelmére, mikor ébren akartam maradni, hogy a végtelen menyországra gondolhassak, honnan semmiféle lehető szabadulás nem kínálkozott. A másik hely ugyancsak öröknek volt elmondva, másképp tán ott keresek menedéket.

Mi, felnöttek, — kiknek az agyvelejét kikezdte már a gondolkodni nem akarás lassan megszerzett szokása — nem cselekszünk helyesen, ha a gyermekeket ezekkel a rettenetes dolgokkal kinozzuk. Örökkévalóság, Menyország, Pokol, előttünk jelentés nélküli szavak. Elismételgetjük, ahogy esetleg az imáinkat morzsoljuk le, vagy tán csak dísznek alkalmazzuk, öntelt nyomoruságos bünösök mi. De a mi világunkban itt van ám az „intelligens idegen”; a gyerek

Előtte — kíváncsi kutató, tudnivágyó — mindez félelmetes valóság. Ha kételkedel benne, olvasóm, állj meg egyedül valamelyik éjjelen a csillagok alatt s fejtsd meg magad ezt a gondolatot: „Örökkévalóság.” Legközelebbi tartózkodási helyed az Elmebetegek Országos Menhelye leend.

Fentemlitett francia barátom derüesebb életnézeteket vallott, az ember életének koporsó után következő részéről, mint ahogy általában szokták. Az ő hite az volt, hogy örökös változásra vagyunk kárhóztatva; örökkétartó munka lesz osztályrészünk. Átmegyünk a régibb planétákra; nagyobb napokon fogunk működni.

De ilyen felsőbbrendű pályafutáshoz tökéletesebb lényre van szükség. Közülünk nem alkalmas egyetlen egy se; vitatta, — hogy eljövendő létet alkosson magának. Az volt az eszméje, hogy közülünk kettő, három- vagy négy — belső értékünk szerint — elvegyül, hogy új, fontosabb lényt alkosson, magasabb lét számára alkalmasat. Hisz az ember maga, — erősítette, — különböző állatfajták keveréke. — Ön, meg én — szokta mondani, előbb az én mellemre ütve, aztán a magáéra — mibennünk meg van más minden; — a majom, a tigris, a disznó, az anyás tyuk, a pulykakas, a derék kacska; az mind mi vagyunk, egyetlen egybe gyömöszölve. Így a jövendő embere is sok mindeféle emberből alkotódik majd össze — bátorsága az egyiknek, bölcsesége a másiknak, jósága a harmadiknak.

— Vegyünk csak városi embert; — szokta folytatni; — vegyük például a Lord Mayort; tegyük hozzá poétát, mondjuk Swinburne-t; keverjük össze őket vallásos rajongóval, mondjuk Booth generálissal. Akkor megkapjuk a fensőbb életre alkalmas embert.

Garibaldi és Bismarck, állította, kitünő keverék lett volna; egyik a másikat kiegészíti, javítja. Ha szükségesnek mutatkozik, csillapítoul egy kivonat Ibsen. Azt mondta, hogy ir politikusokat remekül lehetne keverni skót halhatatlanokkal; oxfordi tudósok kitünően mennek hölgy-írókkal. Meg volt róla győződve, hogy Tolstoj gróf, pár Gaiety-színházbeli „Johnnie“ „keverék“-nek hittük őket akkoriban) valamely humoristával együtt — itten volt szives és engem értett — rendkívül válogatott példányt eredményezne. Erzsébet angol királyné, képzelte majd valamikor, reméljük,

jó messzi jövőben — Ouidával fog alkalmasan vegyülni. Kalandos elmélet, a mint így a saját szavaimmal adom elő, nem az ő előadásában. De olyan komolyan állította mindezt az öreg, hogy eszébe se jutott egyikünknek se, hogy nevesünk, ha erről csevegett. Sőt különösen erős csillagfényű éjszakákon voltak pillanatok, hogy a hivatalból hazafele tartva, megálltunk a Waterloo hidon, élvezni az Embankment vonal varázslatos lámpasorát. Ahogy hallgattam őt, ilyenkor majdnem hittem az álmai valószínűségében.

De még ha a való világot vesszük is, sokszor csak nyereség lehet, nem veszteség, ha összekevernének közülünk féltucatot; fölfocralnának, vagy aszerint bánnának velünk, a milyen a kívánt processzus. Ilyenképen lám hoznának ki belőlünk valamit.

Sohse gondoltál rá, bájos olvasónóm, hogy például mi csoda remek férj válnék Tom egy bizonyos alkotóeleméből, ha hozzáadnók Harrynak, Dicknek valamely tulajdonságát? Tom mindig olyan derüs, jókedvű; de érzed, hogy az élet komoly perceiben „könnyű.” Aranyos fickó, ha jókedvű az ember, az igaz; de nem mennél hozzá vigasztalásért, erőért, ha bánatod van; ugye nem? Nem; a szomorúság óráiban csak az jó, ha a komoly, szomorú Harry van melletted. Az „derék ember”; a Harry. Talán egészbenvéve a legtöbbet ér hármunk közül; — szolid, megbízható, hü. Milyen kár, hogy kicsit közönséges; hogy hiányzik belőle a becsvágy. A barátnőd — nem ismerik rejtett, aranyat érő jótulajdonságait — nem igen irigyelnének érte; és olyan férj, ki miatt más lány nem irigyel, — Istenem, az mégse az igazi, nem úgy van? Dick; ó, az okos, sziporkázó. Meg is csinálja majd jól a maga dolgát. Eljön a nap, meg vagy róla győződve, mikor büszke lesz az asszony, ki a nevét viselheti. De csak ne forogna mindig saját maga körül; csak lenne kicsit rokonszenvesebb.

Ennek a háromnak a vegyülete — vagyis hát inkább a három ember jótulajdonságai — a Tommy jókedve. Harry gyöngéd ereje s Dick briliáns fensőbbisége: ez volna az ember, ki érdemes rád.

Az asszony, kire Copperfield Dávidnak volt szüksége, az Ágnes és Dóra keveréke lett volna. Így egyiket a másik után kellett vennie; pedig ez már nem olyan kedves. Aztán

igazán szerette is az a Copperfield Ágnest, Mr. Dickens, vagy csak úgy érezte, hogy szeretnie kell? Bocsásson meg, de kételyeim vannak Copperfield eme második házasságát illetőleg. Nézzük csak; szigoruan köztünk szólva, Mr. Dickens a derék Dávid, kedves egy ember! nem bosszankodott itt-ott a makulátlan Ágnesen? Remek feleség vált belőle, az biztos. Az ugyan nem rendelt hordószámra felbontatlan osztrigát. Akármelyik napon meghivhattad ebédre Traddles-t; biz Isten, Sophie és az egész „Rózsakert” elkísérhette volna őt; Ágnest az mind készen találja. Az ebéd biztosan remekbe főtt; a kiszolgálás elsőrendű; Ágnes édes mosolya egész ebéd fölött világít. De ebéd után, mikor Dávid és Traddles ott ülnek egyedül pipázgatva — a szalónból klasszikus zene hangjai ömölnek le, magasröptű zene; Ágnes, a szent, játszik ott fenn — titokban nem pillantanak az üres székre? Nevető arcot látnak ott: göndörfürtű asszonyi fejet; egy végtelenül bolondos asszony fejet — olyan bolondos kis nő, a kiért bölcs férfiú hálát ad az Uristennek, hogy teremtette. Ugyan nem kívánjátok, bár lenne az az árnyék husból, vérből való?

Bolondos bölcssek, kik az emberi természetet akarjátok ujra mintázni! Nem látjátok, mekkora a munka, a mi gyermekivé vált kezetekbe kerül? Azt hiszitek, hogy kitűnő háztartás, magasröptű társalgás az, a mi átgyurja a férfit? Dóra, a bolondos, kit a jó, okos Természet bűvészmester alkotott, tudja, hogy a gyöngeség, tehetetlenség az a talizmán, mely erőt, gyöngédséget vált ki a férfiből. Ne törődjetek ti se, kis nők olyan sokat azokkal az osztrigákkal; kicsit keményrefőtt hussal. Évi husz fontért derék, jó szakácsnők gondoskodnak ilyesmiről, ha pedig itt-ott viharér bennünket, együtt ebédelünk valamely szerény kis vendéglőben, hol még jobban csinálják ezeket a dolgokat. A te dolgod, édes, az, hogy gyöngédségre, jóságra taníts bennünket. Csak göndörítsd a fürteid, gyermekem. Hisz olyanoktól tanuljuk a bölcsességet, mint te. Bolond bölcs népség rádörmed; bolond bölcs nép összeszedi a haszontalan lim-lomot, a semmirevaló rózsát és kihordja a kertből; a helyére egészséges, hasznos kalarábét, kelt ültet. De a nagy Kertész, ki jobban tud minden dolgokat, csacska, rövidéletű virágot is fakaszt; a bolondos, bölcs népség kérdi, mire.

Tudja, Mr Dickens, mire gondolok mindig, mikor Ágnesről van szó? Nem bánja? — Azokra az asszonyokra, kikről úgy olvas az ember. Őszintén szólva, nem hiszek bennük. Nem épp Ágnest magát gondolom. Csak a nőt, kinek ő a típusa. A hibátlan nőt, kiről annyit olvasunk. A nőknek ezer hibájuk van, de hálistennek, egy erényük is; és egy sincs köztük hibátlan.

A történetek hősnői! uristen; azok az erényeknek valóságos sárkányai. Ég óvjon bennünket, szegény férfiakat, akármilyen érdemetlenek vagyunk is, valami regénybeli hősnőtől! Csupa lélek; csupa szív és értelem, nincs benne egy szemernyi természetes emberi, aminél meg lehetne fogni. A szépsége kábító; aggodalmasan leirhatatlan. Honnét jön, hová mén; mért nem találkozunk soha fajtájabelivel? Jó csomó nőt ismerek; keresem köztük a mintáját; nem találok. Bájos, szép valamennyi, kit ismerek. Nem volna helyes, hölgyeim, ha mind elmondánám a tiszteletet, imádatot, amellyel önökre tekintek. Önök volnának az elsők, kik pirulva tartanak velem vissza hevement. De még az én szememen át tekintve is — meg se közelítik azokat a hölgyeket, kikről olvastam. Ha népiesen szabad magam kifejeznem, egyikük se való az ő utcájukba. A szépségüket jól látom, mégse hagy el a józan eszem, — akármilyen hasznát is látom a józanságomnak. A társalgásuk, bevallom, meglepően okos, kellemes, néha briliáns; tudásuk sokoldalú, sokféle; műveltségük egész „boston”-i; mégse ragyognak — nem tudom, hogy fejezem ki magam, — olyan tizenhat telihold-erővel, mint a történetek hősnői. Önök nem akarnak meggyőzni arról — s hálás is vagyok érte — hogy önök az egyetlen asszony a világon. Önöknek — még önöknek is! — meg vannak a hangulataik, szeszélyeik; szinte azt tartom, hogy öltözékeik érdeklík önöket. Még afelől se vagyok biztos, vajjon a „sajátmaguk hajá”-ból (tudják, mit értek alatta) nem kevernek e kicsit ahhoz a hajhoz, ami a fejükön nő. Az önök vérmérsékletében van valamelyes hiuság; egy gondolatnyi önzés, egy csipetnyi lustaság. Láttam már, mikor picit oktalanok; kicsit másokra való tekintet nélkül valók; könnyedén tulzók. Nem úgy, mint a regebeli hősnő; önökben bizonyos mennyiségű emberi étvágycsók és ösztönök lakoz-

nak; — emberi csacskaságok, talán emberi hiba is akad egy vagy mondjuk, kettő . . . Röviden, hölgyeim, önök is valamennyien, mint mi férfiak, Ádámnak, Évának gyermekei. Ugyan mondják meg, hol találhatom meg azt a természetfölötti testvért; azt a nőt, akiről az ember olvas. Ki nem várat meg senkit, míg a kontyát tüzi fel; nem haragszik a házban mindenkire, amiért nem találja meg a saját cipőjét, sohse veszekedik a cselédekkel; sohse gorma a gyerekekkel; sohse csapkodja az ajtókat; sohse féltékeny a hugára; sohse áll a kerítésnél más „unokafivér”-rel, csak az igazival.

Istenem, hol tartják őket; ezeket a csodanőket, kikerlő az ember olvas? Valahol ott, ahol a művészi festmények „szép lányai”-t. Láttál, kedves olvasóm, elég ilyen szép „művészi” képet? Lovastul ugrat keresztül a szép hölgy hatszoros akadályon és még arra is van ráérő ideje, hogy annak a kómikus fiatalembernek a háta mögött mosolygó megjegyzést tegyen, ki fejjel áll ott a bokorban. Dieppeben viharos reggeleken gyönyörködteti a szemet. A fürdőzőnő — a ruhája finom chiffon és point-lace — soha egy tenyéryi mozdulatot el nem hibáz. A körülötte fürdőző idősebb hölgyek mind vizesek, fáradtak. A ruhájuk hozzáragad testükhöz. Csak a festett szép lány merül a vízbe; és a hajának még egy bodra se kerül rendetlenségbe. Könnyed lábujjhegyen áll a művészet eme szép lánya és a feje fölött tizméteres magasságba röpíti a tenniszlapdát. Ugyanez a szép lány egyenesen, erősen nyújtja előre a fejét viharban, szélben; neki sohse csurog a víz a ruhájáról; az ő lapdaverője sohse akad a sárba; magasszáru francia cipőben csinál a jégen negyvenöt fokos szögeket; két keze a karmantyuban. Ő soha le nem ül nehézkesen, szétrakva a lábát; nem mondja soha: „Hhő.” A művészi szép lány tandem röpül keresztül Piccadillyn a szezonban; tizen-nyolc mértföldet tesz óránként. Vásár idején száguld keresztül kerékpáron a városban; tojással teli kosár van nála; mindehhez jobbra-balra mosolyog. Sohse csuszik le a keze a tartóról; sohse megy neki téhennek. Vakítóan süt a nap, mikor halászni mén; harmatos ibolyacsokor a hajában; valahányszor könnyedén felveti a horgot, lazac csüng rajt. Croquet-et játszik az egyik kezével; és úgy fest,

mintha élvezné a játékot. Pompás, derék nő; tetőtől talpig sportlady ez a művészetben előforduló hölgy. Egyetlen dolog, ami ellene hangol, az, hogy elégedetlenné teszi az embert azokkal a lányokkal szemben, kik a képen kívül vannak; — azokkal, kik evezőscsolnakot pörgettyüvel tévesztenek össze, hogy úgy érsz partot, mintha a biszkájai öblöt szeltesd volna keresztül; azokkal, kik minden lehető alkalommal képen, vagy mellen teremtenek a lapdaverővel; azzal, ki nem korcsolyázik karmantyuba rakott kézzel, hanem inkább feldobja a karmantyut, kijelentvén „Na én megyek” s gondja van rá, hogy velemenj; azzal, ki — ha lepottyant a kocsiról és vigasztalni igyekszel őt, haragosan felel, hogy a ló nagyot kanyarodott a saroknál és nem látta meg a mértföldkövet; azzal, kinek a haját a tenger viz nem teszi szebbé.

Úgy látszik, ott tartják a regények hösnőit is, ahol a „művészi” szép lány készül.

Szerző urak; nem fáj nektek, hogy mennyire megbántotok bennünket? Ilyen nők! Venus, Szent Cecilia és Fry Erzsébet keverékei! mint irjátok le őket izzó oldalakon keresztül? Bizony Isten nem szép töletek, mikor jól tudjátok, — hisz tudnotok kell, — milyenek azok a nők, akikkel nekünk van dolgunk.

Nem volnánk boldogabbak, mi nők és férfiak, ha kevésbé eszményitenők egymást? Kedves ifju hölgyem; nem lehet semmi panaszod a sors ellen. Tedd le csinos kezeid az arcodról; jöjj elő onnan az ablak mögül, hol bevilágít az alkonyat. Jack jó gyerek; olyan gyerek, amelyet érdemelsz; ne keseregj annyit. Galahad lovag — messzi országokba jár, valahol napnyugta mögött. Nagyon messze esik attól a hangos kis világtól, miben mi élünk; hol te meg én annyi sok időt töltünk csevegéssel, gagyogással; flirteléssel, finom ruhák hordásával; mulatságba járással. Aztán arra is emlékezz: agglegény volt ez a Sir Galahad; okosan is tette, mint idealista. A te Jacked bizony nem olyan rossz fajtájabeli lovag; ha lovagok azok, kik ebben a mi, idyll-nélküli világunkban járnak manapság. Van benne elég szolid becsületesség; nem pózol. Nem valami különleges lány; azt elhiszem neked; de mondd csak, kedvesem, próbálkoztál már különleges lénnyel? Igaz; na-

gyon elegáns a szalónban; nagyon érdekes olvasni róla a társasági hetilapokban; a legtöbb jótulajdonságát azonban ezekben találod. Fogadd meg a tanácsom; ne nézd meg nagyon közelről. Elégedj meg Jack-kel és adj hálát az Istennek, hogy nem rosszabb. Nem vagyunk szentek, mi férfiak — egyikünk se az. A szép gondolatokat, félek, kiürjük versben és csakis ott; nem cselekedetben. A Fehér Lovag, ifju hölgyem, fehér volt a lelke s hősi a szive; életét nemes igyekezetek töltötték be; nem igen sok példányban szaladgál idelenn. Egy-kettő megkísérelte, hogy olyan legyen, de a nagyvilág — te és én — a nagyvilág belőled s belőlem áll. Ez a nagyvilág rendesen éhhalállal, számkivetéssel fizetett nekik. Nem is maradt sok belőlük; azt hiszed, jó volna ilyennek lenni a felesége? Ha talántán mégis akadna egy részedre, szeretnél két butorozott szobában lakni véle Clerkenwellben; vele halni meg szék-ágyon? Egy század mulva majd szobrot állítanak neki; téged majd ünnepelnek, mint a feleségét, ki megosztotta véle nyomorát, szenvedéseit. Véled, hogy eléggé nagy nő vagy ehhez? Ha nem, akkor köszönd a szerncsecsillagodnak, hogy saját külön használatodra magunkfajta nem rendkívüli embert talál-tál, ki nem ért többhöz, csak ahhoz, hogy imádjon téged. Magad nem vagy rendkívüli.

S bennünk, közönséges férfiakban is van némi jó. Csak meg kell keresni; ennyi az egész. Nem vagyunk olyan közönségesek, mindennapiak, amilyenek vélsz. Még a te Jack-ed is, bár szereti a jó ebédet és társalgása a sport körül forog csupán — hisz belátom, nem érdekes, mikor ott horkol a karosszékben — de hidd el nekem, Jackban megvan minden kellék arra, hogy hőssé váljék, ha a Sors jó hozzá és kiragadja kényelméből.

Dr. Jekyll a mellénye mögött nem két „ego”, hanem három, — nemcsak Hyde, hanem azontul még valaki más is; valami nagyobb még, mint dr. Jekyll — ember, ki oly közel áll az angyalhoz, mint Hyde a démonokhoz. Ezek a jól táplált City-fiúk, ezek a Gaiety-Johnniek — hivatalnokok, gyógyszerészek — nagy tolvajok! — mindenikük mögött ott rejtőzik a hős. Ha a Fátum, a szobrász, használatbavenné vésőjét, kifaragná belőlük. Dolgunk volt itt-ott az udvar végiben; sokszor láttunk ott egy közönséges kis

utcalányt, nem volt rajta semmi különös. Nem volt igen tiszta; alkalomadtán jó vastag, durvabeszédű — amolyan valószínű kis utcai veréb: vigyázni kell, nehogy a gyerekek ruhája hozzáérjen.

Egy reggel aztán a kerületi hullavizsgáló — személyére nézve nem poéta, csak épp szakértő abban, hogy költészetet fedezzen fel ott, hol rongycsomó fedi az életet — többet mond el róla. Hat shillinget keresett a kicsi hetenkint; eltartotta rajta ágyhoz kötött öreg anyját és három kisebb testvérét. Háziasszony, dada, anya és kenyérkereső volt — egybekeverve. Lám: vannak a regényen kívül is hősnők.

Az együgyű Tom megnyerte a Victoria-keresztet; golyózápor előtt futva menekült meg a zászlóval. Ki hitte volna az együgyű Tomról? Ugy tetszett, mintha a falusi korcsma volna álmainak netovábbja. Tomból a véletlen kiváltotta a hősi tulajdonságokat. Harryhoz nem volt ilyen jóságos a sors. Semmirevaló volt ez a Harry; ivott, verte a feleségét, azt mondják. Eltemetjük, örülünk, hogy megszabadultunk tőle; hisz úgy se volt jó semmire. De biztos az, hogy semmire?

Valljuk be, hogy bűnösök vagyunk. Tudjuk jól, kik meg merjük vizsgálni saját magunkat, hogy nagyon aljas dolgokra vagyunk kaphatók; minden rosszra a nap alatt. A körülmények, véletlenek — meg az éber vigyázó rendőr, — teszik, hogy bűnre való lehetőségeinket csak magunk ismerjük. De ha felismertük a gonoszt magunkban, ismerjük fel azt is, hogy nagyságra is képesek vagyunk. A mártírok, kik halált, kizsárolást rebbenés nélkül viseltek el lelkiismeretbeli dolgok miatt, csakolyan férfiak, nők voltak, mint jó magunk. Meg voltak nekik is a rossz oldalaik. A mindennapi élet apró megpróbáltatásai elbuktatták őket, csakugy, mint bennünket. Nem voltak az emberiség csúcspontja. Sok közülük talán tolvaj, gyilkos, gonoszleletű volt. De meg volt a nemesség, nagyszerűség is bennük — szunnyadt bennük, felvirradt az ő napjuk. Voltak köztük bizonyára olyan emberek, kik megcsalták szomszédaikat; hamisan árultak; férfiak, kik kegyetlenek voltak a feleségükhöz, gyermekükhöz; önző, botrányosleletű asszonyok.

Könyebb időkben erényeiket talán nem ismeri fel senki; csak Alkotójuk.

Minden időben, minden századokban, amikor a sors nőt, férfit szólított, hogy igaz férfiakká, nőkké váljanak: az emberi természet mindig megtette a magáét. Ugyan nyomoruságos banda lehetett a sok arisztokrata, kikkel a terror végzett: gyáva, önző és mohó lehetett az életük. De mégis keil, hogy valami jó lett legyen még öbennük is. Mikor azokat a csekély kis dolgokat, miket szűk látkörű életükben óriási fontosságúnak tartottak, elvették tőlük — mikor a valóságokkal szemtől-szembe találták magukat — akkor még belőlük is előkerülközött az igazi ember. Szegény kártyavár-gondolkodásu első Károly csupa gyöngegég, csupa balgaság: mégis, mélyen elrejtve benne, fel-leljük az igazi nagyurat.

Szeretem, mikor nagy emberek kicsiny voltáról hallok történeteket. Szivesen hallom, hogy Shakespeare nem vette meg az itókát. Még a Ben Jonson barátjával elköve-tett utolsó, csunya orgiában való hithez is ragaszkodom. Esetleg nem igaz a történet; de remélem, hogy az. Szive-sen hallok felöle, mint gonoszról, falurosszáról; kit a helyi iskolamester kicsapott; ki ellen még a korabeli pap is prédikált. Szivesen képzelem, hogy Cromwellnek hatalmas bibircsók ékeskedett az orrán; így jobban meg vagyok elé-gedve saját vonásaimmal. Jól esik hallani, hogy édessége-ket rakott a székekre, hogy lássa, mint rontják el ruhái-kaat nagyszerűen öltözött hölgyek; örülök rajta, hogy dü-löngött a kacajtól ez együgyű tréfán, akárcsak valami East-End Arry a vasárnap déutáni szennyviz-fecskend-őjén. Olyan szivesen olvasom, hogy Carlyle szalonnát vágott a feleségéhez s alkalomadtán apró bosszuságok miatt óriásilag nevetségessé tette magát, rendes észjárásu ember mosolygott volna olyasmin. Elgondolom azt a negy-ven-ötven bolond dolgot, mit én követek el hetenkint; el-mondhatom magamnak olyankor: No lám, én is irodalmi ember vagyok.

Szivesen gondolok arra is, hogy még Judásban is meg-voltak a nagyszerűség pillanatai; jó órái; mikor az életét szivesen adja oda Mesteréért. Elérkezett talán hozzá is — utja végén — valamely hangnak az emléke: „Megbo-

csáttatnak néked a te büneid". Mert kell, hogy még Judásban is lett légyen valami jó.

Olyan az erény, mint a réjtett arany az ércben; nem igen sok van belőle; sok fáradság kell ahhoz, hogy kihozza az ember. De a természet ugylátszik, mégis érdemesnek találja, hogy ilyen nagy, ormótlan köveket alkosson, ha elrejheti bennük drága fémjét. Tán az emberi természetben is keveset törődik az iszappal, kövel, hacsak tisztítás, surolás által előcsillog a nemes fém, ez elég arra hogy megjutalmazza nagy munkájáért, mellyel virágokat alkot. Csodálkozunk, hogy mért fárasztja magát avval, hogy a kötömböt létrehozza. Mért nem fekhetik az arany a vizszinen; aranytömbökben. De hát titok előttünk az ő valamennyi módszere. Talán van értelme a sok kvarcnak. Tán oka van a rossznak, balgaságnak — gondtalan szem előtt láthatatlanul, ott kuszik át rajt mindenütt az erény finom szála.

Ugy ám; a kő az uralkodó elem; de ott van az arany is. Értékelni akarjuk. Nem mondhatja meg emberi nyelv, menyi rossz lakozhatik emberben. Gonoszak vagyunk a gonoszak között; egészben gonosz kis nép. De nagyok is vagyunk. Építsed fel büneink oszlopát, míg teteje az eget veri s bosszuért kiált — mégis; nagyok vagyunk; nagyságunk, erényünk akkora, hogy a kísértés nélkül való angyal azt soha el nem érheti. Az emberi fajta írott története egyetlen hosszú vonala a kegyetlenségeknek, gonoszságoknak, elnyomatásnak. Azt hiszed, hogy a világ ma is futna még a nap körül, ha minden csak az írott történet volna? Isten megkimélte volna Sodomát, ha falai közt csak tiz igaz ember találtatik. A világot igaz emberei mentik meg. A történelem nem látja őket; az csak megtörtént dolgok leírója; ujság. Abból itélnéd az emberi életet? Akkor azt kellene hinned, hogy Hymen igazi temploma a választóbíró-ság; hogy az emberiség két részre oszlik: tolvajra, rendőrré, hogy minden nemes emberi gondolat mézesmadzag csak a politikus szájában. A történelem csak a pusztító viharokat látja; az édes tüzhelyre nincs gondja. A történelem a gonoszat jegyzi fel; a türelmes szenvedést, a hősies igyekezetet, mely újraéleszt, beköti a sebet, — oly lassan, oly csendben, ahogy a Természet ruházza fel újra a szenvedés-
-rte tájat — nem látja meg. Az elnyomatás, kegyetlenség

napjaiban — s nem a múlté még e két fogalom, attól fé-
lünk — nagyszivü férfiak, nők éltek; szelidséggel, rokon-
szenvvel gyógyították a sebeket, mikén elvérzett volna a
világ. A rabló pattogó lova, kardja után számaron érkezik
az irgalmasz szamaritánus. A világ gonoszságának piramidja
— Isten legyen velünk! — nagyon magas; majdnem elta-
karja a napot. De az emberek jó tetteinek jutalma ott áll
megírva a gyermekek kacajában; szerelmesek szemeinek
csillogásában, ifju emberek álmaiban — s nem lesz soha a
feledése. Az üldözés lángjai hatalmas fáklyák voltak, me-
lyek megmutatták az égnek, mekkora hősiességre képes az
ember. A zsarnokság posványjaiból fakad az önfeláldozás:
az Igazsághoz való merészség. Kegyetlenség! miegyéb, ha-
csak nem a közönséges trágya, mi megtermékenyíti a föl-
det, melyen gyöngédség, szájalom virágai nőnek? Gyülő-
let, harag kiált egymásra századokon keresztül; de a Sze-
relem a Vigasz hangja is erős; bár halk, suttagó ajak sugja
a fülnek.

Sok rosszat cselekedtünk: Ég rá a tanunk; de csele-
kedtünk jót is. Igazságot akarunk. Az életünket adtuk bará-
tinkért: emberben nincsen ennél nagyobb szerelem. Küz-
döttünk az Igazságért. Meghaltunk érte; nemes cselekedete-
ket vittünk végbe; nemes életeteket éltünk le; vigasztaltuk a
szájalomraszorulót; segítettük a gyöngét. Tévedtünk, el-
buktunk; vakságunkban sokszor kerültünk tévutra; de
küzdöttünk. A derék, igaz emberek csapatának kedvéért
— türelmes, szerető asszonyok miriádjai végett — annak
a Jónak kedvéért, mely elrejtve él bennünk — kimélj ben-
nünket, Uram.

Anyai érzés férfiakban.

Darabka törött üveg. Alakjáról, színéről itélve, boldo-
gabb időkben, olcsó illatszerez-üvegse lehetett. Egymagában
feküdt ott a fűvön; kora reggeli nap tűzött rá; igazán jól fes-
tett. Megfogta a szemet.

A madár megforgatta a fejét; jobbszemével kacsintott

rá. Aztán a másik oldalra billegett; a balszemét is rászánta. Mindkét látóalkalmatosság előtt egyformán kívánatosnak látszott.

„
Hogy fiatal, tapasztalatlan kis állat volt, az természetes. Idősebb madár másodszor rá se pillant ilyesmire. Azt hinné az ember, hogy az ösztöne ennek is azt sugta, hogy törött üveg nem való madárfészekbe. Csak a csillogás-villogás vonzotta tulontul. Hajlottam a gyanura, hogy visszamenő családfájában történhetett valamikor „mésalliance”; vagy tán annál is rosszabb; — tán szarka került bele? Hisz az ember ismeri a szarka jellemét, vagyis inkább a szarka jellemtelenségét. Valami olyasmi történhetett; de nem akarok ilyen kényes ponton haladni tovább. Csak elfogadható magyarázatát akarom adni a ténynek.

Közelebb ugrált. Édes illúzió és a rikoltó szivárványdarab; gyönyörű látomány, mely eltűnik, ha közeledünk hozzá; mint annyi sok minden, mi el nem érhető, mi érthetetlen a kis varju életében. Egy ugrással előrejön és a csőrét odakoppintja az üveghez. Nem; ez valóság — olyan gyönyörű zöld üvegdarab, a melyet fiatal házas varju megkívánhat; csak el kell venni. Mennyire tetszene ő neki. Jóindulatu madárka volt; farkának fölfelé kunkorodása már magában komoly, bár esetleg hiányos vezetésre valló iparkodást mutat.

Felfordítja az üvegdarabot. Undorító egy dolog cipelésre; megannyi éles sarok. De végre mégis erősen a csőre közé kapta; aztán usgye, — nehogy más madár beleszóljon az üzletbe — messzire röppent vele.

Egyik fáról éber figyelemmel kísérte az eseményeket egy másik varju. Odahívta az arraröpülő harmadikat. Bár a nyelvet nem birom kellőképpen, mégis könnyű volt a társalgás menetét követnem; egész világos az:

— Izachár!

— Halló!

— Mit gondolsz? Zebulán talált egy darab törött üveget. Ki akarja tömni vele a fészket.

— Csak nem tán!

— Isten úgyse! Csak nézz oda. Ahol van ni; a csőribe tartja.

— No, az Istenfáját!

Mindketten kacajban törnek ki.

De Zebulán nem ügyel rájuk. Ha hallotta volna is, az egész dialógust féltékenység rovására írja. Egyenesen a fája felé röppen. Ahogy a balarcomat szorosán az ablaküveghez nyomom, követni birom. Ott lenn a Paddock-parton építkeznek; csak mult évben kezdték ott a munkálatokat, de gyorsan haladnak. Szerettem volna látni, mit szól hozzá a felesége.

Eleinte nem szólt semmit. A madárka óvatosan letette a félig kész fészek peremére az üveget; a nőcske fölüti a fejét és rápillant.

Aztán az urára pillant. Ugy körülbelül egy percig egyik se szól. Vettem észre, hogy a helyzet feszült kezd lenni. Mikor a nőcske végre kinyitotta a csőrét, mély hangot hallott; valamelyes rezignált fáradtság volt kivethető belőle.

— Mi ez? — kérdi.

Férjuroamat átjárta a hidegség ilyenén fogadtatásra. Mint mondtam, tapasztalatlan fiatal varju. Ez biztosan az első felesége; kicsit talán fél tőle.

— No; nem tudom éppen biztosan, hogy minek hijják, — felel.

— Oh; hm.

— Nem én. De csinos, mi? — teszi hozzá. Forgatja, hogy a nap fénye rásüssön. Az tény, maga is belátja, hogy árnyékban sokat veszít a szépségéből.

— Oh igen; nagyon csinos; — a felelet. — Tán megmondanád, hogy mit akarsz kezdeni vele.

— Hát persze, ez nem galyacska; — pedzi a him.

— Azt látom.

— Nem az. De látod, a fészek eddig majdnem csupa ág-bog; hát gondoltam . . .

— No, ugyan hát mit gondoltál.

— Hát azt gondoltam, — hacsak nem tartod kicsit rikitónak — valahol ezt is befalazhatjuk.

A nőcske kirobban:

— Ejha; csakugyan? Fényes gondolat. Nahát elsőrendű bolondhoz mentem feleségül én is, már az igaz. Bizony isten ahoz mentem én. Husz percig voltál oda, aztán hazahozol most nekem egy nyolcsarku törött üvegdarabot, amiről azt hiszed, hogy „beledolgozhatjuk“ a fészekbe. Azt persze nem bánnád, ha egy hónapig azon ülnék; hát mit

bánnád te. Gondolod: szép ágy lesz ez a gyerekeknek, majd ráfekhetnek. Tán bizony, ha újra lemész és nagyon igyekszel, találsz egy csomó különböző gombostüt is, he? Merthogy azok is igen csinosan vennék ki magukat, ha valahová „beledolgoznók” őket; nem gondolod? — No; takarodj előlem. Majd megcsinálom a fészket magam. — Mindig nagyon röviden elbánt vele.

Felkapta a szemét sértő tárgyat — jó nehéz darab üveg volt — s egész erejével kilökte a fára. Hallottam, mint ütötte át az uborkaültetvény üvegtetejét. Ezen a héten ez a hetedik üvegcserep, a mit bevernek az ültetvény fölött. Leggonoszabb ott fönn a fán az a fészekrakó pár. Építési terveik a legkülönlegesebbek; soha ilyesmiről még nem hallottam. Tíz-szer annyi anyagot összegyűjtenek, mint a mennyit fel bírának dolgozni; azt hinné az ember, várat akarnak építeni; hogy kiadó szobákat készítenek a többi varjaknak. Aztán a mi nem köll, azt újra lecsapkodják. Ha mi ilyenféleképp építkeznénk? Ha emberi férj, feleség nekiállana, hogy maga felépíti a házát, mondjuk a Picadilly Circuson; a férj egész nap téglát hord fel a létrán, az asszony rakja őket; a férj nem kérdené soha, hogy hány kell neki; hogy nem gondolja-e, miszerint eleget adogatott már föl. Csak adogatná vég nélküli mennyiségben; elhozná valamennyi téglát, mit valahol csak talál. Aztán ha eljönne az este s úgy látnák, hogy van már vagy husz kocsirakomány téglá ott köröskörül, a mit fel se használhatnak, elkezdenék a téglákat Waterloo—Blace felé hajigálni. Jó kis bajba keverednének; valaki felelősségre vonná őket. Pedig lám, azok a madarak éppígy cselekszenek, és senki egy szóval se bántja őket. Ügylátszik, elnökük van. Ott él egyedül a jegenyefán, a melyik a reggeliző szoba ablakából nyílik. Szeretném tudni, mitől jó. Én igazán mindent megtettem irányában. Köveket dobáltam rá; a természet törvényei alapján, földre pottyantak és még több ültetvény-cserepet törtek be. Revolvert sütöttem el rá; hanem ezek a madarak ebbeli ténykedésemet olybá vették, mint könnyelműséget; tán összetévesztettek a pusztabeli arabussal, ki, a mint értesültem, ilyenképen fejezi ki magát legmélyebb izgalmai percében. Egyszerűen biztos távolságra kerültek, hogy onnan figyeljenek; persze ugyancsak ügyetlen játékosnak néznek, amennyiben min-

den lövésnél elmulasztottam a hozzávaló táncot, diadalordítást, mit az arab csinál. Ennekem az ellen kifogásom nincsen, hogy ottan fészket építsenek, ha csak észszerűen építkeznének. Szeretném, ha volna valakim, a ki beszélne hozzájuk, s a kire hallgatnának.

Hallod őket este, a mint megbeszélik a nagy anyagmennyiség munkarendjét.

— Ugyan ne dolgozz többet máma; — mondja a him, a mint az utolsó teherrel felkerül; — majd kifáradsz.

— Igaz; kicsit már oda is vagyok, — felel a párja. Kilibben a fészekből és kiegyenesíti a hátát.

— Biztosan rém éhes is vagy; — felel az ura rokon-szenvesen. — Én legalább az vagyok. Kicsit kaparunk odalenn, aztán vissza.

— Hát mi lesz most evvel a rengeteg anyaggal? — kérdi a nőcske, tollászkodva. — Jobb volna, ha nem hagynánk így szerte; olyan rendetlenül.

— Ó; az hamar eltűnik majd onnan; — így a másik. — Perc alatt lerugom én az egészet.

Hogy segítsen, gallyat ragad a nőcske; majdnem elejti. A him előrebilleg és elragadja tőle.

— Ugyan ne használd eztet, — kiabál; — ez egy ritka példány; nem látod? Idenézz; ezt az öregember orrára ejtem.

Ugy is tesz. Hogy a kertész mit szól hozzá, azt a képzetre bizom.

A mi a felépítés munkáját illeti, a varjucsalád az állatvilágban intelligencia tekintetében legközelebb áll az emberhez. Ha az ember bizonyos emberi családok némely tagjának bizonyos intelligenciájáról beszél, dolgom szokott lenni velük, ezt elhiszem. Hogy pedig a varjak beszélnek, azt biztosan tudom. Senki se figyelheti a fészküket félóráig anélkül, hogy rá ne jönné. Hogy a beszéd mindig bölcs, okos, azt nem vagyok képes meghatározni; de hogy sok, az áll. Egy ismerős fiatal francia, ki azért jött Angliába, hogy a nyelvet tanulmányozza, azt mondta, hogy az első londoni társaságban töltött este után az az impressziója támadt, hogy papagályházba került. Később, mikor lassan-lassan érteni kezdte a nyelvet, hamar felismerte a közepes londoni társalgás szikrázó és mélységes mivoltát; de mikor még nem

értette, papagálylármanak vélte. Ha varjútanya zaját hallgatja az ember, hasonló érzése támad. Előttünk nincs jelentősége a társalgásnak; maguk a csókák biztosan úgy írják le, hogy brilliáns.

Van valahol egy ismerős mizantrop, ki majdnem soha társaságba nem mén. Valamelyik nap vitatkoztam vele a kérdésről. — Minek mennék? — kérdi; ismerek, mondjuk egy tucat asszonyt, meg embert, kikkel örömet társalgok; vannak saját eszméik, miket nem félnek a nyelvükre venni. Ilyenekkel dörgölni össze az agyvelőnket ritka, pompás dolog és hálát adok az istennek a barátságukért; de elég is nekem annyi a szabad időmre. Minek énnekem több? Mi az a „társaság”; a miről annyit beszéltek valamennyien? Kipróbáltam; nem találtam kielégítőnek. Ha felbontjuk az elemekre, mi az egész tulajdonképen? Van pár személy, kit felületesen ismerek; kik engem is egész felületesen ismernek; meghivnak egy úgynevezett „otthon”-ba. Itt az este; elvégeztem a napi munkám; megebédéltem. Színházba voltam, vagy koncerten — vagy egy-két derüs órát töltöttem valamelyik barátommal. Jobban szeretnék lefeküdni, mint akármiegyebet. De hát összeszedem magam, felöltözöm és elmegyek oda. Mialatt a hallban kalapom, felöltöm teszem le, bejön egy ember, kivél pár órával ezelőtt a klubban találkoztam. Olyan ember, a kiről nem vagyok valami magas véleménynyel; ő alighanem hasonlóképp vélekedik énfelelem. Nincs egy közös gondolatunk; de mert beszélni kell, kijelentem előtte, hogy meleg az este. Talán tényleg meleg, talán nem; ő mindenesetre helyesli, a mit mondtam. Megkérdem tőle, mén-e az ascoti versenyekre. Nem törődöm vele egy hajszálnyit se, hogy mén-e, vagy nem. Azt mondja, nem tudja; megkérdi, mit tartok a Passion Flower esélyéről az ezer guineás futamban. Tudom, hogy a véleményemnek egy rézkrajcár értéket se tulajdonít, — bolond volna, ha tenné, — de nekem össze kell szednem az eszemet, hogy felelhessek neki; mintha az utolsó ingét tenné fel a tanácsomra. Elérjük az első emeletet és örülünk, hogy megszabadulunk egymástól. Megpillantom a háziasszonyt. Fáradtanak, roszkedvűnek látszik; sokkal boldogabb volna az ágyban, csak hogy nem tudja. Édesen mosolyog, pedig világos, hogy halvány sejtelve sincs arról, hogy ki vagyok; várja,

hogy az inas megsugja. Annak én suttogom oda. Talán megérti, talán nem; lényegtelen. Kétszáznegyven vendéget hívtak; hetvenötöt körülbelül ismernek látásból, ami a többi illeti, akármilyen véletlen jöttment, — ki mint a színházi hirdetőoszlopon áll — úgy öltözik, viselkedik, mint gentlemanhoz illik, — éppugy beléphetne, mint én. Sokszor csodálkozva kérdelem magamtól, hogy a népek egyáltalán minek nyomatnak meghívó-kártyákat; kinn a kapu előtt egy szendvicses ember éppugy megtenné. „Itten lakik Lady Tompkins; délután háromtól hétig fogad ma; tea, zene.“ „Urak, hölgyek bemehetnek, ha beküldik névjegyeiket. Délutáni öltözék nélkülözhetetlen.“ A tömeg a fő; a mi az egyedet illeti, ugyan mondja meg, mi a különbség társadalmi szempontból egyik feketefrakkos, fehérnyakkendő ur, meg a másik közt?

— Emlékszem; egyszer egy Lancaster-Gate-i házba voltam hivatalos. Valamelyik picicen volt szerencsém az urnőhöz. Ugyanabban a zöld ruhában és zöld napernyővel megismertem volna másodszor is. Más ruhába öltözve, úgy véltem, nem igen. A kocsisom az átellenes házba vitt. Ott szintén nagyban állt a vendéglátás. Nem volt egyikünkre nézve se fontos a csere. Az urnő — nem tudom a nevét — kijelentette, hogy nagyon kedves, hogy eljöttem. Aztán valami gyarmati kormányzó mellé helyezett (én nem értettem az ő nevét, ő se az enyémet, ebben nem volt semmi különös, mert a háziasszonyom se tudta egyiket se.) Azt suttogta, hogy ez az ur nagyon messziről jön, azt nem tudta, honnan és kizárólag azért, hogy velem megismerkedjék. Csak úgy az estély vége felé, véletlenül, vettem észre a tévedésemet; úgy véltem, azonban már késő, hogy felfedezem. Találkoztam pár emberrel, kiket jól ismertem, némi vacsorát ettem végig velük; aztán haza. Másnap délután találkozom az igazi vendéghívó hölgygyel. Az szépen megköszönte, hogy drága estémet feláldoztam az ő, meg a barátai kedvéért; aszongya, tudja, milyen ritkán járok vendégségbe. Annál jobban értékeli szeretetreméltóságomat. Azt is mondja, hogy a braziliai miniszter felesége mondta, miszerint én vagyok a legokosabb ember, kivel világeletemben találkozott. Sokszor gondolok rá; szeretnék találkozni av-

val a jó emberrel, akárki is légyen, szeretném megköszönni a jó véleményt.

— Vagy mondjuk, hogy az inas érthetően adja le a nevemet; a ház urnője megismer. Mosolyog; azt mondja, félt, hogy nem jövök. Elhitesi velem, hogy a többi vendég valamennyi csak zöld levél a vendégkoszoruban; a virág én vagyok. Köszönetképp mosolygok; magamban azon tűnődöm, hogy festek, ha mosolygok. Ahoz még sohse volt bátorságom, hogy belemosolygjak a tükörbe a képmásomra. Csak a többi ember társaságbeli mosolyát látom, az meg nem igen győz meg. Végre olyasvalamit mormogok, hogy hogyan is feledhettem volna el ezt az estét; a magam részéről most én akarom elhíttetni vele, hogy hetek óta készülök rá. Vannak emberek, akik cikkáznak ilyesféle alkalmakkor; de csak kevés van belőlük és önhittség nélkül mondom: nem számítom magam az átlag-férfiaknál nagyobb bolondnak. Mivelhogy tehát egyebet mondani nem tudok, neki is elmondom, hogy az este meleg. Mosolyog; mintha valami rejtett szellemesség lenne ebbeli megjegyzésemben; én aztán ellépek; szégyelem magam. Ha úgy kell csevegned, mint valami hülyének, mikor tényleg az vagy, nem egész kényelmetlen dolog; de ha hülyéket kell mondanod, mikor elég eszed van ahhoz, hogy ezt belásd, az aztán kínos. Elbujok a tömegben; véletlenül találkozom egy hölgygyel, kinek három héttel ezelőtt bemutattak valami képkiállításon. A nevüket nem tudjuk, de miután mindketten egyedül vagyunk, társalogni kezdünk. Úgy szokták. Ha a nők mindennapi fajtájához tartozik, megkérdi, gyakran járok-e Johnsonékhoz. Mondok: nem. Ott állunk darabig szótlanul; nem tudjuk, mit mondjunk. Megkérdi, voltam-e Thompsonéknál tegnapelőtt. Megint azt mondom: nem. Kezdem kényelmetlenül érezni magam, hogy nem voltam Thompsonéknál. Azonvaló igyekezetemben, hogy én is mondjak hasonlót, hogy kibéküljek vele, megkérdem, megy-e kedden Brownékhoz. (Brownék nincsenek; hát csakis azt mondhatja, hogy: Nem.) Nem megy; és a hangjában van valami olyas, mintha Brownékon társaságbeli szégyenfolt lebegne. Leadam véleményemet Barnum cirkuszáról; megkérdem, szokott-e oda járni. A véleményem pont olyan, mint másoké, kik odajárnak.

— Vagy, ha a szerencse ellenem fordul, úgynevezett „jukker” nő kerül elé, szellemes; a társalgása csupa szikra, megvető guny mindenkinek a rovására, akit ismer; gunyakaj azok rovására, a kiket nem. Ugy érzem, sokkal tökéletesebb asszonyszemélyt bírnék összeállítani sajátmagam egy üveg ecetből és egy csomó gombostüből; mégis rendszeren jó tíz percet vesz igénybe, míg az ember szabadul tőle.

— Ha véletlenül mégis husból, vérből való emberre, asszonyra akadna valaki ilyen gyülekezetben, hát értelmes társalgásnak se helye, se ideje nincs ottan. A mi az árnyék-alakokat illeti, melyik értelmes ember pazarolná agyának legparányibb celláját ilyenekre? Egyszer Tennyson-t vitatták meg, mint szociális problémát. Valamelyik végzetlenül tompaelméjű és hülye fráter — a legostobább, kivel életemben találkoztam, — azt beszélte, miképp ült Tennyson mellett egyszer egy ebédnél. „Nem találtam egy cöppet se érdekes embernek.” Közölte velünk bizalmasan; — nem tudott mondani semmit se — igazán semmit a világon.“ Szeretném dr. Samuel Johnsont feltámasztani egy estére; behelyeznék valamelyikébe az önök „társaság”-ainak.

Elismert mizantrop ez a barátom; hisz mondtam; de az ember nem állithatja, hogy ne volna valamelyes igaza. Van valami titok a társaságnak társaság utáni vágyakozásában. Valamelyik este Berkeley-Square egyik házában kerestem azt az utat, a mi a vacsorához terített étterembe vezet. Elöttem egy darabbal izzadt, fáradt hölgy ugyanilyen cél felé törtetett.

— Ugyan kérlek; — mondja társának — mondd meg, minek jövünk mink ilyen helyekre. Minek tolongunk, akár valami vasárnap délutáni bucsusok, tizennyolc penny értékű táplálékért?

Azért jövünk ide, — felel a férfi, kit filozófusnak ismertem föl, — hogy elmondhassuk, hogy itt voltunk.

A . . .-val találkoztam minap este; kértem, ebédeljen nálam hétfőn. Nem tudom, minek kérem A.-t, hogy ebédeljen nálam, de úgy körülbelül egyszer minden hónapban megteszem. Nem érdekes ember.

— Nem lehet; — azt mondja; — B.-ékhez kell men-

nem; — gyalázatos dolog; borzasztó unalmas szokott ott lenni.

— Mért megy? — kérdem.

— Igazán nem tudom; — felel.

Kicsit később B.-vel találkozom; megkér, ebédelnék nála hétfőn.

— Nem lehet; felelek; páran eljönnek hozzánk hétfőn este. Olyan kötelesség-este; hisz tudja.

— Bár le lehetne mondani akkor az egészet, — felel.

— Nem lesz ott senki, akivel beszélhetnék. A.-ék ugyan eljönnek, de azok halálra untatnak.

— Minek hívta meg őket? — kérdém.

— Szavamra; igazán nem tudom; — a felelet.

Térjünk vissza a varjakhoz. Társadalmi ösztöneikről beszéltünk. Páran — köz-agglegények, úgy hiszem — klubot alapítottak. Már egy hónapja igyekszem megérteni, hogy mit csinálnak. Most már tudom: hát Clubot.

A klubháznak — természetes — a hálósobám ablaka mellett legközelebb álló fát választották. Jól tudom, hogy jutott eszükbe; hisz az én hibám; nem gondoltam rá. Úgy két hónappal ezelőtt magános varju — tán emésztési zavarok kinozták, vagy valamely szerencsétlen házasság bántotta — elmékedési szempontokból ezt a fát választotta. Felébresztett: mérges lettem. Kinyitottam az ablakot és üres szódavizes-üveget vágtam felé. Persze nem érte; és mert más hirtelen nem akadt kezemügyébe, mit hozzávágjak, rákiáltottam, gondolván, hogy megijed, oszt elrepül. Nem vett ezekről tudomást; tovább beszélgetett sajátmagában. Hangosabbat kiáltottam; felébresztettem a saját kutyámat. A kutya eszeveszetten ugatott; úgy félmérföldnyire felébresztett minden élő lelkét. Csolnakkampóval mentem le — ez akadt véletlenül a kezembe — hogy megszeliiditsem. Két órával később a kimerültségtől megint elaludtam. A varju akkor még mindig elmékedett.

Másnap éjjel ott volt megint. Úgy hiszem, a madárban volt némely humor-érzék. De miután én attól félttem, hogy a tegnapi eset megismétlődik, előrelátóbb voltam s pár kavicsot készenlétben tartottam. Jó szélesre kitártam az ablakot és a kavicsokat egymásután vágtam a fába. Mikor aztán az ablakot becsuktam, közelebb billent; hangosabban

krárogott, mint valaha. Ugy hiszem azt akarta, hogy több köveket vágjak hozzá; játéknak vette az egész folyamatot. Harmadik éjjel, miután nem hallottam, kezdtem magamnak hizelegni, hogy szemtelensége dacára megfélemlítettem. Jobban kellett volna ismernem a varjakat.

Hogyan történt, hogy klubot alapítottak. Így lehetett: — Hol válasszunk helyet a klubháznak? — kérdi a titkár, mikor már a többi pontokat megvitatták. Egyik ezt a tít, másik amazt ajánlotta. Akkor felszólalt az én saját külön varjam:

— Majd én megmondom, hová, mondja; — oda ni a jegenyefára, az oszloppal szembe. Megmondom, mért! Virradat előtt egy órával rendesen egy ember lép az ablakhoz; a legkülönösebben van öltözve, mit valaha láttatok. Megmondom nektek, hogy mihez hasonlított — azokhoz a kis szobrokhoz, mikkel az emberek a bevetett mezőket ékitik. Hát kinyitja az ablakot és mindenféle tárgyakat dobál az ablak előtti térre; aztán táncol, énekel. Igazán nagyon érdekes; a jegenyefáról mindent pompásan lehet látni.

Így alapították — biztosan tudom hogy így, — ép azon a fán a klubot, a melyikre a hálószobám ablaka nyílik. Meg volt az elégtételem, hogy megtagadtam tőlük a remélt kiállítás; avval a reménységgel vigasztalom magam, hogy elégedetlenségüknek a tanácsoszióval szemben adtak kifejezést.

A varjak klubja, meg a miénk közt van különbség. A miénkben a tiszteletreméltó tagok jókor megjelennek; észszerű korai órában mennek is; a varjakéban ezt a szabályt nem veszik figyelembe. Örült spanyoloknak biztosan nagyon tetszett volna a klub; az ő izlésük szerint való. Reggel félháromkor nyílik; a kik elsőnek érkeznek, a legmegvetettebb klubtagok. Varju országban a kikent-kifent, selyemfiuk, gigerlik, jó pubik, palik nagyon korán kelnek föl és délután fekszenek le. Virradat felé idősebb, rendesebb tagok érkeznek némely értelmes beszélgetésre vágyva; mindjárt tekintélyesebbé válik a klub. A fa úgy hat körül záródik. Az első két órában nem valami szép dolgok történnek. A sorrend rendesen küzdélemmel kezdődik. Ha nem találkozik két gentleman ki harcraszáll egymással, hogy a többieket mulattassa, a legközelebbi teendő, mi a hangzavart

fenntartani van hivatva, a karénekebe-kapás. Nem vigasztalás énnekem, ha azt mondják, hogy a varjak nem tudnak énekelni. Én nagyon jól tudom, hogy mit tudnak, anélkül, hogy a természetrajzkönyvet segítségül hinám. Csak a varju nem tudja; ő azt hiszi, tud; eszerint aztán teszi is. Megkritizálhatod az éneklését; nevezheted, a hogy akarod, de el nem állíthatod: én legalább így tapasztaltam. Az is biztos, hogy olyan nótát választanak, a mihez kar kell. Úgy a vége felé karénekké válik az egész, hacsak a szólista nem egész különlegesen erős madár, ki nem enged a jussából.

Az elnök nem tud a klubról semmit. Az úgy hét felé kel föl — három órával azután, hogy a többiek befejezték a reggelijüket; aztán ide-oda röppen; az a rögeszméje, hogy ő kelti fel az egész kolóniát; hájfejü öreg bolond. Soha még ilyen silány elnökről nem hallottam. Akármilyen délamerikai köztársaság különb sikert bír ilyesmiben felmutatni. Maguk a varjak, a családos többség, családapák, tiszteletre-méltó fészektulajdonosok éppugy fel vannak ellene háborodva, mint jómagam. Mindenünnen hallom a panaszokat.

Amint ott támaszkodik az ember a koratavaszi hideg délutánban a kapukerítés mellett és hallja recsegő lármájukat, elmélkedni kell rajtuk. Tán így krákoknak:

„A föld megint zölddé válik; a szerelem megint a szivünkbe száll öreg, józan varjaknak, nekünk. Oh Madame; milyen feketén ragyognak a tollai; milyen mélyen csillognak kerek barna szemei. Jöjjön; üljön ide az oldalunk mellé; elmondunk egy történetkét; olyat, a milyet varju sohase mondott még. Fészekről szól a mese; a fészek ott van egy magas fa legtetején; legjobb nyugati szélben imbolyognak az ágak. Kívül kemény, de belül lágy, puha; a kis zöld tojások olyan biztosan elfekszenek benn. S ott ül a fészekben drága hölgyünk; édesen krákog, örömében vijjog; hisz látja messziről a varjat, kit legjobban szeret a világon. Oh; el volt messzire, keletre, nyugatra; ott a zsákmány; csupa kukac, hernyó; s önnek hozta mindet.

— Öreg, nagyon vén varjak vagyunk — és sokan vagyunk, nagyon vén varjuk. A fehér tollak beleszövődtek mellünkön a feketékbe. Láttuk, mint nőttek körülöttünk a nagy mezők kopár földből; láttuk, mint hullottak, haltak el a nagy fák. De minden évszakkal eljönnek hozzánk ifju

gondolataink. Ujra házasodunk; építünk, gyűjtünk újra, úgy, hogy vén, öreg szívünk megint felujjongjon ujszülötteink vékony rikoltásán."

Természet anyónak egyetlen gondja van csak: a gyermekek. Ugy beszélünk a szerelemről, mint az élet uráról; pedig csak a minisztere. Regényeink befejeződnek, hol a természet regéje kezdődik. A dráma, mire függőnyt borítunk, az ő játéka a prológusa csak. Az őskori Hölgy hogy kacagna, ha gyermekei kereplését hallaná: „Ostobaság a házasság? Érdemes ezt az életet végigélni? Az Új Nő a Régi ellen." Ilyenfélekép csevegnek az Atlanti óceán habjai, hogy keletre, nyugatra folyjanak-e?

A mindenség törvénye az anyaság. Az ember kötelessége az, hogy anya legyen. Dolgozzunk . . . minek; a gyermekekért — az asszony otthon, az ember a köznek. A nemzet gondoskodik a gyermek jövőjéről; mért? Hisz államférfiai, katonái, kereskedői, munkásai, mindaz ősök köré gyűlnek majd. Mit törődünk annyit a jövővel? A haza fiainak vérét áldozza a földnek, hogy az új nemzedék dusan arasson majdan. Bolond Balga Péter — zavaros agya örült álmokkal teli — véres kézzel söpör végig a világon, hogy vérét áldozza a Szabadságért, Egyenlőségért, Testvériségért. Nem fogja látni soha — hacsak látomásképp nem — azt az új világot, minek építőanyagul csontjait áldozza föl. — Még az ő pörgettyüszerű, szóktól felkorbácsoltságú agyveleje is jól tudja ezt. De a gyermek! annak szebb, édesebb legyen az élete. A paraszt odahagyja a tűzhelyt, hogy elhulljon a csatamezőn. Mit bánja ő — porszem az emberi homoktengerben — hogy Oroszország győzedelmeskedjék a Keleten, hogy Németország egyesüljön, hogy új tájakon lobogjon az angol lobogó? Az apai örökség majd nagyobbá válik, mind több lesz a fiaknak. Hazafiság! Mi egyéb, mint népek anyai ösztöne?

Tegyük fel, hogy dekrétum készült a Menyországban: Több generáció nem lesz már; evvel az élettel végződik a világ. Hiszitek, hogy csak mozdítjuk is akkor a kezünket? A hajók ottrohadnának a kikötőkben; a gabona ott rothadna a földben. Festenénk képeket, íránk könyveket, csinálnánk zenét, ha meggátolna bennünket valami benső, hidegen csuszó-mászó érzés: az eljövendő örök csönd? Gon-

doljátok el, milyen szemmel tekintene egymásra férj és feleség. Gondoljatok az udvarlóra — a Szerelem forrása kiapad; állóvíz pocsolya marad a szeretet.

És milyen kevésbé látjuk életünknek ezt az alapját. Ha sehol egyebütt, ebben rejlik örökkévalóságunk. Az Én ne haljon meg soha — mert másképp, kezdettől végig, az emberi fajta az istenek muló szeszélyes játéka lenne csak; elsöprik az egészet, ha beleuntak. Új kísérletbe kezdenek. A vonásaim — nem vitatjuk a művészi értéket — ne tűnjenek el soha; változón, javítva, de lényegében ugyanaz — folytatódjanak mind nagyobb körzetben az Idők végéig. Vérmérsékletem — a jó, a rossz, mi bennem van; — hadd növekedjék minden esztendővel; mind tágabb tere legyen; forrjon egybe, változzék. Gyermekeimben, azok gyermekeiben létezem tovább; örültök, hogy halott részeiből jó tűz kél majd, de szelleme, élete, lénye ott maradt az erdőben ezer fiatal fácska alakjában. Nem hal meg a fa; változik.

A férfiak, nők, kik mellettem haladnak el az utcán — hivatalába siet az egyik, klubjába a másik, szerelméhez a harmadik — ezek az eljövendő világ anyja valamennyi.

Ez a fickó, ki áruval, értékekkel kereskedik — csal, hazudik, becsap valamennyiünket — mért? Kövesd csak a villanegyedben levő pompás lakására — mit találsz ott? Apa; gyerekek a térdein; meséket mond, bábut ígér nekik. Aggódalmas, nehéz az élete — mire törekszik? Hogy ezeknek a gyermekeknek meglegyenek azok a dolgai, miket jónak gondol részükre. Még bűneink is — erényeinkkel együtt — ebből az egyetlen gyökérből fakadnak: Anyaság. Egyetlen magja, veteménye a Mindenségnek. A planéták csak a nap gyermekei — a hold a föld magzata; kő az ő kővéből, vas a vasából. Mi képezi mindnyájunk nagy központját — szerves, szervetlen életét egyaránt, ha van szervetlen is? — Nem egyetlen kódós alakzat az egész nagy mindenség — Anyaság; minden teret betöltő?

A mayfairbeli gazdag anya, amint terveket sző: gazdag vőt keres! Nem valami gyönyörködtető látvány. Pillanatra azonban más tekintettel mérjük. Minő fáradt lehet! Ma este ez már a harmadik „szereplés”-e; szegény, fáradt arcáról folyik a festék. Társaságbéli fölöttese, fölebbvalói féltucatszor rápirítottak, helyére intették ma este; valame-

lyik hercegnő nyíltan megsértette; türelmes mosollyal viseli el. Szánalomraméltó igyekezet az övé; az, hogy gyermeke pénzhez, vagyonhoz menjen nőül; kocsija legyen, meg sok cselédje; Park Lane-en lakjék, gyémántokat hordjon; a neve ott álljon a társaság közlönyeiben. Bármennyibe is kerüljön öneké, a leánya élvezze mindezeket a dolgokat. Hisz mennyivel könnyebben lefekhetnénk aludni; hadd menjen az a lány valami gazdag kereskedelmi utazóhoz férjhez. Olvasóm; még ennek is igazságot kell szolgáltatnunk. Kemény tervkovácsolási munkája csak az Anyaság formavesztett gyümölcse.

Anyaság! Az istenek hangversenyének karmestere — vadság, kegyetlenség az egyik pólusa, — gyöngédség, önfeláldozás a másik.

A karvaly küzködik a tyukkal; élelmet keres ivadékaiknak — a tyuk övéit védelmezi életével. A pók kiszívja a legyet, hogy táplálja ezernyi nemzedékét; macska az egeret kinozza, hogy még lüktető husából kicsinyeit táplálhassa; ember embert tesz lötkre a gyermekért. Tán ha a világ tobzódását, lármáját megértjük egészen, nemcsak részeiben, megtudjuk, hogy harmonia ez; valamennyi hamis hang, minden ütem egyetlen közös eszmébe hullott: az Anyaságéba.

Tanácsot nem tanácsos elfogadni.

Az Euston-pályaudvar perronján jártam valamelyik késő téli este; a wafford-i utolsó vonatra vártam. Egy embert pillantottam meg; automatikus gépezet előtt káromkodott. Kétszer az öklét rázta felé. Minden percben vártam: most csap le rá. Természetből fogva kíváncsi vagyok; közelebb léptem. Szerettem volna hallani, mit beszél. Csakhogy hallotta a közeledő lépéseimet; felém fordult. — Maga volt itten az előbb? — kérdi.

— Hol? — kérdem. Ugy öt perc óta röhattam már a perront.

— Ott ni, ahol most áll; — mondja gorombán. — Mit

gondol, mit értek az alatt, hogy „itt”? A tulsó oldalt? — Nagyon ingerültnek látszott.

— Nincs kizárva, hogy vándorlásaim alkalmával ezt a helyet is érintettem, ha ezt érti alatta, — felelek. Válogatott udvariassággal beszéltem; gorombaságát akartam ellensúlyozni.

— Úgy értem, — felel — maga az az ember, aki két perccel előbb szólt hozzám?

— Én nem az vagyok; — mondom. — Jó éjszakát.

— Biztos benne? — makacskodik.

— Az ember nem egykönnyen felejt el, ha önhöz szólt, — válaszolok.

Igazán sértő volt a hangja. — Bocsánatot kérek; — morog. — Úgy néztem, az az ember, aki itten egy-két perccel előbb beszélt hozzám.

Meglágyultam; ő volt egyedül a perronon; még negyed-óraig várnom kellett. — Nem a'; egész biztosan nem én voltam, — felelek hát jókedvűen, kevesebb súlyt helyezvén a nyelvtanra. — Mért; mit akart vele?

— Mit akartam; — felel. — Egy pennyt dobtam ebbe a vacakba itten, — szemmelláthatólag szükségét érezte, hogy könnyítsen magán; — egy skatulya gyufa köllött volna. Nem birt ebből kijönni semmi; hát jól megráztam a szerkezetet; káromkodtam, ahogy az ember szokta; akkor erre jön itten egy ember; olyasféle nagyságu, mint ön, és — — biztos, hogy nem ön volt?

— Egész biztos; — feleltem megint nyelvtani szabály nélkül; — megmondanám, ha én lettem volna. Hát mit csinált?

— Nohát látta, hogy mit csinállok; vagy eltalálta. Aszongya: Utálatos dolog az ilyen masina; érteni kell hozzá. — Aszondom: „Az kell hozzá, hogy az ember felnyalabolja és a tengerbe vágja; más nem köll hozzá. — Mer egész oda voltam, nem volt egy szál gyufám; aztán sokat szoktam használni. — Aszongya: „Megakad néha; olyankor új pennyt kell beledobni; az első penny sulya nem mindig elég. A második penny meglazítja a csavart és magától kiesik; akkor az ember visszakapja az elsőt, meg a gyufát. Sokszor nekem jól sikerült így.” — Nagyon buta magyarázatnak tűnt, de úgy beszélt, mintha automatagép mellett

nőtt volna föl; hát elég bolond voltam, hogy ráhallgattam. Dobok bele megint valamit; úgy tudtam, másik pennyt. De épp most veszem észre, hogy két shillinges volt. Hanem annak a bolondnak bizonyos mértékig igazsága van; kaptam valamit ebből a vacakból. Ezt ni.

Felém tartja; rápillantok. Egy csomag Everton-mézeskalács.

— Két shilling, egy penny; — mondja keserűn. — Eladom egy harmadáért annak, amibe nekem került.

— Rossz gépbe dobta a pénzt; — vélem.

— Hát majd jóba! — felel kicsit ingerülten; úgy tett, nem valami kellemes ember: akárki más lett volna ott, akivel beszélhetek, rögtön otthagynom. — Nem azt bánom, hogy a pénzt vesztettem el; az bosszant annyira, hogy ezt a komisz vakarcsot kaptam helyette. Ha azt a félbolondot megtalálnám, majd lecsusztatnám a torkán.

A perron végéig haladtunk csöndben egymás mellett.

— Vannak ilyenek; — tör ki belőle, amint megfordulunk; — van ilyen népség, amelyik jótanácsot szeret adni. Biztos, hogy hat hónapot kapok egyszer egy ilyen miatt; mindig attól félek, az lesz belőle. Emlékszem; volt egyszer egy ponnym. (Valami kisbirtokos lehetett; paraszti szóval élt.) Kitűnő egy welszki pony volt; soha egészségesebb dögöt annál nem láttam. Egész télen füre küldtem; kora tavasszal egy nap gondolom: megpróbálom, nyereg alá veszem. Üzleti dolgom volt Amershamben. Kocsi elé fogom; megindulunk; az egész ut épp tiz kilométer. Kicsit makrancoskodott; ugyan sokszor rá kellett volna vernem, míg a városba értünk; elég vad volt.

A vendéglő kapujában egy ember áll. Aszongya: — Jó pony ez a pony.

— No hát olyan közepes; — mondok.

— Nem jó, hogy az ember tulságosan befogja őket, míg fiatalok; — mondja.

Aszondom: — Tiz kilométert tett; de segitettem magam is. Biztos lehet benne, derekasabban kifáradtam a dőgnél.

Bementem; elvégeztem a dolgomat, mikor kijövök, az ember ott áll még mindig. — Felfelé mén a dombon? — kérdi tőlem.

Valahogy kezdettől fogva nem pászolt nekem az az

ember. — Tudja, — mondok, — a domb másik oldalára akarok kerülni; hacsak valami pátensa nincsen, aki úgy is keresztülvisz rajt' hogy fölfelé nem kék haladni, akkor biz én felfelé mék.

Aszongya: — Fogadja meg a tanácsom; adjon neki egy pint öreg ale-t (sörfajta) mielőtt nekiindul.

— Öreg ale; — mondok; — hisz bornemissza ez.

— Sohse törödjék maga avval; — ugymond; — adjon csak neki egy pint öreg ale-t. Ismerem én a ponykat; ez itten jó fajta, de még nincs belovagolva. Egy pint öreg ale, aztán úgy fölviszi a domboldalra, mint valami hintó-paripa; se magának, se öneki meg nem árt.

— Nem tudom, hogy van az ezekkel. Az ember később azt kérdi magától, mért nem csapta rá neki a kalapját a szemire; mért nem lökte oda fejjel a legközelebbi lófogatnak. De mikor arról van szó, hát mégis rájuk hallgat az ember. Kihozok egy pint öreg ale-t. Féltucat kölyök állt ott körül; persze nagy volt a röhögés.

— Rossz utra vezet, Jim bácsi; — mondja az egyik. — Kártyajátékokra is rákap majd; bankot rabol ki; megöli az anyját. Mindig a vége annak, pohár ale-el kezdi valaki.

— Így nem issza meg; — mondja a másik. — Teli vályut kéne elibe állítani.

— Lesz-e szivar utána szegénynek? — kérdi a harmadik.

— Csésze kávé és darab vajaskenyér nagyon jót tenne neki; nincs valami meleg máma; elbirná; — így a negyedik.

Már akkor a fenébe szerettem volna vágni a lötytyöt, vagy hogy megiszom magam; tisztára való marhaságnak látszott, hogy négyéves ponynak ale-t adjon az ember; de mihelyt a koldusfajta megérezte az ale szagát, előrenyujtja ám a nyakát és fölzippanjtja, mintha igaz keresztény ember lett volna; én nosza bele a kocsiba; oszt rajta; azok még meg is tapsoltak. A dombra elég jól érkezünk föl. Akkor a szesz működni kezdett a fejibe. Egyszernél többször szállítottam haza részeg embert; van annál jobb multság is. Láttam részeg asszonyt; az még attul is rosszabb. De részeg welszi ponyval ebben az életben nem akarok több dolgot. Négy lába van; annyira hát vitte, hogy a lábán maradjon állva, de hogy irányozódjék, ahhoz már nem értett; hogy

pedig legalább én tegyem azt helyette; aztai nem akarta. Egyszer az út baloldalán bumfordáltunk, aztán a jobbon. Ha egyik oldalon se voltunk; akkor ott álltunk keresztbe az út közepén. Bicikli cseng a hátam mögött; de nem merem a fejem megfordítani. Annyit birtam csak, hogy odakiáltok az embernek, hogy maradjon ott, ahol van.

— Át akarok menni; — kiált, mihelyt elég közel van.

— No hát nem lehet; — kiáltok vissza.

— Már mér ne lehetne? — így. Hát magának mennyi kell az országtból?

— Az egész kell, meg azontul is egy darab; — mondok; — ez olyan fuvar; meg utba se jöjjön senki.

Félmérföldnyire követett; mindig káromkodott mögöttem; valahányszor úgy vélte, hogy lehetséges: élembe akart kerülni. De a pony kicsit mindig tulontul szilaj volt neki. Azt hitte volna az ember, akarattal teszi a dög.

— Magának nem szabadna még hajtani! — ordít. Igaza is volt; nem is szabadott. Ugyis úgy éreztem magam, mint-ha agyonverték volna.

— Mit gondol maga, hogy kicsoda maga? — kérdi. — Könnyü lovassági futár maga? — (Igen közönséges fickó volt.) Ugyan ki küldi épp magát a rüsztongjáér'?

A végén egész megvadított. — Minek beszél hozzám? — kiáltok vissza. — Jöjjön ide, osztán szidja a ponyt, ha szidni akar valakit. Van énnekem vesződségem vele elég; nem kell hozzá a maga dupla-csöngettyüje. Menjen a fenébe; még jobban megvadítja.

— Hát mi baja annak a lónak? — ordítja messziről.

— Nem látja? — felelek. — Részeg.

— Istenem; ostoba felelet volt, az má igaz; de sokszor hangzik ostobán az igazság.

— Hát hogy egyikük részeg, az nyilvánvaló; — aszongya. — Két pintért odajövök, aztán kiségitem a kocsiból.

Bár engedtem volna; sokat adok érte, ha kikerülök abból a jármúból. Csakhogy nem maradt rá ideje. Mert abban a pillanatban a pony hirtelen nagyot rándul; azt hiszem, kicsit szorosra volt fogva. Ugatást, káromkodást hallok; abban a minutumban tetőtől-talpig fröcsköl valaki pocsolyavizzel. Egy ember érkezett velem szembe; aludt egy kocsi-
rakomány Windsor-szivattyu fölött a bakon. Borzasztó do-

log, hogy az ilyenek a bakon mindig alusznak; hogy nem történik több szerencsétlenség. Nem hinném, hogy tudta volna, mi történt vele. Jómagam nem tekinthettem körül, hogy megnézzem, mi van övele, csak azt láttam, hogy felugrott. A domboldalon lefelé, rendőr kiáltott rám, hogy álljak meg. Hallom, mint ordít, hogy örült gyorsan hajtok. Cheshamtől félmérföldnyire innen leányiskola jött velünk szembe; a lányok kettesével haladtak; ezt gondolom úgy hívják „krokodil”; no fogadjunk, hogy azok a lányok még mindig arról a napról beszélnek. Jó órájába belekerült az öregasszonynak, hogy újra összeszedje őket.

Chesahamben épp állt a piac; úgy rémlik, soha népe-sebb piac nem volt Cheshamben se azelőtt, se azután. Át-rohantunk a városon harminc kilométer óránkénti sebességgel. Sohse láttam még Cheshamt ilyen élénknek; — álmos fészek különben. Egy kilométernyire a városon kívül meg-plliantom a High Wycombe kocsijáratot. Nem valami nagyon törődtem vele; tul voltam akkor már azon, hogy so-kat törödjem azzal, mi történik velem; inkább csak kíván-csi voltam. A fogat előtt egy tucát yardra a pony megáll; engem levét az ülésről a kocsi végibe. Nem birtam felkelni, mert az ülés a fejem fölé került. Semmi egyebet nem lát-tam az égnél; alkalmilag itt-ott a pony fejét, mikor a hátsó lábain állt. De hallottam, hogy mit mond a fogat ko-csisa; úgy véltem, bajba került ő is.

— Vigye azt a nyavalyás szerzetet el onnan az utból; — üvölt. — Ha kis esze van, láthatja pedig, hogy milyen tehe-tetlen vagyok. Hallom, mint dobog a paripája; ilyenek ezek a lovak; ha egy bolondot látnak, bolondok akarnak lenni valamennyien.

— Vigye háza az ilyet, oszt kösse az istállóba; — rikolt a vezető.

— Aztán valami öregasszony hisztérikus görcsöket kapott és röhögni kezdett, akár egy hiéna. Ez megint talpra-ugrasztotta a ponyt; aztán, amennyire a felhők járásából irányozni tudtam magam, újra négy kilométert tettünk meg. Akkor gondolta; átugrik egy kapun s úgy vélvén, hogy a kocsi akadályozza, kezdte darabokra zuzni. Sohse hittem volna azelőtt, hogy kocsit ennyi darabra lehessen szétverni, ha nem látom akkor. Mikor aztán mindentől megszabadult,

kivéve egy félkerekét és a rudat, újra nekirugaszkodott. Én ott maradtam a romok közt. Örültem, hogy megnyughatok kicsit. Késő délután visszajött; jó volt, hogy a rákövetkező héten a vásáron egy ötfontos bankóért eladhattam; belekerült másik tizbe, míg összeszedtem magam.

Mind e mai napig kacagnak rajtam a pony miatt; a helyi mértékletességi egyesület példaképp állított. Ez van abból, ha az ember követi a jó tanácsot.

Rokonszenveztem vele. Sokat szenvedek magam is tőlük. Van egy barátom, amolyan City-ember; itt-ott, elvéte szoktunk találkozni. Leghőbb vágya az életben, hogy az én szerencsémét megalapozza. Threadneedle-streeten megfog a kabátgombomnál fogva. — Épp magával akartam találkozni! — aszongya; — valami jó üzletet tudok. Kis szindikáú st tervezünk. — Örökösen „tervez” valami szindikátust, minden száz fontra, amit befizethetsz, ezret kapsz vissza. Ha belemegevek valamennyi szindikátus-tervbe, számításom szerint ma kétmillióöttszázezer fontom volna. Csakhogy nem mentem bele a kis szindikátustervekbe. Csak egyszer mentem bele; pár évvel ezelőtt; mikor még fiatal voltam. Még most is benne vagyok; a barátom meg van róla győződve, hogy ha kitartok, az ezresek nem maradnak el. De miután a készpénzt mindenek fölött becsülöm, igen szívesen lemondok várandóságomról, bármely tisztességes személy javára, jókora engedménnyel; készpénzfizetés mellett. Másik barátomnak van egy barátja, ki „otthon” van lóversenyügyekben. Úgy hiszem, ilyenféle barátja majdnem mindkinek van. Verseny előtt nagyon népszerű; verseny után végtelenül népszerűtlen. Harmadik jóltevőm a különlegesség rajongója. Egyszer valami csomagot hoz nekem; olyan ember modorában nyomja a kezembe, mint ki mostan minden világi bajtól megszabadít.

— Mi ez? — kérdem.

— Nyissa fel; nézze meg; — felel szinpadi lendülettel. Kinyitom, megnézem; nem lettem tőle okosabb.

— Tea; — magyaráz.

— Hm; — mondok — azon tünődtem, kinézhet-e így dohány.

— No igen; — folytatja; — nem éppen tea ez; ez a teának egy bizonyos fajtája. Egy csészével megiszik belőle

— egyetlen csészével és soha többé nem kíván a világon semmiféle teát.

Igaza volt; megkóstoltam egy csészényit. Mikor megittam, úgy éreztem, hogy nincs kedvem semmiféle teához a nagyvilágon. Úgy éreztem, hogy egyáltalán nincs kedvem semmihez se, csak ahhoz, hogy sértetlenül, békésen és nyugodtan halhassak meg tőle. Egy héttel utóbb meglátogat.

— Emlékszik a teára, amit adtam? — kérdi.

— Határozottan; — felelek; — még most is a szájam-ban érzem az ízét.

— Izlett?

— Nagyon kellemetlen volt akkor, de most már elmúlt.

Gondolkodóba esett.. — Teljesen igaza volt; — mondja végre; dohány volt tényleg; egész különleges dohány; egyenesen nekem küldték Indiából.

— Nem mondhatnám, hogy izlett; — feleltem.

— Borzasztó butaság volt tőlem; — folytatja — ugy-látszik, összekevertem a csomagokat.

— Ó; történnek véletlenek; — felelek; — máskor majd nem fordul elő ilyesmi, egész biztos vagyok benne. Legalább énvelem szemben nem.

Jótanácsot tudunk adni valamennyien. Egyszer egy öreg urat szolgáltam fiatal koromban, kinek az volt a hivatása, hogy törvényes dolgokban jótanácsokat osztogasson; tudott is adni kitünőeket. Legtöbb emberrel egyetemben, kik ismerik a törvényt, nem igen tisztelte őket. Hallottam egyszer, amint egy jövődöbeli felperest kioktatott:

— Kedves uram; ha valami gazember megállít az utcán és az órámat, pénzemet kéri tőlem; megtagadnám tőle. Ha erre azt mondja: „Akkor nyers erőszakkal vezzem el, — bár öregember vagyok, mégis csak azt felelem: — Lássuk. — De ha azt mondaná: „Jó; akkor majd lefolytatom ön ellen az eljárást a legfelsőbb bíróság előtt s kényszeríteni fogják, hogy adja ide”, — rögtön kiviszem a zsebemből, a kezébe nyomom s megkérem, hogy ne beszéljünk a dolog-ról többet. Akkor is úgy tartanám, hogy elég olcsón szabadultam.

Mégis törvény elé ment az öreg gentleman a szomszédja ellen egy döglött papagály miatt, ami hatost nem ért s ha száz fontjába nem került az eset, akkor semmibe.

— Tudom, hogy bolond vagyok; — vallja be. — Nincs semmi valóságos bizonyítékom arra, hogy az ő macskájuk volt; de fizetnie kell, amért vén fülesbagoly ügyvédbojtárnak nevezett; vesszek el, ha nem.

Mindnyájan tudjuk, milyennek kellene lenni a puddingnak. Mi magunk nem bíránk megcsinálni; nem a mi dolgunk. A mi dolgunk az, hogy bíráljuk a szakácsnét. Ugy tetszik, mintha az is a mi dolgunk lenne, hogy bíráljunk sok egyéb mindenfélét, amit megbírálni pedig nem a mi dolgunk. Csupa kritikusok vagyunk manapság. Nekem megvan a magam véleménye rólatok, kedves olvasóim; nektek valószínűleg szintén megvan rólam a magatok véleménye. Nem kutatom; a magam részéről jobb szeretem azokat az embereket, kik a véleményüket rólam a hátam mögött mondják ki. Emlékszem, mikor vidéki fölolvadó köruton itt-ott a hall építkezési módja arra kényszerített, hogy a hallgatósággal együtt távozzam. Hányszor hallottam ilyenkor, hogy előttem-mögöttem menő odasugott a társaságnak: „Vigyázz; épp itt van mögöttünk, előttünk”. Mindig hálás voltam a suttogónak.

Valamelyik művész-klubban egyszer kávéit ittam egy regényíróval; szélesvállu, atléta-formájú ember. Egyik társ tag csatlakozott hozzánk; azt mondja a regényírónak: „Épp befejeztem a legutóbb megjelent könyvének olvasását; elmondom róla őszintén véleményemet.” A regényíró gyorsan felel: — Figyelmeztetem szép szóval előre . . . ha megteszi, beverem a fejét. — Elmaradt az őszinte vélemény.

Szabad időnk legnagyobb részét egymásra való acsarkodással töltjük. Igazán csoda, hogy — amilyen magasra tartott orral járkálunk ebben a világban — nem haladunk valamennyien egész külön utakon. A Nagytömeg acsarkodik az Osztályokra. Az osztályerkölcsök rettenetesek. Ha az osztályok beleegyeznének legalább abba, hogy mint egy test, leckéket vennének valamely tömegtanácstól viselkedés szempontjából; mennyivel jobb volna az nekik. Csak az osztályok elhanyagolnák kicsit a saját érdekeiket; aláren-

delnék magukat a Nagytömeg tapasztalatainak; sokkal jobban meg volna velük elégedve a Nagytömeg.

Az Osztályuralom haragszik a Nagytömegre. Bár a Nagytömeg elfogadná jótanácsaikat; csak takarékoskodni tudnának az emberek a heti tíz shillinggel; lennének valamennyien bornemisszák, vagy innának bordói bort; ha a lányok mind házialkalmazottakká válnának évi öt fontért s nem költenék a pénzüket tollakra; ha a férfiak meg bírnának elégedni avval, hogy napi tizennégy órát dolgozzanak s karban énekelnek „Isten áldja az urat, meg az egész családját”; ha megelégednének rendes foglalkozásukkal — de jól, de könnyen menne minden — az Osztályuralomnak.

Az Új Nőnemzedék ráförmed a Régire; a Régi Asszony haragszik az újra. A templom nem ismeri el a színházat; a színpad nevetségessé teszi a szenteskedést; — fűzfapoéta dörög a világ ellen; a világ kikacagja a fűzfapoétát.

A férfi bírálja az asszonyt. A nőkkel általában nem vagyunk megelégedve. Hibáikat vitatjuk; jótanácsot adunk nekik. Bár angol feleségek úgy öltöznének, mint a franciák; beszélnének, csacsognának, mint az amerikaiak; bár úgy főznének, mint a német asszonyok! Istenem csak a nők bírnának épp olyanok lenni, amilyenekre nekünk szükségünk van — türelmesek, végtelenül szorgalmasak; csillogó szellemességűek és kimerültségig háziasak; varázslatosak; irányozhatók; kevésbé gyanakodók; — mennyivel jobb volna nekik — nekünk is. Olyan makacsul igyekszünk, hogy tanítsuk őket, de nem akarnak ránk hallgatni. Ahelyett, hogy bölcs tanácsainkra ügyelnének, az unalmas teremtések avval töltik az idejüket, hogy bennünket bíráljanak. Népszerű multság; nagyon el van terjedve az ilyenféle iskola-játszás. Elég hozzá a küszöb lépcsője, egy fűzfavessző, meg hat gyerek. A legnehezebb aztán a hat gyerek a dologban. Mindenik tanítómester akar lenni; folyton felugrálnak, hogy no most rajtuk a sor.

Néha az asszony akarja a kezébe venni a botot; ő térdelteti le a férfit. Van egy-két kis mondanivalója. A nagyságos ur egyáltalán nem az az ember, akivel meg volna elégedve. Vesse le magáról sok-sok hamis természetes vágyát és tulajdonságait majd aztán; ha megtette, ő

veszi a kezébe és csinál belőle — nem férfit; annál sokkalta magasabbrendű lényt.

Ez a mienk volna mindenféle világok között a legkellemesebb világ, ha mindenki követné a mi tanácsainkat. De vajjon Jeruzsálem csakugyan az a gyönyörű tartomány lett volna-e, amilyennek híresztelik, ha ahelyett, hogy a saját portájával törődik, valamennyi polgára kiáll az országutra s más országbelieknek leckét ad a haladásból?

Ujabbán bíráljuk már magát az Alkotót. Rosszul van csinálva a világ; rosszak vagyunk magunk is. Csak megfogadta volna a tanácsunkat abban az első hat napban!

Mért érzem magam úgy, mintha agybafeőbe vertek volna; mintha minden tagom ólomból lenne? Mért undorodom a szalonna szagától; mért érzem egyszerre, hogy senki sem törődik velem a viágon? Azért, mert a pezsgőt, az osztrigát nem jól készítették.

Mért veszekszik örökösen Edwin és Angelina? Azért, mert Edwin gyöngéd, finom, magasröptű szellem; melyet ellentmondás meg nem törhet; míg Angelina — szegény gyerek — épp ellenkező tulajdonságokkal van megverve.

Az a nagyszerű Mr. Jones mért jutott majdnem koldusbotra? Mr. Jonesnak ezer font évi jövedelme volt; az is banknál letétbe helyezve. De közbejött valami gonosz vállalat-indítványozó (minek engednek ilyesmit történni?) és elmondta Mr. Jones-nak, hogy lehetne az összeggel még száz percentet nyerni; aszongya fektesse bele a pénzét valami olyasmibe, mivel Mr. Jones polgártársait megcsalnák.

A terv persze nem sikerül; a becsapott népek fellázadnak, ellentmondásba keveredvén a tervezettel, Mr. Jones-sal és vállalkozó társaival. Mért is enged az Ég ilyesmiket történni?

Mért szökik meg Mrs. Brown — otthagya férjét, gyerekeket — az új doktor ural? Valami tanácstalan Alkotó Mrs. Brownba és az új orvosba erős, nem illő érzelmeket plántált. Se Mrs. Brown, se az új orvost nem lehet kárhoztatni érte. Ha valamely emberi lény felelősségre vonható, az kizárólag Mrs. Brown nagyapja lehet, vagy az új doktor ur egy régi őse.

Legyünk csak egyszer a menyországban, majd azt is megbíráljuk. Nem hinném, hogy valamelyikünk is meg lesz elégedve az ottani berendezésekkel; borzasztó kritikus népséggé fejlődünk.

Egy nagyon öntelt fiatalemberről azt mondtam egyszer, hogy úgy fest, mintha azt vélné, hogy a Mindenható ezt a világot azért alkotta, mert kíváncsi volt, hogy mit fog ő majd szólni hozzá. Öntudatosan vagy öntudatlanul, legtöbbször magunk is ilyenféleképp gondolkodunk. Mostanság kölcsönös csiszolási igyekezetek korszakát éljük — gyönyörű eszme; mindenkinek az a dolga, hogy tökéletesebbé tegyen másokat; amatőr parlamentek, irodalmi körök, játéklklubok mind ezen igyekeznek.

A premier kritikák ugylátszik, ujabban kihalófélben vannak; a dráma tanulmányozói arra a meggyőződésre jutottak, hogy szindarabokat nem érdemes bírálni. Az én fiatalkoromban nagyon komolyan vetettük rá magunkat a műfajra. Elmentünk a darabba — nem avval az önző vággyal, hogy az esténket kellemesen eltöltsük — inkább a nemes céllal, hogy emeljük a színpad színvonalát. Lehet, hogy jót cselekedtünk, — lehet, hogy szükség volt ránk — higyjük így. Az bizonyos, hogy a régi dőreségek, lehetetlenségek nagy része eltűnt a színpadról; lehet, erős, nyers kritikánk siettette az üdvös változást. Sokszor használ valamely balgaság ellen ügyetlen orvosság is.

Akkortájt a drámairónak számolni kellett a hallgatóságával. A kakasülő és a karzat közönségének olyasmi tetszett, ami manapság már nem tetszik. Emlékszem egy rettenetesen vérfagyasztó darabra — úgy hiszem az Old Queens színházban történt. A szerző a hősnővel szükségtelenül hosszú beszédeket mondatott el. Valahányszor a nő a színpadon megjelent, méter hosszú beszédeket eresztett; nem birt egész csekélyke dolgot se elvégezni — teszem föl olyasmit, hogy a Gonosz szellemet átkozza — negyven soron alul. Mikor a hős megkérdezte, hogy szereti-e, felállt és olyan beszédet vágott ki, ami husz percef vett igénybe; órán néztük. Az ember megijedt, ha csak kinyitotta a száját. A harmadik jelenetben valaki megragadja és egy kunyhóba rejti el. Úgy általábanvéve nem volt csinos férfiú, de éreztük, hogy ez az az ember, kit a

helyzet megkiván; az egész közönség viharosan tapsolt is neki. Avval hizelegettünk magunknak, hogy az est hátralevő részére megszabadultunk a hősnőtől. Aztán valami bolond börtönőr járt arra; a nő addig könyörgött neki a vasrácson keresztül, hogy engedje ki pár percre, míg a börtönőr — jó, derék, de lágyszivű férfiu — gondolkodóba esett.

— Ki ne eressze! — kiáltott egy komoly dráma-tanulmányozó a karzatról; — nincs semmi baja. Csak hadd maradjon ott.

A vén bolond nem hallgatta meg a tanácsunkat; ő sajátmaga vitatta meg magában az ügyet. — Nem olyan nagy kérés; — jegyezte meg — és boldoggá teszem vele a nőt.

— Igen és velünk mi lesz? — felel ugyanaz a hang a karzatról. — Maga nem ismeri ötöt. Maga csak most jött; mi már egész este hallgatjuk ötöt. Most csöndben van; hagyjon maga békit neki.

— Ó engedjen ki, bár percre csak! — könyörgött a szegény nő. — Valamit mondani akarok gyermekemnek!

— Irja föl egy darab papírra és nyujtsa keresztül az ablakon — ajánlotta egy hang a kakasülőről. — Majd tesszünk róla, hogy megkapja.

— Ragadjak el anyát haldokló gyermekétől? — töprengett a lágyszivű börtönőr. — Embertelenség lenne.

— Nem a'; — makacskodott a karzatróli hang; — ebben az esetben nem lenne embertelenség. Szegény gyerek a sok beszédbe betegedett bele.

A börtönőr nem engedte meg, hogy mi irányítsuk. Kinyitotta az ajtót az egész színház átkozódása mellett. A nő aztán beszélt gyermekéhez mintegy öt percig; hát ezen idő letelte után a szegény csakugyan meghalt!

— Ó, meghalt, odavan! — kiált a szerencsétlen szülő.

— Szerencsétlen fráter! — hangzott a rokonszenv nélküli felelet mindennüen.

Néha a hallgatóság bírálata megjegyzésekben nyilvánul; a megjegyzést egyik színházlátogató teszi a másiknak. Valamelyik este szindarabot hallgattunk végig, hol a cselekmény rovására szükségtelenül hosszú párbeszédtek történtek; a párbeszédtek pedig nem igen voltak mulattatók. Hirtelen, a szinpadról hallatszó fárasztó beszéd közepette stentori suttogás:

— Jim!

— Halló?!

— Kelts föl, ha kezdődik.

Erős horkolás a folytatás. Aztán a másik beszélő hangja:

A barátja, mintha felébredt volna.

— He? No? Történt valami?

— Mindenesetre féltizenkettőkor felkeltelek, he?

— Igen fiacskám, köszönöm. — A bíráló megint alszik.

Bizony; akkortájt még érdekelték bennünket a darabok. Vajjon élvezem-e valamikor megint a britt drámát úgy, ahogy akkor bírtam élvezni? Élvezek-e még vacsorát annyira, amennyire a hagymáskolbász vacsorákat élveztem, miket az Old Albionnál keserű sörrel öblítettünk le? Sok-sok vacsorát ettem azóta végig színház után; sokszor, ha adakozó hangulatu barátok voltak a vendéglátók, drága, kitűnő vacsorák kerültek. A szakács Párisból jött; a képe ott volt látható a képes ujságokban — százakkal fizethették a művészetét; mégis, valami rosszizü van művészetében. Vagy hiányzik belőle valamelyes illat, valamelyik lé.

A természetnek megvannak a saját pénznemei; csakis olyan pénzzel lehet neki fizetni. És az ő boltjában mindent magadnak kell fizetned. Még meg nem kerestt tőkéd, örökölt birtokod, szerencséd, vagyonod mind nem számít; nem törvényes pénz az ő fizető-asztalán.

Szeretnéd, ha jó étvágyad lenne. A természet nagyon szívesen ellát vele. — Hogyne uram; mond — igen kitűnő cikkeim vannak raktáron. Pompás, valódi éhség, szomjuság áll rendelkezésemre; örömmel járul minden velük étkezés elé. Mohón, örömmel fog majd enni; felfrissülve, megifjodva, jókedvüen kel majd fel az asztaltól.

— Nohát épp ezt akarom; — mondja boldogan az inyenc. — Halljuk az árat.

— Az ára, — felel Mrs Természet — egész napi erős munka.

A vevőnek hosszura nyulik az ábrázata; idegesen babrál nehéz erszényével.

— Nem fizethetek pénzzel? — kérdi. — Dolgozni nem szeretek, de gazdag ember vagyok; tarthatok francia szakácsokat; óbort vásárolhatok.

Természetanyó a fejét rázza.

— Nem vehetem el a csekkjeit; izom, ideg az én váltópénzem. Ezekért olyan étvággyal szolgállok, amelynek erejével egy üveg sör, meg egy rostélyos jobban izlik, mint akármelyik remekbe főzött ebéd, mit francia szakács fabrikál. Még azt is mondhatom, hogy banketté válik egy darab kenyér, meg sajt; csak épp az én pénzemmel kell fizetnie; nem dolgozom az önével.

Jön a Dilettáns; izlés kellene művészetben, irodalomban; a Természet még avval is szolgálhat.

— Igaz örömet adhatok mindezek iránt a dolgok iránt; — felel. — A muzsika szárny lesz; felröpit a világ taposómalma fölé. Művészettel felérsz az Igazság ormára. Az irodalom derüs berkeiben úgy andaloghatsz, mint csöndes vizek partján.

— Az ára? — kiált a megörvendezettett vevő.

— Ezek kicsit drága portékák; — felel a Természet. — Egész életet kérek érte, mit egyszerűen éltél le. Távol kell állnod minden világi siker megkívánásától. Olyan életet akarok, melyből kiégett a szenvedély; olyan életet, minek alá van vetve az étvágy.

— Téved, kedves hölgyem; — felel a dilettáns. — Vannak nekem jóízlésű barátaim; olyan emberek, kik nem fizettek ilyen árakat. Teli a házuk gyönyörű képekkel; csakúgy dül a „nocturne”; a „symphonia”; — a könyvespolcaik görnyednek a sok új kiadástól. Mégis pompás, gazdag, válogatott életet élnek; gazdagok, divatosak. Sokat fáradsz azon, hogy sok pénzt keressenek; a társaság a menyországu. Hát én nem lehetek olyan, mint azok?

— Majomfogásokban nem dolgozom; — mond hidegen a természet; — eme barátaid nagyszerű pompája csupa póz; nagyságuk a perc divatja; a beszédjük papagály-kereplés. Ilyen pompát vásárolhatsz; még pedig elég olcsón, de nagyobb gyönyörűséget okozna még az is, hogy golyókat gyűjtenél; több igaz örömed volna benne. Az én portékám másmilyen. Félek; csak egymás idejét pazaroljuk.

Jön a fiu; pirulva kér szerelmet; a természet öreg anyai szíve kitarul elébe; olyan portéka, mit szívesen ad

el; szereti azokat, kik ilyet jönnek vásárolni. Áthajol a vásáros-asztalon; mosolyog, kijelenti, hogy épp az van neki, ami kell; a fiu remeg az izgalomtól; ő is megkérdi az árat.

— Hát nem olcsó; — mondja a természet, de a hangja nem bátorlalanító; — az a legdrágább az egész boltomban.

— Gazdag vagyok; — felel a legény. — Az apám keményen dolgozott, sokat megtakarított; rámhagyta az egész vagyonát. Vannak gyáraim, raktáraim — földem, marhám — minden értelmes árat hajlandó vagyok megadni.

De a Természet — az arca szigorubbá válik — kezét a karjára fekteti.

— Az erszényed tedd félre, fiu; — mondja. — Nem értelmes az áram; aranyban nem dolgozom. Van sok utca, sok bolt; ott mindenütt elfogadják a bankóidat. De ha elfogadod öregasszony tanácsát: nem mégy oda. Amit ott kapsz, szomorúságot, bajt hoz rád. Elég olcsó; de mint minden olcsó dolog, nem érdemes megvenni. Nem is veszi senki, csak a bolond.

— Hát akkor mi annak az ára, mit ön ad el? — kérdi a fiu.

— Önzetlenség, gyöngédség, erő, — felel az öreg hölgy; — mindannak szeretete, mit jónak tartanak; minden rossznak gyűlölete — bátorság, rokonszenv, önbecsülés — ilyesmiért lehet a szerelmet nálam vásárolni. Tedd csak félre a bankóidat, fiam; jó lesz másra; az én állványaimról olyanért nem kapsz árut.

— Hát csak annyit érek, mint a szegény ember? — kérdi a legény.

— Én nem ismerek szegénységet, gazdagságot, úgy, ahogy te értelmezed, — felel a Természet. — Én itt való-ságot valóságért adok el. Te kincseimet kéred — én vi-szonzásul agyad, szived veszem — a tiédet, fiam; nem az apádét; senki másét.

— Hát honnan szerzem meg azt a váltságdíjat? — vitatkozik a fiu.

— Menj ki a világba, — felel a hölgy; — dolgozz, szenvedj, segíts. Jöjj vissza, ha megkerested a béred; aztán a szerint csinálunk majd üzletet, amennyit magaddal hoztál.

Olyan egyenlőtlenül van-e megosztva a földi gazdagság, mint hisszük? Tán a sors nem a legnagyobb szocialista? Ki a szegény, ki a gazdag ember? Tudjuk-e? Még maga az illető se tudja tán. Nem árnyért küzdünk? s kiklik közben a valóság? Vedd könnyen az életet; hisz melyik volt a legboldogabb ember: a gazdag Salamon, vagy a szegény Sokrates? Úgy tetszik, Salamonnak megvolt majdnem mindene, amit a legtöbb ember kíván — némely dolgokból talán tulontul sok is a kényelme rovására. Sokratesnek kevese volt azonkívül, mit magában hordott, de az aztán sok volt. A mi fokozataink szerint Salamonnak kellett volna lennie a legboldogabb embernek, ki valaha élt; Sokratesnek pedig a legboldogtalanabbnak. De így volt?

Vagy vegyük az életet legalacsonyabb oldaláról: hol egyedüli cél az élvezet, öröm. Lord Tom Noddy, ezer istállójában, annyival jobban mulat, annyival vígabb tán, mint Arry a kalkasülön? Ha tíz shillingbe kerülne egy üveg sör és a pezsgőt négy pence-ért mérnék, mit gondolsz, melyikre vágynánk? Ha valamennyi West End Club-nak tekepályája volna és billiárdot csak East End-ben szabadna játszani, melyik játékot választaná ön, Mylord? Berkeley-Square levegőjét színi annyival több boldogság-e, mint Seven-Dial-ban venni lélegzetet? Én Seven-Dial levegőjét pikánsnak találom; Berkeley-Square levegőjéből hiányzik az ilyesmi. Hát akkora a különbség lószőr és szalma között, ha fáradt vagy? A boldogság annyival nagyobb, ahánnyal több szobád van? Lady Ermintrude ajkai annyival édesebbek, mint Alley Sallyéi? Ugyan mi az élet sikere?

Gyászinduló, meghalt a drótbáb.

Roszul indult a nap. Sétálni vitt magával engem; utközben elvesztett. Mennyivel jobb lett volna, ha a megszokott mód szerint megengedi, hogy én vigyem őt. Én sokkal alkalmasabb vezető vagyok: szerénytelenség nélkül állithatom. Idősebb vagyok nálánál; nem vagyok olyan izgékony. Nem állok meg beszélgetni mindenkivel, kivel ta-

lálkozom; hogy aztán elfelejtsem, hogy hol vagyok. Kevesebb dolgokat viszek véghez, hogy szórakozzam: ritkán birkózok; sohse érzem azt, hogy macskákra volna kedvem vadászni; nincs különösebb örömöm benne, hogy gyermekeket ijesztgessenek. Nem gondolok másra, csak a sétára; meg hogy újra hazakerüljek. Ha — mint mondtam — nem ő vinne engem magával, sokkal kevesebb baj volna. De erről sohse voltam képes meggyőzni őt.

Egyszer-kétszer már szem elől tévesztett; Sloane Square körül egészen elveszített. Ha elveszít; megáll; ugat értem. Ha legalább ott maradna, ahol ugatni kezdett; visszatalálnék hozzá. De még mielőtt odaérek, már egész más utcából ugat. Nem vagyok olyan fiatal, mint voltam és sokszor úgy vélem, erősebben egzciroztat, semmint jót tenne. Még láttam onnan, ahol álltam, a Kinge Rodból. Szemmelláthatólag fel volt háborodva. Nagyon messzi voltam attól, hogy az ugatást megértsem, de el birom képzelni mit mondott:

— Az ördög bujjék abba az emberbe; hol van már megint. —

Megkérdez egy arramenő kutyát;

— Nem szagoltad a gazdámat itt valahol?

(Kutya persze nem beszél arról soha, hogy látott-, vagy lát-e valakit; szaglás a főérzéke. Amint domb tetejére ér, biztosan azt mondja a társának: „Innen pompás szag nyílik; mindig úgy érzem itt birnék ülni és szaglászni egész délután”. Vagy, ha sétára hiv valakit, biztosan azt mondja: — Úgy szeretem a kanális melletti utat: te nem? Mindig van ott valami érdekes, ami megfogja az ember orrát.)

— Nem; nem éreztem semmi különöset egyikén se; — mond a másik kutya. — Miféle szagu ember?

— No olyan tojás- és piritott-szalonnaszagu; szappanszag körülötte.

— Ez nem olyasmi, ami megállítja az embert: ez a leírás ráillik mindenkire, így reggel felé. Hol voltál, mikor utoljára vele voltál?

Abban a percben vesz észre engem; örül, hogy megtalált; odajön, de haragszik rám, hogy elvesztettem.

— No hát itt van; — ugat; — nem láttál engem, mikor a saroknál befordultam? Úgyan maradj szorosabban mel-

lettem. Az istenfáját a dolognak, az embernek, vagyis a kutyának fele ideje azon vész el, hogy folyton elvesztelek, meg újra feltalállak.

Ügylátszik ez a kis esemény rosszindulatúvá tette; tényleg olyan kedvibe volt, hogy akármibe belemegy. A Sloane Street elején kövér, katonának látszó ur sietett, hogy elérje a Chelsea-omnibuszt. — Hooo-rooo; William Smith usgye, utána. Ha az öreg gentleman nem veszi észre, akkor simán megy minden. Egy mészárosgyerek, ki épp utánuk igyekezett — a szeméből olvastam — rá akart csapni Smithre, amint az ut közepére torpant. Ez jót is tett volna; az öreg ur eléri az omnibuszt; a dolog véget ér. Sajnos azonban ez nyugalomba visszavonult hadfi lehetett, kit a köszvény kinez; folyton morog s csekély az értelme. Megáll, hogy a kutyát leszidja. Persze, épp ez volt, a mire Smith vágyott. Nem történik gyakran, hogy háboruba keveredik felnőtt emberrel. „Nem valami fényes elmék szegények” — gondolja — még csak nem is szoktak felelni. Jobb szeretem az olyant, aki mutat valamit a foga fehéreből.” Egész oda volt az örömtől az ilyen sikeren. Áldozatát körül rohanta százszor; olyan köröket irt le, hogy az öreg egész belezavarodott; azt hitte, Merlinnek, a varázslónak titokzatos köreibe jutott. Az ernyőjét szedte elő az ezredes ur; védekezni próbált. Hívtam a kutyát; az ezredesnek tanácsot adtam (ezredesnek néztem; mentől jobban ordított, annál kevésbbé értette őt meg az ember) csakhogy mindakettő tulizgált volt ahhoz, hogy megértsék, hogy mit mondok. Valamelyik rokonszenves omnibusz-kalauz áthajolt a kocsi korlátján s leadta a tanácsait:

— Fogja meg a farkát, sir; — ajánlotta; — sohse féljen tőle; fogja csak meg bátram a farkát!

Egyik tejesember azonban Smith-t akarta bátorítani; odakiált utközben a kutyára:

— No derék állat; szedd le a lábáról!

Egy gyerek, akinek az öreg ur körbenforgó ernyője majdnem a szemét verte ki, sirásba fogott. A dadája megmondta az öregnek, hogy futóbolond — olyan megjegyzés, ami megkapott a helyzethez mért helyessége által. Az öreg ráriposztzott hogy tolókokcsit a járdán ugyse szabad jártni; aztán énutánam kezdett tudakozódni. Kezdték meg-

állni körös-körül az emberek; rendőr tünt fel valahol.

Nem volt helyes dolog; nem kellett volna történnie; nem is mentegetem magam; de ezen a ponton kísértésbe estem, hogy otthagyjam William Smith-t. Ő szereti az utcai harcot; én nem. Ez vérmérséklet dolga. Azt is észrevettem, hogy benne megvan az a helyes ösztön, hogy mikor kell elmenekülni a krízisből; megvan rá a képesség is, hogy aszerint cselekedjék, amint ösztöne sugja; titokzatosan feltűnik aztán negyedkilométernyire másutt; a kifejezése békés; mondhatnám, szórakozott; szemelláthatóan más kutya, jobb kutya.

Megvígasztaltam magam a gondolattal, hogy ugyse lehetnék segítségére praktikus szempontból. Némi megkönnyebbüléssel tudomást vettem arról is, hogy szerencsére a nyakörv sincs rajta, amelyiken rajt van a nevem és a címem. Átillantam a Vauxhall omnibus másik oldalára, kerültem a feltűnést s Lowndes Square-en keresztül utat csináltam magamnak hazáig.

Öt perccel azután, hogy leültem az uzsonnához, felszakítja az ebédlőajtót; besétál. Ez a rendes „belépési forma” nála. Valamelyik előbbi létezési állapotában alighanem végrehajtó volt.

Annyira meg látszott elégedve lenni sajátmagával, hogy azt kezdtem hinni, sikerült neki keresztülvinni a tejesember tanácsát; az biztos, hogy az ezredest nem láttam azóta. Tán a rosszkedve elmúlt; a mogorvasága megnagyobbodott. Mielőtt a kutya megérkezett volna, O'Shannonnak egy darab kutyalepényt adtam volt. O'Shannon megsértődött: nem kell neki kutyalepény. Ha vesevelőt nem kaphat, akkor semmibe köll neki. Földhözvágta a lepényt. Smith; az sem eszik lepényt soha. Itt-ott adok egy darabot neki; rögtön azon van, hogy elrejtse. Ravasz kutya; a jövőre gondol. Sohse tudhassa az ember, mi for történni, — aszongya; tegyük föl, meghal a gazda; megbolondul, vagy bankrottot csinál. Akkor még talán ennek a lepénynek is örülni fogok; inkább ide teszem az ajtó mögé ni; de nem, oda mégse; ottan megtalálhatja valaki. Majd lyukat vágok a tennispályába; ottan eltemetem. Jó eszme; talán ott ki is hajt.” Egyszer rajtakaptam, amint a dolgozószobámban rejt el valamit; épp amögé az állvány mögé, amelyik a

saját könyveimnek van szentelve. Nagyon megsértett vele; nagyon is kézzelfogható célzást láttam benne. Mert rendszeren akárhová dugja, mindig megtalálja valaki. Megtaláljuk vánkosaink alatt; — a cipőnkben; nincs biztos hely előtte. Ezuttal azt mondta magában: „Becsületesemre! ez az egész sor itten, mind a gazdám könyve! Senki a világon nem akarja ezeket elvenni innen; legjobb, ha ide rejtem!” — Ha az emberrel a saját kutyája bánik így, még rosszabbul esik.

Másképp állt a dolog O'Shannon lepényével. Legjobb üzlet a becsületeség; de sokkal mulatságosabb az ellenkezője. Földhözvágta: aztán mohón nyelni kezdte; azt vélte az ember, egy hét óta nem evett.

Isteneknek való látvány volt azonban méltatlankodása, mikor Smith jelent meg a színen. Megvan benne fajtájának jó természete; ha Smith szépen elkéri tőle a lepényt, akkor jószívvvel odaadja; csak a sértés — a dolgok immoralitása örjítette meg O'Shannont.

Egy pillanatra egész elkábult.

— Ejnye azt a mindenségít. — Hát ezt láttad? — kérdi tőlem a szemével. Ugrik egyet és kiragadja a lepényt Smith állkapcsából. „Te fegyelmezetlen fekete szász tolvaj; — dörög O'Shannon; — hogy mered te elvenni a lepényem?

— Hát te nyomorult ir fattyu, — dühöng Smith; — honnan tudtam én azt, hogy ez a te lepényed? Talán minden ami a földön van, a tied? Tán azt hiszed, én is a tied vagyok, mert a földön vagyok? Nem is hiszem, hogy a te lepényed, te hosszufülű, orrtalan trottyos; add rögtön vissza.

— Nem vagyok kíváncsi a kimagyarázkodásodra, te félfarku tolvaj, laposfülű ivadék; — felel O'Shannon. — Gyere ide és vedd el, ha azt hiszed, hogy elég nagy kutya vagyok hozzá.

Azt hitte, hogy elég nagy. Feleakkora pedig, mint O'Shannon; de ilyen tekintetek nála nem jönnek számitásba. Neki az az elve; hogyha egy kutyát tulnagynak találasz ahhoz, hogy teljes egészében megküzdj vele, vedd egy darabját és küzdj avval. Rendszeren borzasztóan elverik, de a mi megmarad belőle, kivétel nélkül mindig abban az illuzióban ringatja magát, hogy ő volt a győztes. Ha megdöglök, biztosan azt mondja magában, mikor összeszedi

magát a sirban örök pihenőre: „No; hát legalább hizelgek magamnak avval, hogy egy kis rendet csináltam ebben a régi, rohadt világban. Engem legalább békén hagynak ezentul.”

Ez alkalommal én emeltem kezét a küzdők ellen. Itt-ott szükségessé válik, hogy Mr Smithnek emlékezetébe hozzam, miszerint az embernek — ki a kutyának hű, hasznos barátja — megvannak a maga jogai. Úgy véltem, most ennek itt az ideje. Dohogva a divánra vetette magát. Valahogy így hallott: „Bár föl se keltem volna máma reggel. Engem úgy se ért meg senki.”

Csakhogy a világon semmi se józanítja ki tartósan. Fél-órával később agyon akarta verni a szomszéd macskát. Sohse jön meg az esze; már három hónap óta öli egyre azt a macskát. Hogy ilyenkor másnap az orra mért a rendes nagyságának a kétszerese; hogy a rákövetkező héten minden tárgyakat mért lát a fejének az egyik oldalával, azt nem bírja megérteni; úgy vélem, időbeli elváltozásokat vél okul.

A délutánt befejezte olyasmivel, mit valószínűleg döntő, kielégítő sikernek számított. Dorothea egy ifju hölgyet hívott meg aznap délután teára. Kacagást hallok; közel voltam a gyermekszobához, benéztem, hogy min mulatnak. Smith egy babát kinzott. Sohse láttam még megkinzottabb arcú babát. A feje lógott; a fűrészpor a padlóra hullott belőle. De a gyerekek oda voltak a gyönyörüségtől; különösen Dorothea extázisban ugrált.

— Kié a baba? — kérdem.

— Éváié; — felel Dorothea kacagás közepette.

— Óh dehogy; — felel Éva, édes elégedettség hangján; — az én babám itt van. — Tényleg; ült rajta; előhuzta; meleg, de egész. — Ez Dorry babája!

Dorothea arcán az átmenet a boldog örömragyogástól a legkomorabb szomorúságig drámai volt. Még maga Smith is, ki megszokta a viharokat, egész oda volt a rászakadó roham nagyságától.

Dorothea szomorúsága tovább tartott, semmint hittem volna. Másik babát ígértem. De úgy látszik, másik nem kellett neki; ez az egyetlen baba volt, amit egész életében szeretni fog; ennek a helyét más baba be nem tölti soha; soha

baba nem lesz az neki, ami ez volt. Olyan nevetséges ez az apró népség; mintha az nem volna mindegy, hogy ezt a babát szereted, vagy amaszt, mikor úgy hasonlít valamennyi! Valamennyinek göndör a haja, rózsaszínű az orcája; nagy, kinyíló, becsukódó szeme, kis, piros szája; két kicsi keze. Mégis ez a bolondos gyereknép! csak egyet szeret, egyet akar; másikra rá se néz. Úgy vettem észre, a legjobb, ha az ember nem vitatkozik velük, hanem rokonszenvezik érzelmükkel. Később — de nem olyan igen hamar — másik babát mutathatsz be nekik. Eleinte nem törődnek vele, de később érdeklődést mutatnak iránta. Persze azért nem felejteti el velük az első babát, — soha Lowther Arcadiában született baba ahhoz még nem volt hasonló — de mégis . . . Sok hét mulik el, míg teljesen elfelejtik az első szerelmet.

Dollyt eltemettük a jegenyefa alá. Egyik furulyázó barátom is lejött, hogy segítségünkre legyen. Forró tavaszi nap-sugárban temettük el; az árnyékos ligetben madarak daloltak a fejünk fölött életről, szerelemről. A fő-gyászbaborult hölgy igazi könnyeket hullatott, mintha az egész világon nem az volna a babák sorsa előbb-utóbb, hogy darabokra törjenek. Kis, törékeny dolgok; egy órára szánvák csak, hogy öltöztessék, csókolják őket. Aztán szintelenül, lerongyolódva kerülnek valami sarokba a gyerekszobában. Szegény kis babák! Vajjon komolyan veszik-e magukat; hisz egyik se ismeri a csavart, mely fűrészporos keblében működik. Hisz óramű az csak; egyik se látja a drótot, min táncoltatják. Szegény kis drótbábuk! vajjon csevegnek-e egymással, mikor kioltják a lámpást a paprikajancsi színházban?

A hős nő te voltál, kicsiny testvér-baba. Ott éltél a fehérre meszelt falusi házban; kinn csupa orgonavirág, rózsza, — talán belül kicsit nyomott a levegő. Milyen csinos voltál mindig egyszerű, tiszta ruhácskádban. Minő jó voltál! Milyen méltósággal viselted a szegénységed. Milyen türelmes voltál sok megpróbáltatásod közepette! Sohse volt egy gonosz gondolatod se; bosszút nem kívántál soha, ugye, kis baba? Sohse voltak percek, mikor szívesebben játszottad volna a gonosz asszony szerepét; — olyan szobában szeretnél volna lakni, mibe sok ajtó nyílik, prémekekbe, ékszerrekbe öltözve, lábaidnál ezer udvarló hever? Azok a hosszú, téli esték — a házimunka be van fejezve — a piszkos

edényt lemostad, a padlót felsikáltad; a drága gyerek ott alszik a sarokban — az egyshilling tizenegy penny-s lámpa méla világát a horgolt aszalterítőre sugározza. Durva varrásod fölött görnyesztesz — Dickre vársz, a hősre! — tudod, legalább is sejtéd, hogy hol van! — Igen kedvesem; emlékszem azokra a szép beszédekre — idegrázó szavakkal ecsetelted, tapsolt rajt' a karzatbeli közönség — hogy mit tartasz felőle és az olyan nőkről, amilyen az. Mikor ég felé emelt kézzel jelentetted ki, hogy boldogabb vagy a padlás-szobácskádban, hol csontig dolgozod a kezed, mint ő ragyogó szalonjában. Úgy emlékszem, „ragyogó szalon“-t említettél. Akit a bűn ékitett föl, butorozott olyan szépre. De rólad beszélünk kis babatestvér, nem a gyönyörű beszédeidről, mit a karzatközönség is úgy helyeselt. Szived legtitkosabb zugában nem irigyelted őt? Mielőtt a gyertyát eloltottad, sohse álltál meg egy pillanatra a törött tükör előtt? Nem gondoltad el, hogy te magad is egész jól festenél párisi szükreszabott öltözékben; hogy a gyémántok milyen szépen ragyognának sima, fehér bőrödön? Amint a kődön, sáron keresztül hazabandukoltál sokszor, a varrásmunkádat cipelve, nem éreztél keserűt a torkodban, ha arra gondoltál, amivel az erényt fizetik? Ott robogott el melletted az a „bizonyos“; és sárral fecskendett be a kocsija. Ahogy otthon egyedül hajolsz a csésze gyöngé teád fölé, sohse éreztél kisértést, hogy pezsgős-vacsorákat szeretnél? hogy szereted a vigságot, a hódolatot? Ó Istenem, könnyű olyanoknak, akiknek voltak már szép, boldog napjaik is. Azok esténként könnyen előkészítik a kis irkát, füzetet, mibe majd fáradt kicsiny ujjak ákombákomot rajzolnak; mik fölött fáradt kis agyak játékra vágynak. A gyönyörű szólamok olyan vak, üres beszédnek hallatszanak, ha rosszkedvűek vagyunk, nem igaz? Hisz te is fiatal, csinos voltál: hát a darab szerzőjének nem jutott eszébe, hogy te is éhezted, szomjuhozod az élet javait? Azt hitte, hogy telivér, husz év körüli lánynak gyönyörűség volt traktátumokat olvasgatni elő, összeroppant öregasszonyok előtt? Mért éppen övé mind a szerelem, mind a kacaj? Milyen szerencse, hogy a Gonosz, a Kárhozat-báró nem nyitotta rád olyankor a házacská ajtaját, mi, kedvesem? Mindig olyankor jött, mikor erős voltál, mikor érezted, hogy vissza bírod utasi-

tani; meg bírod vetni a kísértéseit. Jó volna, ha a Gonosz mindig ilyenkor környékezne meg bennünket; akkor talán valamennyien hősök és hősnők lennénk.

— Hja; színjátszás volt csak; vége már. Ti, meg én, fáradt kis babák, itt fekszünk egymás oldala mellett; várjuk a legközelebbi szerepet; visszapillantunk, kacaghatunk. Hol van az a csuf, gonosz baba, amelyik olyan felfordulást csinált a színpadon? Ahá; itt van, Madame. Mindjárt gondoltam, hogy nem lehet nagyon messze; hisz valamennyiünket idehántak ebbe a sarokba. De hogy megváltozott; a piros festék lekopott mind; aranyhajad összezsavarodott. Nem csoda; nehéz szerepet kellett játszania. Mennyire kifáraszthatta a fény, csillogás! S még a reménységet is megtagadták öntől. A nehezen áhitott békesség hiába jött volna; érezte, hogy nincs ereje ahhoz, hogy élvezze. Akár a tündérmese megboszorkányozott lánya, tudta, hogy mindig gyorsabban, gyorsabban kell táncolnia, habár a tagjai bénák; bár hamuszínűre válják arca. Szürkülhet a haj; mind csak tovább; mindaddig, míg eljön a megváltó Halál; egyetlen fohásza az volt, hogy bár jönné, mielőtt a tánca nevetéssé válik. --- Így volt-e, Madame?

Akár a nancy-i rózsák illata, mely ott imbolyog a forró utcákon, olyan lehetett előtted a szerelem fojtó légköre, baba. Milyen monoton dallam volt füleidben a szenvedély hangja; hol ifju, hol öreg dalolta; hol ordították, hol vinyogták, hol üvöltötték — de mindig ugyanaz az ütem. Emlékszel, mikor először hallottad? Úgy érezted, a menyország reggeli himnusza. Aztán úgy vélekedtél, hogy a pokol talp alá való muzsikája; valami gonosz szellem huzza az ördögtől bérbevett egész föld területen.

Csuf fajzatnak tarthattál bennünket. Faustina baba, akárcsak valami Old Bailey-beli ügyvéd. Csak egyik oldalunkról ismertél. Fordított világban éltél, hol virág, levél rejtve maradt; a te napod csak a gyökeret világította. Azt képzelted, a féregrágta gyökér, ág-bog a növény; minden szép dolog tettetésnek tünt előtted. Lovagiasság, szerelem, becsület! hogy kacagtál a hazug szavakon! Te ismerted az igazságot — ahogy te képzelted; úgy ám; a fél-igazságot. Disznók voltunk, míg a te varázslatod tartott. Circe leánya,

s te — nem ismerve szigeted titkát — az hitted, az az igazi alakunk.

Nem csoda, baba, ha viaszra vált arcodon haragos vigyor ül. A hős nemrég lépett föl a karzatközönség tetszészsivaja között, míg téged ott hagynak meghalni az utcán! Ó; jól emlékszel rá; de a telt ház elfelejtette már azokat az előbbi jeleneteket; a gonosz nagyvárosnak ilyen a közönsége. Hol a többi; a család jóbarátja; a széellebélt világfi? A darab Deus ex machinája; ki olyan jó volt mindenkire, kit úgy szeretett mindenki. — Hej! te is szeretted valamikor — de ez a prológusban volt még benn. Magában a tulajdonképeni darabban belőle tisztességes ember lett. (Hogy gyűlölted azt a szót, hisz ez mindent jelentett, amire hiába vágytál!) Előtte a prológus elmúlt, elfeledett időpont marad; emlék, mi szint át életének. Neked az volt a darab „Első jelenet”-e; abból formálódott a többi jeleneted valamennyi. Az ő bűneit elfelejtette a közönség; a tieden magasratárja karját a borzalomtól. Nem csoda, ha ott a vigyor viaszos ajkadon.

Ne törődj vele, bábu; ostoba volt a közönség. Talán majd eztán jobb szerepet játszol; majd tapsolni fognak, ahelyett, hogy füttyentenének. Ugy vélem, a modern komédiajátászás áldozata voltál. Valami régi világbeli dráma hősnőjének kellett volna lenned. Jellemerő, bátorság, önfeledség, lelkesülés; mind a te erényed volt; csak a szerep volt rossz. Viselhetted volna Judith, Boadicea, vagy Jeanne d'Arc köpenyét, ha ilyen darabok a te idődben divatosak. Tán, ha a te idődben játszanak, nekik is meg kellett volna elégedniük olyan szereppel, mint a tiéd. A gyöngeszivű hősnőt nem bírták volna eljátszani; pedig mi egyebet csinálhattak volna a modern drámában? Oroszországi Katalin! ha valamelyik pincér lányának születik a második császárság alatt, vajjon megkapja-e a „Nagy” előnevet? Hát Magdolna? ha ahelyett, hogy akkortájt lakása Róma valamelyik mellékutcájában lett volna és nem Jeruzsálemben, vajjon említenék-e a nevét templomainkban?

Ládd, baba; rád is szükség volt a játékban. Nem játszhatunk valamennyien hősoket, hősnöket. Kell, hogy gonosz népség is előforduljon, másképp nem volna érdekes a darab. Gondold csak el; olyan darab, amelyikben valamennyi

asszony erényes, valamennyi férfi becsületes! Becsukhatnánk a boltot; a világ olyan unalmas volna, mint valami osztrigatermelő-ágy. Nélkületek, gonosz népség, nem volna jó népség. Hogy ismernők, tudnók a hősnő erényeit, hacsak szembe nem helyezzük a te erénytelenségeddel? Hova lenne sok szép beszéde, ha ti nem volnátok, kik hallgatják. Hol a hős ereje, hacsak nem abban, hogy ellentáll a ti kisértés-teknek? Ha te, meg a Gonosz Báró egymás közt fel nem osztjátok a birtokát; hamisan be nem vádoljátok, egész a darab végéig lusta, hőshöz nem méltó, tökéletlen létet élne végig. Ti szegénnyé tettétek; általatok birja most megkeresni a saját kenyerét. **Kitűnő dolog az neki; alkalmat ad** rá, hogy az igazi férfit játszhassa. A mi pedig a te viselkedésed illeti a proológusban, ugyan mi értéke lenne akkor annak a szép jelenetnek a harmadik felvonás végén, mely könnyre, kacajra indítja a hallgatóságot? Te és cinkos társad, a gonosz báró; tettétek lehetővé a darabot. Honnan tudná a karzat, a földszint, hogy mekkorák a hősök erényei, hacsak nem az érzett felháborodáson, mi a ti gonosz tetteitek szemléletéből fakadt? Sajnálkozás, rokonszenv, izgalom; mindre szükség van a játékban; éppugy, mint rád. Hálátlanság volt a közönségtől, hogy kifütyült.

Hát Mr. Merryman — vig pajtás; a festett vigyor le-mállott sápadt ajkadról; ha jól emlékszem, te se voltál a szerepeddel megelégedve. Jobb szeretted volna, hogy könnyekig hatod meg a közönséget, ahelyett, hogy megnevetteted. Becsvágy volt? Szegény, fáradt emberek! Hisz annyi mindenféle történik az életükben, mi miatt sirniok kell; nem jó sport, ha kicsit megnevettetjük őket? Emlékszel arra az öreg asszonyra a földszint első sorában? Hogy kacagott, mikor leültél a szilvágombócra! Azt hittem, úgy kell majd kivinni. Hallom, amint a kísérőjéhez beszél, ahogy hazafelé indulnak: — Azóta se nevettem, kedvesem; — jó, öreg könnyek ülnek a szemében még most is a kacagástól — hogy szegény Sally meghalt. — Hát ez egymagában nem elég, hogy eljátsszad a régi trükköt, mit utálsz? Istenem; mindennapi közhely valamennyi élced, mi nevetésre bir bennünket, — de hát nem csupa régi dolog, nem közhely-e, min mégis annyit sirunk? Nem egy kaptafára huzták-e valamennyi darabot a világ kezdete

óta, hogy megnyitottuk a bódét? A cselszövény nem régi-divatu; nem ócska-e a nagy jelenet? Hős, gonosz, cinikus — nem ugyanazok maradtak-e a szerepek? A szerelmes-kettősök ujak-e? Hát a haláloság-jelenetek? azokat nem tartjátok közhelyeknek? Gyűlölség, kegyetlenség, igaztalanság — uj a hangjuk a rivaldán? Mit akartok, emberek? Darabot akartok, melyben uj legyen a cselszövény, olyan jellemek álljanak előttetek, amelyeneket nem ismertek még. Talán elkészül az is számotokra, ha ti elkészültök uifajta könynyel, uifajta kacajjal.

Mr. Merryman; vig cimborá; te voltál az igazi bölcs. Te megmentettél bennünket attól, hogy elfelejtsük a valóságot, mikor az események kicsit erősekké váltak. Hogy kacagtunk bohóságodon, mikor a hősnek feleltél, ahogy szomoru sorsát panaszolván, az Eget ostromolja, hogy meddig tűrje még balszerencsését? — Nohát soká már nem kell várakoznia; — felelted; — már majdnem kilenc óra; a darab pedig tizkor befejeződik. — Jóslásodhoz hiven, a függöny csakugyan legördült a jelzett időre; a hős minden baja a múlté lett. Megmutattad a lárva mögötti igazságot. Mikor a kitünő lord Kongbong biborban és hermelinben, a csodáló tömeg moraja közepette el akarta foglalni a helyét: kihuztad a széket alóla; püff; ott feküdt már a földön. A ruhája fölrepült; a sisakja lefordult. Nem félemlített már meg bennünket. Majomkodó méltósága cserbenhagyta; ostobaszemű, kopasz emberke áll előttünk; már nem imponál. A bolond az egyedüli igaz bölcs ember.

A tiéd volt a legjobb szerep. Merryman, vig pajtás, csak tudtad volna te, meg a hallgatóság. De te látványosabb szerepről álmodoztál, hol szeretsz, küzdesz. Hallottalak elégszer, mikor nem tudtad, hogy a közeledben vagyok; karddal a kezekben üvöltöttél a tükörbeli képmásodra. A bolondsipkát elvetted és kopott biborba öltöztél; te voltál a hős a darabban; te vitted véghez a lovagias tetteket; te szavaltad a nemes szavakat. Szeretném tudni, milyen lenne a darab, ha valamennyien magunk írónok meg a szerepünket. Nem volna benn bohóc; dalos szobalány. Valamennyien főszerepeket játszanának a színpad közepén; a reflektor csakis bennünket világítana be. Nem igaz?

Micsoda nagyszerű szerepek azok, amiket magunknak

irunk magunkban, kis öltözönkben. Mi mindig bátrak, nemesek vagyunk — gonoszak néha, de ha úgy is, nagylelkűen, magasröptű módon; soha aljas, kicsinyes utakon. Micsoda nagyszerű tetteket viszünk véghez, míg minket bámul, bennünket ünnepel a hallgatóság. Most katonák vagyunk, kik hadsereget vezetnek győzelemre; mit tesz az, ha meghalunk is a dicsőség mezején; egész ország sirat bennünket. Nem valami elfeledett párviadalban esünk el; nem valami „előörs-összetűzés” közben adjuk vérünket, hogy a nevünket se említsék otthoni híradások. Vagy szenvedélyes szerelmesekké válunk; szerelmünkért országot veszítünk el — ez pedig ugyancsak más, mint valóperdarab kacaitkeltő hőse.

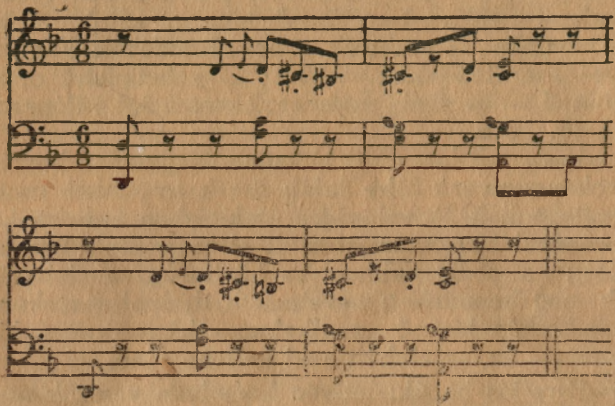
S mindig telt ház előtt játszunk. Nagyszerű beszédünk mind rokonszenvező fülre talál; derék tetteinket megjegyzik, megtapsolják. A valóságos alakításban annyira különbözik mindez! Hányszor játsszuk el szerepünket üres padok előtt; ha pedig valamelyes közönség van jelen; nem értnek meg bennünket; nevetnek a drámai részeken. Ha meg mindenkép kitűnő az alkalom, akkor üres a királyi páholy — — az, amelyben neki kellene ülnie.

Szegény kis babák; milyen komolyan vesszük magunkat; nem tudjuk, hogy óramű csak a csavar, mi keblünket mozgatja; nem látjuk a drótot, melyen táncolunk. Szegény kis drótbábok; vajjon egvütt haladunk-e akkor is, ha a bódé lámpásait eloltogatják?

Olyan kis viaszbábok vagyunk, mikben szív dobog. — Ólomkatonák, melyekben lélek él. Annyi bábuk Királya: vajjon játszol-e csak velünk? Csak óramű bennünk az a valami, mely dobog, fáj? Csak azért huztál föl bennünket, hogy magunktól megálljunk? Felhuzol holnap bennünket megint, vagy itt hagysz berozsdásodni? Óramű-e csak, mely beszéltet, megremegtet? Hol sirunk, hol nevetünk; hol táncolunk; kicsinykarjainkkal átöleljük egymást; kicsiny ajkaink csókolnak, aztán istenhozzádot mondanak. Küzdünk, szenvedünk, iparkodunk. Hol arany a célunk, hol babér. Óhajnak, becsvágynak nevezzük: csak drót az, min bennünket táncoltatsz? Eldobod az óraművet, vagy újra használod, ó Mester?

Homályosulnak a bódé lámpásai. Eltörték a csavarok,

mik nyitvatartották a szemünket. Elszakadt a drót, mely egyenesre rángatott; tehetetlen csomóba esünk össze a színpadon. Ó; sok-sok babatestvér, kikkel egymás oldalán adtuk szerepeinket, hol vagytok? Mért olyan sötét, olyan csöndes itt körül minden? Mért tesznek ebbe a fekete skatulyába? Halld csak! — kis bábjáték-zenekar — milyen messziről hallatszik a hangja! ezt játssza:

TARTALOM.

	Oldal
Hogy szánjuk el magunkat gyorsan? — — — — —	3
Mennyire hátrányos, ha nem azt kapjuk, amit kértünk? —	16
Azon cselekedeteink kellő méltatása, miket véghezvinni szándékoztunk ... — — — — —	27
Szerelmi bájjal készítése, használatbavétele — — — — —	45
Rabszolgasor haszna, gyönyörűségei — — — — —	59
Hogy bánjunk nőkkel? — — — — —	73
Törődj a magad dolgával ... — — — — —	84
Ne sokat nézgelődj, ha megugrani készülsz ... — — — — —	103
Sajátmagunk előkelőségéről — — — — —	117
Anyai érzés férfiakban ... — — — — —	129
Tanácsot nem tanácsos elfogadni — — — — —	145
Gyászinduló ; meghalt a drótbáb ... — — — — —	159

KÖSZEGI LÁSZLÓ :

A MŰÉLVEZÉS MŰVÉSZETE.

Esztétikai utmutató, Bolti ára kötve 30 korona.

Köszegi könyve uttörő mű az egész világirodalomban, miután hasonló összefoglaló, a művészetek és irodalom minden ágát felölelő, s a művészetek megismerését, megértését és élvezését tárgyaló mű eddig nem jelent meg a külföldi litteraturában sem. A könyv behatóan foglalkozik a zene, költészet, festészet, tánc, építészet, szobrászat, iparművészet stb. problémáival, s szemelvényekkel teszi még közvetlenebbé a nagyobb esztétikai igényű olvasó számára pompás fejtegetéseit, s megállapításait. A „Műélvezés művészete” határozottan hézagpótló kézikönyv mindazok számára, kik a műreemek által nyújtott gyönyörűséget még hatványozni akarják.

PELADAN :

A MINDENHATÓ ARANY.

Regény. Bolti ára 15 korona.

Egy emberpár, amely az élet könnyörtelenségével megalkudni nem tud, s elpusztul. A férfi, aki idealista, művészlélek, misét komponál a mindenható aranyról, megőrül, híressé válik. a nő pedig megteszi a legszörnyűbb lépést, amit egy nő megtehet, s ezzel megszerzi a sóvárgott aranyat — a gyermekeinek — s megmérgezi magát. A könyvet a hatalmas regényíró csodálatos lélekanalizise, meleg poezise, tárgyának ujszerű mesteri beállítás, s szokatlan eredetisége avatja irodalmi eseményé.

PELADAN :

EGY AZ EGYGYEL.

Regény. Bolti ára 18 korona.

Ez a hatalmas regény, mely a világhírű francia író legnevezetesebb alkotása, meséjével egy földöntúli szerelem paradicsomából az ijesztő valóság poklába vezet. E félig lírai, félig drámai műben a modern lélek fenséges eszménységét és az ő eredeti egyszerűséget a legfegyelmettebb művészi eszközökkel ecseteli *Peladan*. A mű, dacára, hogy nem riad vissza semmi realizmustól, mégis telve van víziószerű szépségekkel.

MAURICE DE WALEFFE :
A SZERELMES MAGDOLNA.

Regény. Bolti ára 16 korona.

A szerelmes bűnös bibliai asszonynak, modern fel-fogásban megirt regénye ez a könyv, melyben az Evangélium és Talmud adatai alapján, a virtuóz író elbűvölő leírásában megelevenednek a bibliai személyek, s a maguk kicsinyes emberi megnyilatkozásában s rendkívül érdekfeszítő keretet nyujtanak az egész emberiség sorsát döntően befolyásoló eseményeknek. A könyv, helyenkint szembeszökő realizmusa mellett is, végtelen finom s bájos képek sorozatát adja, az Isten-Ember földi szereplésének idejéből.

VOLTAIRE :
ZADIG ÉS A BABILONIKIRÁLYLEÁNY

Két regény. Bolti ára kötve 30 korona.

A tizenharmadik század legünnepeltebb írója, költője és filozófusa, Voltaire, Nagy Frigyes intim barátja és élesszavu bírálója, a satirikus regények utólérhetetlen mestere eme főművében az emberi sorsot irányító végzetről ír. Könyvét elolvasva, szokatlan élvezettel csodálhatjuk meg utólérhetetlen éleselméjűségét, csapongó képzeletét, maró gunyolódását, melyekkel az általános emberi gyöngeségeket kipellengérezi, könyvével mindig aktuális, örökbecsű olvasmányt ad. A Babiloni Királyleányban végig visz bennünket az egész földgolyón, minden népnek és nemzetnek juttatva néhány pompásan találó gunyos voltairei megjegyzést. A könyvet Pongrácz Árpád mesteri fordításában, Kiszely Nándornak husz művészi, s e könyv milieujének megfelelő illusztrációjával tesszük még értékesebbé.

HANS HEINZ EWERS :
INDIA ÉS ÉN

A modern német litteratura, e felülmulhatatlan gazdagságu fantáziájánál fogva világhírű mesterének, az Alraune szerzőjének káprázatos leírását találjuk e könyvben Indiáról, melynek minden lapja különös és érdekesnél érdekesebb színekkel festi meg azt a káprázatos színekben gazdag képet, melyet mint egy felejthetetlen élményt őrizünk meg bensőnkben. India, az ismeretlen keleti meseország, a Bajadérok hazája tárul elénk. Ewers könnyed, érdekes, eleven leírásában.

HENRI MURGER :
DIÁKORSZÁG.

Regény.

Bolti ára 17 korona.

A „Bohémvilág” halhatatlan szerzőjének magyar nyelven eddig ismeretlen remekműve ez a regény, mely kedves, hangulatos meséjével, jókedvű, üde, friss, helyenkint pedig lírai elbeszélő hangjával egy párisi szerelem érdekesítő pompás fordulatokban gazdag leírását adja. *Murger* eme regénye kétség-telenül méltán állítható a „Bohémvilág” mellé, ebben is a forró párisi szerelmek bohém, de mély érzelmű alakjai vonulnak fel szemeink előtt a maguk kedves, finom, színes sokszerűségében.

PIERRE LOUYS :
APHRODITE.

Regény.

Bolti ára 18 korona.

Ez a regény, melynek megírása hatalmas történeti tudást tételez fel, egy ó-kori kurtizán életét festi meg impozáns merészséggel. Egy kurtizánét, aki zabolátlan odaadással, őszinteséggel és büszkeséggel tölti be választott hivatását, akinek legfőbb ambíciója, hogy ezen a téren a legmagasabb fokot érje el. A regény Alexandriában játszódik le, s tele van *Pierre Loysnak* a vér, a szerelem és a szenvedélyek e kitűnő ismerőjének csapongó képzelőerejével megteremtett szépségekkel.

Legközelebb megjelenik:

R. KIPLING

K I M.

Az egész világon kedvelt és becsült Dzsungel-könyvek szerzőjének pompás regénye ez, mely gyönyörű leírásában bemutatja az őserdőt a maga csodálatos és különös természeti szépségeiben. Regényének cselekményét mély, de friss, és üde filozófiájának örökértékű kristályaival teszi ragyogóvá e modern Aesopus, kinek különösen ez a könyve méltán tarthat számot a legszélesebb körű érdeklődésre.

HELLER K. ÉS TÁRSA
NYOMDAI MŰINTÉZETE
BUDAPEST, VIII., NÉMET-UTCA 27

VILÁGIRODALOM KÖNYKIADÓVÁLLALAT KIADÁSA
BUDAPEST, IV., MAGYAR-U. 40. SZ.

